

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ

Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών

Επιθεώρηση

ΣΕΠ-ΔΕΚ 2014

Η Συμβολή των Σιδηροδρομικών Δικτύων
στη Διάσπαση του Μακεδονικού Μετώπου

Παγκόσμια Ιστορία & Μαραθώνας

Ελεγκτικό Σώμα Στρατού Ξηράς
100 χρόνια προσφοράς

ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΣΤΡΑΤΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ/5

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ Επιθεώρηση

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ • ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1883 • ΤΕΥΧΟΣ 3/2014 (ΣΕΠ-ΔΕΚ)

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ
Αξιωματικοί Στρατού Ξηράς ε.α. 2,94 €
Ιδιώτες, Σύλλογοι κ.λπ. 5,87 €

→ Οι συνδρομητές εσωτερικού, αφού καταθέσουν τη συνδρομή τους στον λογαριασμό **72-08-0000007** της Γενικής Τράπεζας και σε οποιοδήποτε υποκατάστημά της, να στέλνουν και την απόδειξη καταθέσεως ταχυδρομικώς ή με FAX στη διεύθυνση του περιοδικού.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ (ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ)
Απλό (Επιταγή Γενικής Τράπεζας) 14,20 €
Συστημένο (Επιταγή Γενικής Τράπεζας) 21,60 €

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ (ΕΚΤΟΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ)
Απλό (Επιταγή Γενικής Τράπεζας) 16,30 €
Συστημένο (Επιταγή Γενικής Τράπεζας) 23,80 €

→ Οι συνδρομητές εξωτερικού μπορούν να εκδίδουν τραπεζική επιταγή από κατάστημα Ελληνικής Τράπεζας στο εξωτερικό προς τη Γενική Τράπεζα στη διεύθυνση του περιοδικού.

ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΣΤΡΑΤΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ
ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
1020 ΣΤΓ

Διευθυντής Έκδοσης:	τηλ. & fax 210 6553978	(Εσωτ. 3978)
Διαχείριση Συνδρομητών:	τηλ. 210 6553978	(Εσωτ. 3978)
Διαχείριση Μελετών:	τηλ. 210 6553978	(Εσωτ. 3978)
Καλλιτεχνική Επιμέλεια:	τηλ. 210 6553166-67	(Εσωτ. 3166-7)

Επώνυμο:.....

Όνομα:.....

Ιδιότητα:.....

Νέα Συνδρομή Ανανέωση Συνδρομής

Οδός:.....

Αριθμός:..... Τ.Κ.:.....

Πόλη:.....

Τηλ:.....

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ

Επιθεώρηση

Τα προηγούμενα
τεύχη
υπάρχουν και
σε PDF
στη σελίδα
www.army.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΓΕΣ/ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Διευθυντής

Διεύθυνσης Ενημέρωσης και Δημοσίων Σχέσεων

Ταξχος Ιωάννης Σουρβάς

Τμηματάρχης 5ου Τμήματος Στρατιωτικών Εκδόσεων

Ανχης (ΠΒ) Κωνσταντίνος Καλενδέρης

Καταχώριση Συνδρομητών Καταχώριση Μελετών Multimedia

Ανθλγός (ΠΒ) Δημήτριος Λαμπρόπουλος

Επεξεργασία Φωτογραφίας Ηλεκτρονική Σελιδοποίηση

Μ.Υ. Βασιλική Κιρτζαλίδου

Μ.Υ. Ιωάννα Νικολαΐδη

Μ.Υ. Μαρία Ρέκκα

Υποστήριξη Δικτυακού Τόπου (INTERNET)

ΓΕΣ/ΚΕΠΥΕΣ

Εκτύπωση

ΤΥΕΣ

<http://www.army.gr>

e-mail: ekdosis@army.gr

Οι εργασίες που δημοσιεύονται στη Στρατιωτική Επιθεώρηση εκφράζουν τη γνώμη και τις σκέψεις των συγγραφέων και όχι αναγκαία τις αντιλήψεις ή το δόγμα του Γενικού Επιτελείου Στρατού και ο συντάκτης είναι υπεύθυνος για το περιεχόμενο της εργασίας του.

Η εργασία που θα υποβάλλεται στο περιοδικό για δημοσίευση θα πρέπει:

- εφόσον πρόκειται για εργασία η οποία προέρχεται από αναπαραγωγή ή μετάφραση βιβλίου, άρθρου ή κειμένου, να επισυνάπτεται η εξασφάλιση αδείας από τον συγγραφέα για τη χρησιμοποίησή του και να αναφέρεται ευκρινώς ο συγγραφέας, τίτλος, εκδοτικός οίκος, χρονολογία έκδοσης
- να υποβάλλεται σε ηλεκτρονική μορφή (Microsoft Word), να μην υπερβαίνει τις 7.000 λέξεις και να συνοδεύεται, εφόσον αυτό είναι δυνατό, από ανάλογο φωτογραφικό υλικό –πρωτότυπες φωτογραφίες ή σκαναρισμένες σε ανάλυση 300 dpi– σε οπτικό δίσκο (CD), κατάλληλο για αναπαραγωγή
- να κινείται μέσα σε ευπρεπές και τεκμηριωμένο επιστημονικά και τεχνικά πλαίσιο, χωρίς αιχμές ή οξύτητες και προκλήσεις
- να μην περιέχει διαβαθμισμένες πληροφορίες
- να μην είναι αντίθετη ή επικριτική προς την επίσημη εθνική πολιτική της χώρας
- να παραπέμπει υποχρεωτικά σε βιβλιογραφία
- να υποβάλλεται ένα σύντομο βιογραφικό του συντάκτη.

Για περισσότερες πληροφορίες, οι συντάκτες μπορούν να επικοινωνούν τηλεφωνικά με το 210 6553978 - 3167. Προκειμένου για εργασίες επετειακού χαρακτήρα (28η Οκτωβρίου-25η Μαρτίου κ.λπ.), θα πρέπει να υποβάλλονται τουλάχιστον προ εξαμήνου, έτσι ώστε να δημοσιεύονται ως επίκαιρες από το περιοδικό μας.

Η Στρατιωτική Επιθεώρηση δέχεται για δημοσίευση εργασίες πρωτότυπες ή από μετάφραση, τα αντικείμενα των οποίων περιλαμβάνονται στη θεματογραφία του Παραρτήματος «Α» της Πάγιας Διαταγής του ΓΕΣ με αριθμό 0-17/2001, δηλαδή:

Στρατιωτικά Θέματα: Εθνική Άμυνα, Τακτική και Στρατηγική, Οργάνωση ΕΔ, Πολεμικά Μέσα και Υλικά, Ηγεσία - Ηθικές Δυνάμεις, Στρατιωτική Γεωγραφία, Στρατιωτική Ιστορία, Διοικητική Μέριμνα, Τεχνολογικές Εξελίξεις.

Γενικότερα Θέματα: Στρατιωτικής - Πολιτικής Φύσης (Παγκόσμιο Περιβάλλον, Συνασπισμοί, Συμμαχίες, Διεθνείς Οργανισμοί, Διεθνείς Τάσεις - Εξελίξεις, Γεωπολιτική, Γεωφυσική, Διάστημα, Εθνικά Θέματα).

Εγκυκλοπαιδικά Θέματα: Οικονομικά και Πολιτικά, Κοινωνικά, Θρησκευτικά, Φιλοσοφικά, Τέχνες - Επιστήμες, Ιστορικά, Λειτουργία του Δημοκρατικού Πολιτεύματος και των Δημοκρατικών Θεσμών.

Η απόφαση για δημοσίευση ή μη μιας εργασίας λαμβάνεται από την Επιτροπή Σύνταξης, ανεξάρτητα δε από τη δημοσίευσή της, η επιστροφή της στον συγγραφέα δεν προβλέπεται.

Οι συγγραφικές αμοιβές υπόκεινται στην ΚΥΑ Υπ. Αριθμ. 2/76198/0022 (ΦΕΚ 208/τΒ' /11-02-2008). Εφόσον δημοσιευθεί η εργασία, οι συντάκτες δικαιούνται για κάθε τυπογραφική σελίδα (μεγέθους χαρτιού 17,5 Χ 25 εκ.) 2.300 χαρακτήρων αμοιβή 6,53 € για πρωτότυπη μελέτη και 3,97 € για εργασίες από μετάφραση.

Οι δικαιούχοι συγγραφικών αμοιβών, μετά την έκδοση και διανομή του αντίστοιχου τεύχους του περιοδικού, μπορούν να επικοινωνούν με τη Δνση Χρηματικού του ΤΥΕΣ στο τηλ. 210 6552659.

Η έκδοση του περιοδικού γίνεται ανά 4μηνο (3 τεύχη κατ' έτος).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ:
ΓΕΣ/ΔΕΝΔΗΣ/5

6

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΜΑΡΑΘΩΝΑΣ

Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ, Πρύτανης, Πρόεδρος του Πανεπιστημίου της Ευρώπης, Διευθύντρια του Κέντρου Έρευνας Βυζαντινής Ιστορίας και Πολιτισμού & της Χριστιανικής Εγγύς Ανατολής

Αναφορά μιας σύγχρονης ιστορικού στη μάχη του Μαραθώνα που αποτελεί, σε παγκόσμια κλίμακα, σύμβολο ελευθερίας, αγώνα για τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα, πηγή έμπνευσης ανά τους αιώνες, για κάθε καλλιτεχνική έκφραση.

12

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΩΝ ΔΙΚΤΥΩΝ ΣΤΗΝΣ ΓΡΑΜΜΗΣ ΣΚΥΔΡΑΣ-ΑΡΙΔΑΙΑΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΥΠΟΛΗΣ-ΣΚΡΑ ΣΤΗ ΔΙΑΣΠΑΣΗ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΜΕΤΩΠΟΥ 1915-1918

Δημήτρης Ι. Παπαδημητρίου, πρώην Προϊστάμενος Υπηρεσίας ΟΣΕ

Εκτενής περιγραφή της γεωμορφολογίας της περιοχής, της κατασκευής των σιδηροδρομικών δικτύων, της σημασίας τους για τον πόλεμο και για την ειρηνική περίοδο που ακολούθησε αλλά και για τα οφέλη μιας συλλογής και έκθεσης των ιστορικών στοιχείων που έχουν απομείνει, στον χώρο που ανήκουν..

62

ΗΘΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Υπλγός (ΕΜ) Δημήτριος Δημητριάδης

Η αποτελεσματική αντιμετώπιση των ηθικών διλημάτων που προκύπτουν όσο η τεχνολογία αναπτύσσεται δεν μπορεί να επιτευχθεί μέσω της δημιουργίας ενός αυστηρού θεσμικού πλαισίου, αλλά μέσα από την ίδια την τεχνολογία. Η Πληροφοριακή Παιδεία είναι κάτι άγνωστο ακόμη για το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, πλην όμως εξαιρετικά αναγκαίο.

76

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΝΗ

Ταξχος ε.α. Ιωάννης Κολομβάκης

96

ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΩΜΑ ΣΤΡΑΤΟΥ ΞΗΡΑΣ 100 ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ

Σχης (Ε) Εμμανουήλ Βενάρδος,

Διευθυντής ΓΕΣ/Διεύθυνσης Ελεγκτικού, ΜΒΑ Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών

104

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΚΑΙ ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ ΚΡΙΣΕΩΝ

Σχης (ΤΘ) Δημήτριος Σιγουλάκης

114

OPEN SOURCE INTELLIGENCE

Ανθλγός (ΠΖ) Κωνσταντίνος Δεμερτζής

Σημείωση επί του τεύχους ΜΑΪ-ΑΥΓ 2014

Στο τεύχος Μαΐου-Αυγούστου 2014, στο εξώφυλλο, στη σελ. 4 και 6 ανεγράφη λανθασμένα ο τίτλος του άρθρου: «29ο ΣΩΜΑ ΠΕΖΙΚΟΥ» αντί του ορθού «29ο ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΠΕΖΙΚΟΥ».

αε

ΕΛΒΙΤΕΞ ΑΕΒΕ

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ
ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΣΤΗΝ ΞΑΝΘΗ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΛΒΙΤΕΞ ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΗΣ ΞΑΝΘΗΣ

ΤΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΜΑΣ

- ΣΤΟΛΕΣ ΔΙΣΚ. ΠΑΡΑΛΛΑΓΗΣ Μ71
- ΥΠΙΝΟΣΑΚΟΣ ΠΑΡΑΛΛΑΓΗΣ
- ΤΖΑΚΕΤ ΝΕΟΥ ΤΥΠΟΥ ΑΠΟ ΥΦΑΣΜΑ 3 ΣΤΡΩΣΕΩΝ
- ΑΤΟΜΙΚΑ ΑΝΤΙΣΚΗΝΑ
- ΜΠΟΥΦΑΝ ΚΑΙ ΠΑΝΤΕΛΟΝΙΑ ΑΔΙΑΒΡΟΧΑ
- ΠΟΝΤΣΟ

ΟΛΑ ΤΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΖΟΝΤΑΙ
ΒΑΣΕΙ
ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΩΝ Γ.Ε.Σ.

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΛΒΙΤΕΞ ΣΤΗ Ν.ΙΩΝΙΑ - ΑΘΗΝΑ

ΕΓΓΥΗΣΗ
ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ
ELVITEX®
αε

ΕΔΡΑ

ΕΛΒΙΤΕΞ ΑΕΒΕ ΕΞΠΟΡΤ
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ
ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ
ΕΔΡΑ: ΕΛ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ 30-32
142 31 Ν. ΙΩΝΙΑ
ΤΗΛ: 210- 2770421
FAX: 210- 2770403
Website: www.elvitex.gr
E-mail: elvitex@elvitex.gr

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΞΑΝΘΗΣ

28ης ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 17
67 100, ΞΑΝΘΗ
ΤΗΛ. & FAX: 25410-31163

ΠΡΑΤΗΡΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΕΔΡΑ: ΕΛ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ 30-32
142 31 Ν. ΙΩΝΙΑ
ΤΗΛ: 210- 2770421
FAX: 210- 2770403
E-mail: elvitex@elvitex.gr

Παγκόσμια Ιστορία & Μαραθώνας

Ομιλία της Ελένης Γλύκατζη-Αρβελέρ, Πρύτανη και Προέδρου του Πανεπιστημίου της Ευρώπης, Διευθύντριας του Κέντρου Έρευνας Βυζαντινής Ιστορίας και Πολιτισμού & της Χριστιανικής Εγγύς Ανατολής, στο Πολεμικό Μουσείο, κατά τη διάρκεια ημερίδας στις 22 Σεπτεμβρίου 2010

Μαραθώνας, μια Αθηνοκεντρική ιστορία που πήρε γρήγορα πανελλήνιες διαστάσεις, για να γίνει σιγά σιγά παγκόσμιο κτήμα και σύμβολο. Έτσι, στα 1859 ο John Stuart Mill θα πει, ίσως με κάποια υπερβολή (μεταφράζω τα λόγια του) «η μάχη του Μαραθώνα και για τους Άγγλους ακόμη έχει περισσότερη βαρύτητα κι από τη μάχη του Hastings» (θεμέλιο της αγγλικής ιστορίας). Και ο Mill συνεχίζει με το αναπάντεχο (μεταφράζω πάλι) «Αν το αποτέλεσμα αυτής της μάχης ήταν διαφορετικό, ίσως οι Βρεττανοί και οι Σάξωνες να περιφέρονταν ακόμη τώρα στα άγρια δάση».

Λίγα χρόνια αργότερα, όταν ρωτήθηκαν μαθητές στα βικτωριανά αγγλικά σχολεία ποιες είναι οι σπουδαιότερες μάχες και νίκες του Αυτοκρατορικού Βρεττανικού Στρατού, απάντησαν: ο Μαραθώνας, η Σαλαμίνα και οι Θερμοπύλες. Απόδειξη αυτής της οικειοποίησης του ελληνικού κατορθώματος από τους πολιτισμένους ξένους. Είναι βέβαια η ώρα που ο ποιητής Percy Shelley διαλαλεί ότι όλα τα πολιτιστικά επιτεύγματα της χώρας του είναι ελληνικά, που ο Γάλλος Chateaubriand γράφει ότι ονειρεύεται να ζήσει και να πεθάνει σαν Έλληνας, που ο Γερμανός Göthe λέει πως οι Έλληνες είναι οι μόνοι που γεννιούνται χάρη στην ιστορία τους πολιτισμένοι και που ο Βίκτωρ Ουγκώ περίτρανα δηλώνει στο γαλλικό κοινοβούλιο ότι η Ευρώπη έχει μια μάννα την Ελλάδα, αυτήν που τότε αγωνιζόταν για την ανεξαρτησία της, δίνοντας εκ νέου στον κόσμο παράδειγμα ανδρείας και αρετής, υπηρετώντας, δηλαδή, τη Νέα Παναγιά, όπως έλεγαν τότε την ελευθερία.

Σύμφωνα με τον Πλάτωνα, πατέρες της ελευθερίας της Ελλάδας είναι οι Μαραθωνομάχοι, και κατά τον Αριστοφάνη (ο πρώτος που μιλά για Μαραθωνομάχους), αυτοί είναι οι εγ-

γηγυητές της παιδείας και της αρετής.

Ο αγώνας, λοιπόν, για ελευθερία αρχίζει για όλο σχεδόν τον κόσμο ακριβώς στον Μαραθώνα: ήδη αρχαία επιγραφή μνημονεύει «τους εν Μαραθώνι τελευτήσαντας υπέρ της ελευθερίας».

Ο κόσμος μπορεί να ξεχάσει παλαιές δόξες και νίκες, ο χρόνος μπορεί να καταρρακώσει τη μνήμη παλαιών μεγαλείων, αλώβητη όμως μένει η μνεία του Μαραθώνα: το όνομα που, όπως λέει ο Μπαίρον, έγινε για τον κόσμο όλο «λέξη μαγική» (magic word).

Και πριν ακόμη από την έξαρση ενδοιασμού γύρω από την ελληνική αρχαιότητα, που χαρακτηρίζει τους Φιλέλληνες, ακόμη ένας άλλος Άγγλος, ο Samuel Johnson, θα γράψει, ήδη στα 1775, ότι «μόνος αξιοζήλευτος είναι αυτός που είδε τον πατριωτισμό του να εδραιώνεται χάρη στον Μαραθώνα».

Ως και η λυρικότατη Elisabeth Barrett Browning (1806-1861) θα γράψει ποίημα επικό (1820) με τον τίτλο «Μαραθώνας», και ο πολύς Hegel, στις διαλέξεις του για τη φιλοσοφία της ιστορίας, δεν θα διαστήσει να γράψει ότι ο Μαραθώνας αποτελεί σταθμό και τομή στην παγκόσμια ιστορία. Έτσι, λογικά, ο Μαραθώνας θεωρήθηκε η μάχη των μαχών, μητέρα της αρετής και της ανδρείας.

Και οι κατόπιν ρήτορες και υμνητές των μαχών και των νικών δεν θα διστάσουν να παρομοιάσουν τις νίκες τους αυτές, για να υπογραμμίσουν το μεγαλείο τους, πάντα με τον Μαραθώνα.

Θα φέρω μόνο ένα παράδειγμα, αυτό του Θεοδώρου Mommsen που στον λόγο του για τα γενέθλια του Κάιζερ (20 Μαρτίου 1844), παρουσιάζει τη νίκη του Μεγάλου Φρειδερίκου κατά των Αυστριακών στα 1745 στο Hohenfriedburg, ως ισάξια του Μαραθώνα.

Ο Göthe, ωστόσο, θα γράψει ότι η νίκη ενάντια στον Ναπολέοντα στο Βατερλό (18 Ιουνίου 1815) είναι ίσως σπουδαιότερη και από αυτή του Μαραθώνα, πράγμα που αποδεικνύει ότι μέτρο πάντα της στρατιωτικής επιτυχίας, από πλευράς ιστορίας, είναι η μαραθώνιος αναφορά.

Περιττό βέβαια να πω ότι η διακήρυξη του Αλέξανδρου Υψηλάντη για την ανεξαρτησία (24 Φεβρουαρίου του 1821) τελειώνει με μνεία του Μιλτιάδη και του Θεμιστοκλή, και να θυμίσω τα λόγια του Κοραή για τους υπόδουλους Έλληνες: *«Από το να νομίζουν ότι είναι απόγονοι των Μαραθωνομάχων και των Σαλαμινομάχων, (γράφει ο Κοραής) δεν θεώρησαν ποτέ ότι είναι σκλάβοι, αλλά μόνο ότι είναι αιχμάλωτοι»*. Άλλωστε η συνέχεια των Μαραθωνομάχων, γι' αυτούς, ήταν να γίνουν Τουρκομάχοι. *Έτσι, άλλωστε, ελεύθερος και όχι σκλάβος νοιώθεις μπρος στον Μαραθώνα*, γράφει ο Byron.

Πότε όμως και γιατί έγινε η μυθοποίηση αυτή του Μαραθώνα; Μένει οπωσδήποτε ο Μαραθώνας πρώτη μάχη που γίνεται σε έδαφος ευρωπαϊκό και για την οποία γνωρίζουμε τα καθέκαστα της διεξαγωγής της, σχεδόν αναλυτικά, χάρη στον Ηρόδοτο.

Ο Ηρόδοτος όμως γράφει μισό σχε-

δόν αιώνα μετά (γύρω στο 450) και η περιγραφή του έχει μεν ως βάση τη μαρτυρία αυτοπτών μαρτύρων, αλλά έχει πολύ αμφισβητηθεί, ως προς την ακρίβεια των δεδομένων, από όλους σχεδόν τους σοβαρούς ιστορικούς.

Να προσθέσω επιπλέον ότι ο σύγχρονος των γεγονότων Πίνδαρος, ενώ αναφέρεται στον άθλο της Σαλαμίνας, ούτε καν αναφέρει το όνομα Μαραθώνας.

Πάντως γρήγορα ο Μαραθώνας έγινε για τους Αθηναίους τόπος προσκυνήματος. Αυτό δείχνει η ηρωοποίηση των 192 οπλιτών που έπεσαν στη μάχη και τάφηκαν στον τύμβο του Μαραθώνα.

Τα ευχαριστήρια ύστερα αναθήματα που έκαναν οι Αθηναίοι στους Θεούς, σε Δελφούς και Ολυμπία, μετά τη νίκη, μαρτυρούν για τη σημασία που έδωσαν αμέσως στο γεγονός οι ίδιοι οι Αθηναίοι. (Να σημειώσω παρενθετικά ότι τα όποια μνημεία έκτισαν και έστησαν στην πόλη τους δεν επέζησαν της καταστροφής που επέφεραν στην Αθήνα οι Πέρσες, πριν αλλά και αμέσως μετά την ήττα τους στην Σαλαμίνα στα 480. Τότε είχαν ολοσχερώς καταστρέψει την πόλη. Αυτή άλλωστε είναι η διαφορά μεταξύ Μαραθώνα και Σαλαμίνας. Οι Πέρσες, χάρη στη νίκη του Μαραθώνα, δεν κατάφεραν να πλησιάσουν στην Αθήνα).

Να θυμίσω ότι οι τοιχογραφικές απεικονίσεις στην «ποικίλη στοά» που απαθανατίζουν τον άθλο το Μιλτιάδη στον Μαραθώνα, όπου του δίνουν τον κύριο ρόλο (τον παριστάνουν μαζί με τους θεμελιωτές της Αθήνας, τον μυθικό Κόδρο, τον Θησέα και την Παλλάδα Αθηνά) χρονολογούνται μόνο γύρω στα 460 π.Χ., 30 χρόνια μετά τη νίκη.

Είναι τώρα αποδεδειγμένο, χωρίς αμφισβήτηση, ότι η υπερβολή του ρόλου του Μιλτιάδη στη διεξαγωγή της

μάχης (της οποίας, ειρήσθω εν παρόδω πολέμαρχος ήταν ο Καλλίμαχος) και η μυθοποίηση του μαραθώνιου άθλου, είναι κυρίως έργο του Κίμωνα, γιου του Μιλτιάδη, του οποίου η όλη πολιτική ήταν αντιμέτωπη στον Περικλή, αντίθετη στους Αλκμεωνίδες. Συλλήβδην θα πω, εναντίον αυτών που διακρίθηκαν στη Σαλαμίνα, χάρη στους δημοκρατικούς ερέτες του αθηναϊκού στόλου, και τον Θεμιστοκλή, τον οποίο όπως θέλει η παράδοση, δεν άφηνε η δόξα του Μιλτιάδη να κοιμηθεί ησυχώς.

Η πολιτική αντιμαχία ανάμεσα σε αριστοκρατικούς (με τους Μιλτιάδη και Κίμωνα αρχηγούς) και σε δημοκρατικούς (με Περικλή, Θεμιστοκλή ως ηγέτες) εξηγεί μεγάλως τη θέση που πήρε ο Μαραθώνας για την αθηναϊκή προπαγάνδα.

Ο Μαραθώνας έγινε ιδέα, η μάχη όπου οι Αθηναίοι πολεμούν για χάρη όλων των Ελλήνων (όπως λέει το επίγραμμα του Σιμωνίδη), πράγμα που ωφελούσε οπωσδήποτε τον όποιο ηγέτη τους, αλλά και που εξηγεί γιατί

ο Μαραθώνας επισκίασε τη νίκη της ναυμαχίας στη Σαλαμίνα.

Μόνοι, γράφει ο Θουκυδίδης, Αθηναίοι «εν Μαραθώνι προκινδυνεύσαι τω βαρβάρω» ενώ στην μετά μια δεκαετία περσική απειλή, κινδυνεύουν κυρίως και οι Σπαρτιάτες.

Οπωσδήποτε, όπως είναι γνωστό, η εκστρατεία του Ξέρξη, και όχι αυτή του Δάτη, απέβλεπε στην υποδούλωση της Ελλάδας, και κατά συνέπεια οι καταλυτικές για τους Έλληνες νίκες ήταν πρώτα στη Σαλαμίνα και ύστερα στις Πλαταιές, με Σπαρτιάτες όμως αυτή η τελευταία, και Αρχηγό τον Πausανία.

Τι έκανε, λοιπόν, τον Μαραθώνα μοναδικό; Δύο πράγματα: πρώτον, γιατί πρώτος έδειξε, όπως γράφει ο Πλάτων, ότι οι Πέρσες δεν είναι ανίκητοι, και ύστερα, γιατί μόνοι οι Αθηναίοι (αποσιωπήθηκε γρήγορα η συμμετοχή των 1.000 Πλαταιών), υπερασπίστηκαν την πατρίδα, την ελευθερία, τη δημοκρατία και απέδειξαν, όπως γράφει πάλιν ο Πλάτων, «παν πλήθος και πας πλοῦτος, αρετή υπείκει».

Άσχετο τώρα ότι υπάρχει καθαρή υπερβολή, τόσο όσον αφορά τις δυνάμεις των δυο συμβαλλομένων, (υπεραριθμούνται οι Πέρσες, για να υπογραμμισθεί η ανδρεία των Αθηναίων, οι οποίοι ας μη ξεχνάμε είχαν μόνο 192 νεκρούς), όσο και τον στόχο και σκοπό της περσικής επιχείρησης, η οποία απέβλεπε όχι στο να υποδουλώσει, αλλά στο να τιμωρήσει, όπως το είχε κάνει στην Ερέτρια, αυτούς που είχαν βοηθήσει την επανάσταση των Μιλησίων εναντίον της Περσίας στα 492. Το *προμαχούντες όμως Ελλήνων*, που γράφει ο Σιμωνίδης για τους Αθηναίους, έχοντας κερδίσει στον ποιητικό αγώνα για τη σύνθεση του ελεγείου ως και τον μαχητή του Μαραθώνα τον μεγάλο Αισχύλο, είχε την απήχηση που ήθελαν οι Αθηναίοι. Έγινε γρήγορα ρητορικός πατριωτικός τόπος, τον επανέλαβαν Λυσίας, Ισοκράτης κ.ά. και βρίσκει το αποκορύφωμα με τον Αίλιο Αριστείδη κατά τη ρωμαϊκή εποχή. Αυτός ο αγώνας υπέρ όλων σημαδεύει, αποτελεί το απόγειο της μαραθώνιας μυθοποίησης.

Τότε ο Λουκιανός θα εφεύρει το περίφημο περιστατικό του αγγελιοφόρου Φειδιππίδη, με το «*χαίρετε Νικώμεν*» και τον επακόλουθο θάνατό του, τότε ο Ηρώδης Αττικός, που ήταν και ιδιοκτήτης ικανών εκτάσεων στον Μαραθώνα, θα δηλώσει ότι είναι άμεσος απόγονος του Μιλτιάδη και του Κίμωνα, και από τότε θα αρχίσει η ταύτιση, η συγγένεια των όποιων βάρβαρων εχθρών με τους Πέρσες.

Να θυμίσω ότι οι Ρωμαίοι ονόμασαν Πέρσες τους Πάρθους και ότι αργότερα οι Βυζαντινοί ονόμασαν κατά παρόμοιο τρόπο τους Τουρκομάνους, Οθωμανούς και άλλους εισβολείς από την Ασία.

Η νίκη, λοιπόν, του Μαραθώνα θεωρήθηκε η κατά της Ασίας πρώτη ευρωπαϊκή νίκη, ταυτίστηκε με την αντίσταση του πολιτισμένου κόσμου κατά της βαρβαρότητας, και από τον Αίλιο Αριστείδη και ύστερα έγινε αληθινό αυτό που γράφει ο ρήτορας, για όλους και για όλους τους αιώνες (αντιγράφω):
«*έστι γε ουδείς, όστις ακούσας*

το του Μαραθώνος όνομα ου ανίσταται τη ψυχή».

Τότε και ο Πausanías θα γράψει για τα χρεμετίζοντα άλογα και τις κλαγγές όλων που ακούγονταν στον Μαραθώνα, όταν αυτός τον επισκέπτεται 7 αιώνες μετά, και για τις οπτασίες ηρώων και Θεών στο πεδίο της μάχης, ακόμη και στις μέρες του.

Συνεχίζεται αδιάκοπα ο θρύλος, έτσι ώστε ο Bulwer Lytton στην Ιστορία της Αθήνας (Athens, its rise and fall) που γράφει στα 1837 λέει ότι όλοι στον πολιτισμένο σήμερα κόσμο, άσχετα από τις πεποιθήσεις τους, μόλις ακούσουν το όνομα Μαραθώνας, νοιώθουν σαν Έλληνες.

Έπρεπε να λάβει χώρα το απαράδεκτο, δηλαδή η δολοφονία στο Δήλεσι, των Άγγλων λόρδων και διπλωματών που πήγαν με τις γυναίκες τους να επισκεφτούν τον Μαραθώνα, από τους ληστές του Νταβέλη που απαίτησαν, χωρίς βέβαια να το πετύχουν ένα υπέρογκο ποσό 25.000 λίρες, λύτρα για την απελευθέρωσή τους (πιάστηκαν όμηροι στο Πικέρμι τον Απρίλιο του 1870), για να αμαυρωθεί σχεδόν ανεπανόρθωτα η τότε ελληνική κυβέρνηση του Ζαΐμη αλλά και ο μύθος του Μαραθώνα, και αυτό παρά την προσπάθεια που έκανε ο φιλέλληνας Gladstone στο Αγγλικό κοινοβούλιο για να μετριάσει την μήνιν των Άγγλων.

Ίσως από τότε αρχίζει η πεποίθηση για τους ξένους της αναξιοσύνης των νεοελλήνων απέναντι στην αρχαία κληρονομιά τους.

Άλλωστε ο Μαραθώνας, όπως και ο Παρθενώνας, είχαν γίνει ήδη μνημεία, όχι μιας τοπικής, αλλά μιας παγκόσμιας ιστορίας, που τα είχε οικειοποιηθεί, όπως και όλα τα άλλα έργα της ελληνικής αρχαιότητας. Να θυμίσω παρεμπιπτόντως

ότι όλα τα αρχαία ελληνικά κείμενα έχουν ξένο εκδότη και μελετητή.

Στην αναγέννηση, λοιπόν, των ελληνικών γραμμάτων, στη μόδα της κλασικής παιδείας, οφείλεται η αλώβητη μνήμη του Μαραθώνα, και όχι στην επί τόπου παράδοση. Κανείς σχεδόν από τους μεγάλους περιηγητές δεν θα επισκεφθεί το πεδίο μάχης (ίσως πλην του Spron).

Να καταλήξω, άσχετα από την ακριβή λοιπόν ιστορική αλήθεια, ο Μαραθώνας είναι κατά την γνώμη μου, το πρώτο γεγονός της παγκόσμιας ιστορίας, που έθρεψε και εξακολουθεί ίσως να τρέφει, πατριωτική προπαγάνδα, βασισμένη στο θέμα της ελευθερίας.

Αποτελεί έτσι θεμελιώδη στιγμή της ευρωπαϊκής αρετής για δημοκρατία και δικαιώματα του ανθρώπου. Παρ' όλες τις υπερβολές που γνώρισε παραμένει το μέγιστο μάθημα του πολιτισμένου κόσμου όπως το συνόψισε ο Πλάτων, λέγοντας ότι οι εν Μαραθώνι πρώτοι καταρράκωσαν την υπερηφάνεια της Ασίας, πρώτοι έστησαν τρόπαια εναντίον των βαρβάρων, και πρώτοι δίδαξαν ότι η αρετή νικά και το πλήθος και τον πλούτο.

Έτσι, παρά την παραφωνία του Δήλεσι, ο Μαραθώνας ενέπνευσε γλύπτες, όπως ο Jean Pierre Cortot, ζωγράφους, όπως ο Luc Olivier Merson (ιδιαίτερα συγκινήθηκαν οι καλλιτέχνες από την τύχη του Φειδιππίδη) ή ακόμη, θα πω, ενέπνευσε και εμπνέει πάντα τους καλλιτέχνες, όπως έδειξε η έκθεση των Ελλήνων ζωγράφων και γλυπτών στο Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών, αλλά και το έργο του Ιάπωνα γλύπτη Masaaki Noda με τον τίτλο: το πνεύμα του Ερμή. Ορθή και όρθια η νίκη στον Μαραθώνα οδηγεί την νίκη στον όποιον της Ελλάδας αγώνα.

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: Δημήτρης Ι. Παπαδημητρίου,
πρώην Προϊστάμενος Υπηρεσίας ΟΣΕ

Από το περιθώριο της ιστορίας

Την περίοδο του Μακεδονικού μετώπου 1915-1918, οι σύμμαχοι της ANTANT (Entente Cordiale), σχεδίασαν και κατασκεύασαν, στις επαρχίες Αλμωπίας του νομού Πέλλας, και Παιονίας του νομού Κιλίκης, σιδηροδρομικά δίκτυα στενής γραμμής, του «καθιερωμένου» πλάτους των 60 cm (Decauville), με ιδιαίτερο ενδιαφέρον, όχι μόνο στο πεδίο της συνολικής ιστορικής καταγραφής αλλά και της σημερινής χρησιμότητας. Προορισμός των δικτύων αυτών ήταν ο εφοδιασμός των δυνάμεων της ANTANT με πολεμικό υλικό και τα απαιτούμενα τρόφιμα για τους άνδρες τους, οι οποίοι μάχονταν στα πανύψηλα βουνά του Βόρα (Καϊμακτσαλάν) και του Πάικου.

Η προσφορά του σιδηροδρομικού δικτύου της Αλμωπίας μεταξύ Σκύδρας-Αριδαίας συνεχίστηκε προς τους κατοίκους της περιοχής και κατά την ειρηνική περίοδο. Η λειτουργία του δικτύου αυτού διακόπηκε το 1936, ως ασύμφορη οικονομικά, και λίγο αργότερα η γραμμή αποξηλώθηκε. Σήμερα, σημεία αναφοράς του αποτελούν τα κτήρια των παλιών σταθμών Σκύδρας, Αψάλου, Αριδαίας και Μεγαπλάτανου, όπως και μια σιδηροδρομική μηχανή έλξεως (ατμάμαξα), η οποία φιλοξενείται στο Σιδηροδρομικό Μουσείο της Αθήνας. Η ατμάμαξα αυτή που κυκλοφόρησε στο δίκτυο Σκύδρας-

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΩΝ ΔΙΚΤΥΩΝ ΣΤΕΝΗΣ ΓΡΑΜΜΗΣ ΣΚΥΔΡΑΣ-ΑΡΙΔΑΙΑΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΥΠΟΛΗΣ-ΣΚΡΑ ΣΤΗ ΔΙΑΣΠΑΣΗ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΜΕΤΩΠΟΥ

1915-1918

Αριδαίας, εντοπίστηκε στα 1984 από μέλη του Συλλόγου των Φίλων σιδηροδρόμου της Αθήνας, στα μεταλλεία της «Ανωνώμου Ελληνικής Εταιρίας Χημικών Προϊόντων & Λιπασμάτων», στην Ερμιόνη Ν. Αργολίδος. Από τη διεύθυνση των μεταλλείων αυτών, η ατμάμαξα παραχωρήθηκε στον ΟΣΕ, με τη φροντίδα του οποίου μεταφέρθηκε στις εγκαταστάσεις του, προς επισκευή και έκθεση. Ο τύπος των ατμαμαξών αυτών κατασκευάστηκε από την εταιρεία παραγωγής τροχαίου υλικού, που δημιουργήθηκε από τον Γάλλο Paul Decauville (1846-1922) στο Cordel-Essonnes της Γαλλίας και υπηρέτησε με επιτυχία, στη διάρκεια του Μακεδονικού μετώπου, όχι μόνο τις γαλλικές αλλά και τις συμμαχικές δυνάμεις.

Η έρευνα στηρίχθηκε σε προηγούμενες εργασίες αλλά και σε μια σημαντική ερευνητική αξιοποίηση νέου αρχαιακού υλικού, οι ψηφίδες του οποίου επέτρεψαν τη σύνθεση του ρόλου που διαδραμάτισαν αυτά τα δύο σιδηροδρομικά δίκτυα στη διάσπαση του Μακεδονικού μετώπου (2/15 Σεπτεμβρίου 1918).

Επίσης, το θέμα παρουσιάζει πρόσθετο ενδιαφέρον, εξαιτίας του συνεχούς ενδιαφέροντος των κατοίκων της τοπικής κοινωνίας για την επαναλειτουργία της σιδηροδρομικής γραμμής Σκύδρας-Αριδαίας, με τη μορφή ενός σύγχρονου τρένου.

Πληροφοριακά στοιχεία γεωμορφολογίας της περιοχής

Το ορεινό λεκανοπέδιο της επαρχίας Αλμωπίας¹ (Ενωτίας),² εκτάσεως περίπου 800.000 στρεμμάτων,³ ανήκει στον νομό Πέλλας και γενικά είναι ιδιαίτερα εύφορο.⁴ Η Αλμωπία βρίσκεται στο βόρειο τμήμα του νομού και αποτελεί μια από τις τρεις επαρχίες του. Οι άλλες δυο επαρχίες είναι των Γιαννιτσών και της Έδεσσας. Στα ανατολικά συνορεύει με τον νομό Κιλκίς. Η Αλμωπία περιβάλλεται Β. και Δ. από τον ορεινό όγκο του Βόρα (2.524 μ.) ή κοινώς Καϊμακτσάλαν =Kajmakcalan (ονομασία τουρκική),⁵ από την κορυφογραμμή του οποίου διέρχεται η σημερινή ελληνοσοκοπιανή (τότε ελληνοσερβική) μεθόριος, που συνεχίζει προς Α., δια της κορυφογραμμής της Τζένας, με υψόμετρο ένα από τα μεγαλύτερα της οροσειράς 2.182 μ., και πολύ μακρύτερα, προς τα δυτικά, δεσπόζει ο Κόζιακας με υψόμετρο 1.800 μ. Στα δυτικά περιβάλλεται από το Βέρμιο, αδιαπέραστο τοίχωμα από τις γειτονικές περιοχές του νομού Φλώρινας (αρχαία Λυγκηστιδα) και στα ανατολικά από την προβολή του Βόρα, το Πάικο, οροθετικό σημείο ανάμεσα στην Αλμωπία, την επαρχία Παιονίας του νομού Κιλκίς και την κοιλάδα του Αξιού. Νοτιοδυτικά ξανοίγεται κατάφυτο το κλειστό λεκανοπέδιο της πανάρχαιας Αλμωπίας, τα βυζαντινά Μογλενά, η Καρατζόβα (Karadžoba, Καρατζά-οβά =πεδιάδα του Μαυροπόταμου) της Τουρκοκρατίας, σε χαμηλό υψόμετρο περίπου 130 μέτρα από την επιφάνεια της θάλασσας. Η περιοχή της Αλμωπίας πήρε ξανά και πάλι το αρχαίο μακεδονικό της όνομα το 1927. Τα δυο ποτάμια, ευεργέτες της Αλμωπίας, είναι ο Άνω Λουδίας ή Αλμωπαίος⁶ (Μαυροπόταμος ή Μογλενίτσας και Μογλενίτικος) και ο παραπόταμός του, ο Ασπροπόταμος (Μπέλιτσα), που ενώνεται μ' αυτόν έξω από το χωριό Υδραία.

Στα πανύψηλα βουνά του συγκροτήματος Βόρα, που σαν γιγάντια τείχη περιβάλλουν την κοιλάδα του Αλμωπαίου (Μογλενίτσα) ποταμού από βορά, βρίσκονταν οι αντιμέτωπες οχυρώσεις των μαχομένων, κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, και εκεί διεξήχθησαν σκληρές μάχες. Τον Σεπτέμβριο του 1918, από την κοιλάδα του Μογλενίτσα δόθηκε το κάρδιο κτύπημα κατά των Γερμανοβουλγάρων, που είχε ως απο-

¹Το όνομα της περιοχής, Αλμωπία (παλαιά Ενωτία), προέρχεται από τον αρχαίο λαό, τους Άλμωπες, τους οποίους κατάλαβαν και αφομοίωσαν οι Μακεδόνες του Περίδα Α΄, κατά την περίοδο των μακεδονικών επεκτάσεων, περί το 700 π.Χ.

²Ονομασία, στα πρώιμα βυζαντινά χρόνια, από το όνομα της οχυρής πόλης και φρουρίου, που ήταν και η έδρα της βυζαντινής διοίκησης και της φρουράς. Το παλαιό αυτό πόλισμα ταυτίζεται με το χωριό Νώτια ή Νότια.

³Εγγραφο Σ.Ε.Κ.-Δ.Π.Θ. 2.420.580/ΕΚ.ΕΜ., από 11 Δεκεμβρίου 1967.

⁴Εκτός από τα εσπεριδοειδή που δεν ευδοκούν, παράγει όλα τα άλλα προϊόντα. Ακόμη παράγει την όψιμη ποικιλία σταφυλιών, κόκκινο πιπέρι και μεγάλες ποσότητες δασικών προϊόντων.

⁵Σύμφωνα με τον Φιλολόγο καθηγητή και επίτιμο Λυκειάρχη Ν. Σιδηρόπουλο, σημαίνει κατά λέξη «ο κλέφτης του καϊμακιού», του αφρού και κατ' επέκταση «λευκή κορυφή». Από γενιά σε γενιά πολλές είναι οι ερμηνείες που δόθηκαν για την ονομασία αυτή.

⁶Ποταμός της περιφέρειας Μογλενών (Καρατζόβας) της επαρχίας Αλμωπίας. Σχηματίζεται από τα νερά των ΝΑ. πλευρών της οροσειράς Νίτσα, των ΝΔ. πλευρών της κορυφής της Τζένας και των Δ. πλευρών του Πάικου. Τα νερά του στο παρελθόν κατέληγαν στη λίμνη των Γιαννιτσών και μέσω της λίμνης στον ποταμό Λουδία. Σήμερα, μετά τα αποστραγγιστικά έργα του 1930 για την αποξήρανση της λίμνης, η κοίτη του εκτράπηκε και τα νερά του καταλήγουν στον Αλιάκμονα.

τέλεσμα τη διάσπαση του Μακεδονικού μετώπου. Οι ορεινές αυτές επιχειρήσεις είναι γνωστές στη στρατιωτική ιστορία ως «μάχη του Μογλενίτσα» ή «μάχη του Δοβροπόλιε (Dobropolie)», περιοχή που πήρε την ονομασία της από την ομώνυμη κορυφή (υψ. 1.875 μ.) και χρησιμοποιήθηκε, παρά τις εδαφικές δυσκολίες, ως αφετηρία εξόρμησης της επίθεσης της 2ας/15ης Σεπτεμβρίου 1918. Η κοιλάδα αυτή θεωρούνταν χωρίς στρατιωτική αξία, επειδή περισιγγόταν από τα ψηλά βουνά και ήταν μακριά από μεγάλες αρτηρίες συγκοινωνίας των μετόπισθεν, όπως τη σιδηροδρομική γραμμή κανονικού πλάτους Θεσσαλονίκης-Μοναστηρίου. Παρείχε όμως το πλεονέκτημα του αιφνιδιασμού. Απόκτησε το μεγαλύτερο όνομα στη στρατιωτική ιστορία του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, γιατί εκεί παίχτηκε η τύχη του Μακεδονικού μετώπου και εκεί κατέρρευσε η γερμανοβουλγαρική άμυνα.

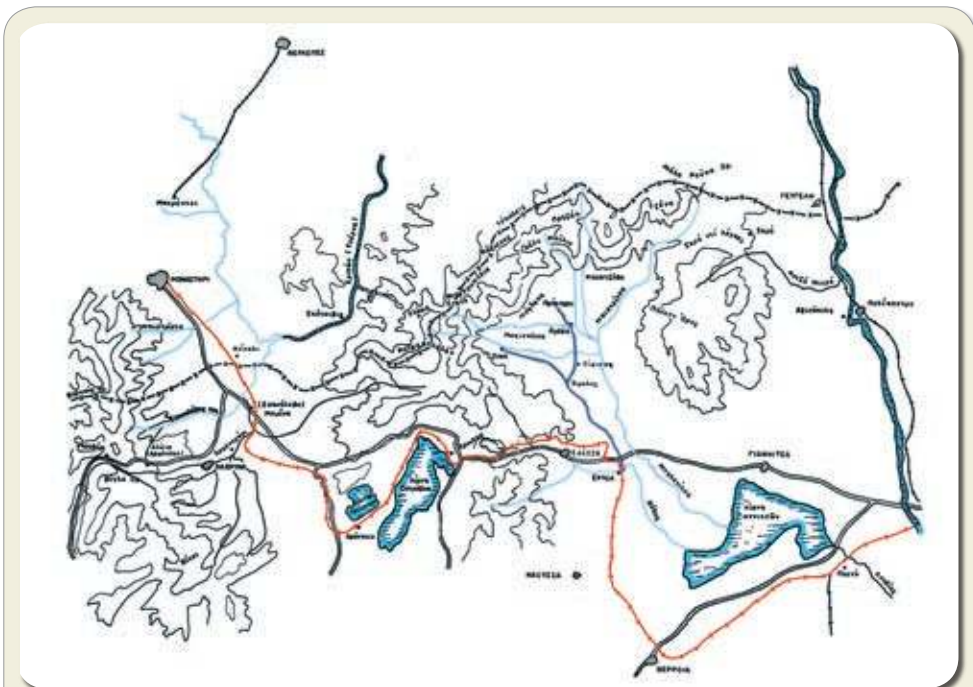
Από τη στρατιωτική ιστορία του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και την κατασκευή του σιδηροδρομικού δικτύου Σκύδρας-Αριδαίας

Λίγο πολύ είναι γνωστό πώς άρχισε ο Μεγάλος Πόλεμος ή Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Αφορμή για την έκρηξη του υπήρξε η δολοφονία του Διαδόχου της Αυστρίας Φραγκίσκου Φερδινάνδου και της συζύγου του Σοφίας, από τους πυροβολισμούς του Βόσνιου (Σέρβου στην καταγωγή) φοιτητή Cirilo Prinzip στο Σεράγεβο, στις 15/28 Ιουνίου 1914. Κατά βάση, τα αίτια τα οποία οδήγησαν αρχικά σ' έναν ευρωπαϊκό και στη συνέχεια παγκόσμιο πόλεμο θα μπορούσε να αποδώσει κανείς στον εμπορικό ανταγωνισμό και στη σύγκρουση των οικονομικών συμφερόντων. Η παγκόσμια αυτή σύγκρουση διήρκεσε από τον Αύγουστο του 1914 έως τον Νοέμβριο του 1918. Οι Συμμαχικές Δυνάμεις της ANTANT⁷ νίκησαν τις Κεντρικές Δυνάμεις (Γερμανία, Αυστροουγγαρία, με τις οποίες είχαν συμμαχήσει η Οθωμανική Αυτοκρατορία και η Βουλγαρία) και οδήγησαν σε ριζικές αλλαγές στον χάρτη της Ευρώπης.

Ο πόλεμος αυτός βρήκε την Ελλάδα να διχάζεται ανάμεσα στην ουδετερότητα και την επιθυμία για συμμετοχή. Μετά όμως την αποτυχία των δυνάμεων της ANTANT, στην εκστρατεία των Δαρδανελίων,⁸ για την ένωσή τους, πέρα από τα στενά, με τα ρωσικά στρατεύματα, από τον Εύξεινο Πόντο, ισχυρές αγγλογαλλικές δυνάμεις αποβίβαστηκαν στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης, μόλις τρία χρόνια από τότε που ο Ελληνικός Στρατός απελευθέρωσε τη Μακεδονία και την πολύπαθη πρωτεύουσά της από τον οθωμανικό ζυγό. Η αποβίβαση της εμπροσθοφυλακής τους στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης πραγματοποιήθηκε την 18η Σεπτεμβρίου/1η Οκτωβρίου 1915 και παρέσυρε την Ελλάδα στην άγρια εμφύλια διαμάχη. Η πραγ-

⁷ANTANT: δόκιμη γραφή της Συμμαχίας με ελληνικά στοιχεία, αντί της γαλλικής Entente Cordiale (Εγκάρδια Συνεννόηση). Πρόκειται για τη συγκρότηση συμμαχίας ανάμεσα στη Βρετανία και τη Γαλλία, αρχικά, (1904), στις οποίες προστέθηκαν αργότερα η Ρωσία (1907), η Ιταλία (1915) και οι ΗΠΑ το 1917. Η Ελλάδα, από τον Αύγουστο του 1916, μετείχε στο πλευρό των Συμμάχων της ANTANT με τον Στρατό της Εθνικής Αμύνης (μεραρχίες Κρητών, Σερρών και Αρχιπελάγους), ενώ με την ένωση του κράτους της Θεσσαλονίκης με αυτό της λοιπής Ελλάδας (14/27 Ιουνίου 1917) συμμετείχε υπό τη νέα εμπόλεμο σύνθεσή του, με ένδεκα μεραρχίες.

⁸Επί 259 ημέρες από την απόβαση της 25ης Απριλίου μέχρι την ημέρα της εκκένωσης, στις 8 Ιανουαρίου 1916, οι απώλειες των Αγγλων ανήλθαν σε 1.784 αξιωματικούς φονευθέντες, 5.053 τραυματίες και αγνοούμενους, 31.737 στρατιώτες φονευθέντες και 114.675 τραυματισθέντες και αγνοούμενους. Οι απώλειες των Γάλλων ανήλθαν σε 183 αξιωματικούς φονευθέντες, 390 τραυματισθέντες και αγνοούμενους, 3.555 στρατιώτες φονευθέντες και 22.921 τραυματισθέντες και αγνοούμενους.

Χάρτης γεωμορφολογίας της περιοχής Αλμωπίας, στον οποίο σημειώνονται και οι γραμμές κανονικού πλάτους Θεσσαλονίκης-Μοναστηρίου (κόκκινο χρώμα) και στενού πλάτους 0,60μ. Decauville, Σκύδρας-Αριδαίας (μπλε χρώμα), με τη διακλάδωση Αψάλου-Όρμας. (Σύνταξη και δια χειρός Δ. Ι. Παπαδημητρίου)

ματική αποβίβαση άρχισε στις 5 Οκτωβρίου 1915, οπότε αποβιβάστηκαν στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης δυο πλήρεις Μεραρχίες (η 10η αγγλική και η 156η γαλλική) με το υλικό τους, προκειμένου να σπεύσουν προς βοήθεια του Σερβικού Στρατού και να εξασφαλίσουν τη σιδηροδρομική επικοινωνία με το λιμάνι ανεφοδιασμού του, τη Θεσσαλονίκη. Η γαλλική προώθηση στο εσωτερικό της Σερβίας, η οποία άρχισε την 14η Οκτωβρίου 1915, ολοκληρώθηκε με υποχώρηση, δυο μήνες αργότερα, χωρίς την αποκατάσταση επαφής με τους Σέρβους, για να γνωρίσουν η Σερβία και το Μαυροβούνιο τη συντριβή. Παρέσχε όμως η εκστρατεία αυτή μεγάλη υπηρεσία στη διάσωση του Σερβικού Στρατού από την πλήρη εκμηδένιση. Εάν δεν πραγματοποιούνταν ο αντιπερισπασμός αυτός, με την προώθηση του γαλλικού εκστρατευτικού σώματος, είναι πολύ πιθανόν οι σερβικές δυνάμεις να καταστρέφονταν και, αντί να διαφύγουν 133.000 περίπου άνδρες προς τα παράλια της Αδριατικής, δεν θα σώζονταν ούτε 20 χιλιάδες. Τα λείψανα του Σερβικού Στρατού μεταφέρθηκαν από 18 Ιανουαρίου 1916 με ιταλικά και γαλλικά μεταγωγικά, από την Αυλώνα στην Κέρκυρα, όπου ανασυντάχθηκαν και από τις 11 Απριλίου μέχρι 30 Μαΐου 1916, μεταφέρθηκαν στη Χαλκιδική, για τη συγκρότησή τους σε μάχιμες μονάδες (τρεις στρατιές με έξι συνολικά μεραρχίες). Στις 17/30 Ιουλίου έφτασε στη Θεσσαλονίκη το πρώτο ρωσικό τμήμα Στρατού και δώδεκα μέρες αργότερα

(13 Αυγούστου) οι πρώτοι από τους Ιταλούς, Alpini και Bersaglieri. Αυτοί δεν ήταν τίποτε άλλο από τους προάγγελους πολλών άλλων που θα ακολουθούσαν.

Η Θεσσαλονίκη κατέστη γρήγορα η κύρια βάση και σταθμός 200.000 στρατιωτών. Ως κέντρο εφοδιασμού του Μακεδονικού μέτωπου (1915-1918), οι λειτουργίες της πόλης διογκώθηκαν υπέρμετρα, με την παροχή υπηρεσιών προς τον στρατό και ο ρόλος της «πόλης-στρατόπεδο» κατέστη σοβαρότατος. Το στρατόπεδο αυτό υπήρξε η ισχυρότερη βάση εκστρατείας που δημιουργήθηκε μέχρι σήμερα στα Βαλκάνια.

Από την Άνοιξη του 1916 ο στρατός της ANTANT άρχισε να βγαίνει από την οχυρωμένη τοποθεσία της ευρύτερης περιοχής της Θεσσαλονίκης⁹ και να καταλαμβάνει θέσεις απέναντι στους αντιπάλους του, στην ελληνική μεθόριο, για να δημιουργηθεί το Μακεδονικό μέτωπο. Στα μέσα του 1917 το Μακεδονικό μέτωπο πήρε την οριστική του μορφή. Εκτεινόταν σε μια γραμμή μήκους 350-400 χιλιομέτρων, από τον κόλπο του Ορφανού μέχρι το ακρότατο σημείο της Κορυτσάς. Περιλάμβανε τέσσερις διοικήσεις¹⁰ οι οποίες υπάγονταν απευθείας στον Maurice Sarrail (Μαυρίκιος Σαράιγ 1856-1929),¹¹ Αρχιστράτηγο των Συμμαχικών δυνάμεων στη Θεσσαλονίκη.

Ο εφοδιασμός των Συμμαχικών στρατευμάτων της ANTANT, που εξασφάλιζαν την κύρια ή πρωτεύουσα αυτή γραμμή άμυνας, για την προς νότο κάλυψη της ελληνικής Μακεδονίας, απαιτούσε μεγάλο αριθμό ορεινών εφοδιοπομπών. Όμως τα άλογα και το ανθρώπινο δυναμικό δεν ήταν ικανά να μεταφέρουν τις καταναλισκόμενες μεγάλες ποσότητες εφοδίων και κυρίως την εξαιρετική κατανάλωση των πυρομαχικών, στις δύσβατες, ορεινές περιοχές της ελληνικής Μακεδονίας.

Οι εφοδιοπομπές αυτές απαιτούσαν μεγάλο αριθμό μεταγωγικών ζώων και αντίστοιχα μεγάλο αριθμό ανδρών, σε βάρος της μάχιμης δύναμης των μονάδων. Έτσι, για την αντιμετώπιση των αυξημένων μεταφορικών απαιτήσεων των γαλλοσερβικών στρατευμάτων που αναπτύχθηκαν στο μέτωπο των βουνών, του ορεινού συγκροτήματος του Βόρα (Καϊμακτσαλάν), αποφασίστηκε η κατασκευή σιδηροδρομικού δικτύου στενής γραμμής, (Decauville), του «καθιερωμένου» πλάτους των 60 cm (1ft, 11 5/8 in), που θα άρχιζε δίπλα από τη γραμμή κανονικού πλάτους (1,44 μ.) Θεσσαλονίκης-Μοναστηρίου, στον σιδηροδρομικό σταθμό της Σκύδρας (=Βερτεκόπ). Από την έναρξη του πολέμου, οι γαλλικές δυνάμεις συνέλαβαν την ιδέα της χρήσης του ελαφρού σιδηροδρόμου ως οργάνου του στρατού. Μόνο κατά τη διάρκεια του πολέμου, η Decauville παρέδωσε στον Γαλλικό Στρατό περίπου 300 σιδηροδρομικές ατμομηχανές έλξεως (ατμάμαξες στη σιδηροδρομική γλώσσα), αριθμός σημαντικός, δεδομένης της έλλειψης

⁹Η οχυρωμένη ευρύτερη περιοχή των στρατευμάτων της ANTANT καλυπτόταν με δυο αλληπάλληλες αμυντικές γραμμές, την εσωτερική και την εξωτερική. Η εσωτερική άρχιζε από τον Αξίο και κατέληγε στη λίμνη Λαγκαδά και η εξωτερική από τον κόλπο του Ορφανού, περνούσε από τη λίμνη Δοϊράνη και κατέληγε ΝΔ. της Νάουσας.

¹⁰Τη Βρετανική Στρατιά, την 1η Ομάδα μεραρχιών, τον Σερβικό Στρατό και τη Γαλλική Στρατιά της Ανατολής στην οποία περιλαμβάνονταν και δυο ρωσικές ταξιαρχίες. Βλ. *Η Ελλάδα και ο πόλεμος εις τα Βαλκάνια*, τόμος Α', ΓΕΣ/ΔΙΣ, Αθήναι 1958, 284 (Σχεδιάγραμμα 30).

¹¹Γάλλος Στρατηγός, επικεφαλής της 3ης Στρατιάς, συνέβαλε στη νίκη του Μάρνη, κατά τον Σεπτέμβριο του 1914. Ορίστηκε Αρχιστράτηγος της Στρατιάς της Ανατολής, τη διοίκηση της οποίας ανέλαβε από την 29η Σεπτεμβρίου/12 Οκτωβρίου 1915. Διοργάνωσε το περιχαρακωμένο στρατόπεδο της Θεσσαλονίκης. Το 1924 διορίστηκε Διοικητής της Συρίας.

εργατικού δυναμικού, λόγω της επιστρατεύσεως του μεγαλύτερου μέρους των εργατών. Οι βρετανικές δυνάμεις, όπως και αυτές των βρετανικών κτήσεων, συνειδητοποίησαν καθυστερημένα την ικανότητα της χρήσης του ελαφρού σιδηροδρόμου, παρ' όλο που χρησιμοποιούσαν 1.500 ατμάμαξες σε τοπικούς σιδηροδρόμους που υπάγονταν στην ευθύνη του Υπουργείου Πολέμου "War Department Light Railways" (WDLR).

Η κατασκευή γραμμής Decauville (60 cm) που κρίθηκε αναγκαία, θα διευκόλυνε τις μεταφορές στα δύσβατα βουνά της Αλμπωπίας, αλλά και τις μεταφορτώσεις των εφοδίων και υλικών που μεταφέρονταν με τον σιδηρόδρομο της γραμμής κανονικού εύρους, Θεσσαλονίκης-Μοναστηρίου, στον σταθμό της Σκύδρας, για την τροφοδοσία των μάχιμων μονάδων της περιοχής. Στο Μακεδονικό μέτωπο (1915-1918), οι σιδηρόδρομοι στενού πλάτους Decauville, που στρώθηκαν με κριτήρια χάραξης τις στρατηγικές προτεραιότητες, προσέφεραν μεγάλες και ανεκτίμητες υπηρεσίες και δικαίωσαν εκείνους που πίστεψαν στην ικανότητα του τρένου ως οργάνου του στρατού και βασίστηκαν σ' αυτό. Στη συγκεκριμένη περιοχή της Αλμπωπίας, κατά την τοπική παράδοση, πριν από την εγκατάσταση του σιδηροδρομικού δικτύου, τα εφόδια και υλικά φορτώνονταν σε ζώα που τα συμμαχικά στρατεύματα είχαν κατασχέσει από τους κατοίκους της περιοχής.

Η Σκύδρα, κτισμένη στη μέση ενός εύφορου κάμπου, με μέσω υψόμετρο 40 μ., αναπτύσσεται σε μια περιοχή την οποία διασχίζει ο σιδηροδρομικός άξονας Θεσσαλονίκης-Μοναστηρίου, έχοντας αριστερά τον Εδεσσαίο ποταμό (Βόδα) και δεξιά τον Αλμπωπία (Μογλενίτσα). Οι σιδηροδρομικές εγκαταστάσεις της κανονικής γραμμής του σταθμού Σκύδρας, όπως αυτές εμφανίζονται σε σχέδιο διάταξης γραμμών της εποχής,¹² εκτείνονταν προς τα αριστερά του άξονα της κυρίας γραμμής Θεσσαλονίκης-Μοναστηρίου. Το συγκρότημα του σταθμού της Σκύδρας, εκτός από τον σταθμό και τα υπηρεσιακά κτήρια, αποτελούνταν από:

α) δυο γραμμές σχηματισμού συνθέσεως αμαξοστοιχιών, χρήσιμου μήκους περίπου 306 μ., συνδεδεμένες στα άκρα τους προς την κύρια γραμμή και με παράλληλο προς αυτή διάταξη

β) το μηχανοστάσιο, που περιλάμβανε υπόστεγο επιθεωρήσεων και συντηρήσεων ατμαμαξών (επιφάνειας 24X12 μ.) και εξυπηρετούνταν από περιστροφική πλάκα αλλαγής μετώπου των μηχανών, με δυο γραμμές υποδοχής.

Μετά την άφιξη των συμμαχικών στρατευμάτων της ANTANT, σημαντικές επεκτάσεις κρίθηκαν απαραίτητες σε γραμμές και κτήρια (που ήδη υπήρχαν), όπως και κατασκευές νέων εγκαταστάσεων (στο σχέδιο του σταθμού που παρατίθεται, οι νέες γραμμές και εγκαταστάσεις σημειώνονται με κόκκινο χρώμα), οι οποίες και κατασκευάστηκαν, εντός της μείζονος περιοχής του σταθμού, όπως:

α) κατασκευή συμπληρωματικής γραμμής συνθέσεως αμαξοστοιχιών, χρήσιμου μήκους 403 μ., στα δεξιά της κυρίας γραμμής, με κατεύθυνση το Μοναστήρι

¹²Βλ. σχέδιο "Gare de Vertecope" με κλίμακα 1: 2.000 από "Catalogue indiquant l' établissement des nouvelles installations et voies des lignes C.O. et S.M.", των συμμαχικών δυνάμεων. Στο σχέδιο που παραθέτουμε, οι νέες γραμμές και εγκαταστάσεις σημειώνονται με κόκκινο χρώμα.

Οι κυριότερες σιδηροδρομικές γραμμές στενού πλάτους Decauville που στρώθηκαν στη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου (1915-1918), για την εξυπηρέτηση του Μακεδονικού μετώπου. (Τόμος II, Η συμμετοχή της Ελλάδος εις τον πόλεμον (1915-1918), έκδοση ΔΙΣ, Αθήναι 1961, 89)

β) σύνδεση της κυρίας γραμμής με παρακαμπτήριο, διακλαδωμένη σε δυο σκέλη χρήσιμων μηκών 386 μ. και 369 μ. αντίστοιχα

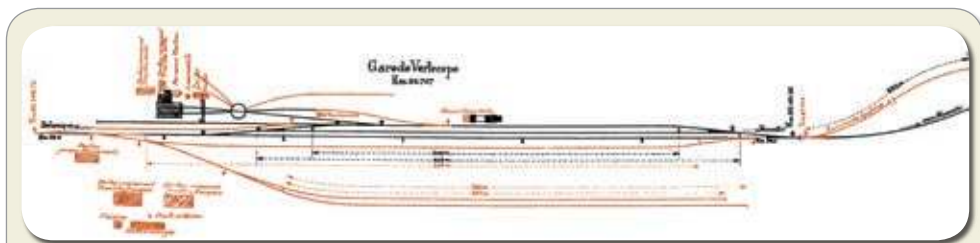
γ) σύνδεση προς τα αριστερά της κυρίας γραμμής (Km 97,404) με παρακαμπτήριο μήκους 225 μ., προς την κατεύθυνση του Μοναστηρίου και με την ένδειξη "Ambulance Anglaise" (Αγγλικό φορητό νοσοκομείο)

δ) κατασκευή νέων κτηριακών εγκαταστάσεων για τη στέγαση: ατμομηχανής (Locomotive), μαγειρείων (Cuisine), υπνωτηρίων στρατώνων (Dortoir personnel), υπνωτηρίου προσωπικού κίνησης (Dortoir person. Mouvement), εστιατορίων (Salles à manger), υπηρεσιών σιδηροδρομικής εκμετάλλευσης (traction français, traction serbe), αίθουσα προσωπικού Μηχανοστασίου (Dépôt salle), γραφείου κίνησης (Bureaux traction), και συμπλήρωση των υπάρχοντων εγκαταστάσεων, ανθράκευσης, ύδρευσης (Charbonniers, Puits artésien) κ.λπ., προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι ανάγκες των γαλλοσερβικών δυνάμεων.

Επεκτάσεις μικρότερης έκτασης, σε γραμμές και κτήρια, πραγματοποιήθηκαν σε όλους τους σταθμούς και στάσεις της κανονικής γραμμής Θεσσαλονίκη-Μοναστηρίου, και ιδιαίτερα στους σταθμούς και στάσεις όπως: Άγρα (Uladonon), Ξυνό Νερό (Exissou), Μαρίνα (Sakulevo), Κρεμένιτσα (Kenali) κ.λπ. όπου, από τον Ιούλιο του 1916, μεταφέρονταν με τον σιδηρόδρομο τμήματα της Γαλλικής Στρατιάς της Ανατολής και του Σερβικού Στρατού, για την εν συνεχεία προώθησή τους στη γραμμή των πρόσω.

Η στενή σιδηροδρομική γραμμή 0,60 μ. Decauville που σχεδιάστηκε να κατασκευαστεί, θα διέσχιζε την κοιλάδα του Μογλενίτσα ποταμού, με επιθυμητή κατάληξη το Μπάχοβο (=Πρόμαχοι), τελευταίο, προς βορρά, χωριό του νομού Πέλλας, χτισμένο στις υπώρειες της οροσειράς του Βόρα (Καϊμακταλάν), στο βορειότερο άκρο της Ελλάδας.

Η γραμμή τελικά στρώθηκε, στα ίχνη μιας χερσαίας φυσικής διαδρομής, σ' ένα μονοπάτι της φύσης, κατά μήκος του Μογλενίτσα ποταμού (σημερινού Αλμωπιάου). Κατασκευάστηκε με υλικό της εταιρείας παραγωγής ολοκληρωμένων σιδηροδρομικών συστημάτων, στενού εύρους (σιδηροτροχιές σε πλαίσια, αλλαγές γραμμών, οχήματα διαφόρων τύπων κ.λπ.), που δημιουργήθηκε από τον Γάλλο Paul Decauville (1846-1922) στο Corbel-Essonnes της Γαλλίας (*Ateliers des Establishment Decauville à Corbel-Essonnes*). Από την ίδια εταιρεία προέρχονταν και το κινητήριο τροχαίο υλικό που θα εξασφάλιζε τις μεταφορές. Επρόκειτο για ατμάμαξες, με τεχνικά χαρακτηριστικά αναγνώρισης Cn2t¹³ ή 0-6-0T,¹⁴ δηλαδή με τρεις συζευγμένους άξονες, χωρίς φορεία (Βλ. Γενικό σχέδιο χαρακτηριστικών ατμαμαξών Decauville της γραμμής Σκύδρας-Αριδαίας). Οι ατμάμαξες αυτές, βάρους 8 τόνων, που κατασκευάστηκαν με την έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου αποτέλεσαν τον Standart τύπο της ατμάμαξας του Γαλλικού Στρατού. Στη διάρκεια του Μακεδονικού μετώπου (1915-1918),

Σχέδιο διάταξης γραμμών και εγκαταστάσεων της κανονικής γραμμής στον σιδηροδρομικό Σταθμό της Σκύδρας (Vertecore). Με κόκκινο χρώμα σημειώνονται οι επεκτάσεις των γραμμών και των εγκαταστάσεων που κατασκευάστηκαν μετά την άφιξη των γαλλοσερβικών δυνάμεων.

υπηρετήσαν με επιτυχία όχι μόνο τις γαλλικές αλλά και τις συμμαχικές δυνάμεις.

✓ Το πρώτο τμήμα της γραμμής, θα περνούσε από τη Δραγουμάνιτσα (=Άψαλο), χωριό της Αλμωπίας, το πρώτο που συναντά κανείς ερχόμενος από τη Σκύδρα. Συνεχίζοντας, η γραμμή θα έφτανε στο Σούμποτσκο (=Αριδαία),¹⁵ την πρωτεύουσα της επαρχίας.

✓ Το δεύτερο τμήμα θα αποσπώνταν από τη Δραγουμάνιτσα (=Άψαλο) και θα έφτανε μέχρι το Τρέσινο (=Όρμα).

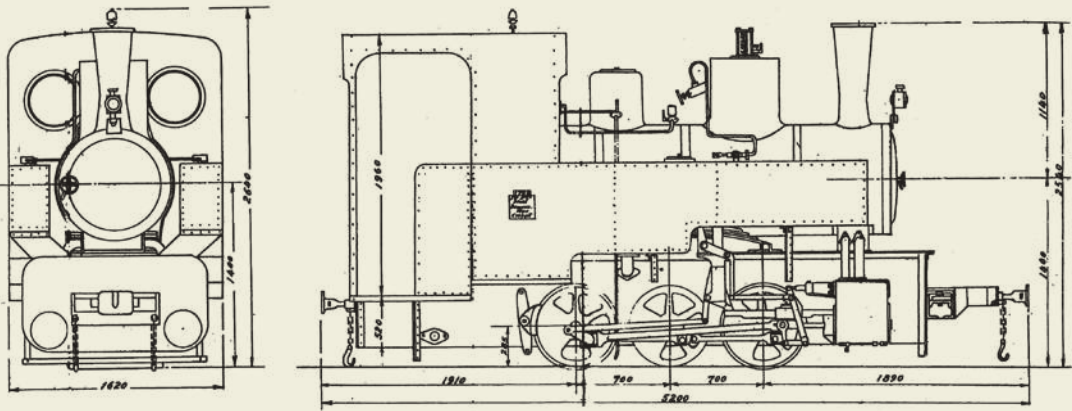
Βάσει αρχαικών πηγών που έχουν ελεγχθεί, η κατασκευή του μικρού αυτού δικτύου πραγματοποιήθηκε από τον Σέρβικο Στρατό, σε συνεργασία με τα γαλ-

¹³Γερμανικό σύστημα χαρακτηρισμού κινητηρίων μονάδων, το πλέον αξιόπιστο. Σύμφωνα μ' αυτό συμβολίζονται: α) με κεφαλαία λατινικά γράμματα Α, Β, C, ... ο αριθμός των συζευγμένων αξόνων, β) η (Nassdampflok): ατμάμαξες κεκορεσμένου ατμού, γ) V (Verbund): ατμάμαξες διβάθμιας εκτόνωσης δ) με αριθμητικά ψηφία δηλώνεται ο αριθμός των κυλίνδρων, ε) t (tank): ατμάμαξες χωρίς εφοδιοφόρο, κ.λπ.

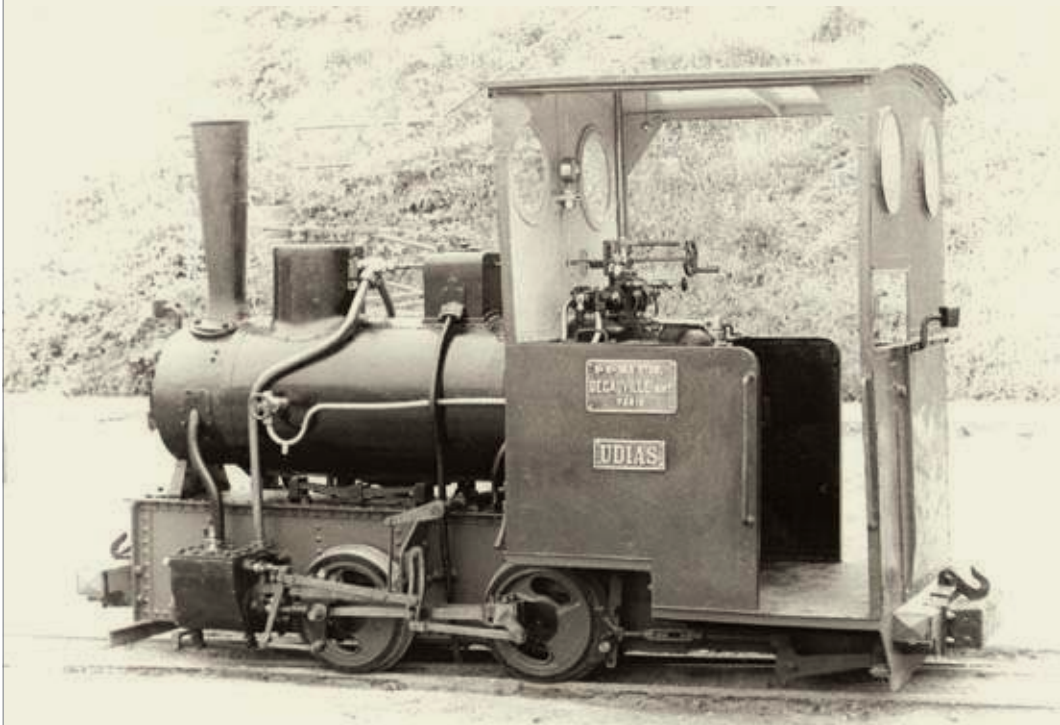
¹⁴Παράσταση χαρακτηρισμού ατμαμαξών που χρησιμοποιήθηκε στη Γαλλία, με αριθμητικά ψηφία, που συμβολίζουν τον αριθμό των τροχών των τροχοφόρων αξόνων, συζευγμένων και μη, και ως προς τη διάταξη μεταφορών των αναγκαιούντων υλικών τροφοδοσίας, ατμού, νερού και καυσίμου, (ατμάμαξα εφοδιοφόρος «T»).

¹⁵Μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους (1912), ονομάστηκε, το 1922, σε «Αρδέα» (από το ρ. αρδέω) και πριν μερικά χρόνια «Αριδαία» (από τον Αριδαίο, ετεροθαλή αδελφό του Μ. Αλεξάνδρου).

3/4 Tender locomotive Decauville
Constructeur : S^t N^o des Etablissements Decauville, Rive' Corbriil S^t O
Echelle : 1:20

**Γενικό σχέδιο χαρακτηριστικών
 ατμαξών Decauville
 της γραμμής Σκύδρας-Αριδαίας**

λικά συμμαχικά στρατεύματα της ANTANT, για τη μεταφορά και συγκέντρωση των πολεμικών υλικών που ήταν αναγκαία, για την εν συνεχεία στρατηγική εκμετάλλευσή τους, στον τομέα των επιχειρήσεων. Έναντι του τομέα της 2ης Σερβικής Στρατιάς, η εχθρική τοποθεσία περιλάμβανε τις κορυφογραμμές, Τόπολετς (Topolet), Κόζιακα (koziak), Βέτρενικ (Vetrenik), Κραβίτσα (Kravitza), Δοβροπόλιε (Dobropolie), Σοκόλ (Sokol), μέσου ύψους 1.800 μ. και τα αποσπώμενα από αυτές αντερείσματα.¹⁶

Χρόνος κατασκευής

Αποτελεσματική ήταν η βοήθεια των Διευθύνσεων Ιστορίας Στρατού Ελλάδας, Γαλλίας¹⁷ και της πρώην Γιουγκοσλαβίας¹⁸ στον εντοπισμό στοιχείων κατασκευής και λειτουργίας της γραμμής, από τους θεματικούς φακέλους των αρχείων τους. Από τον αριθμό των εγγράφων που στάλθηκαν εντοπίστηκαν:

- Η από 27 Ιουνίου 1916 απόφαση του γαλλικού Γενικού Αρχηγείου Στρατού της Στρατιάς της Ανατολής (Armée d'Orient - Direction du Service des Chemins de Fer) προς τον Σέρβο Αντισυνταγματάρχη Διοικητή Τάγματος, Premovitch (Commandant de

Bataillon de sapent de chemins de fer Serbes), για την κατασκευή γραμμής πλάτους 60 cm, από το Βέρτεκοπ (Vertekope=Σκύδρα) μέχρι Κοστούριανη (Kosturyani=Ξιφιανή) και την επιθυμία του Αρχηγείου, για την εκτέλεση των εργασιών από τους Σέρβους σκαπανείς κάτω από τις ίδιες συνθήκες μ' αυτές που κατασκεύαζαν τη γραμμή στενού πλάτους 60 cm (Decauville) Κρηστώνης (=Sarigöl)-Ευκαρπία (=Gramatna)-Κεντρικό

POIDS ET DIMENSIONS PRINCIPALES		MACHINE		
Poids	à vide	8' 000	Diamètre des cylindres	215 $\frac{7}{8}$ "
	en charge	10' 500	Course des pistons	280 "
Gabarit sans lampon	Longueur	4" 350	Diamètre des roues au roulement	600 "
	Largeur	1" 620	Effort de traction	0.65 p. d ² l.
	Hauteur	2" 640	Distribution système	Walschaert
CHAUDIERE		CHASSIS ROULEMENT, FREIN		
Surface de grille	0" 36	Longueur du châssis sans lampon	4" 212	
Surface de chauffe	du foyer	2" 30	Ecartement intérieur des longerons	0" 488
	des tubes	15" 05	Nombre d'essieux couplés	3
	totale	17" 35	Empallement entre essieux	0" 700
Tubes à fumée	Nombre	74	" total des essieux	1" 400
	Diamètre	36/40	Ecartement des bandages	0" 550
	longueur entre plaques tubulaires	1" 800	Largeur des bandages	0" 092
Volume d'eau dans la chaudière	625 litres		Frein à vis à 4 sabots.	
" de vapeur dans la chaudière	245 "			
Diamètre moyen du corps cylindr.	0" 736			
Timbre de la chaudière	12 H.500			
2 soupapes de sûreté	de 44" de diamètre.			
APPROVISIONNEMENT		Volume d'eau dans les soutes	1150 litres	
		Charbon dans les soutes	600 kilos	

Διεύθυνσις Περιφ. Σιδηρ. Ελλ. Κράτους		'Αρ. 353	
'Ελξίς και 'Υλιον			
Chemins de Fer de l'Etat Hellenique			
Μίλιμαξ Echelle 1 : 20	Γενιον σχέδιον ατμάμαξων	Άνωγράφη	21.6.35
	Decauville στενής γραμμής Σκύδρας-Αριδαίας	Εξπλεέρθη	21.6.35
		Εθωρήθη	21.6.35
		Ο Αρχιμαξωνας	Ελξίς & Υλιού ο.ο.

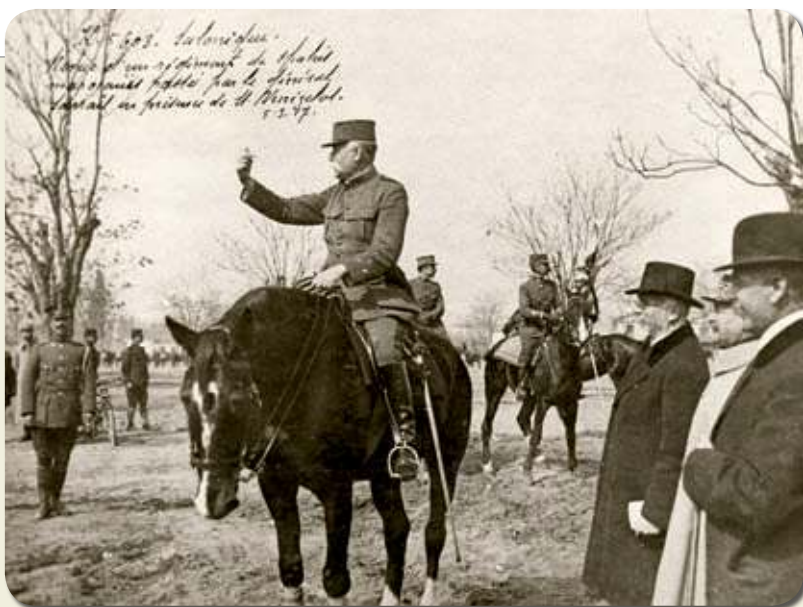
Άνωγράφη εν τού υπ' όρ. 130 Παταλόγον Κατασκευαστού.

Τεχνικά χαρακτηριστικά ατμάμαξας Decauville της γραμμής Σκύδρας-Αριδαίας

¹⁶Βλ. Η Συμμετοχή της Ελλάδος εις το Πόλεμον 1918, τ. 2ος, έκδοση 1961, 88.

¹⁷MINISTÈRE DE LA DÉFENSE, ÉTAT. MAJOR DE L' ARMÉE DE TERRE, SERVICE HISTORIQUE.

¹⁸VOJNOISTORIJSKI INSTITUT.

Η διαδρομή του τρένου Σκύδρας-Αριδαίας, σε φύλλο χάρτη (Έδεσσα), της Γεωγραφικής Υπηρεσίας Στρατού (Από το αρχείο του συγγραφέα)

Ο Αρχιστράτηγος των Συμμαχικών στρατευμάτων στο Μακεδονικό μέτωπο Maurice Sarrail, έφιππος σε δημόσια στρατιωτική επίδειξη στη Θεσσαλονίκη, ενώπιον του Ελ. Βενιζέλου. Η αποστολή του στο Μακεδονικό μέτωπο, από τον Σεπτέμβριο του 1915 μέχρι τον Δεκέμβριο του 1917, περιπλήχθηκε με τις ελληνικές Αρχές, σε μια ατελείωτη σειρά πολιτικών προστριβών, οι οποίες συνοδεύτηκαν από άσχημες για τους Έλληνες αναμνήσεις. (Αρχείο, Κέντρου Ιστορίας Θεσσαλονίκης, του Δήμου Θεσσαλονίκης).

(=Snevce), μήκους 32,6 χλμ. τον Ιούνιο του 1916.¹⁹

Ο Λοχαγός Jal, Διοικητής του 10ου λόχου Μηχανικού των σιδηροδρόμων, επιφορτίστηκε με το αντικείμενο της μελέτης του συνόλου της γραμμής (τοπογραφία-διαδρομή-σταθμοί) και τη διεύθυνση των εργασιών που αφορούσαν τα γαλλικά στρατεύματα.

- Η από 8 Σεπτεμβρίου 1916 απόφαση προεκτάσεως της γραμμής από Κοστούριανη (=Ξιφιανή) μέχρι το Σούμποτσκο (Soubotsko=Αριδαία)

- Η πρώτη αναφορά με ημερομηνία 18 Σεπτεμβρίου 1916, σχετική με τη μορφοποίηση της περιοχής από Κοστούριανη (=Ξιφιανή) μέχρι Δραγουμάντισα (=Αψαλο), όπως και τη χρησιμοποίηση των πρώτων δέκα (10) χιλιομέτρων

- Η από 24 Σεπτεμβρίου 1916 αναφορά του προϊστάμενου της στρατιωτικής σιδηροδρομικής επιθεώρησης, Αντισυνταγματάρχη Γεν. Επιτελείου Μιλοσάβλιεβιτς, προς τον Προϊστάμενο του τμήματος Συγκοινωνιών του Ανώτατου Επιτελείου, σχετική:

- α) με την έναρξη της εκτέλεσης χωματουργικών εργασιών στην περιοχή χάραξης της γραμμής από την Κοστούριανη (=Ξιφιανή) έως το Σούμποτσκο (=Αριδαία), έτσι ώστε με τη λειτουργία του τμήματος αυτού, να καταστεί δυνατή η σίτιση και ο εφοδιασμός με πυρομαχικά της 2ης Σερβικής Στρατιάς και

- β) με τη μελέτη προέκτασης της γραμμής από το Σούμποτσκο (=Αριδαία) έως την Πρεμπόντισα (=Σωσάνδρα) και παραπέρα προς το Μπάχοβο (Βαηονο=Πρόμαχοι) (εφόσον το επέτρεπαν οι επιχειρήσεις στο μέτωπο των συνόρων), προκειμένου να αρχίσουν αμέσως οι χωματουργικές εργασίες και η τοποθέτηση σιδηροδρομικής γραμμής και στο τμήμα αυτό.

- Η από 13 Οκτωβρίου 1916 επιστολή του Σέρβου Στρατηγού Boyovitch (Chef d'État-Major Général Serbe) προς τον Στρατηγό Sarrail (Commandant en Chef des Armées Alliées), στην οποία επισημαίνεται η ανάγκη ενίσχυσης του προσωπικού που εργαζόταν στην κατασκευή της γραμμής, Κοστούριανη (=Ξιφιανή)-Σούμποτσκο (=Αριδαία)-Μπάχοβο (=Πρόμαχοι), από το σύνθετο τμήμα του μηχανικού M. Hrvatchanin (περίπου 60 άνδρες). Το τμήμα αυτό χωριζόταν σε δυο υποτμήματα τα οποία εργάζονταν σε σταθμούς: το ένα στον σταθμό των Ανατολικών Σιδηροδρόμων "Chemins de Fer Orientaux", στη Θεσσαλονίκη και το άλλο στον σταθμό του Βέρτεκοπ (Σκύδρα), όπου ήταν δυνατόν να απασχοληθούν κοινοί ντόπιοι εργάτες. Ταυτόχρονα ζητούσε την έκδοση κατεπείγουσας διαταγής, ώστε το parc των Σιδηροδρόμων του Στρατού της Ανατολής (Armée d'Orient) να χορηγήσει, σύμφωνα με επισυναπτόμενη κατάσταση, τα απαραίτητα εργαλεία και υλικά, για την κατασκευή της σιδηροδρομικής γραμμής που θα εξασφάλιζε την κυκλοφορία συρμών.

Ανάθεση συντήρησης και συνέχιση κατασκευής της γραμμής με σκοπό την αμυντική οργάνωση του τομέα ή την προπαρασκευή ενός επιθετικού ελιγμού;

Τα νέα τμήματα της σιδηροδρομικής γραμμής που εν τω μεταξύ παραδίδονταν

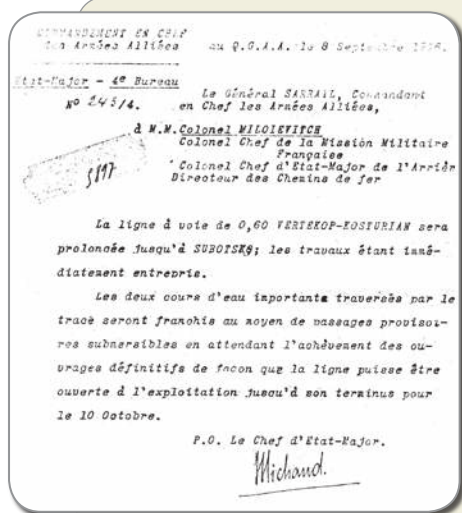
¹⁹Η γραμμή αυτή ξεκινούσε από τον σταθμό Sarigol (=Κρηστώνα), ΝΔ. της πόλης του Κιλκίς, επί της σιδηροδρομικής γραμμής J.S.C. (43 χλμ. από τη Θεσσαλονίκη) με κατεύθυνση το Snevce (=Κεντρικό), μήκους 32,6 χλμ., στους πρόποδες των Κρουσσίων. (Βλ. *Εφημερίς των Βαλκανίων*, Φ. 507 της 11/1/1920). Από την κορυφογραμμή των Κρουσσίων ορέων, διερχόταν η εξωτερική αμυντική γραμμή του μετώπου.

στην εκμετάλλευση και οι διάφορες εγκαταστάσεις απαιτούσαν καθημερινή εκτέλεση εργασιών συντήρησης, καθημερινής φύλαξης και επιθεώρησης, για να διατηρούνται σε καλή κατάσταση λειτουργίας και να εξασφαλίζουν την κυκλοφορία των συρμών.

Με εντολή του Προϊσταμένου του Τμήματος Συγκοινωνιών του Ανώτατου Επιτελείου, γενικός διευθυντής όλων των έργων κατασκευής, (στα οποία υπάγονταν και η συντήρηση της γραμμής Σκύδρας-Αριδαίας), τοποθετήθηκε ο Λοχαγός εφεδρείας Α΄ τάξης, Βίτομιρ Ράγιτς, στη διάθεση του οποίου τέθηκε η 2η αποσπασμένη διμοιρία της 4ης ομάδας (συνολικά τέσσερις τομείς). Ο Λοχαγός Ράγιτς έλαβε την εντολή ανάθεσης στις 24 Σεπτεμβρίου 1916, στο Βέρτεκοπ (Σκύδρα), και αμέσως ανέλαβε δράση. Με την ίδια εντολή μετακινήθηκαν από τη στενή γραμμή 60 cm (Decauville), Sarigöl (=Κριστώνα)-Gramatna (Ευκαρπία)-Šnevce (=Κεντρικό), στη γραμμή Σκύδρας-Αριδαίας και οι μηχανικοί: Χίμπα, Σρέεποβιτς, Κραλ, και οι επόπτες: Γκάρμπιτς και Ζίρκο Ζινάνοβιτς.

Η εγκατάσταση και η χρησιμοποίηση του σιδηροδρομικού αυτού δικτύου αναγνωρίστηκε ως αναγκαία, αλλά και άκρως επείγουσα, καθώς θα συνιστούσε το μέσο υλοποίησης της αμυντικής οχύρωσης του ορεινού αυτού τομέα του μετώπου.

Καθημερινά διοχετεύονταν εφόδια στις ενδιάμεσες αποθήκες που βρίσκονταν στη Δραγουμάνιτσα (=Άψαλο), στην περιοχή της Μογλένας, στο Σούμποτσκο (=Αριδαία), στη Κοστούριανη (=Ξιφιανή), στην Πολυκάρπη (=Πόλιανη) και από εκεί στα κέντρα διανομής για τον τομέα της 2ης Σερβικής Στρατιάς.

Το πρωτότυπο κείμενο και η ακριβής μετάφραση της απόφασης του Στρατηγού Maurice Sarrail, με ημερομηνία 8/9/1916, για την προέκταση της γραμμής από την Κοστούριανη (=Ξυφώνεια και Ξιφιανή) μέχρι το Σούμποσκο (=Αριδαία).

Στην επιστολή, το ενδιαφέρον του Γάλλου Αρχιστρατήγου εκδηλώνεται με την εντολή ολοκλήρωσης της κατασκευής της γραμμής μέχρι τη 10η Οκτωβρίου, έστω και με μια όλως προσωρινή ζεύξη των υδάτινων ρευμάτων.

ΣΤΡΑΤΗΓΕΙΟ

των Συμμαχικών Στρατών

8 Σεπτεμβρίου 1916

Γενικό Επιτελείο – 4^ο Γραφείο

ΑΡ. 143/4

Ο Στρατηγός ΣΑΡΑΙΓ, Αρχηγός Γενικού Επιτελείου των Συμμαχικών Στρατών,

στον Συνταγματάρχη ΜΙΛΟΪΕΒΙΤΣ
Επικεφαλής Συνταγματάρχη της Γαλλικής
Στρατιωτικής Αποστολής
Συνταγματάρχη, Αρχηγό του Γενικού Επιτελείου στα
Μετόπισθεν
Διευθυντή των Σιδηροδρόμων

Η γραμμή πλάτους 0,60 ΒΕΡΤΕΚΟΠ – ΚΟΣΤΟΥΡΙΑΝ θα επιμηκυνθεί μέχρι το ΣΟΥΜΠΟΤΣΚΟ και οι εργασίες έχουν ξεκινήσει άμεσα.

Τα δυο σημαντικά υδάτινα ρεύματα που διασχίζονται από το σχέδιο θα ξεπεραστούν μέσω προσωρινών υδρόβιων περασμάτων μέχρι την ολοκλήρωση των οριστικών εργασιών με τρόπο ώστε η γραμμή να μπορεί να αξιοποιηθεί μέχρι το τέρμα της για τις 10 Οκτώβριου.

Ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου

Κατασκευαστική Οδηγία Επιθετικής Στόμης

Γίνεται γραμμένη κατασκευαστική περιγραφή εργαζομένων και των εργασιών που πρέπει να γίνουν στην περιοχή των Σερβικών - και των άλλων - εργασιών που βρίσκονται στην περιοχή.

Γίνεται περιγραφή κατασκευαστικής Στόμης Σερβικών Στόμης, σε μέτρο από 100 και πάνω, όπως και να είναι σε περιθώριο.

1) Σε τα εδάφη, όπου είναι δυνατόν, να κατασκευαστούν 60 μέτρα ή περισσότερο, σε όλα τα είδη, με σκοπό να είναι ασφαλισμένα με τους όρους της κατασκευαστικής περιγραφής, με σκοπό να είναι ασφαλισμένα με τους όρους της κατασκευαστικής περιγραφής.

2) Σε τα εδάφη, όπου είναι δυνατόν, να κατασκευαστούν 60 μέτρα ή περισσότερο, σε όλα τα είδη, με σκοπό να είναι ασφαλισμένα με τους όρους της κατασκευαστικής περιγραφής, με σκοπό να είναι ασφαλισμένα με τους όρους της κατασκευαστικής περιγραφής.

Κατασκευαστική Οδηγία Στόμης Σερβικών Στόμης, για να είναι ασφαλισμένα με τους όρους της κατασκευαστικής περιγραφής, με σκοπό να είναι ασφαλισμένα με τους όρους της κατασκευαστικής περιγραφής, με σκοπό να είναι ασφαλισμένα με τους όρους της κατασκευαστικής περιγραφής.

Η από 24 Σεπτεμβρίου 1916 επιστολή του Αντισυνταγματάρχη Μιλοσάβλιεβιτς, Προϊσταμένου της Στρατιωτικής Σιδηροδρομικής Επιθεώρησης, προς τον Προϊστάμενο Συνταγματάρχη του τμήματος Συγκοινωνιών του Ανώτατου Επιτελείου, για τα απαραίτητα μέτρα που τήρησαν, κατόπιν της προφορικής του εντολής, για εργασίες στο τμήμα γραμμής, από την Κοστούριανη (Ξιφιανή) στο Σούμποτσκο (Αριδαία)

Δεν είναι γνωστό εάν στη φάση της κατασκευής του δικτύου υπήρξε και κάποια σκέψη προπαρασκευής ενός επιθετικού ελιγμού «εν ευθέτω χρόνω», από θέση που δεν μπορούσε να φανταστεί καν ο εχθρός. Η ιδέα πάντως μιας προσπάθειας, για ένα αποφασιστικό πλήγμα, ήταν ζωτικής σημασίας, αλλά σχεδόν απλησίαστη, με τις ολιγάριθμες γραμμές ενίσχυσης στο σερβικό μέτωπο, μεταξύ του Βέτρενικ (Vetrenik) και του Σοκόλ (Sokol).

Μετά την αποτυχημένη επίθεση την Άνοιξη του 1917, το σχέδιο της ίδιας αυτής επίθεσης καταστρώθηκε εκ νέου, από τον Βοεβόδα²⁰ Marshal Mishitch (Μίσιτς), Αρχηγό του Γεν. Επιτελείου των Σέρβων, και οι λεπτομέρειες εκπονήθηκαν στο γαλλικό στρατηγείο, κυρίως από τον Αντισυνταγματάρχη Errard. Το σχέδιο αυτό εγκρίθηκε από τον Αρχιστράτηγο της συμμαχικής Στρατιάς της Ανατολής (Armée d' Orient), Στρατηγό Sarrail, όταν οι αντίπαλοι, ανίκανοι να κερδίσουν έδαφος, είχαν υποχρεωθεί σ' έναν αγώνα φθοράς επί ενός σταθεροποιημένου μετώπου χαρακωμάτων, όμοιου με αυτό, επί του Δυτικού μετώπου. Ο Στρατηγός Sarrail, λόγω αυτής της ανεπάρκειας αλλά και των προστριβών του με τους διοικητές των στρατευμάτων των άλλων δυνάμεων (Αγγλίας, Ιταλίας, Σερβίας), οι οποίοι δια των κυβερνήσεών

²⁰Βοεβόδας (από τη σλαβική λέξη «βόι»= πόλεμος και στρατός «βόδιτι=οδηγώ). Ο στρατιωτικός διοικητής ή ο αρχηγός του στρατού.

τους ζητούσαν την αντικατάστασή του, ανακλήθηκε από τη γαλλική Κυβέρνηση του Georges Clemenceau (Ζωρζ Κλεμανσώ)²¹ και αποχώρησε στις 20/12/1917.

Από την κατάσταση του γενικού σχεδίου των επιχειρήσεων και της κυρίας επιθετικής προσπάθειας. Η συμβολή του δικτύου στενής γραμμής Αξιούπολης-Σκρα στις αυξημένες μεταφορικές απαιτήσεις πυρομαχικών

Τη διοίκηση του Συμμαχικού Στρατού της Ανατολής ανέλαβε ο Στρατηγός Guillaumat (Γκυγιωμά, 1863-1940), ο οποίος τον Φεβρουάριο του 1918 κατέστρωσε το γενικό σχέδιο των επιχειρήσεων. Πρωταρχικός στόχος του ήταν να καθηλώσει τους Βουλγάρους και να εμποδίσει την αποστολή ενισχύσεων του εχθρού στο Δυτικό μέτωπο, τη στιγμή που τα γερμανικά στρατεύματα απειλούσαν να κατακλύσουν σπουδαία τμήματα της γαλλικής γης. Τη διοίκηση του Γαλλικού Στρατού της Ανατολής εμπιστεύθηκε στον Στρατηγό Henrys, ο οποίος είχε μεγάλη πείρα του αποικιακού πολέμου του Μαρόκου.

Παράλληλα, ο Guillaumat έστρεψε την προσοχή του στη βελτίωση των συγκοινωνιών, για την εξυπηρέτηση μεταφορικών αναγκών, εμψύχων (στρατιωτών) και αψύχων (υλικών). Οι δρόμοι της ελληνικής Μακεδονίας του 1912 βρίσκονταν σε αξιοθρήνητη κατάσταση και στην πραγματικότητα θα ήταν ορθότερο να παραδεχθούμε ότι δεν υπήρχε οδικό δίκτυο.²² Το ελληνικό κράτος δεν ήταν δυνατόν να προλάβει να κατασκευάσει νέους δρόμους, αλλά ούτε καν να βελτιώσει τους υφιστάμενους. Έτσι οι ακατάλληλοι δρόμοι της Μακεδονίας δεν μπορούσαν να εξασφαλίσουν την κυκλοφορία στρατιωτικών οχημάτων, εφοδιασμένων με συμπαγή ελαστικά.²³ Από τις καταπονήσεις της κυκλοφορίας και του περιβάλλοντος (νερά), τα οδοστρώματα μετατρέπονταν γρήγορα σε αυλακωτά μονοπάτια, πράγμα που δεν διευκόλυνε την πολεμική ανάπτυξη του συστήματος και την κανονική λειτουργία του ρεύματος ανεφοδιασμού.

Στα πλαίσια, λοιπόν, της καλλίτερης οργάνωσης του Επιτελείου των μετόπισθεν, ο Guillaumat δημιούργησε μια αυτόνομη οδική υπηρεσία, η οποία πήρε θέση ανάμεσα στις άλλες διοικήσεις και εξοπλίστηκε με πανίσχυρα για την εποχή μηχανικά μέσα και έμπυχο υλικό: 13.000 στρατιωτικούς εργαζόμενους (*travailleurs militaires*), 12.000 ντόπιους (πολίτες) εργάτες (*ouvriers civils*), 250 φορτηγά αυτοκίνητα (*camions*), 750 άμαξες δίτροχες, συρόμενες από άλογα²⁴ (*arabas*), 500 βοϊδάμαξες τετράτροχες (*chars à boeufs*), 80 κυλινδρικούς ατμολέβητες (*cylinders à vapeur*

²¹Ο Ζωρζ Κλεμανσώ (28 Σεπτεμβρίου 1841-24 Νοεμβρίου 1929) σε όλες τις περιπτώσεις αναδείχθηκε μεγάλος φίλος της Ελλάδας, υπέρ της οποίας χρησιμοποίησε το κύρος του, κατά τις μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο διασκέψεις. Ιδιαίτερα εκτιμούσε τον Ελευθέριο Βενιζέλο, με τον οποίο συνδέονταν δια προσωπικής φιλίας.

²²Βλ. Μαρία Νεγρεπόντη-Δελιβάνη *Η οικονομική ανάπτυξη της Βορείου Ελλάδος από το 1912 έως σήμερα*, εκδόσεις Αφοί Π. Σάκκουλα, Αθήναι 1961, 115.

²³Τα πρώτα αυτοκίνητα που κατασκευάστηκαν περί το 1880 είχαν χαλύβδινους τροχούς. Στα τέλη του 19ου αιώνα και αφού ο C. Goodyear επινόησε τη θείωση του ελαστικού (βουλκανισμός ΗΠΑ 1893), οι χαλύβδινοι τροχοί αντικαταστάθηκαν από τα συμπαγή ελαστικά επίσωτρα. Το 1889 η βρετανική "Dunlop Rubber Co." εφηύρε τα ελαστικά με αεροθάλαμο (σαμπρέλα). Μέχρι την περίοδο του Μεσοπολέμου τα ελαστικά με αεροθάλαμο είχαν κυριαρχήσει, έναντι των συμπαγών ελαστικών.

²⁴Φωτογραφίες του Γαλλικού Στρατού απεικονίζουν δίτροχες ομοιόμορφες άμαξες στη σειρά, με υψηλούς τροχούς, ελκυόμενες από άλογα. Οι υψηλοί τροχοί προσφέρονταν, διότι ο ελκυσμός μεταβάλλεται κατά λόγο αντίστροφο προς τη διάμετρο των τροχών.

ου à essence), 8 διατρητικά μηχανήματα (perforatrices), 7 θραυστήρες (πέτρες) (concasseurs), 400 βαγονέτα που σύρονταν σε σιδηροτροχιές, ο κάδος των οποίων είχε δυνατότητα περιστροφής κατά 90° και προς τις δυο πλευρές τού κατά μήκος της γραμμής άξονα (wagonnets), 40 χιλιόμετρα μήκους σιδηροδρομική γραμμή, στενού πλάτους 0,60 μ., σε πλαίσια προκατασκευασμένα και σταθερά, συνδεδεμένα με τους στρωτήρες τους (40 kilomètres de voie de 0,60 m).

Όλος αυτός ο στρατός από σωρούς φτυάρια και μηχανικά μέσα απλώθηκε στις περιοχές εξέλιξης των πολεμικών επιχειρήσεων, για τη δημιουργία αμαξιτών δρόμων και σιδηροδρομικών δικτύων, τοπικών γραμμών (Decauville), κυρίως σε ορεινές περιοχές. Σε διάστημα έξι μηνών Φεβρουάριος-Ιούλιος 1918, κατασκευάστηκαν ή επισκευάστηκαν, στα ίχνη παλαιότερων (καροποιήτων) περασμάτων, πλήθος συγκοινωνιακών οδών με διάστρωση οδοστρωμάτων, για τη μεταφορά των στρατευμάτων στα μελλοντικά σημεία των επιθέσεων. Πράγματι, από τους Γάλλους ισοπεδώθηκαν και χαλικοστρώθηκαν αμαξιτοί δρόμοι 450 χλμ., (όπως και από τους Άγγλους),²⁵ αυξάνοντας έτσι και τον αριθμό των δυνατών συγκοινωνιακών συνδυασμών που οδηγούσαν στα πεδία των συμπλοκών. Το κύριο όμως ενδιαφέρον μας, ως προς το σημείο αυτό, περιστρέφεται στην κατασκευή των στρατηγικών δρόμων που εξυπηρέτουσαν τον τομέα της επίθεσης στην Αλμππία, ήτοι από το Τόψιν (Γέφυρα), στο Καρασουλί (Πολύκαστρο),²⁶ από Γεννιτζέ (Ienidje Vardar = Γιαννιτά), μέχρι Αξιού και Γουμένισσα²⁷ (Gumendjé) και από Βέρτεκοπ (Vertecope=Σκύδρα) στο άγριο τοπίο του Πόζαρ (=Pozar), όπου κατά την παράδοση, ο Γαλλικός Στρατός δημιούργησε και μονάδα αποκατάστασης τραυματιών, στα ομώνυμα ιαματικά λουτρά. Είναι γεγονός ότι τα Συμμαχικά στρατεύματα άφησαν στο πέρασμά τους έντονες αναμνήσεις, όχι μόνο από τις μάχες αλλά και από τα έργα που κατασκευάστηκαν από τις επιμελητείες τους, για την υποστήριξη των στρατευμάτων τους. Από τα έργα αυτά, πολλά αξιοποιήθηκαν μετέπειτα και κατά την ειρηνική περίοδο.

Την εποχή αυτή (αρχές 1918), κατασκευάστηκε και: «Μέρος της κατά μήκος του Κοτζά Ντερέ (Μέγα Ρέμα²⁸) γραμμής, από του Μαύρου Δέντρου (ARBRE NOIR), μέχρι της

²⁵ « Δεν υπήρχε κανένας δρόμος όταν φτάσαμε εκεί. Όταν είχαμε τελειώσει την κατασκευή, δρόμοι συνέδεσαν ολόκληρη τη χώρα. Από τον πρώτο έως τον τελευταίο, κατασκευάσαμε και επιδιορθώσαμε 430 χιλιόμετρα (270 μίλια) μεταλλικών δρόμων (Σ.τ.Μ.: εννοεί σιδηροδρομικές γραμμές, ή αρθρωτά μεταλλικά πλέγματα P.S.P. "Pierced Steel Planking";) και κατασκευάσαμε 280 χιλιόμετρα (175 μίλια) δευτερευόντων δρόμων και γραμμών σε συνδυασμό με συνοδευτικά έργα που αφορούσαν τη δημιουργία τάφρων και αποχετευτικών συστημάτων. Στα τρία χρόνια μεταμορφώσαμε τη Μακεδονία και, όταν έφτασε η ώρα της τελικής επίθεσης, δεν υπήρχε πρόβλημα έλλειψης επικοινωνιών για την υποστήριξη των διαφόρων στρατευμάτων». Βλ. Harry Collinson Owen στο βιβλίο *Salonica and After*, κεφ. XIV, 174-188.

²⁶ Η τοποθεσία απέκτησε ιδιαίτερο ενδιαφέρον από τότε που κατασκευάστηκε η σιδηροδρομική διακλάδωση Καλινδοίων (Kilindir)-Πολυκάστρου (Karassuli), μήκους 26.566 χλμ., χάρη στην οποία μπορούσαν να μεταφερθούν στρατιωτικά σώματα από την Κωνσταντινούπολη στη Μακεδονία και την Αλβανία και αντιθέτως, παρακάμπτοντας τη Θεσσαλονίκη. Αποξηλώθηκε το 1921, για να μεταφερθεί το υλικό της στη Μικρά Ασία, προς αποκατάσταση της γραμμής Σμύρνης-Αφίων Καραχισάρ-Εσκή Σεχίρ, την οποία κατέστρεψαν τα υποχωρούντα κεμαλικά στρατεύματα κατά τη Μικρασιατική εκστρατεία.

²⁷ Κωμόπολη, κτισμένη στα δυτικά του Αξιού, έδρα της επαρχίας Παιονίας, στον νομό Κιλίκις, στο ύψος Καρασουλίου (Πολυκάστρου)-Μποεμίτσης (Αξιούπολης), σε υψόμετρο 250 μ., απέχει 15-20 χλμ. από τον ομώνυμο σιδηροδρομικό σταθμό της γραμμής Θεσσαλονίκης-Σκοπίων. Η Γουμένισσα συνδεόταν μετά της Μποεμίτσης και του Καρασουλίου (Πολυκάστρο) μετά αμαξιτής οδού (διερχόμενης από τον ποταμό Αξιό με ξύλινη γέφυρα), όπως και μετά των Γιαννιτών.

²⁸ Το βασικότερο ρέμα, από τα πολλά που κυλούν στο Πάικο. Στη χάραξη της κατά μήκος του Κοτζά-Ντερέ

διακλαδώ-
σεως»,²⁹ σε
θέση μεταξύ
του ακριτικού Σκρα
(Λιούμνιτσα), από τη
μια μεριά, και της Κούπα
(Κυρα) από την άλλη, στη
Βορειοανατολική πλευρά του όρους
Πάικου, (σημερινή διοικητική περιφέ-
ρεια Αξιούπολης). Για τις εργασίες κατα-
σκευής της σιδηροδρομικής αυτής γραμμής,
χρησιμοποιήθηκε το πρόσθετο Προσωπικό του

10ου Λόχου Σκαπανέων, από 2 Λόχους Στρατιωτών της Μαδαγασκάρης, 1 μου-
σουλμανικός Λόχος, που περιείχε 35 εργαζόμενους και 1 Λόχος από αυτόχθονες
που παρείχε 150 εργαζόμενους. Οι εργασίες κατασκευής ξεκίνησαν στις 18 Μαρτίου
1918 και μέχρι την 31η Μαρτίου τοποθετήθηκαν 960 μέτρα γραμμής. Από την 1η
Απριλίου 1918, στις εργασίες αυτές συμμετείχε και ένας σερβικός Λόχος Σκαπανέων
των Σιδηροδρόμων. Η κατασκευή της γραμμής, μεταξύ Bohemitza³⁰ (Μποέμιτσα
=Αξιούπολη)-Σκρα (Λιούμνιτσα=Lioumnitza), μήκους 19 χιλιομέτρων, κρίθηκε ανα-
γκαία, μετά την αποτυχία κατάληψης της πανίσχυρης τοποθεσίας του Σκρα (Σκρα Ντι
Λέγκεν), από όλες τις επιθετικές ενέργειες του 1917. Στόχος κατασκευής της γραμμής
αυτής ήταν να καταστεί δυνατή η μεταφορά των απαιτούμενων πυρομαχικών και
βολών καταστροφής των ισχυρότατων οχυρώσεων του βουλγαρικού μετώπου. Στη
μηνιαία αναφορά (απολογισμό) της Διεύθυνσης Σιδηροδρόμων του Αρχηγείου του
Συμμαχικού Στρατού της Ανατολής, της 7ης Μαΐου 1918, αναφέρεται ότι, μέσω της
γραμμής Bohemitza (Μποέμιτσα=Αξιούπολη)-Arbre Noir (Μαύρου Δένδρου) (19
kilomètres), μεταφέρθηκαν τους μήνες Μάρτιο και Απρίλιο 1918, αντίστοιχα, 175

ρέματος σιδηροδρομικής γραμμής στενού (0,60 cm) πλάτους Decauville, στηρίχθηκε ο σχεδιασμός του
σημερινού δασοτουριστικού δρόμου, μήκους 10 χιλιομέτρων, προς τη διακλάδωση, Κούπας-Σκρα.

²⁹Βλ. *Η προς Πόλεμον προπαρασκευή του Ελληνικού Στρατού (1923-1940)*. (Αναδιοργάνωσης Ανεφοδιασμών
και Μεταφορών κατά το από 1915 μέχρι το 1918 διάστημα), ΓΕΣ/ΔΙΣ, Αθήναι 1969, 40.

³⁰Κωμόπολη στα δυτικά του ποταμού Αξιού. Η σιδηροδρομική γραμμή Θεσσαλονίκης-Γευγελής-Σκοπίων
διερχόταν σε απόσταση περίπου 2 χιλιομέτρων από την Μποέμιτσα τη σημερινή Αξιούπολη.

και 111 τόνοι/24ωρο³¹ πολεμικού υλικού. Τη γραμμή αυτή εκμεταλλεύονταν η 15η Πυροβολαρχία του 68ου R.A.P., με το τμήμα του Υπολοχαγού Sourd.³² Στη Bohemitza (Μποέμιτσα =Αξιούπολη), εκτός από τα κέντρα ανεφοδιασμού παρέμεναν χειρουργεία και νοσοκομεία.

Την ίδια εποχή ο Λόχος Σκαπανέων εναερίων μεταφορών S.T.A. (Sapeur de transports aérien) κατασκεύασε γραμμή εναερίου σιδηροδρομικού μέσου (τελεφερίκ), από 4 παράλληλες γραμμές (C. και T.) που συνέδεσαν τη διακλάδωση με το ορεινό χωριό του Πάικου, την Κούπα (= Kupa), σε υψόμετρο περίπου 600 μ..

Εν όψει της εκτέλεσης επιθετικού εγχειρήματος, στον τομέα της Λιούμνιτσας (Σκρα), οι πολυάριθμες πυροβολαρχίες που καλύπτονταν στις απόκρημνες χαράδρες της περιοχής της Κούπα, θα συγκέντρωναν τα πυρά τους στην οχυρή εχθρική θέση που προεξείχε του Σκρα³³ και όπως ήταν φυσικό χρειάζονταν ανεφοδιασμό από όλα τα απαιτούμενα πυρομαχικά.

Οι εργασίες κατασκευής του εναερίου αυτού μέσου μεταφοράς ολοκληρώθηκαν στις 16 Μαρτίου 1918, αλλά η αξιοποίησή του καθυστέρησε για 20 περίπου ημέρες, κατόπιν βλαβών σε ένα κινητήρα, ο οποίος χρειάστηκε να επισκευαστεί.³⁴

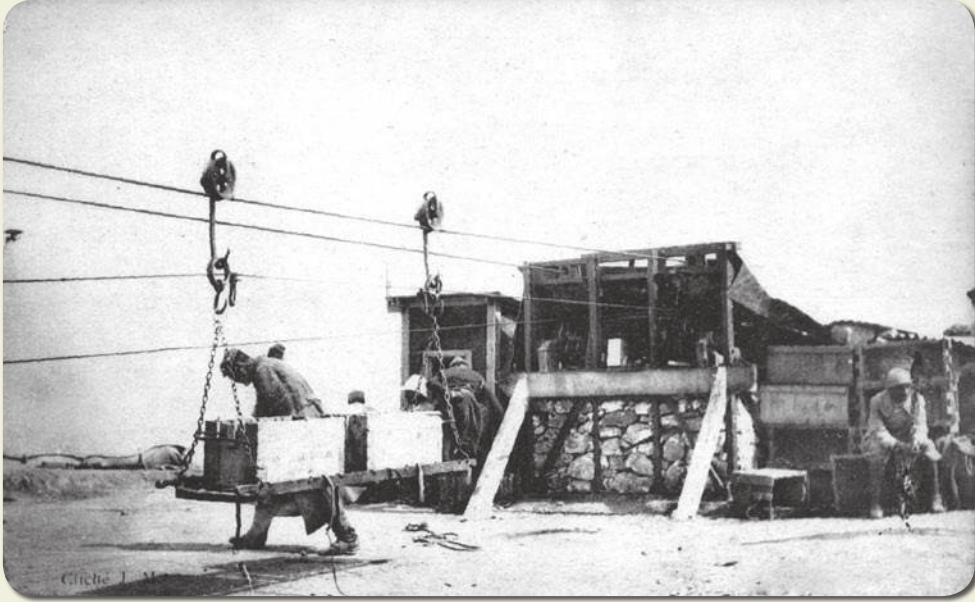
Σήμερα, η παρουσία των Συμμαχικών δυνάμεων στην περιοχή της Κούπας μαρτυρείται από τους δρόμους που κατασκευάστηκαν τότε, από τα ορύγματα-φυσικά ψυγεία, σε επιλεγμένα σημεία στο υπέδαφος του βουνού, που χρησιμοποιούν για τη διατήρηση τροφίμων, κρασιού και άλλων ευπαθών προϊόντων σε σταθερή θερμοκρασία τους ζεστούς μήνες του καλοκαιριού, καθώς και από τη στέρνα με το ξινό νερό, το οποίο οι Γάλλοι στρατιώτες εμφιάλωναν και το έστελναν στην

³¹Μηνιαία αναφορά (απολογισμός) Απριλίου 1918 του "Commandement en chef des Armées Alliées. Direction des chemins de fer, Salonique, le 7 Mai 1918".

³²Ο.π.

³³Βλ. *Η Συμμετοχή της Ελλάδος εις τον Πόλεμον 1918*, ΓΕΣ/ΔΙΣ έκδοση 1961, τόμος 2ος, 29.

³⁴Ο.π.

Εναέριος καλοδιωκίνητος σιδηρόδρομος, για μεταφορά εφοδίων και υλικών στο Μακεδονικό μέτωπο 1915-1918 (Αρχείο Κέντρου Ιστορίας Θεσσαλονίκης, του Δήμου Θεσσαλονίκης).

Τα προς μεταφορά φορτία υποβαστάζονται από δυο ελεύθερες τροχαλίες. Οι τροχαλίες μετακινούνται ταυτόχρονα με το φορτίο. Το σύστημα δεμένο με καλώδιο, κατέρχεται ή ανέρχεται, κατά μήκος κάλου, τεντωμένου μεταξύ δυο σημείων. Το καλώδιο εκτυλίσσεται από τροχαλία ή περιτυλίσσεται σ' αυτή, με τη βοήθεια κινήτηρα. Συνήθως, μεταφέρονταν φορτία και στις δυο φορές κίνησης.

πατρίδα τους, προκειμένου να χρησιμοποιηθεί για ιαματικούς σκοπούς.

Στις ίδιες μηνιαίες αναφορές (απολογισμούς) Απριλίου και Μαΐου 1918, αναφέρεται η άφιξη στη Θεσσαλονίκη (μήνες Μάρτιο και Απρίλιο) υλικού σιδηροδρομικής υποδομής "Matériel de S.C.F." (=Sapeur de Chemin de Fer= Στρατιωτικοί Σιδηροδρομικοί Σκαπανείς), ήτοι: ανά μία ατμάμαξα (Locomotive Decauville), υλικό από 931 στοιχεία, ευθεία και καμπύλα, προκατασκευασμένης σιδηροδρομικής γραμμής (οδού μεταφοράς), υπό μορφή πλαισίων (élément, Decauville droits et courbes de longueurs diverses), 2.412 ράβδοι σιδηροτροχιών μήκους 5 μέτρων (rais à patin pour voies de 0,60 de 5 m de longueur), αλλαγές τροχιάς των σιδηροδρομικών οχημάτων και ατμαμαξών, για τη μετακίνησή τους από τη μια γραμμή στην άλλη (manœuvres d' aiguilles), 1.790 στοιχεία γραμμής 0,60 μ. ιταλικά (élément de voie 0,60 Italienne) και πολλά άλλα υλικά, για τη συντήρηση, κινητήριων οχημάτων (machines) και ελκυσόμενων (wagons de voies de 0,60).

Σε γαλλικό σχέδιο με τίτλο "Embranchement de Voie de desservant le G.P.A. (Grand parc d' artillerie - Annexe de Gumendjé) σημειώνονται εκτεταμένες αποθήκες πολεμοφοδίων πυροβολικού (Munitions), σε θέση της αμαξιτής οδού που συνέδεε την κωμόπολη Gumendjé (Γουμένισσα) με τη Βοεμίτσα ή Βοηεμικά (Μποέμιτσα =Αξιούπολη) και τον σιδηροδρομικό Σταθμό Gumendjé (Γουμένισσα) της ομώνυμης

περιοχής, η οποία βρίσκεται μακριά από τη σιδηροδρομική γραμμή. Μια γραμμή στενού πλάτους 60 cm, συνέδεε το παράρτημα G.P.A. της Gumendjé (Γουμένισσα), με τον σιδηροδρομικό σταθμό της Bohemica (Μποέμιτσα = Αξιούπολη) από τη μια μεριά και τη γραμμή του Σκρα από την άλλη. Τμήμα της γραμμής αυτής κατασκευάστηκε στο εσωτερικό της κανονικής γραμμής Θεσσαλονίκης-Σκοπίων. Η κατασκευή του δικτύου ξεκίνησε στις 4 Μαρτίου και ολοκληρώθηκε στις 31 Μαρτίου 1918, από ένα τμήμα του 10ου Λόχου Σκαπανένων των Σιδηροδρόμων (Υπολοχαγός Lambert).

Για τη στενή σιδηροδρομική γραμμή, Bohemitz-Arbre Noir, αναφορά υπάρχει και στο λήμμα «Μποέμιτσα» (Αξιούπολη σήμερα), της *Μεγάλης Στρατιωτικής και Ναυτικής Εγκυκλοπαίδειας* του 1927 (τ. 4ος, 616): «Κατά τον Παγκόσμιον Πόλεμον, γραμμή Ντεκωβίλ, από του σιδηροδρομικού σταθμού Γουμέντζας, διά Μποέμιτσας, ωδηγεί εις Λιούμνιτσα και Σκρα. Σήμερα, η γραμμή αυτή δεν λειτουργεί».

Οι αναφερόμενες πιο πάνω εγκαταστάσεις αποθηκών του παραρτήματος G.P.A. (Grand parc d'artillerie) της Gumendjé (Γουμένισσα), εξυπηρετούνταν μεταξύ τους από δίκτυο στενής γραμμής Decauville και εφοδιάζονταν από την κανονικού πλάτους σιδηροδρομική γραμμή Θεσσαλονίκης-Σκοπίων. Η γραμμή κανονικού πλάτους που ξεκινούσε από τη Θεσσαλονίκη, λίγο μετά το Πολύκαστρο (Karassuli) διέσχιζε τον Αξιό (Vardar) από μια σιδερένια γέφυρα,³⁵ συνεχίζοντας αριστερά του ποταμού, για να φτάσει στον σταθμό Gumendjé, που βρισκόταν στους πρόποδες του Πάικου. Σήμερα, ο σταθμός αυτός έχει καταργηθεί, λόγω της μικρής απόστασης από τον σταθμό Πολυκάστρου και της κατασκευής οδικής γέφυρας επί του ποταμού Αξιού.

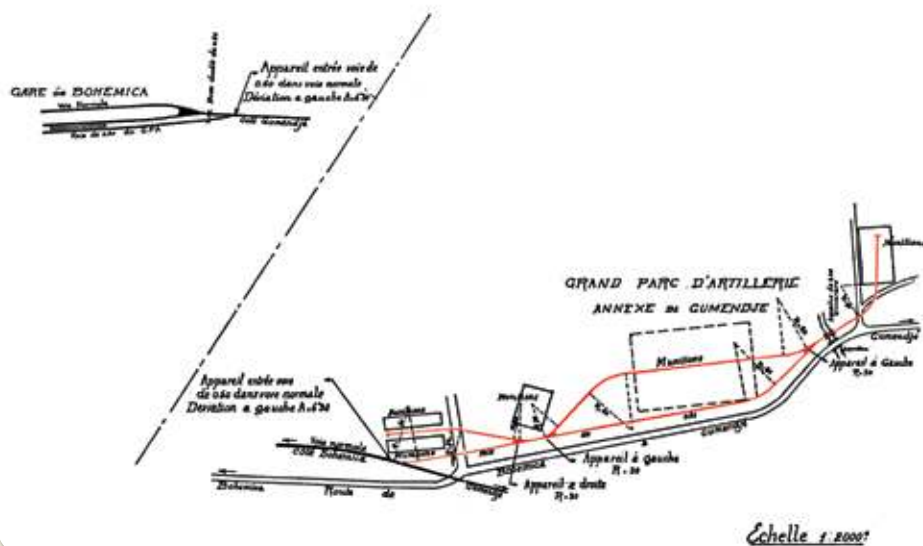
Μέσα όμως στα πλαίσια της συνεχούς πολεμικής προετοιμασίας, η ιδέα μιας αιφνιδιαστικής ισχυρής επίθεσης για τη διάσπαση του εχθρικού μετώπου, στο σημείο όπου αποκρούστηκε η προηγούμενη ασθενής επίθεση, την Άνοιξη του 1917 (25 προς 26 Απριλίου, 8 προς 9 Μαΐου, μέχρι 10/23 Μαΐου),³⁶ προς την κατεύθυνση Δοβροπόλιε, ήταν περισσότερο αποφασιστική. Μετά την αποτυχημένη επιθετική ενέργεια του 1917, από τη II Σερβική Στρατιά, το σχέδιο της ίδιας επίθε-

³⁵Η γέφυρα αυτή, λοξή με λίθινα βάθρα, αποτελούμενη από 14 μεταλλικά ζευκτά ανοίγματος των 20 μέτρων και άλλα δύο των 14 μέτρων, ανατινάχθηκε κατά την υποχώρηση των γερμανικών στρατευμάτων κατοχής του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

³⁶Βλ. *Η Ελλάδα και ο Πόλεμος εις τα Βαλκάνια*, έκδοση ΓΕΣ/ΔΙΣ, τ. 1ος Αθήναι 1958, 239.

Embranchement de Voie de 2,60 desservant le G.P.A. de Gumendjé

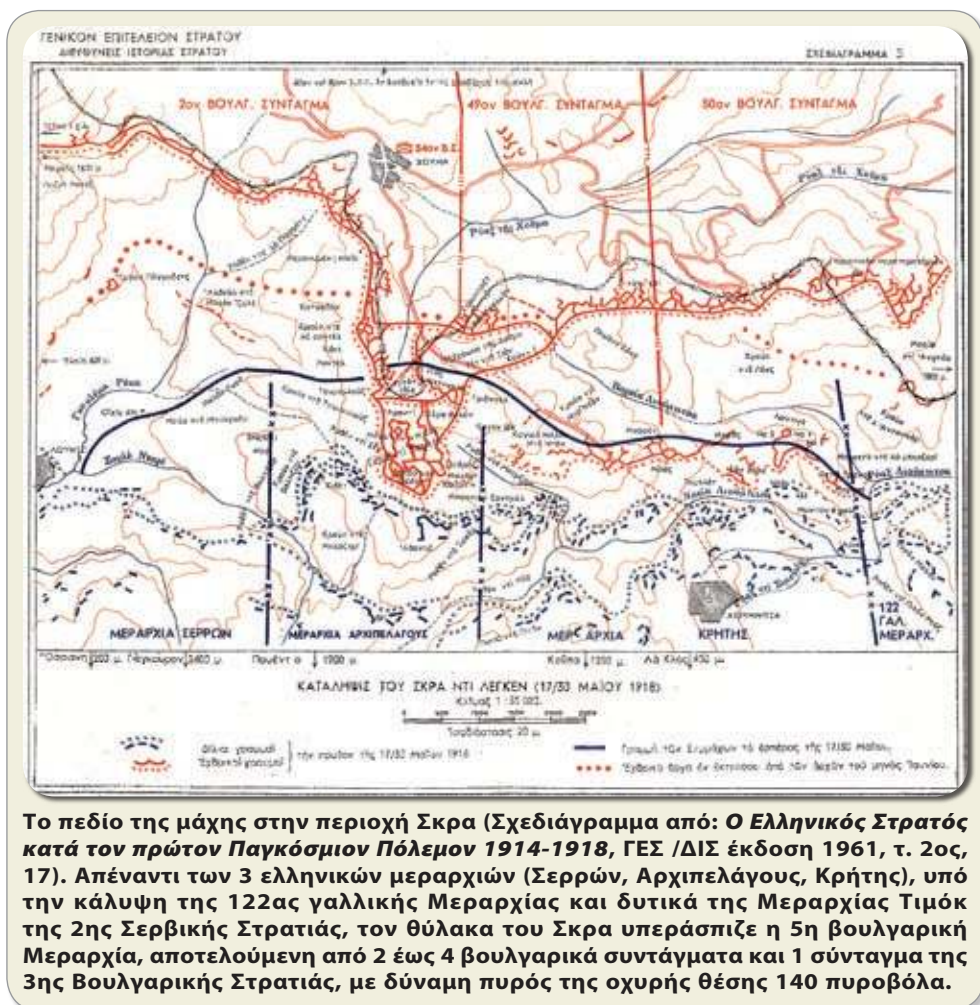
Το γαλλικό σχέδιο του Grand parc d'artillerie - Annexe de Gumendjé, στην περιοχή της σημερινής Αξιούπολης

σης καταστρώθηκε από τον Βοεβόδα Mishitch και οι λεπτομέρειες εκπονήθηκαν στο γαλλικό G.H.Q., κυρίως από τον επικεφαλής, Αντισυνταγματάρχη Errard, του 3ου γραφείου (επιχειρήσεων) του Στρατηγού Sarrail, που ήταν και ο αξιωματικός σύνδεσμος μετά του Σερβικού Στρατού.

Εν αναμονή των ελληνικών ενισχύσεων,³⁷ πολύτιμη συνδρομή για τον συμμαχικό στρατό της Ανατολής, λαμβάνουν χώρα τοπικές επιχειρήσεις, για την εξαπάτηση του εχθρού και προς αναγνώριση της εχθρικής διάταξης, όπως αυτή της μάχης του Σκρα,³⁸ 17/30 Μαΐου 1918, κατά την οποία δοξάστηκαν τα Ελληνικά όπλα και παρασημοφορήθηκαν οι Σημαίες των Ελληνικών Συνταγμάτων, των ένδοξων Μεραρχιών, Σερρών, Αρχιπελάγους και Κρήτης. Το κατόρθωμα της κατάληψης της περιοχής, «του άρπартου κάστρου», όπως τότε το είχαν ονομάσει, κόστισε ακριβώς: νεκροί αξιωματικοί 29, οπλίτες 411, τραυματίες αξιωματικοί 69, οπλίτες 2.131, εξαφανισθέντες αξιωματικοί 2, οπλίτες 162. Τέθηκαν, δηλαδή, συνολικά εκτός μάχης

³⁷Το 1917 συγκροτήθηκε από την προσωρινή κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης ένα Σώμα Στρατού, το οποίο ονομάστηκε «Σώμα Στρατού Εθνικής Αμύνης». Με την ένωση του κράτους της Θεσσαλονίκης, με αυτό της λοιπής Ελλάδας (Ιούνιος 1917), διατάχθηκε επιστράτευση του Ελληνικού Στρατού και η εκπαίδευση υπολογισιμής στρατιωτικής δύναμης, υπό τη νέα εμπόλεμη σύνθεσή του.

³⁸Το Σκρα κατείχε η δεξιά πτέρυγα της Βουλγαρικής διάταξης του Αξιού, δέσποζε της Χούμας και της Λούμνιτσας και θεωρείτο απόρρητο σε όλες της επιθετικές ενέργειες του 1917. Στην επιχείρηση της 17/30 Μαΐου 1918, η οποία εκτελέστηκε με εξαιρετική επιτυχία, αναγνωρίστηκε η αξία του Ελληνικού Στρατού.

Το πεδίο της μάχης στην περιοχή Σκρα (Σχεδιάγραμμα από: *Ο Ελληνικός Στρατός κατά τον πρώτον Παγκόσμιο Πόλεμο 1914-1918*, ΓΕΣ /ΔΙΣ έκδοση 1961, τ. 2ος, 17). Απέναντι των 3 ελληνικών μεραρχιών (Σερρών, Αρχιπελάγους, Κρήτης), υπό την κάλυψη της 122ας γαλλικής Μεραρχίας και δυτικά της Μεραρχίας Τιμόκ της 2ης Σερβικής Στρατιάς, τον θύλακα του Σκρα υπεράσπιζε η 5η βουλγαρική Μεραρχία, αποτελούμενη από 2 έως 4 βουλγαρικά συντάγματα και 1 σύνταγμα της 3ης Βουλγαρικής Στρατιάς, με δύναμη πυρός της οχυρής θέσης 140 πυροβόλα.

και από τις τρεις μεραρχίες 2.804 άνδρες.³⁹ Ο διεθνής αντίκτυπος της νίκης ήταν τεράστιος, για την πολεμική κυρίως ικανότητα των ελληνικών στρατευμάτων.⁴⁰ Το 6ο Σύνταγμα με το III τάγμα του (Διοικήτης, Αντισυνταγματάρχης Ν. Πλαστήρας), στην πρώτη γραμμή, χάρισε στην Ελλάδα και τους Συμμάχους την πρώτη μεγάλη νίκη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Τα βλέμματα των Συμμάχων Στρατών άρχισαν να

³⁹Βλ. λήμμα Σκρα Ντι Λέγκεν ή Σέρκα ντι Λέγκεν (Serka di legen), τόμος 6ος της *Μεγάλης Στρατιωτικής και Ναυτικής Εγκυκλοπαίδειας*, του 1927, 81. Οι αναφερόμενες απώλειες σε άλλες πηγές αποκλίνουν, ως προς τους τραυματίες και εξαφανισθέντες, χωρίς όμως να διαφέρουν σημαντικά. Αναθηματική στήλη με τα ονόματα των αξιωματικών και λοιπών οπλιτών, οι οποίοι φονεύθηκαν στη μάχη του Σκρα αποκαλύφθηκε από τον τότε Υπουργό, Γεν. Διοικητή Μακεδονίας, Γ. Κυρίμη, κατά τον εορτασμό της επετείου, το 1937 (Βλ. Εφ. *Μακεδονία* της 31/5/1937), ενώ στην κεντρική πλατεία λειτουργεί από το 2002 ένα πολεμικό Μουσείο σ' έναν ειδικά διαμορφωμένο χώρο. Κάθε χρόνο, στις 17 Μαΐου, γίνεται ο εορτασμός της επετείου της μάχης του Σκρα, με δοξολογία και στη συνέχεια με επιμνημόσυνη δέηση στο ηρώο των πεσόντων.

⁴⁰*Les Armées Françaises dans la Grande Guerre*, τ. VIII, τεύχος 3ο, 43-44 και Annexes 1ο Αριθ. 212, 222 και 227.

στρέφονται προς τον συγκροτούμενο Ελληνικό Στρατό. Ταυτόχρονα ο Πρίγκιπας Αντιβασιλέας της Σερβίας Αλέξανδρος ενημέρωνε τον Στρατηγό Guillaumat ότι οι ελληνικές επιτυχίες του Σκρά ντι Λέγκεν διέγειραν την άμιλλα των στρατευμάτων του και θα ήταν πρόθυμος να αναλάβει εθελοντικά μια παρόμοια επιχείρηση, στα πανύψηλα βουνά του συγκροτήματος Βόρα, (Καϊμακτσαλάν), που σαν γιγάντια τείχη κυριαρχούσαν στα βόρεια της κοιλάδας του Μογγλενίτσα ποταμού.⁴¹

Η οχύρωση του εχθρού, στον ορεινό αυτό όγκο του Βόρα, είχε με την πάροδο του χρόνου τελειοποιηθεί σε έναν από τη φύση οχυρό, απόκρημνο και βραχώδη τομέα, που δίκαια θεωρούνταν απόρθητος. Για να πραγματοποιηθεί μια τέτοια επιχείρηση, απαιτούνταν υπερκέρραση φυσικών και τεχνικών εμποδίων, τα οποία ήταν τόσο ισχυρά, ώστε ο εχθρός δεν μπορούσε να φανταστεί ότι ήταν δυνατόν να τολμηθεί από εκεί μια τέτοια προσβολή.

Όμως η αμυντική οργάνωση της οχύρωσης αυτής είχε μειονέκτημα το πολύ μικρό βάθος και ήταν αδύναμη στο πυροβολικό. Επιπλέον, μια λεπτομερής μελέτη του συνόλου του μετώπου απέδειξε ότι ο τομέας αυτός ήταν ιδιαίτερα ευνοϊκός για επίθεση, διότι ο εχθρός δεν διέθετε επαρκείς εφεδρείες και, εφόσον η εχθρική γραμμή διεσπάτο, ο εχθρός θα βρισκόταν αντιμέτωπος με μεγάλες δυσκολίες, στον τρόπο ενίσχυσης των δυνάμεών του και στον τρόπο χειρισμών.⁴²

Ο Guillaumat, για την κύρια προσπάθεια, επέλεξε τον ορεινό όγκο του Δοβροπόλιε, από κατεύθυνση, δηλαδή, που δεν αναμενόταν από την πλευρά του εχθρού. Διαισθάνθηκε σε μεγάλο βαθμό την ευκαιρία για μια τέτοια επίθεση στο συγκεκριμένο σημείο. Την πεποίθησή του αυτή μοιράστηκε με τις συμμαχικές κυβερνήσεις, μεταξύ άλλων την Αγγλία και Ιταλία. Με τον τρόπο αυτό, υπήρχε ελπίδα επίτευξης δυο βασικών στόχων: α) τον διαχωρισμό των βουλγαρικών δυνάμεων μεταξύ της κοιλάδας του Αξιού και του Μοναστηρίου και β) την αποκοπή των κυρίων συγκοινωνιών εφοδιασμού του εχθρού –δηλαδή οδικών και σιδηροδρομικών συγκοινωνιών που διέσχιζαν κατά μήκος την κοιλάδα του Αξιού, όπως και αυτών (οδικών και σιδηροδρομικών)⁴³ μεταξύ του Περλεπέ (=Prilep) και του Γκράντσκο (=Gradsko).

Ο Στρατηγός Guillaumat ανακλήθηκε από τον Γάλλο Πρωθυπουργό Κλεμανσώ

⁴¹Βλ. Jacques Ancel *Les travaux et les jours de L' ARMÉE D' ORIENT*, Paris 1921, Υποσημείωση, 176.

⁴²Βλ. H. Collinson Owen, *Salonica and After*, London 1819, 239.

⁴³Πρόκειται για τις γραμμές στενού πλάτους 0,60 μ. (Decauville), από: α) Γράδσκο (=Gradsko), Περλεπέ (=Prilep) προς Μοναστήρι και β) Σκόπια (=Skopje, Ouskoub), Τέτοβο (=Kalkandelen), Γκόστιβαρ (=Gostivar), Δίβρα (=Dibra), Στρούγκα (=Strouga).

και Υπουργό Στρατιωτικών στο Παρίσι και αναχώρησε από τη Θεσσαλονίκη στις 27 Μαΐου/ 9 Ιουνίου 1918.

Ο αντικαταστάτης του, Στρατηγός Franchet D' Espèrey (Φρανσέ ντ' Εσπεραί, 1856-1942), κύριος συντελεστής της γαλλικής νίκης στον Μάρνη ποταμό,⁴⁴ έφτασε στη Θεσσαλονίκη στις 5 Ιουνίου/18 Ιουνίου 1918. Αντελήφθη το σχέδιο επιχειρήσεων (Mishitch-Errard) του προκατόχου του και άρχισε να εργάζεται μεθοδικά, τόσο στις γενικές γραμμές, όσο και στις λεπτομέρειες, για την προπαρασκευή της επίθεσης από τη Δοϊράνη μέχρι την Πρέσπα, με εξαιρετική πυκνότητα στον τομέα του Δοβροπόλιε, όπου επιζητούσε και την επίτευξη του ρήγματος του εχθρικού μετώπου. Το σχέδιο εγκρίθηκε από τον Γάλλο Υπουργό των Στρατιωτικών και στις 19 Ιουνίου/2 Ιουλίου 1918 αναγγελλήθηκαν οι λεπτομερείς διαταγές της Γαλλικής Κυβέρνησης, σύμφωνα με τις οδηγίες που συντάχθηκαν από το Επιτελείο του στρατού, υπό την έμπνευση του Στρατηγού Guillaumat, χωρίς να δίδονται λεπτομέρειες της γενικής επίθεσης.

Ο Στρατηγός Franchet D' Espèrey την 29η Ιουνίου/12η Ιουλίου 1918, «επισκέπτεται στο μέτωπο τα σερβικά στρατεύματα και τον Σέρβο πρίγκιπα Αλέξανδρο στο Ιαλάκ (Ialaki), στους πρόποδες των βουνών, και από το παρατηρητήριο του όρους Φλόκα⁴⁵ (σε υψόμετρο 2.300 μέτρα), μελετά τις κλιτύες του Δοβροπόλιε και του Σοκόλ, όπου διαπιστώνει ότι οι υπάρχουσες θέσεις του πυροβολικού επέτρεπαν την προσβολή των δεύτερων γραμμών του εχθρού και την παρακολούθηση των βουλγαρικών μετόπισθεν του Κόζιακα, όπως και τα υποχρεωτικά μονοπάτια των ενισχύσεων, που εν ολίγοις, κυριαρχούσαν σε όλες τις εχθρικές θέσεις».⁴⁶ Ήταν μια αποφασιστική ημερομηνία η επίσκεψη αυτή του Στρατηγού Franchet D' Espèrey στο σερβικό μέτωπο, κατά την οποία πάρθηκε η οριστική απόφαση να υιοθετηθεί το σχέδιο της γενικής επίθεσης, βάσει του οποίου η κυρία προσπάθεια θα εκδηλωνόταν στον σερβικό τομέα.⁴⁷

Στις 13 Ιουλίου ο επικεφαλής Στρατηγός εξηγήει στο Γαλλικό Υπουργείο Πολέμου τους λόγους για τους οποίους μια γενική επίθεση δεν χρειαζόταν

Στρατηγός Franchet D' Espèrey

⁴⁴Οι επιχειρήσεις στην περιοχή του Μάρνη ποταμού, που διεξήχθησαν μεταξύ 6-10 Σεπτεμβρίου 1914, ανέκοψαν την επίθεση που προπαρασκευάστηκε από το Γερμανικό Επιτελείο.

⁴⁵Μέχρι τέλους Αυγούστου 1918, η Σερβική Στρατιά διέθετε τις δυνάμεις της σε γραμμή από την κορυφή Φλόκα του όρους Σοκόλ, μέχρι τον Εριγώνα. Βλ. *Ο Ελληνικός Στρατός κατά τον πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμον 1914-1918*, τόμος 2ος, ΓΕΣ/ΔΙΣ έκδοση 1961, 85.

⁴⁶Ο.π. *Les travaux et les jours de L' ARMÉE D' ORIENT* και *Ο Ελληνικός Στρατός κατά τον πρώτον Παγκόσμιο Πόλεμον 1914-1918*, τ. 2ος, Αθήναι 1961, 64.

⁴⁷Ο.π. *Ο Ελληνικός Στρατός κατά τον πρώτον Παγκόσμιο Πόλεμον 1914-1918*, τ. 2ος, Αθήναι 1961, 64.

προκαταρτικές τμηματικές ενέργειες και ότι η κύρια ενέργεια έπρεπε να γίνει στον σερβικό τομέα. Η επιλογή της πλέον ορεινής κατεύθυνσης για τη διάσπαση του Μακεδονικού μετώπου, στη περιοχή δράσεως του Σερβικού Στρατού, αφενός δεν θα θεωρείτο αναμενόμενη, άρα θα προκαλούσε αιφνιδιασμό, αφετέρου θα εκμεταλλευόταν τη σφοδρή επιθυμία των Σέρβων να ελευθερώσουν τα υπό κατοχή σερβικά εδάφη⁴⁸ –ηθικός παράγοντας ανυπολόγιστης σημασίας– αλλά και τις γνώσεις τους από τα μορφολογικά χαρακτηριστικά του εδάφους των επιχειρήσεων, μετά τη διάσπαση του μετώπου (Εκμετάλλευση αποτελεσμάτων διασπάσεως).

Στις 27 Ιουλίου/9 Αυγούστου, ο Franchet D' Espèrey συγκαλεί μια σύσκεψη στην οποία ήταν παρόντες ο Διάδοχος του Θρόνου της Σερβίας και Αντιβασιλέας Αλέξανδρος, ο Βοεβόδας Mishitch (Μίσιτς), ο Στρατηγός Petar Bojovitch (Διοικητής της 1ης Σερβικής Στρατιάς) και ο Στρατηγός Stepa Stepanovitch, (Διοικητής της 2ης Σερβικής Στρατιάς). Στη σύσκεψη αυτή, ο Διάδοχος της Σερβίας τάχθηκε με ενθουσιασμό υπέρ μιας επίθεσης κατά μήκος του σερβικού μετώπου, ο δε Στρατηγός Franchet D' Espèrey ζήτησε από τους Σέρβους ν' αναλάβουν όχι μια τμηματική δράση αλλά την κύρια προσπάθεια της γενικής επίθεσης. Η τελική απόφαση να τεθεί το σχέδιο σε εκτέλεση πάρθηκε στις 8/21 Αυγούστου 1918.

Ο βρετανο-ελληνικός Στρατός, ο οποίος, από το τέλος του 1917, υπό τις διαταγές του Στρατηγού G. Milne, ανέλαβε το μέτωπο του Στρυμόνα, από τον κόλπο του Ορφανού μέχρι τον Αξιό ποταμό, θα περιοριζόταν στην απασχόληση των εχθρικών δυνάμεων, στον τομέα της Δοϊράνης, με συνδυασμένες ενέργειες, αναμένοντας το αποτέλεσμα της μεγάλης γαλλο-σερβικής επίθεσης στον τομέα του Δοβροπόλιε. Ο αντικειμενικός σκοπός του Franchet D' Espèrey στόχευε στην επίθεση της στρατιάς του Milne στην τοποθεσία Δοϊράνης, μετά την επιτυχία του Δοβροπόλιε, ώστε να καθηλωθούν οι δυνάμεις της 1ης βουλγαρικής στρατιάς, οπότε θα άρχιζε η απειλή των συγκοινωνιών κατά μήκος του Αξιού. Ας σημειωθεί ότι η φύση του εδάφους κατά μήκος του Στρυμόνα περιορίζε τη δυνατότητα επιθετικών ενεργειών, εκτός από τις περιοχές του Κάτω Στρυμόνα και στον τομέα μεταξύ Δοϊράνης-Αξιού.

Η αποδοτικότητα της σιδηροδρομικής γραμμής Σκύδρας-Αριδαίας. Οι πιέσεις για μεγαλύτερη απόδοση και οι τελευταίες οδικές βελτιώσεις των συγκοινωνιών προς το μέτωπο

Από τις μηνιαίες αναφορές της διεύθυνσης σιδηροδρόμων του Αρχηγείου του συμμαχικού Στρατού της Ανατολής, μαθαίνουμε ότι το μέσο ημερήσιο μεταφερόμενο φορτίο της σιδηροδρομικής αρτηρίας Βέρτεκοπ (=Σκύδρα)-Σούμποτσκο (=Αριδαία), για τους μήνες Μάρτιο, Απρίλιο και Μάιο του 1918 ήταν αντίστοιχα 250, 202 και 192 τόνοι/24ωρο.⁴⁹ Η εκμετάλλευση της γραμμής εξασφαλιζόταν από τα σερβικά στρατεύματα. Ο έλεγχος όμως της εκμετάλλευσης και η συντήρηση του τροχαίου υλικού εξασφαλιζόνταν από ειδικευμένο προσωπικό με επικεφαλής αξιωματικό του Γαλλικού Στρατού.⁵⁰

⁴⁸Les Armées Françaises dans la Grande Guerre, Τόμος VIII. Τεύχος 3ο . Annexes, Τεύχος 1ο. Αριθμ. 416 και Ο Ελληνικός Στρατός κατά τον πρώτον Παγκόσμιο Πόλεμον 1914-1918, τ. 2ος, Αθήναι 1961, 68.

⁴⁹Commandement en chef des armées alliées. Direction des chemins de fer. Rapport Mensuel, le 5 Avril 1918 & 7 Mai 1919.

⁵⁰Ο.π.

Τις παραμονές της γενικής επίθεσης κατά του γερmano-βουλγαρικού μετώπου, κάτω από την πίεση του Βοεβόδα Mishitch (Μίσιτς), το τμήμα Συγκοινωνιών του Ανώτατου Επιτελείου του Σερβικού Στρατού ζήτησε από τη Στρατιωτική Σιδηροδρομική Επιθεώρηση την υποβολή εισήγησης για μεγαλύτερη απόδοση της γραμμής, προκειμένου να εξασφαλισθεί ο εφοδιασμός μιας ακόμη μεραρχίας, εκτός των ήδη τριών που ανήκαν στη II Στρατιά.

Από την εισήγηση του Προϊσταμένου της Στρατιωτικής Σιδηροδρομικής Επιθεώρησης, με ημερομηνία 25 Ιουνίου 1918, πληροφορούμαστε ότι καθημερινά μεταφέρονταν ήδη 205 τόνοι/24ωρο και ότι η γραμμή διέθετε τροχαίο υλικό από 8 μηχανές έλξεως (7 Decauville και μια 1 Koppel)⁵¹ και 8 βαγόνια Decauville και 44 Pechot.⁵² Για την επίτευξη του στόχου ακόμη μεγαλύτερης απόδοσης, η εκτίμηση της Στρατιωτικής Σιδηροδρομικής Επιθεώρησης ήταν ότι σε περίοδο αναμονής, (φάση κατά την οποία πραγματοποιείται συγκέντρωση υλικών μέσων και έμφυχου υλικού), θα πρέπει να μεταφέρονταν περίπου 350-400 τόνοι/24ωρο, ενώ σε περίοδο επίθεσης περίπου 500.

Η Στρατιωτική Σιδηροδρομική Επιθεώρηση πληροφορεί με έγγραφό της την Ανώτατη Διοίκηση ότι για την επί πλέον αύξηση στο μέγιστο της μεταφορικής ικανότητας της γραμμής σε 420 τόνους/24ωρο, θα απαιτούνταν:

α) ενίσχυση του τροχαίου υλικού σε 10 συνολικά μονάδες έλξεως (Decauville) και 75 βαγόνια Pechot ή Decauville, όπως και βελτίωση του χρόνου φορτοεκφορτώσεων

β) απόδοση σε 500 τόνους/24ωρο θα μπορούσε να επιτευχθεί, εάν υπήρχε μεγάλος αριθμός ελκτικών μονάδων και προσωπικό μηχανών

γ) για την περαιτέρω αύξηση (πλέον των 500 τόνων/24ωρο) της ισχύος (μεταφορικής ικανότητας) της γραμμής, θα έπρεπε να εκτελεστούν έργα ανακατασκευής της γραμμής, με ειδικές απαιτήσεις στη χάραξη, για την αύξηση της ταχύτητας των συρμών.

Επίσης, στο ίδιο έγγραφο γίνεται λόγος για κατασκευή κλάδου γραμμής 12 χιλιομέτρων από Κοστούριανη (=Ξιφιανή)-Πόλιανη (=Πολυκάρπη) προς Μαναστίριτσα (=Μοναστηράκι) και πρόταση (εάν δεν το απαιτούσαν κάποιοι ειδικοί λόγοι), διαχωρισμού της γραμμής όχι από την Κοστούριανη (=Ξιφιανή), αλλά από τη Δραγουμάνιτσα (=Αψαλο) και μέσω Πόλιανης (=Πολυκάρπης), κατεύθυνση της γραμμής προς τη Μαναστίριτσα (=Μοναστηράκι). Σημειώνεται ότι και για τις δυο περιπτώσεις, θα απαιτούνταν ο ίδιος προϋπολογισμός, *«επειδή και το μήκος και οι συνθήκες του εδάφους είναι ίδιες με αυτές της πρώτης περίπτωσης»*. Αναφέρεται

⁵¹Ο Paul Decauville κατασκεύασε το 1875 στη φάρμα του μια μικρή ατμάμαξα, η οποία αρχικά κινήθηκε σε γραμμές πλάτους 0,40 μ. Τον επόμενο χρόνο η ιδέα του έγινε πράξη με τη βιομηχανική πλέον κατασκευή της ξακουστής ατμάμαξας Decauville για πλάτη 0,50 και 0,60 μ. Αργότερα τον μιμήθηκαν και οι Γερμανοί κατασκευαστές. Την 1η Απριλίου 1876 ο Arthur Koppel μαζί με τον έμπορο Benno Orenstein ίδρυσαν τη διάσημη εταιρεία κατασκευής ατμαμαξών και γενικά τροχαίου υλικού Orenstein & Koppel, που μαζί με τη εταιρεία του Decauville και αυτήν του Robert Hudson στο Leeds (Αγγλία) αποτελούσαν τους μεγαλύτερους κατασκευαστές, οι οποίοι μονοπώλησαν τις πωλήσεις σ' όλο τον κόσμο, για σιδηροδρομικά οχήματα βιομηχανικών-δικτύων πλάτους 60 cm.

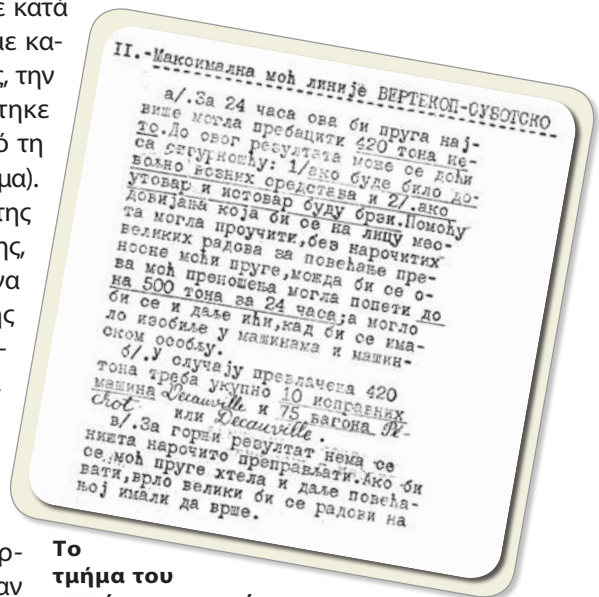
⁵²Ανοικτά φορτηγά σιδηροδρομικά οχήματα, μετά ή άνευ παρειών, για τη μεταφορά εφοδίων και υλικών, κυρίως συσκευασμένων, για να είναι δυνατή η φόρτωση από δύο άνδρες αλλά και μεταφορά οχημάτων, πυροβόλων και μηχανημάτων. Οι όροι «Decauville» και «Pechot» μας παραπέμπουν στους Γάλλους, Paul Decauville και Prosper Pechot (1849-1928), λοχαγό του Πυροβολικού και ένθερμο υποστηρικτή της χρήσης στενών γραμμών στην εξυπηρέτηση πολεμικών αναγκών.

ότι για τη λειτουργία της διακλάδωσης αυτής, θα χρειάζονταν επί πλέον 2 μηχανές έλξης και 12 βαγόνια Decauville ή Pechot, με άμεση παράδοση των υλικών κατασκευής. Επίσης, για την κατασκευή της διακλάδωσης αυτής, υπολογίστηκε ότι θα απαιτούνταν καθημερινά 300 ημερομίσθια, με διάρκεια περάτωσης των έργων στρώσης της γραμμής εντός 40 ημερών.

Χρονολογικά στοιχεία, για τις επεκτάσεις της κυρίας γραμμής Βέρτεκοπ (=Σκύδρα)-Σούμποτσκο (=Αριδαία) δεν εντοπίστηκαν. Όμως κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής, κάτω από τις συνεχείς πιέσεις για την περαιτέρω αύξηση της αποδοτικότητας της γραμμής, πρέπει αυτή να προεκτάθηκε κατά 7,5 χλμ. από το Σούμποτσκο (=Αριδαία), με κατεύθυνση το Μπάχοβο (=Πρόμαχοι). Επίσης, την περίοδο αυτή, θα πρέπει να κατασκευάστηκε και η διακλάδωση μήκους 13,386 χλμ. από τη Δραγουμάντισα (=Άψαλο) στο Τρέσινο (=Όρμα). Έτσι, το σιδηροδρομικό δίκτυο Decauville της Αλμππίας, τις παραμονές της τελικής επίθεσης, επεκτάθηκε σ' όλο του το μήκος, χωρίς να γνωρίζουμε τον ακριβή χρόνο κατασκευής των επεκτάσεών του, σύμφωνα με τις προθέσεις των σχεδιαστών, όπως και εάν αυτές οι γραμμές αυτές ενισχύθηκαν με το αιτούμενο τροχαίο υλικό.

Παράλληλα, από τις αρχές του Ιουλίου 1918, άρχισαν και εργασίες βελτίωσης των οδικών συγκοινωνιών και των υπαρχουσών ορεινών διαβάσεων που οδηγούσαν από το βάθος της κοιλάδας του Μογλενίτσα, προς τους ορεινούς όγκους ύψους 1.800 μ. στο μέτωπο, και κυρίως αυτών που οδηγούσαν προς το Δοβροπόλιε.

Ας σημειωθεί ότι, για τη διάνοιξη των οδών αυτών προσπέλασης προς το Μογλενίτσα (Αλμωπαίο), εργάστηκαν Βούλγαροι και Τούρκοι αιχμάλωτοι, μαζί με Ρώσους⁵³ και φυσικά επιτηρούμενοι. Τους τελευταίους αντικατέστησαν οι Γάλλοι από τις μάχιμες μονάδες, εξαιτίας των εκδηλώσεων απειθαρχίας που προκαλούσαν στα ρωσικά στρατεύματα του μετώπου οι νέες επαναστατικές ιδέες, μετά τα γεγονότα του 1917 στη Ρωσία.⁵⁴ Δυστυχώς, η τραγω-

Το τμήμα του κειμένου της από 25 Ιουνίου 1918 επιστολής που αναφέρεται στην εισήγηση του Προϊσταμένου της Στρατιωτικής Σιδηροδρομικής Επιθεώρησης, σχετικά με την αύξηση της μεταφορικής ισχύος της γραμμής Σκύδρας-Αριδαίας

⁵³Luigi Villari, *The Macedonian Campaign [Η επιχείρηση στη Μακεδονία]*, London 1922, 187. Σημείωση: Ο Luigi Villari υπηρέτησε επί δύο χρόνια στο Μέτωπο της Μακεδονίας, ως σύνδεσμος, εκ μέρους των Ιταλών ανάμεσα στις διάφορες συμμαχικές διοικήσεις του Στρατού της Ανατολής.

⁵⁴Βλ. *Ο Ελληνικός Στρατός κατά τον πρώτον Παγκόσμιο Πόλεμον 1914-1918*, τόμος 1ος, ΓΕΣ/ΔΙΣ, Αθήνα 1958, 285. Για την αντιμετώπιση της κατάστασης, οι Γάλλοι κατηγοριοποίησαν τους άνδρες της 2ης ρωσικής Μεραρχίας (συγκροτήθηκε τον Ιούνιο του 1917 από τη 2η και την 4η ρωσική ταξιαρχία) α) σ' αυτούς που επιθυμούσαν να πολεμήσουν με τις γαλλικές δυνάμεις β) σ' αυτούς που επιθυμούσαν να χρησιμοποιούνται σε

δία των Ρωμανώνφ και η κατάρρευση του ρωσικού γίγαντα ήταν να ανατραπούν μεγάλες ελπίδες στο Μακεδονικό μέτωπο και οι μέχρι τότε καλοί Ρώσοι στρατιώτες κατέστησαν ξαφνικά ανάξιοι.

Κατά την τοπική προφορική παράδοση, μαζί με τους Ρώσους πρώην στρατιώτες, υπηρέτησαν, με υποχρεωτική εργασία, τα συμμαχικά στρατεύματα και οι κάτοικοι των περιοχών της Αλμωπίας, για τη βελτίωση των ορεινών διαβάσεων προς το Βόρα. Αυτό το επιζητούσαν και οι ίδιοι, διότι πληρώνονταν με το σιτηρέσιο ενός Γάλλου στρατιώτη. Επιπλέον, μαζί με την τροφή, τους έδιναν και ένα λίτρο κρασί. Μάλιστα, διατηρήθηκε ότι, όταν στους Γάλλους στρατιώτες, για κάποιο λόγο, δεν τους διένεμαν κρασί, φώναζαν διαμαρτυρόμενοι πα βεν, πα γκερ! (όχι κρασί, όχι πόλεμος).

Στα πλαίσια της τελικής επίθεσης, γίνεται και έρευνα εγκατάστασης δυο γραμμών εναέριου καλωδιοκίνητου σιδηροδρομικού μέσου εξυπηρέτησης (τελεφερίκ), από την είσοδο του Άνω Πόζαρ (Άνω Πηγή-Άνω Λουτράκι), μέχρι την Κατούνια (κορυφή 1.245 μ.) και τις πλαγιές του Πόζαρ, που όμως δεν φαίνεται να πραγματοποιήθηκε. Η μαρτυρία γραμμής εναέριου καλωδιοκίνητου σιδηροδρόμου ή δρόμου μεταφοράς, προφανώς ξυλείας, που απεικονίζεται και σε φύλλο ελληνικού επιτελικού χάρτη «Έδεσσα», του 1928, είναι προφανώς μεταγενέστερη και αφορά τη σύνδεση της θέσης «υδροπρίων» (υδροπρίονο, νεροπρίονο) με την Όρμα (Όρμοι, Τρέσινο). Η θύμηση της εγκατάστασης αυτής που στηριζόταν στην τοπική προφορική παράδοση φαίνεται ότι εξασθένησε σιγά σιγά, και σήμερα δεν υπάρχει σχετική μαρτυρία. Δεν αποκλείεται όμως να βρεθούν αργότερα σχετικά στοιχεία και για την εγκατάσταση αυτή.

Για να διατηρηθεί, κατά τη σχεδιαζόμενη επίθεση, το πλεονέκτημα του αιφνιδιασμού, διατάχθηκε όπως κατά το διάστημα της νύχτας τα έργα παραλλάσσονται κατάλληλα. Έτσι, παρεμποδιζόταν η συλλογή πληροφοριών, εκ μέρους του εχθρού, κατά τη διάρκεια της ημέρας και δεν γινόταν στόχος στην από αέρα προσβολή.

Εξαιρετικά, για την ανάγκη της διαρκούς ανανέωσης του εφοδιασμού σε βλήματα πυροβολικού αλλά και μικρών όπλων των γαλλο-σερβικών Στρατιών, δημιουργήθηκαν στο Βέρτεκοπ (Σκύδρα) οργανωμένες υπηρεσίες, με αποθήκες εφοδιασμού. Επίσης, οι σύμμαχοι της ANTANT φρόντισαν και εγκατέστησαν, στα μετόπισθεν, νοσοκομειακές μονάδες, με όλους τους διαθέσιμους εξοπλισμούς, όπως στην Άψαλο, στη θέση γύρω από την εκκλησία του Αγίου Αθανασίου, σέρβικο νοσοκομείο δυναμικότητας 1.500 κρεβατιών και στη Σκύδρα, στη ΝΔ. πλευρά της, επάνω στον λόφο, αγγλικό (Ambulance Anglaise), δυναμικότητας 1.000 κρεβατιών, ενώ ένα δεύτερο στη βόρεια πλευρά της πόλης με 2.000 κρεβάτια, περιοχή που είναι γνωστή και σήμερα με το όνομα «Νοσοκομεία».⁵⁵ Επίσης, στη Σκύδρα υπήρχε στρατόπεδο αιχμαλώτων και διαμετακομιστικό κέντρο σιδηροδρομικής μεταφοράς τραυματιών, στα νοσοκομεία Βέροιας και Θεσσαλονίκης. Λίγο δε έξω από το Μαυροβούνι, υπήρχε χώρος προσγείωσης και απογείωσης αεροπλάνων. Η αεροπορική αυτή βάση μετείχε και

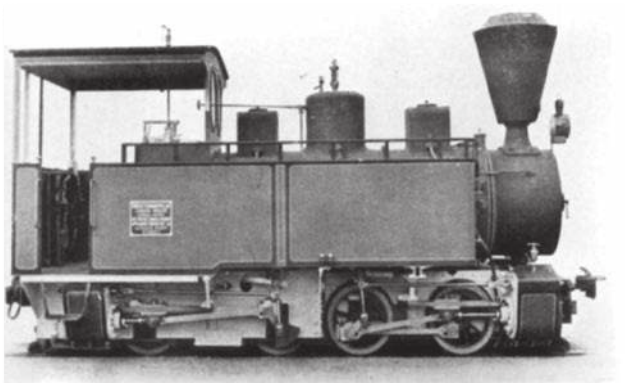
υπηρεσίες των μετόπισθεν και γ) σ' αυτούς που επιθυμούσαν επαναπατρισμό. Από τη δεύτερη κατηγορία, πολλοί Ρώσοι στρατιώτες εργάστηκαν σε χειρωνακτικές εργασίες σαν οδοποιοί, και ως πρόσθετο προσωπικό στους Λόχους Σιδηροδρομικών Σκαπανένων ενώ οι στρατιώτες της 3ης κατηγορίας μεταφέρθηκαν (αρχές Μαρτίου 1918) στην Αλγερία.

⁵⁵Εφημερίδα Έδεσσα της 4/8/1919 και σχετικό άρθρο του Γαβριήλ Τεστέμπαση, με τίτλο «Το παλιό τριανάκι της Κεντρικής Μακεδονίας» στο Περιοδικό *Μακεδονική Ζωή*, τ. 278, Ιουλίου 1989, 22,23.

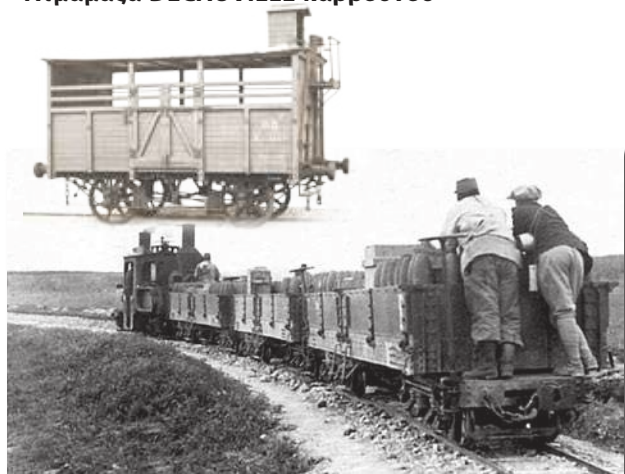
της μάχης του Σκρα.⁵⁶

Στα τέλη Μαΐου 1918 το Βέρτεκοπ (Σκύδρα) δέχτηκε δυο βομβαρδισμούς από τη γερμανική αεροπορία. Οι Γερμανοί γνώριζαν ότι εκεί υπήρχαν οργανωμένες υπηρεσίες με αποθήκες επιμελητείας υλικών και εφοδίων και ο σταθμός, με θέση κεντρική στο σιδηροδρομικό άξονα Θεσσαλονίκης-Μοναστηρίου, ήταν από τους μεγαλύτερους σταθμούς ανεφοδιασμού και ενισχύσεων του πεδίου των συμπλοκών, στο τμήμα αυτό του μετώπου. Οι ζημιές που προκλήθηκαν από τους βομβαρδισμούς ήταν τεράστιες. Τα γερμανικά αεροπλάνα έπληξαν κυρίως τον σιδηροδρομικό σταθμό, τις αποθήκες πυρομαχικών, τροφίμων, τους φούρνους και τα μαγειρεία της περιοχής.⁵⁷

Οι επιτυχίες όμως αυτές της γερμανικής αεροπορίας δεν ανέκοψαν την προσπάθεια των Συμμάχων. Στα πλαίσια για την εξασφάλιση των απαιτούμενων, αποτελεσματικών προπαρασκευών της επίθεσης, η Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού (ΔΙΣ) αναφέρει: «κατά τους μήνες Ιούλιον και Αύγουστον, εγένοντο δια της στενής σιδηροδρομικής γραμμής Βερτεκόπ (=Σκύδρα)-Δραγουμάνιτσας (=Αψάλο)-Σούπμοτσκου (=Αρδέα), η μεταφορά των προοριζομένων δια τον σερβικόν

Ατμάμαξα DECAUVILLE κάρβουνου

Το τρένο της Καρατζόβας στην περιοχή της Αψάλου μεταφέρει εμπορεύματα και στρατό στην Αριδαία

Καθημερινή προώθηση πολεμοφοδίων, τροφίμων, στρατευμάτων και υλικού κάθε είδους

⁵⁶Ο.π.

⁵⁷Βλ. Wikipedia, λήμμα ΣΚΥΔΡΑ

Επιτελικός, ελληνικός χάρτης του 1928, στον οποίο σημειώνεται η οδός μεταφοράς (ξυλείας;), που διέσχισε την περιοχή σε ευθεία, από τη θέση υδροπρίων (υδροπρίονο, νεροπρίονο) μέχρι την Όρμα (Όρμοι-Τρέσινο) (Από το αρχείο του συγγραφέα)

Στρατόν, πυρομαχικών πυροβολικού και πεζικού, ως και των απαιτούμενων δι' αυτόν τροφίμων. Αι υπαγόμεναι εις την II Στρατιάν μονάδες εφοδιάσθησαν δια τροφών οκτώ ημερών, αι δε εις την I Στρατιάν δια τροφών δέκα ημερών».⁵⁸ Την 1/14 Σεπτεμβρίου 1918 όλες οι προπαρασκευές για την κύρια επίθεση από το σέρβικο μέτωπο είχαν πλήρως αποπερατωθεί.⁵⁹

Η γενική επίθεση

Παρά τα εξαιρετικά μέτρα για την απόκρυψη των προπαρασκευών της επικείμενης γενικής επίθεσης, ο εχθρός δεν βράδυνε να αντιληφθεί τα σχετικά με τη δραστηριότητα στον τομέα αυτό του μετώπου, στον οποίο θα πραγματοποιούνταν η Συμμαχική επίθεση. Ο θόρυβος, οι εκπομπές ατμού, καπνού και το σπινθηροβόλημα των ατμαμαξών ήταν φυσικό να προσελκύσουν το ενδιαφέρον του εχθρού, πλην όμως αυτός βασίστηκε στην αξία των βουλγαρικών στρατευμάτων. «Την 25η Αυγούστου/7η Σεπτεμβρίου 1918 η Ομάς Στρατιών του Φον Σόλτς (Von Scholt) ανέφερεν εις το Βουλγαρικόν Στρατηγείον,⁶⁰

⁵⁸Βλ. *Η συμμετοχή της Ελλάδος εις τον Πόλεμον (1918)*, Τόμος δεύτερος, Αθήνα 1961, 94.

⁵⁹*Les Armées Françaises dans la Grande Guerre*, Τόμος VIII, Τεύχος 3ο, 202-220.

⁶⁰Γενικός Αρχηγός των εχθρικών δυνάμεων, που αποτελούνταν από τέσσερις στρατιές, με έδρα τα Σκόπια ήταν ο Βούλγαρος Στρατηγός Θεοδωρώφ, βοηθούμενος από επιτελείο Γερμανών αξιωματικών (Γερμανός Στρατηγός Von Scholt), οι οποίοι και πραγματικά διέυθυναν. Ο τομέας Δ. της Τζένας, αποτελούσε την κα-

ότι η άμυνα του Ντομπροπόλιε ενισχύθη δι' έξ ταγμάτων πεζικού, ενός λόχου πολυβόλων και δέκα βαρέων οβιδοβόλων· συγχρόνως εξέφερε την γνώμην ότι θεωρεί επαρκείς τας διατεθείσας εφεδρείας δια την απόκρουσιν της Συμμαχικής επιθέσεως. Η πεποίθησις αυτή του Στρατηγού φον Σόλτς εστηρίζετο, κυρίως μεν επί της μέχρι τότε προσωπικής γνώμης του δια την αξίαν του Βουλγάρου στρατιώτου ως μαχητού, ιδία κατά τους αμυντικούς αγώνας, επί πλέον δε επί του δυσβάτου ορεινού εδάφους της περιοχής Ντομπροπόλιε, μη επιτρέποντος την πραγματοποίησιν μεγάλων επιτυχιών και εις την περίπτωσιν της διαθέσεως υπερτέρων δυνάμεων υπό του επιτιθέμενου».⁶¹

Ο γαλλο-σερβικός Στρατός της περιοχής του Δοβροπόλιε διέθετε μεγάλη αριθμητική υπεροχή: 75 τάγματα (έναντι 26 εχθρικών), 580 πυροβόλα (έναντι 146), 756 πολυβόλα (έναντι 245), 18 ίλες Ιππικού (έναντι 3) και αεροπλάνα 81 (έναντι 24). Δεν έλλειπε όμως και η ελληνική συμμετοχή⁶² με δευτερεύουσα δύναμη τριών ελληνικών συνταγμάτων: 11ο (Διοικητής Αντισυνταγματάρχης Χαρ. Παναγιωτάκος), 8ο (Διοικητής Αντισυνταγματάρχης Βασ. Κουρουσόπουλος), 35ο (Διοικητής Αντισυνταγματάρχης Παν. Γαργαλίδης).

Εξαιρετικά, η ανάγκη της διαρκούς ανανέωσης του εφοδιασμού σε βλήματα πυροβολικού αλλά και μικρών όπλων, των γαλλοσερβικών Στρατιών, πραγματοποιούνταν από τις αποθήκες εφοδιασμού του Βέρτεκοπ (=Σκύδρα), με τη σιδηροδρομική γραμμή στενού πλάτους Σκύδρας-Αριδαίας.

Στις 0800 της 1ης/14ης Σεπτεμβρίου 1918, άρχισε η προπαρασκευή του πυροβολικού σε όλο το μέτωπο, από τη Δοϊράνη μέχρι την Πρέσπα, με εξαιρετική πυκνότητα στον τομέα του Δοβροπόλιε, ώστε να προετοιμασθεί η επίθεση του πεζικού. Το Δοβροπόλιε, ύψους 1.875 μ., είχε το πλεονέκτημα ότι δέσποζε ολοκλήρου της περιοχής και οι κινήσεις των επιτιθέμενων ήταν δυσχερέστατες, λόγω των απότομων κλιτύων και των διεσπαρμένων επάνω σ' αυτούς βράχων. Παρά τον πνέοντα άνεμο (βοριά), τον «Καρατζοβίτη», όπως τον ονομάζουν οι χωρικοί της Αλμωπίας, που σαρώνει τα πάντα (οι Θεσσαλονικείς τον λένε «Βαρδάρη»), οι συμμαχικές αεροπορίες διέσχισαν τον ουρανό της Αλμωπίας και έριξαν εναντίον των εχθρικών θέσεων περί τους δυο τόνους εκρηκτικών βομβών και πολυβόλησαν φάλαγγα 250 φορτηγών αυτοκινήτων που κινούνταν προς τον Κόζιακα.⁶³ Η προπαρασκευή του πυροβολικού εξακολούθησε και τη νύχτα. Από τον βομβαρδισμό επιτεύχθηκαν ικανοποιητικά αποτελέσματα στα εχθρικά συρματοπλέγματα, πολλά δε παρατηρητήρια και πολυβολεία καταστράφηκαν.

Την 0530 της 2ας /15ης Σεπτεμβρίου εξαπολύθηκε η επίθεση του πεζικού από τις γαλλο-σερβικές δυνάμεις. Την επίθεση άρχισε η 2η Σερβική Στρατιά, υπό τον Στρατηγό Stepan Stepanovitch, με την αποτυχία όμως του πρώτου αντικειμενικού της σκοπού. Η 17η γαλλική Μεραρχία (Στρατηγός Pruneau) επιτέθηκε ανατολικά του Δοβροπόλιε. Η 122α γαλλική Μεραρχία (Στρατηγός Torpart) επιτέθηκε κατά

λούμενη XI γερμανική στρατιά, καίτοι αυτή αποτελούνταν από βουλγαρικά στρατεύματα.

⁶¹ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η Συμμετοχή της Ελλάδος εις τον Πόλεμον 1918* τ. 2ος έκδοση 1961, 112.

⁶²Ο όγκος του Ελληνικού Στρατού απλωνόταν από τα αριστερά του τομέα, μέχρι το όρος Μπέλες και στον τομέα της Δοϊράνης, αμέσως μετά τον τομέα των Σέρβων, υπήρχαν οι δυο καλλίτερες και ισχυρότερες ελληνικές μεραρχίες της Κρήτης και των Σερρών.

⁶³Ο.π. *Η συμμετοχή της Ελλάδος εις τον Πόλεμον 1918*, 114.

του Δοβροπόλιε, ανατολικά της πρώτης. «Προ του Ντομπροπόλιε, τα επιτιθέμενα τμήματα της δεξιάς φάλαγγος υπερχεούντο να ανέλθωσιν εις απόκρημνον κλιτήν, μήκους 200 περίπου μέτρων, δια να φθάσωσιν τας εχθρικές γραμμάς. Εν τούτοις δι' ενός μόνου άλματος, οι επιτιθέμενοι έφθασαν εις τα εχθρικά χαρακώματα, καταλαμβάνοντες ταύτα, παρά την επίμονον αντίστασιν των Βουλγάρων. Την 16.00 η κατάληψις του Ντομπροπόλιε είχε συμπληρωθή».⁶⁴ Κατά το διάστημα της νύχτας της 2ας/15ης προς 3η/16η Σεπτεμβρίου, ολοκληρώθηκε και η κατάληψη του Σοκόλ, με ισχυρό επιθετικό εγχείρημα (εγκαταλείφθηκε από τους Βουλγάρους, απειλούμενων με κύκλωση από όλες τις διευθύνσεις). Η σερβική Μεραρχία Σουμάδιας, ενισχύοντας τους Γάλλους από τα ανατολικά, κατέλαβε δεσπόζουσες θέσεις: «Το βράδυ της 2ας/15 Σεπτεμβρίου, τα σερβικά στρατεύματα κατείχον ολόκληρον την εχθρικήν τοποθεσίαν, επί μετώπου ένδεκα περίπου χιλιομέτρων».⁶⁵ Οι δυο βουλγαρικές ταξιαρχίες υπέστησαν πλήρη καταστροφή. Μέχρι την 1300 της 3ης/16ης Σεπτεμβρίου, τα βουλγαρικά Συντάγματα 30, 29 και 32 είχαν τεθεί, σχεδόν εξ ολοκλήρου, εκτός μάχης (φονευμένοι, τραυματίες, αιχμάλωτοι).

Η προέλαση ήταν ελεύθερη. Οι αιχμάλωτοι ξεπέρασαν τους 2.000 και κυριεύτηκαν άφθονα λάφυρα. Η 17η γαλλική Μεραρχία είχε 1.120 άνδρες εκτός μάχης (νεκρούς και τραυματίες), η δε 122α υπερέβαινε τους 1.200. Το ρήγμα διευρύνθηκε ταχύτατα από την έλλειψη αρκετών εφεδρειών από τους Γερμανοβουλγάρους. Στις 4/17 Σεπτεμβρίου 1918 το ρήγμα επεκτάθηκε σε πλάτος 25 χλμ. και σε αρκετό βάθος.⁶⁶ Στη φάση αυτή, κατά την οποία επιτεύχθηκε η διάσπαση του εχθρικού μετώπου, από τις ελληνικές μονάδες μετείχαν οι Μεραρχίες Αρχιπελάγους IV, III και μάλιστα το 35ο Σύνταγμα Πεζικού της IV Ελληνικής Μεραρχίας, υπό τη διοίκηση του Αντισυνταγματάρχη Γαργαλίδη Παν. του οποίου η δράση υπήρξε υποδειγματική.⁶⁷ Από την πρώτη μέρα, παρασύροντας τους στρατιώτες του, με το προσωπικό του παράδειγμα, κατέλαβε τον οχυρό, ορεινό όγκο Γκόλο-Μπίλο, διευκολύνοντας, με την πλευρική προσβολή του εχθρού, την προχώρηση της 2ης σερβικής Στρατιάς. Δύσκολες οδεύσεις, μάχες σκληρές (6/19, 7/20, 8/21), ιδίως κατά την έφοδο του 8ου Ελληνικού Συντάγματος κατά του βουλγαρικού οχυρού, της Νότιας, στα βόρεια της Αλμωπίας (6/19, 7/20). Την 9η/22η ρίχνονταν στη μάχη, για πρώτη φορά και μονάδες της Μεραρχίας Αρχιπελάγους.⁶⁸ Το 35ο Σύνταγμα, της IV Ελληνικής Μεραρχίας Αρχιπελάγους, που στις επιχειρήσεις αυτές έπαιξε πρωτεύοντα και αποφασιστικό ρόλο, είχε απώλειες: φονευθέντες 4 αξιωματικοί και 46 οπλίτες, τραυματίες 4 αξιωματικοί και 134 οπλίτες.⁶⁹

Τελικά, ο αντικειμενικός σκοπός του Franchet D' Espèrey στέφθηκε από πλήρη επιτυχία. Οι δυνάμεις της 1ης βουλγαρικής Στρατιάς, στον τομέα της

⁶⁴Ο.π., 114.

⁶⁵Ο.π., 115.

⁶⁶Βλ. Σχεδιάγραμμα.

⁶⁷Βλ. «Η Ελλάδα παρά το πλευρό των Συμμάχων», απόσπασμα από το πολύκροτο βιβλίο του Συνταγματάρχη Вujac. Ο Αντισυνταγματάρχης Γαργαλίδης, για την προσφορά του, παρασημοφορήθηκε, στο πεδίο της μάχης από τον Στρατηγό Rodi, με τον γαλλικό πολεμικό Σταυρό Σώματος και μνημονεύτηκε στο πρώτο πολεμικό ανακοινωθέν του Αρχιστρατήγου Franchet D' Espèrey.

⁶⁸Ο.π. Η συμμετοχή της Ελλάδος εις τον Πόλεμον 1918, 115.

⁶⁹Βλ. λήμμα «Δοβροπόλιε», τ. 3ος, 126, της Μεγάλης Στρατιωτικής και Ναυτικής Εγκυκλοπαίδειας του 1927.

Πεδινό Πυροβολικό

Δοϊράνης, καθηλώθηκαν στις θέσεις τους. Ούτε ένας στρατιώτης δεν αποσπάστηκε για την ενίσχυση των ενεργών τομέων του μετώπου, προς τη διεύθυνση του Δοβροπόλιε-Δεμίρ Καπού. Οι εχθρικές δυνάμεις διαχωρίστηκαν μεταξύ κοιλάδας Αξιού και Μοναστηρίου. Η αποκοπή των οδικών συγκοινωνιών των Γερμανοβουλγάρων και της σιδηροδρομικής γραμμής Σκοπίων-Γευγελής στη στενή δίοδο του Δεμίρ Καπού⁷⁰ επιτεύχθηκε, διαχωρίζοντας τα εχθρικά στρατεύματα και στην κοιλάδα του Αξιού, μεταξύ Βορρά και Ανατολής. Οι επιτυχείς καταδιώξεις του εχθρού, που συνεχίστηκαν, οδήγησαν στην ανακωχή της 17ης/30ής Σεπτεμβρίου 1918. Η διάσπαση του Μακεδονικού μετώπου που έπληξε κυριολεκτικά τη Βουλγαρία, υπήρξε ένα βαρύ πλήγμα για τους συμμάχους της Γερμανούς. Τα μετέπειτα γεγονότα στο Δυτικό μέτωπο και η στάση της Τουρκίας, Αυστρίας και Ουγγαρίας ανάγκασαν τη Γερμανία να ζητήσει ανακωχή, επιφέροντας και το τέλος του πολέμου.

Ο τετραετής αυτός πόλεμος τερματίστηκε με την κατάθεση των γερμανικών όπλων, στις 29 Οκτωβρίου/11 Νοεμβρίου 1918, μολονότι οι Γερμανοί βρίσκονταν επί γαλλικού εδάφους, για να ακολουθήσει η συνθήκη των Βερσαλλιών (18/6/1919). Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος υπήρξε ένα από τα τραγικότερα γεγονότα της παγκόσμιας ιστορίας, κατά τη διάρκεια του οποίου, 9 εκατομμύρια άνδρες έχασαν τη ζωή τους.

⁷⁰Η δίοδος του Δεμίρ Καπού, δια του Αξιού, διασπά την οροσειρά από το Μπέλες-Γράδες προς Β. και του Μαριάνσκα Πλάνινα προς Ν. Έχει πλάτος ½-2 χλμ., μήκος 20 χλμ. και εκτείνεται από τον σιδηροδρομικό σταθμό Δεμίρ Καπού, στη βόρεια έξοδο της στενωπού (στη δεξιά του ποταμού όχθη) μέχρι του σιδηροδρομικού σταθμού Χουδόβου στο νότιο στόμιο της στενωπού (στην αριστερή όχθη του ποταμού), που λεγόταν τότε και σταθμός Στρώμνιτσας. Οι Γερμανοβούλγαροι, το 1916, προεξέτειναν τη γραμμή Σκοπίων-Γευγελής, από τον σταθμό Χουδόβου μέχρι το Δεδελή (έδρα της 1ης βουλγαρικής Στρατιάς), 16 χλμ. ΝΔ. της Δοϊράνης, για τον ανεφοδιασμό των στρατευμάτων τους στις δύσβατες και οργανωμένες θέσεις της περιοχής.

Μεταφορά με Decauville του Έλληνα Βασιλιά στο ελληνικό μέτωπο με τους Στρατηγούς Guillemat και Jérôme, 13 Φεβρουαρίου 1918 (www.ecpad.fr)

Μετά την ανακωχή

Μετά τη πανωλεθρία των Γερμανοβουλγάρων από τους Γάλλους, κυριεύτηκε σχεδόν όλο το πεδινό πυροβολικό, τα ολμοβόλα, όπως και τα πυροβόλα χαρακωμάτων. Το Μακεδονικό μέτωπο άρχισε διαδοχικά να εκκενώνεται από τα συμμαχικά στρατεύματα. Η προσφορά του τρένου Σκύδρας-Αριδαίας συνεχίσθηκε, αλλά τώρα σε αντίθετη διαδρομή, για τη μεταφορά των μεγάλων ποσοτήτων παντοειδούς πολεμικού υλικού που καταλήφθηκε από τις γραμμές του μετώπου, με προορισμό τη Σκύδρα και στη συνέχεια σιδηροδρομικά στη Θεσσαλονίκη, κι αυτό μέχρι τις πρώτες ημέρες του δεύτερου δεκαημέρου του Οκτωβρίου του 1919.⁷¹ Η συλλογή του υλικού πολέμου πραγματοποιήθηκε από ειδική Υπηρεσία που οργανώθηκε για τον σκοπό αυτό. Τα υλικά που επρόκειτο να εκπονηθούν από τους Γάλλους συγκεντρώνονταν σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους (αποθήκες) του γαλλικού στρατοπέδου «Φρανσαί Ντ' Εσπερέ» που βρισκόταν στον Σιδηροδρομικό Σταθμό του «Ενωτικού», στη Θεσσαλονίκη. Η εκποίησή τους πραγματοποιούνταν από το «Κονσόρσιον Μακεδονίας», τα κεντρικά γραφεία του οποίου βρίσκονταν στην οδό Σαλαμίνας 1 στη Θεσσαλονίκη.⁷²

Το σιδηροδρομικό δίκτυο της γραμμής Σκύδρας-Αριδαίας εξαιρέθηκε της εκποίησης. Παραχωρήθηκε από τους Γάλλους στο ελληνικό Κράτος, για τις υπηρεσίες που αυτό πρόσφερε στους Συμμάχους κατά τη διάρκεια του Πολέμου.

Για τη λειτουργία της γραμμής Σκύδρας-Αριδαίας την περίοδο από 30/9/1918 μέχρι την ανάθεση της εκμετάλλευσής της στην εταιρεία με την επωνυμία *Τοπικοί Σιδηρόδρομοι Μακεδονίας*, στις 10/8/1923, παραμένουν αναπάντητα ερωτήματα, όπως πόσες τελικά ατμάμαξες περιήλθαν στην ιδιοκτησία του ΓΕΣ αρχικά και αργότερα στους

⁷¹Βλ. Εφημερίδα της Έδεσσας *Έδεσσα*, αριθμ. φύλλου 20, της 15/10/1919.

⁷²Βλ. *Εφημερίς των Βαλκανίων*, φ. 572, (23/03/1920) και φ. 574, (25/03/1920).

Τοπικούς Σιδηροδρόμους Μακεδονίας. Σε σχετική έρευνα στα αρχεία της Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού (ΔΙΣ) που πραγματοποιήθηκε, δυστυχώς δεν βρέθηκε καμιά πληροφορία αναφορικά με τη γραμμή αυτή, για την περίοδο 1918-1923.⁷³ Πρόκειται για μια περίοδο αρκετά δυσπρόσιτη, από πλευράς πηγών, και η μόνη πληροφορία είναι ότι στην προμετωπίδα του κτηρίου του σταθμού της Σκύδρας υπήρχε επιγραφή «Στρατιωτικοί Σιδηρόδρομοι Βέρτεκοπ». Πάντως, μετά τον Μάρτιο του 1923, κάθε είδους ιδιοκτησία που εγκαταλείφθηκε από τους Συμμάχους κατέστη –σύμφωνα με διάταγμα που επικύρωσε η ελληνική Αρχή– δημόσια περιουσία.⁷⁴ Δυστυχώς, λόγω της κρατικής αδυναμίας, μεγάλο μέρος του υλικού που εγκαταλείφθηκε, μετά τη λήξη του πολέμου, δεν αξιοποιήθηκε, θεωρήθηκε ως εμπόρευμα διαθέσιμο και ρευστοποιήθηκε.⁷⁵

Η εκμετάλλευση της γραμμής Σκύδρας-Αριδαίας στη μεταπολεμική Ελλάδα

Στα 1922 μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών, την έλευση και αποκατάσταση των Ελληνορθόδοξων προσφύγων, διαμορφώνονται οικονομικοί και πολιτικοί στόχοι αγροτικής πολιτικής σ' όλη τη Μακεδονία. Στο πλαίσιο του αναπτυξιακού προβλήματος, το ελληνικό Δημόσιο, στο οποίο περιήλθε το μικρό αυτό σιδηροδρομικό δίκτυο, τοπικού χαρακτήρα –κατόπιν προτάσεως του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας– με την από 10/8/1923 σύμβαση, ανέθεσε την εκμετάλλευσή του, στην εταιρεία με την επωνυμία «Τοπικοί Σιδηρόδρομοι Μακεδονίας, Ανώνυμος Εταιρεία». Ανάδοχος και συνιδρυτής της ήταν ο μεγαλοεπιχειρηματίας Επαμεινώνδας Πέτρου Χαρίλαος (1874-1947), ιδρυτής και της πρώτης οικοδομικής εταιρείας που δημιούργησε τον συνοικισμό Χαριλάου, στη Θεσσαλονίκη.

Η εταιρεία «Τοπικοί Σιδηρόδρομοι Μακεδονίας Α.Ε.» (Chemins de Fer d'Intérêt Local de Macédoine) ιδρύθηκε δυνάμει της από 1923 σύμβασης μεταξύ του Επαμεινώνδα Χαρίλαου⁷⁶ και του ελληνικού Δημοσίου και κυρώθηκε με το νομοθετικό διάταγμα της 29/8/1923. Το εταιρικό κεφάλαιο της Εταιρείας ορίστηκε βάσει καταστατικού στα δέκα εκατομμύρια δραχμές, διαιρεμένο σε εκατό χιλιάδες μετοχές των εκατό δραχμών εκάστη, ενώ η διάρκεια ζωής της Εταιρείας ορίστηκε σε πενήντα χρόνια, αρχομένης από 29/8/1923. Μεγαλομέτοχοι της Εταιρείας ήταν ο Επαμεινώνδας Π. Χαρίλαος με 39.500 μετοχές (ψήφοι 1.580), η Εθνική Τράπεζα με αντιπρόσωπο τον Αλ. Ζάνα και 29.400 μετοχές (ψήφοι 1.176), και η Τράπεζα Βιομηχανίας με αντιπρόσωπο τον Α. Καπάζογλου και 5.000 μετοχές (ψήφοι 200).

⁷³Εγγραφο υπ' αριθμ. Φ.900/101/969878 από 5/5/2010 της ΔΙΣ/5α του ΓΕΣ.

⁷⁴Βλ. Αλέξανδρος Δάγκας «Συμβολή στην έρευνα για την οικονομική και κοινωνική εξέλιξη της Θεσσαλονίκης: Οικονομική δομή και κοινωνικός καταμερισμός της εργασίας 1912-1940», Έρευνα υπό τη διεύθυνση της καθηγήτριας Ελένης Μπιμπίκου-Αντωνιάδη.

⁷⁵Ο.π.

⁷⁶Ο Επαμεινώνδας Χαρίλαος του Πέτρου, γεννήθηκε στο Γαλάτι της Ρουμανίας το 1874 και πέθανε το 1947 στην Αθήνα. Υπήρξε ένας από τους βασικούς θεμελιωτές της ελληνικής βιομηχανίας και πρωτοπόρος της οικονομικής ανάπτυξης του τόπου. Η μακρόχρονη διορατικότητά του είχε πάντα ως στόχο και σκοπό μια καινούργια και πρωτοποριακή επένδυση. Στη Θεσσαλονίκη πρόσφερε τα ψυγεία και το συνοικισμό «Χαριλάου». Το 1917 γίνεται Υπουργός Επισιτισμού και Αυτάρκειας και το 1919 πρωτοστατεί στην ίδρυση του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου, μέσω του οποίου παρουσιάζει, με εκατοντάδες υπομνήματα, απόψεις για την εκβιομηχάνιση της χώρας και σφραγίζει τη βιομηχανική της εξέλιξη από κάθε πλευρά. Η οικογένειά του, παλαιά και αρχοντική, καταγόταν από την Αίνο της Θράκης. (Βλ. Α. Θ. Δεληγιάννης – Δ. Ι. Παπαδημητρίου *Τα Ψυγεία του Επαμεινώνδα Χαριλάου στη Θεσσαλονίκη*, τόμος ΚΖ' των Μακεδονικών της Ε.Μ.Σ., Θεσσαλονίκη 1990).

Η εταιρεία διοικούνταν από Διοικητικό Συμβούλιο, όπως δε αναφέρεται στο καταστατικό της, το πρώτο συμβούλιο καταρτίστηκε από τους:

Επαμεινώνδα Χαρίλαο, Βιομήχανο
 Στέφανο Δέλτα, Εισοδηματία
 Αλέξανδρο Καπάζογλου, Γεν. Διευθυντή της Τράπεζας
 Κλέαρχο Μανέα, Έμπορο
 Κυριάκο Βαρβαρέσου, Δικηγόρο
 Ιωάννη Σοφιανόπουλο, Δικηγόρο και
 Δημήτριο Δίπλα, Τμηματάρχη της Τράπεζας Ελλάδος.

Από την απογραφή των περιουσιακών στοιχείων που αναγράφονται στο καταστατικό της Εταιρείας, το οποίο καταρτίστηκε στις 5/2/1924, με την υπ' αριθμ. 79479 πράξη του συμβολαιογράφου Αθηνών, Ιωάννη Οικονομόπουλου, διαπιστώνουμε ότι το μήκος της γραμμής του δικτύου αυτού, σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Συγκοινωνίας (Τμήμα Σιδηροδρόμων) ήταν:

✓ από Βέρτεκοπ (=Σκύδρα)-Δραγουμάνιτσα (=Αψαλο)-Σούμποςκον (=Αριδαία) 28,895 χλμ., με επί πλέον μήκος γραμμής στους διαφόρους σταθμούς ως κάτωθι:

	Χιλ. θέση (μ.)	Μήκος (μ.)
Βέρτεκοπ (Σκύδρα)	0+000	1.800
Ενδιάμεσος	3+600	210
Προφήτης Ηλίας	6+500	200
Ενδιάμεσος	9+600	120
Νέας Ζωής	12+400	330
Ενδιάμεσος	15+900	270
Δραγουμάνιτσας (Αψαλος)	18+700	290
Κωστούριανης (Ξιφιανής)	24+200	470
Προ γεφύρας 90 μ.	26+500	120
Ενδιάμεσος	28+100	190
Σουμπόσκου (Αριδαία)	28+500	300
Σύνολο		4.300

✓ από Δραγουμάνιτσα (Αψαλο) στο Τρέσινο (Ορμα) 13,386 χλμ. με επί πλέον μήκος γραμμής στους διαφόρους σταθμούς ως κάτωθι:

	Χιλ. θέση (μ.)	Μήκος (μ.)
Ενδιάμεσος	2+150	280
Πόλιανη (Πολυκάρπι)	6+400	410
Μπίζοβο (Μεγαπλάτανος)	9+700	350
Ενδιάμεσος	11+150	40
Σύνολο		1.080

Συνολικό μήκος γραμμής 47.661 μ., με μέσο βάρος του τρέχοντος μέτρου (γραμμής), μετά των τραβερσών, τα 33 χιλιόγραμμα.

Επίσης, στην «Κατάσταση εκτιμήσεως υλικών και εργαλείων», του πιο πάνω καταστατικού της Εταιρείας, μεταξύ άλλων παρουσιάζονται 4 μόνον ατμομηχανές (ατμάμαξες κάρβουνου), μια αυτοκίνητος δραιζίνα, 25 μεταλλικές φορτάμαξες άνευ παρειών επί φορείων και 35 μεταλλικές φορτάμαξες μετά ξυλίνων παρειών και φορείων. Δυστυχώς, καμιά αξιόπιστη πληροφορία δεν υπάρχει σχετική με τον αριθμό των ατμαμαξών που περιήλθαν στην ιδιοκτησία του ελληνικού δημοσίου, μετά τη λήξη του πολέμου και στη συνέχεια την τύχη καθεμιάς από αυτές. Πάντως, η αναφορά παραλαβής 4 μόνον ατμαμαξών πρέπει να είναι τελείως ανακριβής. Σιδηροδρομικά οχήματα μεταφοράς επιβατών δεν αναφέρονται, αφού το δίκτυο αυτό ικανοποιούσε ανάγκες διακίνησης υλικών και εφοδίων και όχι μεταφορές προσωπικού.

Η κ. Αντωνία Παπαδάκη στο βιβλίο της, με τίτλο *Υφαίνοντας το χρόνο. Ένα οδοιπορικό στη γη της Αλμωπίας*,⁷⁷ παραθέτει (σελ. 302, 303) δυο αναμνηστικές φωτογραφίες όπου απεικονίζονται επιβατικά οχήματα των Τοπικών Σιδηροδρόμων Σκύδρας-Αριδαίας. Και στα δυο οχήματα, χαρακτηριστικός είναι ο εξωτερικός αμφίπλευρος αναβαθμός. Στο ένα από αυτά διακρίνεται και εσωτερικός κατά μήκος διάδρομος, με εξώστη και στο άλλο πλευρικές πόρτες. Πουθενά δεν αναφέρεται στο καταστατικό της Εταιρείας τρόπος απόκτησης των εν λόγω οχημάτων. Σχέδιο, με πίνακα χαρακτηριστικών τους υπάρχει στο Σιδηροδρομικό Μουσείο της Αθήνας.

Η προσφορά του τρένου προς τους κατοίκους της περιοχής δεν κράτησε πολύ. Το διάστημα που πέρασε από την ίδρυση της εταιρείας μέχρι την 31^η Δεκεμβρίου 1924, χρησιμοποιήθηκε εξ ολοκλήρου για την επισκευή της γραμμής, με τη «συμπλήρωση και βελτίωση αρχικών έργων και κατασκευή νέων». Τα έργα αυτά κατασκευάστηκαν με έξοδα του Επαμεινώνδα Χαρίλαου και της ομάδας του. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι τα συμμαχικά στρατεύματα χρησιμοποίησαν εντατικά το δίκτυο αυτό, αλλά δεν κατασκεύασαν σοβαρές υποδομές μακροχρόνιας χρήσης. Σε πολλά σημεία του δικτύου, με τις βροχές του φθινοπώρου και του χειμώνα, οι γραμμές και οι γέφυρες είχαν υποστεί ζημιές από τα νερά των πλημμυρών, οι οποίες έπρεπε να αποκατασταθούν. Αυτό διευκρινίζεται και στην έκθεση της Επιτροπής των Ελεγκτών προς τη Γενική Τακτική Συνέλευση των Μετόχων, (10 Μαρτίου 1925), με την ανάλυση του Γενικού Ισολογισμού της 31^{ης} /12/1924, ο οποίος, κατά την περίοδο αυτή, δεν αναφέρει «Κέρδη και Ζημιές». Το γεγονός αυτό σημαίνει ότι το διάστημα, από της ίδρύσεως της Εταιρείας μέχρι την 31^η Δεκεμβρίου 1924, χρησιμοποιήθηκε εξ ολοκλήρου για τη συμπλήρωση και βελτίωση των αρχικών έργων του δικτύου και κατασκευή νέων. Έτσι, η συστηματική εκμετάλλευση του δικτύου άρχισε μετά την 1/1/1925.

Η κίνηση επιβατών και εμπορευμάτων, από την έναρξη ακόμη της λειτουργίας του τρένου, δεν απέδωσε τις εισπράξεις που είχαν προβλεφθεί, με αποτέλεσμα η επιχείρηση να αποδίδει ζημιές. Οι κάτοικοι της Αλμωπίας (=Ενωτίας), ντόπιοι και πρόσφυγες,⁷⁸

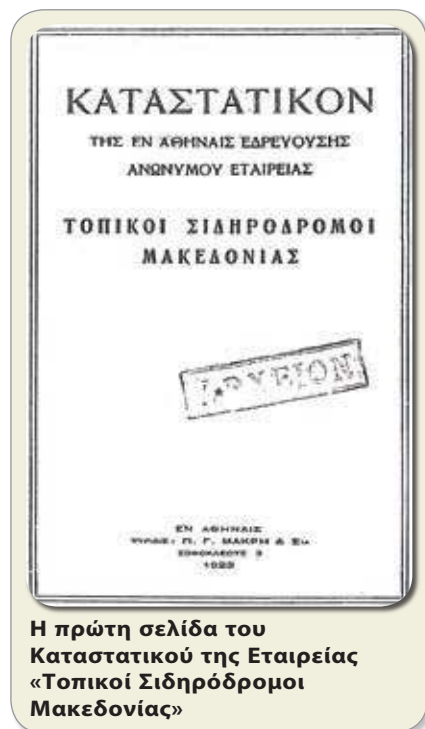
⁷⁷Εκδοση University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2003.

⁷⁸Εγκαταστάθηκαν μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, το 1922, και την ανταλλαγή των πληθυσμών, και προέρχονταν από διάφορες περιοχές της Μ. Ασίας και της Θράκης, όπως: Καππαδοκία, Πόντος, Βιθυνία, Μυσία, Κιλίκια κ.λπ.

εκτός από την καταστροφή της σοδειάς τους, στα 1927, και μάλιστα της όψιμης, λόγω της πρωτοφανούς ανομβρίας, πιέζονταν και από την Εθνική Τράπεζα να εξοφλήσουν τα ληξιπρόθεσμα δάνειά τους.⁷⁹ Επίσης, από τα πρακτικά της Τακτικής Γενικής Συνέλευσης των Μετόχων της Εταιρείας, που συνήλθε στην Αθήνα στις 27 Οκτωβρίου 1927, προκύπτει ότι εκτός από τα ιδιαίτερα οικονομικά προβλήματα των κατοίκων της περιοχής, η Εταιρεία αντιμετώπιζε γενικότερα προβλήματα, τα οποία συνδυασμένα με την ανώμαλη πολιτική κατάσταση της χώρας, αντανάκλυσαν αρνητικά στις δραστηριότητες της εκμετάλλευσης των Τοπικών Σιδηροδρόμων, αιτίες που τους οδήγησαν σε μεγάλη δυσπραγία. Προσπάθειες επέκτασης του δικτύου προς τα ανατολικά, ώστε τα κέρδη του κερδοφόρου εκείνου τμήματος να καλύψουν τις ζημίες του υφισταμένου, με την εκμετάλλευση της αξιόλογης δασικής παραγωγής (μεταφορών ανθράκων και ξυλείας) από το γειτονικό δάσος, δεν απέδωσαν, λόγω των πολλών κρατικών δυσχερειών, και παρά τη σημαντική χρηματική βοήθεια του Επαμ. Χαρίλαου.

Οι διαπραγματεύσεις της Εταιρείας για την εξαγορά της γραμμής ή την καταβολή επιχορήγησης από το Κράτος, όπως αυτό έκανε για άλλες σιδηροδρομικές εκμεταλλεύσεις, δεν απέδωσαν θετικά αποτελέσματα.

Στις 17 Μαρτίου 1931, λόγω της οικονομικής αυτής ανεπάρκειας, η Εταιρεία «Τοπικοί Σιδηρόδρομοι Μακεδονίας Α.Ε.», διέκοψε τις εργασίες λειτουργίας της.⁸⁰ Ο Υπουργός Γεν. Διοικητής Μακεδονίας, Σ. Γονατάς, ζήτησε σχετικές πληροφορίες από το Υπουργείο της Συγκοινωνίας, για το αν δόθηκε η συγκατάθεσή του, για τη διακοπή των εργασιών λειτουργίας της Εταιρείας και αν αυτή θα ήταν οριστική.⁸¹ Εν τω μεταξύ, οι αντιπρόσωποι του εργαζόμενου προσωπικού των Τοπικών Σιδηροδρόμων, προσπαθώντας να μετατρέψουν την κρίση της Εταιρείας σε ευκαιρία γι' αυτούς, υπέβαλαν στον Υφυπουργό της Συγκοινωνίας, Χρ. Λαδά, προτάσεις εξαγοράς των εν λόγω σιδηροδρόμων από το Κράτος,⁸² γνωρίζοντας ότι το Κράτος δεν σκέπτεται ως έμπορος. Ο Υφυπουργός, απαντώντας, τόνισε ότι η Κυβέρνηση δεν σκέπτεται να εξαγοράσει τους Τοπικούς Σιδηροδρόμους.⁸³ Αντιμετωπίζοντας οι Ελληνικοί Σιδηρόδρομοι ήδη από το 1930 μια βεβαρημένη θέση σημαντικής πτώσης των εισπράξεών τους, αναγκάστηκαν

Η πρώτη σελίδα του Καταστατικού της Εταιρείας «Τοπικοί Σιδηρόδρομοι Μακεδονίας»

⁷⁹Βλ. *Μακεδονικά Νέα* της 14/8/1927.

⁸⁰Βλ. Εφημερίδα *Μακεδονικά Νέα*, της 18/3/1931.

⁸¹Ο.π.

⁸²Βλ. Εφημερίδα *Μακεδονικά Νέα*, της 22/3/1931.

⁸³Ο.π.

να πάρουν μέτρα περιοριστικά των δαπανών τους, όπως ελάττωση προσωπικού, κατάργηση αμαξοστοιχιών και μείωση των συνθέσεων τους, όπως και περιορισμού χρησιμοποίησης υλικών.⁸⁴ Έτσι η Κυβέρνηση δεν μπορούσε να επιδεινώσει ακόμη περισσότερο τη θέση των κρατικών σιδηροδρόμων, όταν ήδη το Δημόσιο επιβαρυνόταν με 190 εκατομμύρια δραχμές και ο κρατικός προϋπολογισμός πλήρωνε ακόμα τα τοκοχρεολύσια των δανείων τα οποία συνάφθηκαν για την κατασκευή των σιδηροδρομικών γραμμών του Εθνικού δικτύου.⁸⁵

Εν τω μεταξύ, ο Διευθυντής της Εταιρείας των τοπικών σιδηροδρόμων Αριδαίας δικαιολόγησε τη διακοπή της Εκμετάλλευσης του δικτύου, εκ του ότι οι μεγάλες ζημιές της γραμμής δεν επέτρεπαν την πραγματοποίηση έργων αποκατάστασής της.⁸⁶ Στις 24 Μαρτίου 1931 στα πλαίσια άσκησης πίεσης προς την Πολιτεία, τριμελής επιτροπή του Συνδέσμου του προσωπικού των Τοπικών Σιδηροδρόμων μαζί με τον πρόεδρο και το Γενικό Γραμματέα

⁸⁴Βλ. «Συνοπτικό των Ελληνικών Σιδηροδρόμων», Έκδοσις δευτέρα Ο.Σ.Ε. 1996, 112.

⁸⁵Βλ. Εφημερίδα *Ελεύθερον Βήμα*, της 30/1/1932.

⁸⁶Βλ. Εφημερίδα *Μακεδονικά Νέα*, της 24/3/1931.

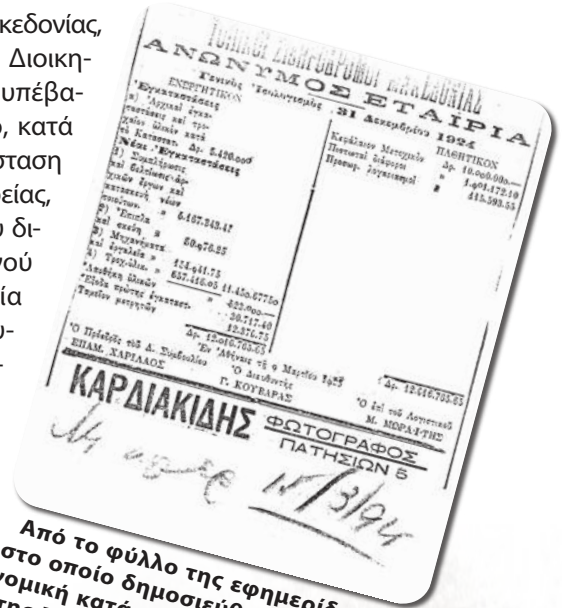
Σπάνια αναμνηστική φωτογραφία στον σταθμό Αριδαίας. Στον εικονιζόμενο τύπο βαγονιού, διακρίνεται εσωτερικός κατά μήκος διάδρομος, με εξώστη και εξωτερικό αμφίπλευρο αναβαθμό. (Φωτογραφία, από το βιβλίο της Αντωνίας Παπαδάκη *Υφαίνοντας το χρόνο. Ένα οδοιπορικό στη γη της Αλμωπίας*).

του Συνδέσμου των Σιδηροδρομικών Μακεδονίας, παρουσιάστηκαν στον Υπουργό, Γενικό Διοικητή Μακεδονίας, Σ. Γονατά, στον οποίο υπέβαλαν μακροσκελές υπόμνημα, στο οποίο, κατά πρώτον, εξέθεσαν την οικονομική κατάσταση του εργαζόμενου προσωπικού της εταιρείας, κατόπιν της διακοπής εκμετάλλευσης του δικτύου.⁸⁷ Με την παρέμβαση του Υπουργού της Συγκοινωνίας, Χρ. Λαδά, η εταιρεία κατέβαλε το μισό του ποσού των καθυστερημένων αποδοχών στο προσωπικό της, με την υπόσχεση το υπόλοιπο να καταβληθεί μετά την επάνοδο του Προέδρου του Δ.Σ. της Εταιρείας Επαμ. Χαρίλαου από το Παρίσι.⁸⁸ Όμως, λόγω της οικονομικής δυσπραγίας, η Εταιρεία αρνήθηκε να καταβάλει στο προσωπικό της ακόμη και το καθιερωμένο επίδομα που Πάσχα. Τελικά, η Εταιρεία, τον Μάιο του 1931, κηρύχθηκε από το Συγκοινωνιακό Συμβούλιο έκπτωτη, κατόπιν λήξεως της 45θήμερης προθεσμίας, με την οποία διατασσόταν να επαναλάβει τη λειτουργία της.

Στις 16 Μαΐου 1931 ο υφυπουργός Συγκοινωνίας Χρ. Λαδάς με την ακολουθία του, αποτελούμενη από ανώτερους υπαλλήλους των Σ.Ε.Κ., επισκέφτηκαν τις σιδηροδρομικές εγκαταστάσεις των Τοπικών Σιδηροδρόμων. Στην Αριδαία, δέχτηκαν επιτροπές των κατοίκων της περιοχής, οι οποίοι ανέπτυξαν την ανάγκη επανάληψης της λειτουργίας των Τοπικών Σιδηροδρόμων. Τα επιχειρήματα των κατοίκων ενίσχυσε και ο Διοικητής του Τομέα, όπως και η στρατιωτική Υπηρεσία, οι οποίοι ανέφεραν ότι εάν δεν επαναληφθεί η σιδηροδρομική συγκοινωνία θα επιβαρυνθεί ο Στρατός με πρόσθετη δαπάνη 200 χιλ. δραχμών ετησίως. Επίσης, η Εποικιστική Υπηρεσία ανέφερε ότι τα έργα των παραμεθορίων περιοχών που κατασκευάζονταν απ' αυτήν, θα επιβαρύνονταν με 125 χιλ. δραχμές, εξαιτίας της μεταφοράς των υλικών με το αυτοκίνητο. Το μονοπώλιο του σιδηροδρόμου, το οποίο αυτός κατείχε επί τόσα χρόνια, ήδη είχε παύσει να υπάρχει.

Οι πιέσεις των συνδικαλιστών συνεχίστηκαν και επικεντρώθηκαν προς την κατεύθυνση του οριστικού διακανονισμού του ζητήματος της διαχείρισης του προσωπικού των Τοπικών Σιδηροδρόμων. Από 18 μέχρι 25/5/1931 το σωματείο του προσωπικού των Τοπικών Σιδηροδρόμων Σκύδρας-Αριδαίας συμμετείχε ενεργά, με εκπρόσωπό του τον Γ. Τσακαλόπουλο, στις εργασίες του 5ου Πανσιδηροδρομικού Συνεδρίου, το οποίο συνήλθε στον Πειραιά.

Στις 25 Ιουλίου 1931 το Προεδρείο του Συνδέσμου Σιδηροδρομικών Μακεδονίας

Από το φύλλο της εφημερίδας στο οποίο δημοσιεύθηκε η οικονομική κατάσταση (ισολογισμός) της Εταιρείας, στις 31 Δεκ1924

⁸⁷Βλ. Εφημερίδα *Μακεδονικά Νέα*, της 25/3/1931.

⁸⁸Βλ. Εφημερίδα *Μακεδονικά Νέα*, της 3/4/1931.

Αναμνηστική φωτογραφία στο σιδηροδρομικό σταθμό της Αριδαίας το 1927, με τον Σταθμάρχη Γ' Ζαχαρόπουλο Θεόφιλο (Αρχειο Κ. Τσακίρη)

μετά του Προέδρου του προσωπικού των Τοπικών Σιδηροδρόμων Σκύδρας-Αριδαίας επισκέφτηκαν τον Υπουργό Συγκοινωνίας και ζήτησαν:

- 1) Την πληρωμή από την Εταιρεία των καθυστερημένων μισθών, από την ημέρα της διακοπής της λειτουργίας του δικτύου
- 2) Την επίσπευση της δικαστικής απόφασης για την οριστική έκπτωση της Εταιρείας και την ανάληψη της εκμετάλλευσης του δικτύου από τους Σ.Ε.Κ.
- 3) Στην περίπτωση επιβραδύνσεως των ανωτέρω, την τοποθέτηση των υπαλλήλων του δικτύου των Τοπικών Σιδηροδρόμων σε άλλα κρατικά ή Εταιρικά δίκτυα.

Ο Υπουργός άκουσε με προσοχή την επιτροπή, δήλωσε όμως ότι δεν μπορούσε να επέμβει στη Δικαιοσύνη, για την έκπτωση της Εταιρείας, έστω και δια του αρμοδίου υπουργού, αλλά θα φρόντιζε για την τοποθέτηση των υπαλλήλων σε άλλα σιδηροδρομικά δίκτυα.

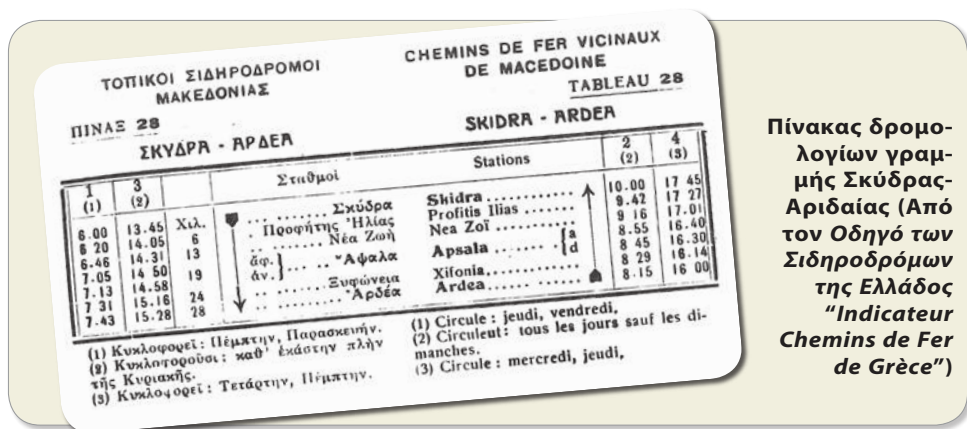
Τα αιτήματα της Ομοσπονδίας, δυστυχώς, δεν ικανοποιήθηκαν. Στις 17 Νοεμβρίου 1932, η χρησιμοποίηση των ανέργων σιδηροδρομικών των Τοπικών Σιδηροδρόμων Μακεδονίας συμπεριλήφθηκε σε μια νέα σειρά αιτημάτων της Ομοσπονδίας Σιδηροδρομικών, προς το Υπουργείο της Συγκοινωνίας.⁸⁹

Η διακοπείσα λειτουργία των Τοπικών Σιδηροδρόμων Μακεδονίας θα επαναλαμβανόταν στις αρχές του 1933, με την ανάληψη της εκμετάλλευσης της γραμμής από τους Σ.Ε.Κ. και με δικό τους προσωπικό.

Στις 25/3/1933 το προσωπικό των Τοπικών Σιδηροδρόμων Μακεδονίας, το οποίο από διετία συνέχιζε να παραμένει χωρίς εργασία, διαμαρτυρήθηκε έντονα προς τον Υπουργό Συγκοινωνίας για την μη επαναπρόσληψή του.⁹⁰

⁸⁹Βλ. Εφημερίδα *Μακεδονικά Νέα*, της 18/11/1932.

⁹⁰Βλ. *Ιστορία του Σιδηροδρομικού Συνδικαλιστικού Κινήματος στην Ελλάδα*, Α' τόμος (1882-1940). Αθήνα

Πίνακας δρομολογίων γραμμής Σκύδρας-Αριδαίας (Από τον Οδηγό των Σιδηροδρόμων της Ελλάδος "Indicateur Chemins de Fer de Grèce")

Από τον οδηγό δρομολογίων που εκδόθηκε από τους Σ.Ε.Κ. για την περίοδο από 15 Μαΐου μέχρι 14 Οκτωβρίου 1934, παραθέτουμε τα δρομολόγια των Τοπικών Σιδηροδρόμων Σκύδρας-Αριδαίας, όπως αυτά αναφέρονται στον πίνακα 28, σ. 42.

Τελικά η εκμετάλλευση της γραμμής διακόπηκε το 1936, ως ασύμφορη οικονομικά, και λίγο αργότερα αποζηλώθηκε.

Στις ημέρες μας: Αντικείμενο έρευνας και καταγραφής του τροχαίου υλικού

Οι αργοκίνητες ατμάμαξες του δικτύου Σκύδρας-Αριδαίας, με αρίθμηση 1-14, μεταφέρθηκαν (άγνωστο πόσες) στη γραμμή Σαρακλή-Σταυρού, όπου συνέχισαν να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους μέχρι το 1947, χρησιμοποιούμενες για εκτέλεση ελιγμών. Από τις ατμάμαξες αυτές, πέντε (5) μονάδες παρέλαβε το Εργοστάσιο Ατμαμαξών Θεσσαλονίκης (Ε.Α.), λίγο πριν τη γερμανική Κατοχή του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν ως πάγιες μονάδες παραγωγής θερμού νερού στο μέτωπο της Αλβανίας. Επίσης, τον Αύγουστο του 1941, βρισκόνταν σε λειτουργία τέσσερις (4) ακόμη τέτοιες μονάδες, στη γραμμή Σαρακλή-Σταυρού.

Μια τέτοια ατμάμαξα βρέθηκε, μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, να εργάζεται στα Μεταλλεία Δομοκού, από όπου το 1982 αγοράστηκε από την Frankfurter Felbahn Museum.⁹¹

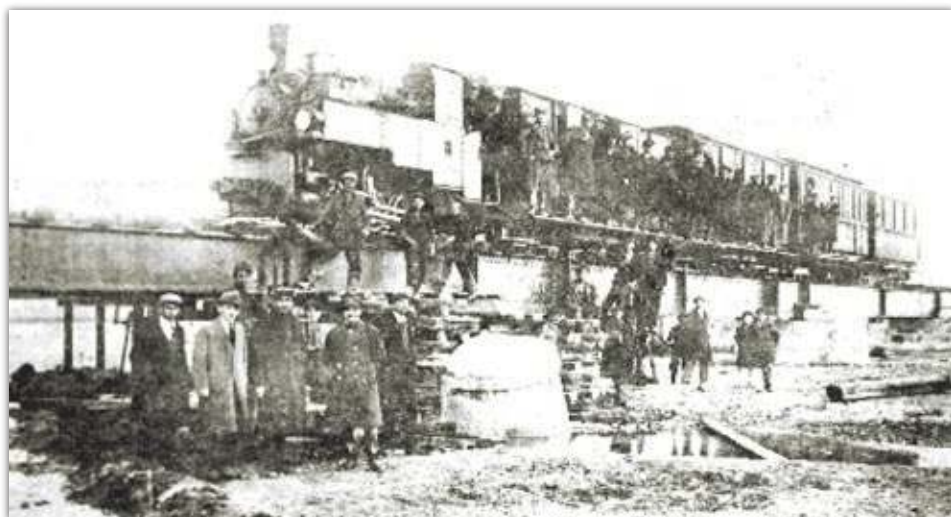
Τέσσερις ατμάμαξες, επίσης, βρέθηκαν να λειτουργούν στον τροχιόδρομο του Βόλου (τραμ), που εξυπηρετούσε την αστική συγκοινωνία της πόλης αυτής.⁹² Δύο από αυτές αγοράστηκαν το 1922 και άλλες δύο το 1930 από έμπορο «πώλησης συμμαχικών ειδών» στη Θεσσαλονίκη,⁹³ χωρίς όμως να γνωρίζουμε τη γραμμή, στην οποία χρησιμοποιήθηκαν προηγουμένως από τα συμμαχικά στρατεύματα της Entente. Μετά την κατάργηση του τροχιόδρομου του Βόλου (1932), χρησιμο-

1995, 472.

⁹¹Άρθρο Ζαρταλούδη Γιάννη, στο Περιοδικό Σιδηροτροχιά, τ. 11ο, Ιούνιος 1995.

⁹²Βλ. Τροχιόδρομοι Θεσσαλονίκης, Βόλου και Καρλοβασιών Σάμου, Έκδοση Μουσείου Φωτογραφίας «Χρήστος Καλεμκερής», σε κείμενα: Γ. Σαλασιόδη, Δ. Ι. Παπαδημητρίου, Κώστα Ανδρουλιδάκη και Ντίνου Κόγια, 311, 312.

⁹³Ο.π.

Το τρένο Σκύδρας Αριδαίας (Φωτ. 30/3/1930), μετά την πρόχειρη αποκατάσταση υποστρώματος της γέφυρας Υδραίας, το οποίο είχε παρασυρθεί από το ρεύμα πλημμύρας του ποταμού (Από το αρχείο του συγγραφέα)

ποιήθηκαν στη βιομηχανική γραμμή Αλιβερίου.⁹⁴

Επίσης, μια ατμάμαξα του τύπου αυτού, προερχόμενη από τη γραμμή Σκύδρας-Αριδαίας, εντοπίστηκε το 1984, έξω από τις εγκαταστάσεις των μεταλλείων σιδηροπυρίτη, στην Ερμιόνη Νομού Αργολίδος, στον οικισμό των εργαζομένων, στο ύπαιθρο κοντά στη θάλασσα, από μέλη του Συλλόγου των Φίλων Σιδηροδρόμου της Αθήνας. Η ατμάμαξα αυτή μεταφέρθηκε στις εγκαταστάσεις του Οργανισμού Σιδηροδρόμων, προκειμένου να επισκευαστεί και στη συνέχεια να εκτεθεί στο σιδηροδρομικό Μουσείο της Αθήνας. Η ατμάμαξα διατέθηκε από την «Ανώνυμη Ελληνική Εταιρεία Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων»⁹⁵ η οποία τη χρησιμοποιούσε στα «Μεταλλεία Ερμιόνης» έως τη δεκαετία του 1950, για τη μεταφορά μεταλλευμάτων στη γραμμή Ερμιόνη-Ηλιόκαστρο.⁹⁶ Η επιχείρηση των μεταλλείων Ερμιόνης απόκτησε προφανώς την ατμάμαξα, μετά τη διακοπή λειτουργίας της γραμμής Σκύδρας-Αριδαίας των τέως Σ.Ε.Κ., ως ασύμφορη οικονομικά, το 1936. Η σκέψη αυτή ενισχύεται από το γεγονός ότι ο ιδρυτής της Εταιρείας «Τοπικοί Σιδηρόδρομοι Μακεδονίας Α.Ε.», Επαμεινώνδας Χαρίλαος, στα 1936, μετά το θάνατο του δημιουργού της «Ανωνύμου Ελληνικής Εταιρίας Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων», Νικολάου Κανελλόπουλου, ανέλαβε και διατήρησε επί σειρά ετών την ουσιαστική διεύθυνση του μεγάλου αυτού παραγωγικού Οργανισμού, ο οποίος απασχολούσε στα Εργοστάσια και τα Μεταλλεία του 5.500-6.000 εργάτες,

⁹⁴ Ο.π., Ζαρταλούδης Γιάννης.

⁹⁵ Έγγραφο υπ' αριθμ. 474/Φ.205/212 από 7/6/1948 της Α.Ε. Εταιρείας Χημικών Προϊόντων & Λιπασμάτων προς τον Οργανισμό Σιδηροδρόμων (Σιδηροδρομικό Μουσείο).

⁹⁶ Βλ. Πρόταση Αρχιμηχανικού ΟΣΕ Χριστ. Χριστοδούλου προς τον Διοικητή του ΟΣΕ Ανδρέα Λαμπρινόπουλο για την υπογραφή σχετικής επιστολής παραχώρησης, μεταφοράς και επισκευής της εν λόγω ατμάμαξας, και Επιστολές με αριθμ. 55 από 29/5/1984 Σιδηροδρομικού Μουσείου ΟΣΕ και υπ' αριθμ. 474/Φ.205/212 από 7/6/1984 της Ανωνύμου Ελληνικής Εταιρίας Χημικών Προϊόντων & Λιπασμάτων προς τον ΟΣΕ.

500 υπαλλήλους, 25 μηχανικούς, 40 χημικούς και 110 γεωπόνους.

Περισσότερες έγκυρες πληροφορίες δεν υπάρχουν για την τύχη των άλλων ατμαμάξων της κατηγορίας αυτής, όπως και αυτών που πιθανόν χρησιμοποιήθηκαν από τα βρετανικά στρατεύματα στην ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλονίκης. Το πιθανότερο είναι να διαλύθηκαν ως παλιοσίδερα, ως υλικό δεύτερης κατηγορίας.

Εκδήλωση ενδιαφέροντος επαναλειτουργίας της γραμμής Σκύδρας-Αριδαίας

Οι κάτοικοι της Αριδαίας, όπως και της ευρύτερης περιοχής, πιστεύουν και σήμερα στην αναγκαιότητα επαναλειτουργίας του τρένου. Η πόλη τους συγκεντρώνει όλη την οικονομική δραστηριότητα των χωριών της Αλμωπίας και όλα δείχνουν ότι θα έχει ένα ακόμα πιο λαμπρό μέλλον. Κατά καιρούς οι κάτοικοι της Αλμωπίας ζήτησαν την επέκταση του δικτύου κανονικής γραμμής του ΟΣΕ από τη Σκύδρα προς την επαρχία τους, πάνω στην ευθύγραμμη οδό, στην οποία λειτουργούσε προπολεμικά το δίκτυο της στενής αυτής γραμμής. Η οδός πάνω στη οποία λειτουργούσε η στενή αυτή γραμμή, με τις εγκαταστάσεις της, περιήλθε στην ιδιοκτησία της Κτηματικής Εταιρείας του Δημοσίου και ακόμη σήμερα η Διεύθυνση Γεωργίας τη χαρακτηρίζει, στα κτηματολόγια και τους χάρτες, ως λωρίδα «Τοπικών Σιδηροδρόμων Μακεδονίας». Το κτήριο του σταθμού της Αριδαίας χρησιμοποιείται από τον Δήμο για τη στέγαση Μουσείου Φυσικής Ιστορίας, ο δε περιβάλλον χώρος παραχωρήθηκε για τη χρήση του από την κτηματική Εταιρεία στη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού και τον Στρατό.⁹⁷ Σήμερα, πολλά τμήματα του χώρου που κάλυπτε η γραμμή έχουν ασφαλτοστρωθεί στην κατεύθυνση οδικών αρτηριών.⁹⁸ Στη Σκύδρα, η έκταση του περιβάλλοντος του σταθμού χώρου περιήλθε το 1938 στο τότε Υπουργείο Στρατιωτικών και το 1990 παραχωρήθηκε από το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας στο Δημόσιο (Υπουργείο Οικονομικών), για λογαριασμό του Δήμου Σκύδρας, με σκοπό την αξιοποίησή του, ως χώρος πρασίνου.

⁹⁷ Έγγραφο ΟΣΕ 2205660/Φ.(1367-4/1), 14-10-1994, Δ.Π.Μ.Θ.

⁹⁸ Ο.π.

Η ατμάμαξα Decauville της στενής γραμμής (0,60 μ.) Σκύδρας-Αριδαίας, όπως αυτή ανακαλύφτηκε τον Απρίλιο του 1984 στην Ερμιόνη Ν. Αργολίδος, από μέλη του Συλλόγου των Φίλων του Σιδηροδρόμου της Αθήνας (Φωτ. Σ. Παπανδρεάδη)

Το 1967, η Κοινότητα Τσακών, Ν. Πέλλας, με το υπ' αριθμ. 807/11-09-67 έγγραφο της, εκφράζοντας τις απόψεις της, ζήτησε σε συνδυασμό με τις προϋποθέσεις διεύρυνσης της παραγωγής εξαγωγικών προϊόντων, τη σιδηροδρομική σύνδεση της Αριδαίας, με την κατασκευή παρακαμπτήριου γραμμής από τον σταθμό της Σκύδρας. Τα Υπουργεία Εμπορίου και Συγκοινωνιών έδειξαν εξαιρετικό ενδιαφέρον για τη σύνταξη τεχνοοικονομικής μελέτης απόδοσης της γραμμής, στα πλαίσια της ανάπτυξης μιας ακριτικής περιοχής, η οποία και σήμερα συγκεντρώνει όλες τις εδαφολογικές, υδρολογικές και κλιματολογικές προϋποθέσεις, περαιτέρω ανάπτυξης. Στις 30 Ιανουαρίου 1968 η Γενική Διεύθυνση των Σ.Ε.Κ. (Διεύθυνση Μελετών και Κατασκευών), με το υπ' αριθμ. 270589 έγγραφο, προς το Υπουργείο Συγκοινωνιών, γνώρισε ότι: «Κατόπιν μελέτης και συγκεντρώσεως απάντων των σχετικών στοιχείων των αφορώντων την εκμετάλλευση της εν θέματι γραμμής, προκύπτει ότι η κατασκευή της γραμμής αυτής είναι ασύμφορος και δεν δύναται να κατασκευασθεί δαπάναις των Σ.Ε.Κ., καθ' ότι η εκ 45.000.000 δρχ. δαπάνη αυτής, αποκλείεται να αποσβεσθεί εκ των εσόδων εκμεταλλεύσεως των Σ.Ε.Κ. Δυνατότης προωθήσεως του θέματος υπάρχει εφ' όσον το Υπουργείο Γεωργίας ή οι αμέσως ενδιαφερόμενοι της περιοχής Αριδαίας, μεριμνήσωσι δια την εξεύρεσιν των απαιτούμενων πιστώσεων».

Το 1974, νεότερο αίτημα των κατοίκων της περιοχής Αλμωπίας, για την επέκταση του δικτύου κανονικής γραμμής του ΟΣΕ στην περιοχή τους, δεν απέδωσε θετικά αποτελέσματα,⁹⁹ όπως και αυτό, το 1984 του Νομαρχιακού Συμβουλίου της Νομαρχίας Πέλλας (Έγγραφο υπ' αριθμ. 54/ 17 Απριλίου 1984).

Η τελευταία εκδήλωση ενδιαφέροντος για την επέκταση του δικτύου του ΟΣΕ προς Αριδαία εντάχθηκε στον σχετικό προεκλογικό προγραμματισμό των εκλογών της 7ης Μαρτίου 2004 και περιορίστηκε στη δημοσίευση προκήρυξης σύμβασης εκπόνησης τεχνοοικονομικής μελέτης και αναγνωριστικής μελέτης χάραξης για τη σιδηροδρομική σύνδεση της Αριδαίας με τη Σκύδρα. Δημοσιεύτηκε στο «Ενημερωτικό Δελτίο» Τ.Ε.Ε., 2276, 22 Δεκεμβρίου 2003, χωρίς καμιά συνέχεια.

Σήμερα, και εάν ακόμη το κόστος της εγκατάστασης του τρένου δεν μπορεί να αποσβεστεί, επειδή δεν θα προσφέρει κέρδη,¹⁰⁰ τα κοινωνικά οφέλη θα είναι πολλαπλά. Το τρένο αυτό μπορεί να συμβάλει αποφασιστικά στην πληρέστερη αξιοποίηση της περιοχής, ως μια βιομηχανική σύνδεση με το εθνικό δίκτυο του ΟΣΕ. Το αναμενόμενο μεταφορικό έργο υπολογίζεται στο 50% περίπου των διακινούμενων αγαθών, το οποίο θα επιφέρει νέα έσοδα και επί των υπολοίπων γραμμών του δικτύου του ΟΣΕ, αλλά και μείωση του κόστους μεταφοράς με τη διακίνηση του δασικού πλούτου, μετά τη συστηματική εκμετάλλευση των τελευταίων χρόνων και κυρίως της φρουτοπαραγωγής, από τον τόπο της παραγωγής, στον τόπο της κατανάλωσης. Η πόλη της Αριδαίας αποτελεί το εμπορικό και διοικητικό κέντρο ολοκλήρου της επαρχίας. Τα χωριά της Αλμωπίας αναπτύχθηκαν ταχύτατα με σημαντικά έργα υποδομής, κυρίως σε δασικούς δρόμους για την εκμετάλλευση της δασικής παραγωγής.

Πέρα όμως από την καθαρά εμπορική άποψη, υπάρχει και το γενικότερο ενδι-

⁹⁹Βλ. Υπ' αριθμ. 107353/ Φ.144/19 Ιουλίου 1974, έγγραφο Ο.Σ.Ε./Δ.Ε.Τ.

¹⁰⁰Σύμφωνα με τα σχέδια ιδιωτικοποίησης του 49% του ΟΣΕ, προβλέπεται η εγκατάλειψη όσων γραμμών δεν αποφέρουν κέρδη και δεν ανευρίσκεται χρηματοδότηση, προκειμένου μέχρι τον Μάρτιο του 2011 ο Οργανισμός αυτός να καταστεί κερδοφόρος.

αφέρον προσέλκυσης επιβατών από την οδική κυκλοφορία με τα προσφερόμενα πλεονεκτήματα της σιδηροδρομικής εξυπηρέτησης (κέρδος χρόνου διαδρομής και μείωση τιμής μεταφοράς). Εξ άλλου θα πρέπει να δεχθούμε ότι πολλοί από τους επιβάτες οι οποίοι θα παρακινηθούν να χρησιμοποιήσουν τον σιδηρόδρομο, ένεκα της γραμμής, θα εξακολουθήσουν το ταξίδι τους προς τη Θεσσαλονίκη, τη Φλώρινα ή την Κοζάνη, επιφέροντας ένα πρόσθετο κέρδος στον ΟΣΕ.

Επίσης, οι θερμές πηγές των Λουτρών του Πόζαρ βρίσκονται στους πρόποδες του Βόρα (Καϊμακτσαλάν) και η εγκατάσταση σιδηροδρομικής γραμμής θα συμβάλλει αποφασιστικά στην πληρέστερη αξιοποίηση και αναζωογόνηση και της περιοχής αυτής. Θεόρατα βράχια, πλατάνια, πεύκα, πιές, άφθονα νερά, καταρράκτες, ατέλειωτες βουνοκορφές προσφέρουν σήμερα εξορμήσεις μοναδικής πεζοπορίας για στους απαιτητικούς επισκέπτες του εναλλακτικού τουρισμού. Σημαντικό ενδιαφέρον συγκεντρώνουν στον παράδεισο των Λουτρών και τα σπηλαιο-καταφύγια των προϊστορικών περιόδων. Στην κορυφή δε του Βόρα, τους χειμερινούς μήνες, λειτουργεί το καλύτερο χιονοδρομικό κέντρο στην Ελλάδα, κοντά στη μεθοριακή γραμμή, στην κορυφή του προφήτη Ηλία.

Σήμερα, σε μια κοινωνία που έχει χάσει τη μνήμη της, τίποτα δεν θυμίζει την ιστορική ταυτότητα του τρένου αυτού. Εξακολουθεί όμως αυτό να διατηρεί την παλαιική του χάρη και τη γραφικότητά του, στην προφορική παράδοση κάποιων γερόντων, ως τρένο της Καρατζόβας, διότι στη μεγαλύτερη διαδρομή του διερχόταν από τον κάμπο της Αλμωπίας, περιοχή, που στα χρόνια της τουρκοκρατίας ήταν γνωστή ως Καρατζόβα (Μαυρόκαμπος). Η επαρχία της Αλμωπίας, έξω από τον νομό Πέλλας, ακόμη και σήμερα δεν είναι αρκετά γνωστή, το τρενάκι της όμως ήταν Πανελλήνια γνωστό, για τη μικρή του ταχύτητα, την απόλαυση και τη ρομαντική διάθεση που πρόσφερε στους κατοίκους κατά τη διαδρομή του. Ήταν τόσο καλόβολο που την άνοιξη, όταν οι νεαροί επιβάτες δονούνταν από ερωτικά καρδιοχτύπια, κατέβαιναν, έκοβαν λουλούδια, και ξανανέβαιναν, για να τα προσφέρουν σε καμιά όμορφη συνεπιβάτισσά τους.¹⁰¹ Αυτές τις νεανικές αποκοιτίες παρατηρούσε με καλοσύνη και πραότητα ο υπάλληλος του τρένου Θεόδωρος Ανδρεάδης.¹⁰²

Τα ιστορικά του στοιχεία αναδύονται και από το όνομα «Ντεκοβίλ», που δόθηκε στον οικισμό, που χτίστηκε στην πόλη της Σκύδρας, στη δεκαετία του 1950, μέσα στον ίδιο χώρο όπου βρίσκονταν οι εγκαταστάσεις του σιδηροδρομικού δικτύου της γραμμής (Decauville) Σκύδρας-Αριδαίας.¹⁰³

Τα κτήρια των σιδηροδρομικών σταθμών, ζωντανοί μάρτυρες στη Σκύδρα, στην Άψαλο, στο Μεγαπλάτανο και στην Αριδαία, τα οποία έχουν διασωθεί με το ενδιαφέρον και τη βοήθεια των τοπικών φορέων, εμφανίζονται σήμερα αναπαλαιωμένα, ως χώροι πολιτιστικών δραστηριοτήτων, και υπογραμμίζουν την ανάγκη μιας γενικότερης προβολής της σύγχρονης στρατιωτικής κληρονομιάς της περιοχής.

Κατάλοιπα του πολέμου, που τεκμηριώνουν τις πολεμικές συγκρούσεις, υπάρχουν στους ορεινούς όγκους της Αλμωπίας και είναι: οι ορατές γραμμές των χαρακωμάτων,

¹⁰¹Βλ. Άρθρο Γ. Δ. Τυμpanίδη «Ένας φίλος των παιδικών μας χρόνων», στην αφιερωματική έκδοση του Δήμου Έδεσσας «100 Χρόνια Σιδηροδρομική σύνδεση Θεσσαλονίκη-Έδεσσα-Μοναστήρι», 1992, 49.

¹⁰²Ο.π.

¹⁰³Βλ. άρθρο του Γαβριήλ Τεστέμπαση «Το παλιό τρενάκι της κεντρικής Μακεδονίας», Περιοδικό *Μακεδονική Ζωή*, τ. 278, Ιουλίου 1989, 22,23.

Το κτήριο του σιδηροδρομικού σταθμού της γραμμής Σκύδρας-Αριδαίας, στη Σκύδρα, σε μια παλαιότερη εποχή (Φωτ. Δ. Παπαδημητρίου).

μαζί με τα θραύσματα των οβίδων και τα τραυματισμένα φυλάκια.

Επίσης, τα τελευταία πυροβόλα-πολυβόλα της γαλλικής εταιρείας πολεμικού υλικού Σνάιτερ¹⁰⁴ (Schneider), που κείτονταν στις πλαγιές του Πίνοβο,¹⁰⁵ αλλοιωμένα από τον χρόνο, μετά από αμνησία και περιφρόνηση δεκαετιών, εκτίθενται σήμερα στο Στρατιωτικό Μουσείο του Ρεθύμνου (Κρήτη!). Η προσπάθεια της διάσωσής τους ανελήφθη από τον Ελληνικό Στρατό, γύρω στο 2009, και παρ' όλο που από αυτά ελλείπουν οι τροχοί κύλισης, προβάλλουν συντηρημένα, ως στοιχεία τεκμηρίωσης των πολεμικών αγώνων στη Μακεδονία.

Το σερβικό κενοτάφιο,¹⁰⁶ μνημείο της μάχης, ορθώνεται στην κορυφή του Βόρα (Καϊμακτσάλαν), επάνω στη μεθοριακή γραμμή, μεταξύ της Ελλάδας και των Σκοπίων. Κατασκευάστηκε από το σερβικό κράτος, με τη συγκατάθεση των ελληνικών κυβερνήσεων το 1925-1926 και αποτελεί για τους Σέρβους χώρο Εθνικού προσκυνήματος.

¹⁰⁴Εργοστάσια μεταλλουργίας, εγκατεστημένα σε διάφορες πόλεις της Γαλλίας, όπως: στο Creusot, Hanve, Bordeaux κλπ. Το εργοστάσιο της Creusot ιδρύθηκε το 1502 και ασχολήθηκε αποκλειστικά με τη μεταλλουργία. Το 1782 άρχισε την κατασκευή των πρώτων χυτοσιδηρών πυροβόλων. Οι πολεμικές κατασκευές συνεχίστηκαν μέχρι το 1915, όταν, συνέπεια της πτώσης του Ναπολέοντα, η Γαλλία αφοπλίστηκε και η πολεμική βιομηχανία άρχισε να παρακμάζει. Η παρακμή συνεχίστηκε μέχρι το 1836, οπότε, τη διεύθυνση και επέκταση των εργοστασίων ανέλαβαν οι αδελφοί Schneider.

Κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, τα εργοστάσια Schneider εφοδίασαν τις δυνάμεις της ANTANT (Entente Cordiale) με μεγάλο αριθμό πυροβόλων κάθε διαμετρήματος. Μεταξύ πολλών κρατών, με πυροβόλα Σνάιτερ ήταν εφοδιασμένη και η Ελλάδα. Το ορειβατικό ταχυβόλο-πυροβόλο των 75χιλ., που έφερε το όνομα Σνάιτερ-Δαγκλή, επινοήθηκε από τον Έλληνα αξιωματικό, τότε (1906) Συνταγματάρχη, Δαγκλή Παναγιώτη και κατασκευάστηκε στα εργοστάσια Σνάιτερ. Με την ευκαιρία, ας σημειωθεί ότι το πρώτο γαλλικό όπλο εφόδου κατασκευάστηκε από τον γαλλικό οίκο Schneider το 1915 και έλαβε μέρος σε επιχειρήσεις, για πρώτη φορά το 1916.

¹⁰⁵Πίνοβο, (υψ. 2.154 μ.) ορεινός όγκος, βόρεια της Αριδαίας, φυσικό σύνορο μεταξύ Ελλάδας-Σκοπίων, με τον επιβλητικό Βόρα (Καϊμακτσάλαν) (υψ. 2.524 μ.) στα δυτικά και τη Τζένα (υψ. 2.182 μ.) στα ανατολικά.

¹⁰⁶Στήθηκε οκτώ χρόνια μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, σε ανάμνηση των πολεμικών Αγώνων και των δεινών του Σερβικού Στρατού, με χαρακτηρισά επιτάφιο, λατρευτικό και αναμνηστικό. Χώρος Εθνικού προσκυνήματος για τους Σέρβους, είναι κατασκευασμένο σε ένα ενιαίο γιουγκοσλαβικό αρχιτεκτονικό στυλ, όπου στον υπόγειο χώρο συγκεντρώθηκαν τα οστά των Σέρβων στρατιωτών που έπεσαν στη σκληρή, οδυνηρή σώμα με σώμα μάχη, σ' εκείνη την ανεμόδαρτη βουνοκορφή.

Σημείωση του συγγραφέα:

Σήμερα, οι νικηφόρες μάχες στον τομέα του Δοβροπόλιε, που επέφεραν τη ρήξη του ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΜΕΤΩΠΟΥ και το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου, έχουν λησμονηθεί, τουλάχιστον από εμάς τους νεότερους Έλληνες. Ίσως, επισκιάστηκαν από τα μεγάλα πολεμικά και πολιτικά γεγονότα των εποχών που ακολούθησαν. Καθήκον μας όμως είναι να διατηρήσουμε την ιστορική μνήμη. Καθήκον Ιερό, απέναντι στους ήρωες-πολεμιστές της τελικής φάσης Γάλλους, Άγγλους, Σέρβους, Ιταλούς, Έλληνες, και μέχρι τον Απρίλιο του 1918 και Ρώσους, με τη συμμετοχή δυο Ταξιαρχιών. «Σήμερα, στα γαλλικά και βρετανικά βιβλία η Μακεδονία και το «Μακεδονικό μέτωπο 1915-1918» κατέχουν εξέχουσα θέση, γεννώντας σε πολλούς ξένους την επιθυμία να επισκεφθούν τα μέρη που πολέμησαν οι παππούδες τους».¹⁰⁷

Στην ιστορική αυτή επισκόπηση, προσπάθησα να ταξινομήσω, με κάθε δυνατή συντομία, όλα εκείνα τα δεδομένα, που μπορούν να εκτιμηθούν από τον Δήμο Αριδαίας, για ένα ιστορικό γεγονός, όπως αυτό της διάσπασης του Μακεδονικού μετώπου (2/15 Σεπτεμβρίου 1918), ισάξιο της μάχης του Μάρνη και της νίκης του Βερτέν. Το γεγονός αυτό βασίστηκε και στην ικανότητα της χρήσης σιδηροδρομικού δικτύου, του «καθιερωμένου» πλάτους (Decauville) των 60 cm, το οποίο, με τις ατμάμαξες του συγκεκριμένου τύπου, χρησιμοποιήθηκε ως όργανο του Στρατού.

Η ατμάμαξα που εντοπίστηκε στην Ερμιόνη Ν. Αργολίδας και στη συνέχεια μεταφέρθηκε στις εγκαταστάσεις του Σιδηροδρομικού Μουσείου της Αθήνας, ανήκει ιστορικά στο Δήμο Αριδαίας,, όπως και τα γαλλικά πυροβόλα Schneider που εκτίθενται στο πολεμικό Μουσείο του Ρεθύμνου (Κρήτη!) αλλά και τα θραύσματα των οβίδων, που παραμένουν στους ορεινούς όγκους του Βόρα· αποτελούν μαρτυρίες εξαιρετικού ενδιαφέροντος.

Εάν δημιουργηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις και συνθήκες αξιοποίησης όλων εκείνων των ιστορικών στοιχείων που μπορούν να συγκεντρωθούν και να προβληθούν, με εκδηλώσεις μνήμης και συμμετοχή εκπροσώπων των τότε συμμαχικών δυνάμεων, με επιτόπιες εξορμήσεις, για την ανάδειξη τοπογραφικών δεδομένων επιτελικών χαρτών, εκδόσεις αρχείων, συνέδρια, κ.λπ., θα ξυπνήσουν ενδιαφέροντα και ευαισθησίες. Έτσι, θα βοηθηθεί ενεργά και η περαιτέρω προβολή και αξιοποίηση των φυσικών θησαυρών της περιοχής, ενισχύοντας το τουριστικό ενδιαφέρον των Γάλλων. Ακόμη θα μπορούσε να απαιτηθεί η επιστροφή της γαλλικής ατμάμαξας Decauville, από το σιδηροδρομικό Μουσείο της Αθήνας, στην Αριδαία, για την έκθεσή της εκεί που ανήκει, γεωγραφικά και ιστορικά.

Η τοπική κοινωνία, με την οργάνωση ενός μουσειογραφικού φορέα, θα διατηρήσει την ιστορική μνήμη της περιοχής και θα αποτελέσει δίαυλο επικοινωνίας των κέντρων του εξωτερικού (Γαλλία, Αγγλία, Σερβία Ιταλία, Ρωσία) με την περιφέρεια της Αλμωπίας.

¹⁰⁷ Δήλωση υπ. Διδάκτορα Μουσειολογίας, Σχολής του Λούβρου, Βασίλη Μαυρομάτη (διαδικτυακός τόπος <http://news.kathimerini.gr/4dcgi/w/articles/ell/1/26/02/2011/433988>).

Σημείωση: Η παρούσα εργασία αξιοποίησε τα κεκτημένα παλαιότερων μελετών,¹⁰⁸ και επιπλέον προχώρησε σε μια πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση, με την αναζήτηση εντοπισμού και καταγραφής νέων αρχειακών πηγών και βιβλιογραφικών στοιχείων. Πιστεύω ότι ο εμπλουτισμός με νέα στοιχεία της έρευνας μιας περιόδου αρκετά δυσπρόσιτης από πλευράς πηγών, θα αποδώσει, με τρόπο σαφέστερο, την ιστορία και την προσφορά των σιδηροδρομικών γραμμών Σκύδρας-Αριδαίας και Αξιούπολης-Σκρα στη διάσπαση του ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΜΕΤΩΠΟΥ.

Αισθάνομαι χρέος να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στη μεταφράστρια κ. Ελένη Γάτσου, για τη βοήθεια στη μετάφραση των σερβικών κειμένων, και στον Πρόεδρο και Διευθυντή του Πολεμικού Μουσείου/Παράρτημα Θεσσαλονίκης Υποστράτηγο, κ. Ιωάννη Κόντη για τις χρήσιμες συζητήσεις και την πρόθυμη πρακτική βοήθεια. Η τελική μορφή της εργασίας μου οφείλει πολλά στις κριτικές παρατηρήσεις και στην ευρεία γνώση και ιστορική κατάρτιση του Αντιστράτηγου ε.α. κ. Παναγιώτη Μουρμούρη, τον οποίο ευχαριστώ και από τη θέση αυτή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ☞ Η Ελλάς και ο Πόλεμος εις τα Βαλκάνια, Τόμος 1ος, έκδοση ΓΕΣ/ΔΙΣ, Αθήναι 1958.
- ☞ Η Συμμετοχή της Ελλάδος εις τον Πόλεμον 1918, Τόμος 2ος, έκδοση ΓΕΣ/ΔΙΣ, Αθήναι 1961.
- ☞ H. Collinson Owen, *Salonica and after*, London, August, 1919.
- ☞ Μεγάλη Στρατιωτική και Ναυτική Εγκυκλοπαίδεια, έκδοση ΓΕΣ/ΓΕΝ, του 1927.
- ☞ Δημ. Ι. Παπαδημητρίου, *Το τραίνο της Μίκρας στα χρόνια του Μεγάλου Πολέμου (1915-1918)*, Θεσσαλονικέων Πόλις τχ. 13 (Ιανουάριος-Μάρτιος 2004) 84-95.
- ☞ Jacques Ancel, *Les travaux et les jours de L' Armée d' Orient (1915-1918)*, Paris 1921.
- ☞ «Καταστατικόν της εν Αθήναις εδρευούσης Ανωνύμου Εταιρείας Τοπικοί Σιδηρόδρομοι Μακεδονίας», εν Αθήναις 1923.
- ☞ Μηνιαίες αναφορές του Στρατηγείου των Συμμαχικών Στρατών, σχετικά με τη λειτουργία της Υπηρεσίας των Σιδηροδρόμων κατά τους μήνες Μάρτιο και Απρίλιο του 1918. (*Commandement en chef des Armées Alliées. Direction des chemins de Fer*).
- ☞ *Οι Σιδηρόδρομοι στον Βορειοελλαδικό Χώρο (1871-1965)*, έκδ. Μουσείο Φωτογραφίας «Χρήστος Καλεμεκέρης» του Δήμου Καλαμαριάς, Θεσσαλονίκη 2005, σε κείμενα Δημ. Ι. Παπαδημητρίου.

¹⁰⁸α) Ανδρέα Θ. Δεληγιάννη – Δημήτρη Ι. Παπαδημητρίου, «Το παλιό τρενάκι της Καρατζόβας», Περιοδικό Μακεδονική Ζωή, τ. 231, Αυγούστου 1985, 28-30.

β) Τεστέμπαση Γαβριήλ, «Το παλιό τρενάκι της Κεντρικής Μακεδονίας», Περιοδικό Μακεδονική Ζωή, τ. 278, Ιούλιος 1989, 22-23.

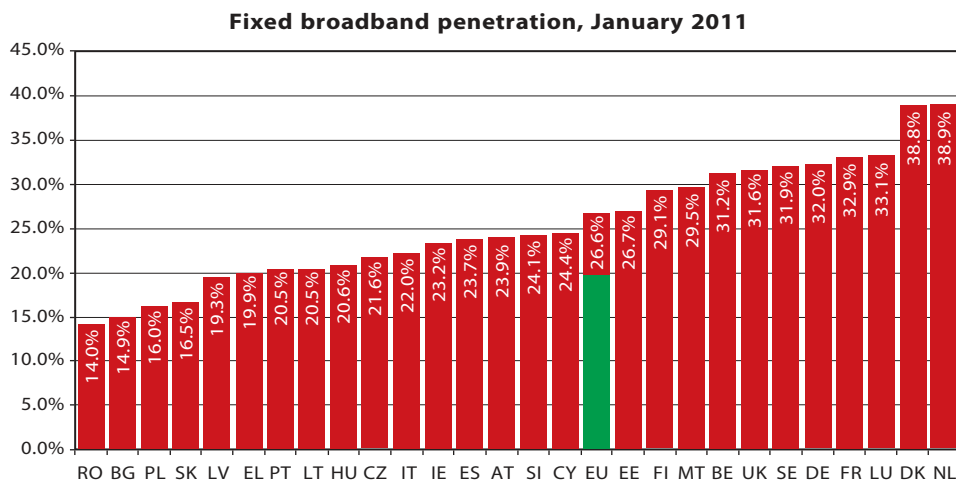
Ηθικά ζητήματα στο σύγχρονο τεχνολογικό

περιβάλλον
όχι

ΚΕΙΜΕΝΟ: Υπλγός (ΕΜ) Δημήτριος Δημητριάδης

Οσο οι ρυθμοί της τεχνολογικής ανάπτυξης παρουσιάζονται όλο και πιο ταχείς, η προσαρμοστικότητα των κοινωνικών δομών δοκιμάζεται, ενώ ενισχύεται ολοένα και περισσότερο η ανάγκη για τη διαμόρφωση ενός πλαισίου υποδοχής και ορθής εκμετάλλευσης των τεχνολογικών επιτευγμάτων, προς όφελος της ανθρωπότητας. Τέτοια είναι κι η ανάπτυξη που γνωρίζει ο τομέας της πληροφορικής, εστιάζοντας κυρίως στο κεφαλαιώδες εγχείρημα του περασμένου αιώνα, το Διαδίκτυο.

Στις αρχές της δεκαετίας του '70, το γνωστό σε όλους μας σήμερα Internet άρχισε δειλά να κάνει τα πρώτα του βήματα. Αρχικά, ξεκίνησε ως ένα μέσο επικοινωνίας και ανταλλαγής πληροφοριών ανάμεσα σε μεγάλα εργαστήρια φυσικής, ερευνητικά ιδρύματα και πανεπιστήμια στις Ηνωμένες Πολιτείες, γνωστό τότε ως ARPANET.¹ Σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, το εν λόγω μέσο επικοινωνίας διέυρνε τους οριζοντές του, με αποτέλεσμα η ευρυζωνική² διείσδυση (broadband penetration) να ανέρχεται σήμερα, κατά μέσο όρο, για τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για το έτος 2011, σε ποσοστό 26,6% (Εικόνα 1). Αξίζει να σημειωθεί ότι στη χώρα μας 1 στα 2 νοικοκυριά έχει πλέον πρόσβαση στο Διαδίκτυο.

Εικόνα 1: Ποσοστά Ευρυζωνικής Διείσδυσης – Ιανουάριος 2011

Πηγή: <http://broadband.cti.gr>

Με δεδομένη, λοιπόν, την τεχνολογική πρόοδο, το ερώτημα που εγείρεται αφορά τη χρησιμοποίηση των τεχνολογικών εφαρμογών αλλά και του Internet ιδιαίτερως, με γνώμονα το ευρύτερο κοινωνικό συμφέρον.

Οι κανόνες Ηθικής, οι οποίοι διαμορφώνονται αναλόγως των κοινωνικοπολιτικών

¹Advanced Research Projects Agency.

²Με τον όρο Ευρυζωνικότητα εννοούμε ένα προηγμένο και καινοτόμο περιβάλλον, από κοινωνική και τεχνολογική άποψη, το οποίο γίνεται προσβάσιμο στο άτομο, χρησιμοποιώντας γρήγορες συνδέσεις με το Διαδίκτυο και κατάλληλες σύγχρονες δικτυακές υποδομές.

Παράγοντας	Μαζικό Μάρκετινγκ	Τμηματοποίηση Αγοράς	Μάρκετινγκ Σχέσεων (Ενός προς Ένα)
Αλληλεπιδράσεις	Συνήθως καμία ή μονόδρομη	Συνήθως καμία ή με ένα δείγμα	Ενεργή, αμφίδρομη
Εστίαση	Προϊόν	Ομάδα (τμήμα)	Εστιασμένη στον πελάτη (ένας)
Παραλήπτης	Ανώνυμος	Προφίλ τμήματος	Άτομα
Εκστρατείες	Λίγες	Περισσότερες	Πολλές
Προσέγγιση	Ευρεία	Μικρότερη	Ένας κάθε φορά
Έρευνα Αγοράς	Μακροσκοπική από τη φύση της	Με βάση την ανάλυση τμήματος ή με βάση δημογραφικά στοιχεία	Με βάση λεπτομερείς συμπεριφορές και προφίλ χρήστη

Εικόνα 2: Από το Μαζικό Μάρκετινγκ στην Τμηματοποίηση και στο Μάρκετινγκ Ενός προς Ένα

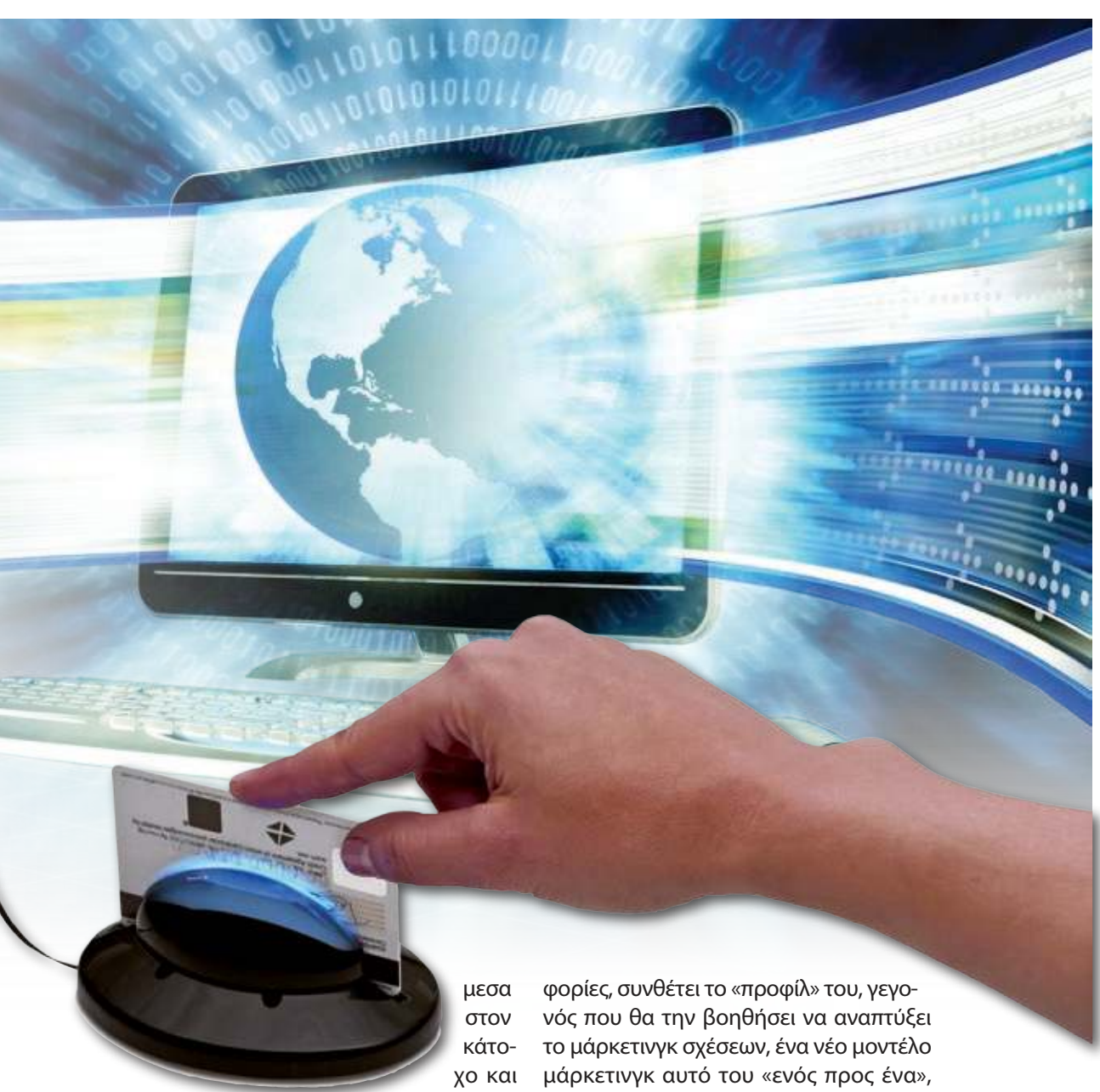
Πηγή: Efraim Turban, *Ηλεκτρονικό Εμπόριο: Αρχές-Εξελίξεις-Στρατηγική από τη σκοπιά του Manager*, εκδόσεις Μ. Γκιούρδας, Αθήνα 2008

και πολιτιστικών ζυμώσεων που λαμβάνουν χώρα σε κάθε εποχή, υπαγορεύουν τι είναι σωστό και τι λάθος. Αυτοί οι κανόνες προβάλλονται αρκετές φορές ως ανασταλτικός παράγοντας απέναντι στην καλπάζουσα τεχνολογική ανάπτυξη και τις εφαρμογές της. Παρουσιάζουν δε μια διαχρονική και διατοπική απόκλιση, σε αντίθεση με τον εξορισμό παγκόσμιο χαρακτήρα του Διαδικτύου και των τεχνολογικών καινοτομιών γενικότερα, στοιχείο που δείχνει και τις διαστάσεις του προβλήματος.

Αναμφισβήτητη, η ψηφιακή τεχνολογία και οι πρώτες εφαρμογές της ήταν η απαραίτητη ριζικών αλλαγών στην καθημερινότητα των πολιτών των ανεπτυγμένων κοινωνιών. Κρίνεται, λοιπόν, σκόπιμο να ασχοληθούμε με ορισμένα επιτεύγματα-σταθμούς στην πρόσφατη τεχνολογική εξέλιξη. Οι παρακάτω εφαρμογές στάθηκαν αφορμή για αλλαγή του τρόπου θεώρησης της καθημερινότητας και γι' αυτό οι απόψεις που διατυπώνονται κατά καιρούς για τα καθαρά οφέλη του ανθρώπου από τη χρήση τους ποικίλλουν.

Στις αρχές της δεκαετίας του '70, οι πρώτες **πιστωτικές κάρτες** κάνουν την εμφάνισή τους. Το πλαστικό χρήμα δίνει μια νέα διάσταση στην έννοια του εμπορίου και των συναλλαγών γενικά, οι οποίες γίνονται με ολοένα μεγαλύτερη ταχύτητα κι αξιοσημείωτη ευκολία. Σήμερα, οι εταιρείες που εκδίδουν τις πιστωτικές κάρτες δίνουν επιπλέον κίνητρα στους κατόχους τους, προκειμένου να επαινέσουν και να επαυξήσουν τη χρήση τους. Η παροχή της δυνατότητας, για παράδειγμα, διενέργειας τραπεζικών πράξεων μέσω των Αυτόματων Ταμειολογιστικών Μηχανών (ATM), η ασφαλιστική κάλυψη (ιατρική και νομική βοήθεια) είναι μερικές από τις δυνατότητες που προστέθηκαν στους κατόχους πιστωτικών καρτών.

Βέβαια, η επέκταση των παρεχόμενων υπηρεσιών εδραιώνει τη στενή σχέση ανά-

μεσα στον κάτοχο και την εταιρεία. Οπότε, η χρήση των νέων αυτών δυνατοτήτων συνεπάγεται ότι ο κάτοχος της κάρτας κάνει «κοινωνό» την εκδίδουσα εταιρεία σε περισσότερες πτυχές της καθημερινότητάς του, εκτός των απλών συναλλαγών. Έτσι, η εταιρεία έχει πλέον τη δυνατότητα να συλλέξει πληροφορίες σχετικά με τη δραστηριότητα του πελάτη της, τις προτιμήσεις του, τα ενδιαφέροντά του. Μάλιστα, συσχετίζοντας τις πληρο-

φορίες, συνθέτει το «προφίλ» του, γεγονός που θα την βοηθήσει να αναπτύξει το μάρκετινγκ σχέσεων, ένα νέο μοντέλο μάρκετινγκ αυτό του «ενός προς ένα», όπως αλλιώς αποκαλείται η προσφιλής πλέον τακτική των επιχειρήσεων που εστιάζει στον πελάτη (Εικόνα 2).

Η παραπάνω περιγραφόμενη φιλοσοφία της εξατομίκευσης (personalization) δεν εφαρμόζεται μόνο στις πιστωτικές κάρτες. Όπως έχει γίνει ευρέως αντιληπτό, βιώνουμε την εποχή της πληροφορίας όπου τίποτε δεν είναι δωρεάν, όσο κι αν έτσι φαντάζει. Η συλλογή δεδομένων γίνεται με οποιοδήποτε ψηφιακό κυρίως

μέσο και πολλές φορές μάλιστα χωρίς την ενσυνείδητη συγκατάθεσή μας.

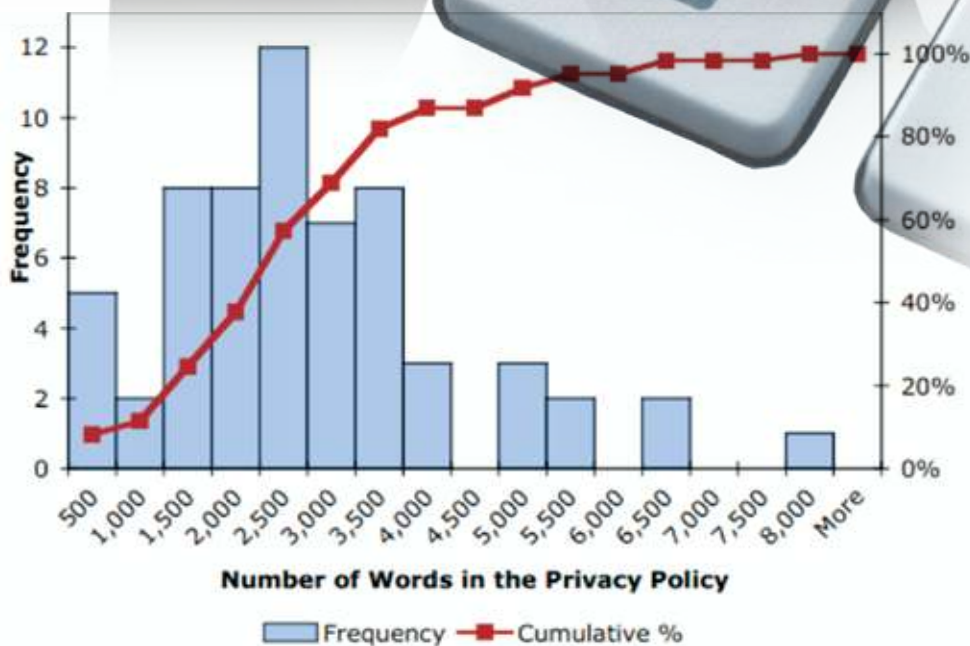
Τεράστιο είναι το ενδιαφέρον που εκδηλώνεται από εταιρείες του χώρου, προκειμένου ο όγκος αυτός των δεδομένων να επεξεργαστεί με τον πλέον επικερδή τρόπο. Μάλιστα, η εξειδίκευση σε αυτόν τον τομέα, με τη χρήση ειδικών προγραμμάτων για τη συσχέτιση των πληροφοριών, αμείβεται πλουσιοπάροχα. Μια νέα τεχνολογία ανάλυσης δεδομένων, που ονομάζεται ανάδειξη μη προφανών σχέσεων (**NORA**), δημιουργήθηκε ακριβώς, προκειμένου να συσχετίζει άμεσα τα δεδομένα από διαφορετικές πηγές, με στόχο, αρχικά, τον εντοπισμό τρομοκρατών. Ο απώτερος στόχος μπορεί να διαφέρει, από την κρατική ασφάλεια έως την εμπορική επιτυχία, οι δυνατότητες και τα μέσα όμως παραμένουν κοινά.

Η πλοήγηση στο Internet τις περισσότερες φορές συνοδεύεται με εκούσια ή ακούσια δημιουργία πληροφοριών για την ταυτότητα του χρήστη, οι οποίες είτε ζητούνται είτε αλιεύονται από τις εκάστοτε εταιρείες. Τα παραδείγματα ποικίλουν: συνδρομή σε περιοδικά, αγορές προϊόντων, τραπεζικές συναλλαγές, δημιουργία προφίλ σε σελίδες κοινωνικής δικτύωσης, ηλεκτρονική συνταγογράφηση φαρμάκων.

Προσφιλές παράδειγμα στις συζητήσεις περί ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης είναι το facebook. Ενώ δημιουργήθηκε πριν από 7 περίπου έτη, με την πρόφαση της επανασύνδεσης παλαιών φίλων και συμμαθητών, εξελίχθηκε ραγδαία, συγκεντρώνοντας πληροφορίες για το μισό δισεκατομμύριο των χρηστών του. Μάλιστα, φαινόμενο των ημερών αποτελεί και η παρακολούθηση του προφίλ είτε από τον εργοδότη είτε από οποιονδήποτε επίβουλο. Στην πρώτη περίπτωση, αίσθηση προκαλεί η ευκολία με την οποία η διαδικτυακή διαδρομή κάποιου μπορεί να του στερήσει ακόμη και την εργασία του. Ομολογουμένως, η υπερέκθεση του εαυτού μας, μέσω τέτοιων σελίδων, είναι πολλές φορές ανεξέλεγκτη. Τα δεδομένα δε, που αφήνουμε να διαρρεύσουν, φωλιάζουν για πολύ καιρό στη «μνήμη» του συστήματος (ακόμη κι αν διαγραφούν), βρίσκοντας ενίοτε πολλούς ενδιαφερόμενους να τα αποκτήσουν και να τα επεξεργαστούν (διαφημιστικές εταιρείες κ.ά.).

Η πολιτική απορρήτου (**privacy policy**), που ακολουθείται από τις διάφορες ιστοσελίδες, αποτυπώνεται σε μια ειδική δήλωση, την οποία ο χρήστης καλείται να αποδεχθεί. Σε αυτήν, αποσαφηνίζεται(;) ο τρόπος χρησιμοποίησης και εκμετάλλευσης των δεδομένων του. Άλλωστε, η αποδοχή αυτών των όρων είναι απαραίτητη, αφού σηματοδοτεί και τη νομιμοποίηση της διαχείρισης των δεδομένων. Ενδιαφέρον παρουσιάζει σχετική έρευνα³ (Εικόνα 3), σύμφωνα με την οποία, οι δηλώσεις αυτού του είδους κάθε άλλο παρά φιλικές παρουσιάζονται, αφού αγγίζουν κατά μέσο όρο τις 2.514 λέξεις, ωθώντας τον χρήστη με αυτόν τον τρόπο, να τις «προσυπογράψει», χωρίς ανάγνωση. Αξίζει να σημειωθεί, επίσης, ότι ο μέσος χρήστης (στις ΗΠΑ όπου έλαβε χώρα η υπόψη έρευνα) προσπελάζει 25 και 40 διαφορετικές ιστοσελίδες ανά εβδομάδα, στο περιβάλλον εργασίας και στο σπίτι αντίστοιχα. Φαντάζει σχεδόν απίθανο να δεχθούμε, λοιπόν, ότι η δήλωση αποδοχής των όρων περί απορρήτου διαβάζεται από την πλειοψηφία των χρηστών, μιας και ο μέσος ρυθμός ανάγνωσης δεν ξεπερνά τις 200-250 λέξεις το λεπτό.

³<http://lorrie.cranor.org/pubs/readingPolicyCost-authorDraft.pdf>

Εικόνα 3: Ο αριθμός των λέξεων στις δηλώσεις περί πολιτικής απορρήτου των 75 ιστοσελίδων στις ΗΠΑ με τη μεγαλύτερη επισκεψιμότητα

Ομολογούμενως, ο ευρύς διάλογος επικοινωνίας που αποκαλείται **Διαδίκτυο**, εκτός από τα αναρίθμητα πλεονεκτήματα που παρέχει στους χρήστες, εγκυμονεί κι αρκετούς κινδύνους. Ο εντοπισμός τους δεν είναι τόσο εύκολος όσο φαντάζει. Άλλωστε δεν είναι λίγες οι φορές που

κολοσσιαίοι οργανισμοί στο παγκόσμιο στερέωμα, όπως η CIA και άλλοι, έχουν πέσει θύματα αδιάτακτων **hackers**. Οι κυβερνο-επιθέσεις (όπως αποδίδονται ελληνιστί) είναι συχνό φαινόμενο στη σύγχρονη εποχή, γεγονός που έχει αναγκάσει την πλειοψηφία των επιχειρή-

σεων και οργανισμών να ξαγρυπνούν κυριολεκτικά, προκειμένου να προστατευθούν από τους hackers. Οι τελευταίοι, έχουν ως στόχο άλλοτε την απόσπαση μεγάλων χρηματικών ποσών και άλλοτε απλώς την επίδειξη της δύναμής τους. Βέβαιο είναι πως η υποτίμηση του εν λόγω κινδύνου ή η έλλειψη κατάλληλων μέτρων προστασίας δε συνιστάται σε καμία περίπτωση.

Η εισβολή στην ιδιωτική μας ζωή, σε κλίμακα και ακρίβεια που μόλις μερικές δεκαετίες πριν φάνταζε αδιανόητη, αποτελεί πλέον πραγματικότητα. Τεχνολογικά εργαλεία, όπως τα **cookies**, είναι γνωστά στο ευρύ κοινό, με την πλειοψηφία των χρηστών να αποδέχεται σιωπηρά

τον προκλητικό τρόπο δράσης τους. Τα cookies είναι μικροσκοπικά αρχεία που αποθηκεύονται στον σκληρό δίσκο του υπολογιστή, καθώς ο χρήστης πλοηγείται σε διάφορες ιστοθέσεις. Με αυτόν τον τρόπο λειτουργούν ως ένα είδος «μνήμης» για την εκάστοτε ιστοσελίδα, με σκοπό την παρακολούθηση της επισκεψιμότητας. Βέβαια, κατ' επέκταση, εκτός από μια απλή καταγραφή των επισκέψεων από τον συγκεκριμένο χρήστη, το εν λόγω αρχείο μπορεί να ενημερώσει για την δραστηριότητα και συνεπαγωγικά για τις προτιμήσεις και τα ενδιαφέροντά του.

Προϊόντος του χρόνου και των επισκέψεων, το προφίλ του χρήστη δομείται και συμπληρώνεται με επιπλέον λεπτομέρειες.

Ένα άλλο παράδειγμα τέτοιου είδους λογισμικού είναι οι **ιστοκοριοί (web bugs)**. Οι τελευταίοι είναι αρχεία γραφικών, τα οποία ενσωματώνονται σε μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου

ή σε ιστοσελίδες, αποστέλλοντας πληροφορίες για τον αποδέκτη, σε έναν υπολογιστή που παρακολουθεί. Μπορεί, δηλαδή, ο αποστολέας του ιστοκοριού να γνωρίζει πότε ο αποδέκτης άνοιξε το αρχείο, πόση ώρα αυτό έμεινε ανοικτό ή αν προωθήθηκε. Οι ιστοκοριοί χρησιμοποιήθηκαν αρκετές φορές σαν δόλωμα από μεγάλες εταιρείες, προκειμένου να εντοπίσουν τη διαρροή επιχειρηματικών μυστικών από υπαλλήλους τους. Για παράδειγμα, ο Fred Adler, του τμήματος ασφαλείας της Hewlett-Packard (HP), δήλωσε ευθαρσώς το 2006, αναφερόμενος στα e-mail bugs: «Εξακολουθούν να είναι εγκεκριμένα από τη διοίκηση σαν εργαλεία έρευνας», παραδεχόμενος, έτσι, τη συστηματική χρήση τους. Μεταξύ άλλων μπορεί να ειπωθεί ότι οι ιστοκοριοί υπερτερούν έναντι των cookies, διότι αποφεύγουν το «φιλτράρισμα» από τους φυλλομετρητές (browsers). Όσο η προσπάθεια για επινόηση πιο αδιόρατων και αποτελεσματικών εργαλείων για την επιτήρηση του χρήστη εντείνεται, η διεγκυστίδα ανάμεσα στην ανάπτυξη κατασκοπευτικού λογισμικού και τη συστηματική παρακώλυσή του από διάφορα προγράμματα (όπως firewall, antivirus, internet security packs κ.λπ.), δεν έχει τέλος.

Εξαιρετικά δημοφιλής, στους απλούς χρήστες, έχουν καταστεί τα ηλεκτρονικά ιστολόγια, τα γνωστά σε όλους μας πλέον **blogs**. Αποτελούν έναν νέο τρόπο έκφρασης, που χρησιμοποιείται κυρίως από τους νέους, ενώ από τους παλαιότερους το blog θα μπορούσε ίσως να οριστεί ως ένα διαδικτυακό ημερολόγιο. Τη σύσταση ενός blog από τον/τους δημιουργό/ούς του, καθώς και του «ανεβάσματος» σε αυτό των απόψεων, τάσεων και αντιλήψεών του/τους, ακολουθεί ο σχολιασμός από τους διάφορους επισκέπτες του ιστολογίου. Η δημόσια κοινοποίηση των απόψεων του καθενός, γεννά τον «διαδικτυακό διάλογο». Η ραγδαίως αυξανόμενη δημοτικότητα του οφείλεται κατά ένα μεγάλο μέρος στην ανωνυμία που εξασφαλίζει. Το μείζον θέμα που προκύπτει, έχει τη βάση του ακριβώς σε αυτό το φερόμενο ως πλεονέκτημα. Διότι, στο βωμό της ανωνυμίας και της ελεύθερης διατύπωσης των απόψεων σε ένα τέτοιο δημόσιο βήμα, θυσιάζεται η δυνατότητα επαρκούς ελέγχου και περιορισμού φαινομένων, όπως η συκοφαντική δυσφήμιση, η συστηματική και δόλια παραπληροφόρηση, η παραβίαση των πνευματικών δικαιωμάτων.⁴

Πρόσφατο παράδειγμα αποτελεί περιστατικό που απασχόλησε τη δικαιοσύνη στις ΗΠΑ, με τη δημοσίευση του δίσκου δημοφιλούς συγκροτήματος (Guns 'n' Roses), πριν την επίσημη κυκλοφορία του, ενώ και στη χώρα μας το Μονομελές Πρωτοδικείο Ροδόπης, καλούμενο να διαλευκάνει περίπτωση αποζημίωσης για ηθική βλάβη από blogger, με πρόσφατη απόφασή του (44/2008), παρουσιάζει για πρώτη φορά την οπτική της ελληνικής δικαιοσύνης επί του μείζονος αυτού θέματος. Η τελευταία εξέλιξη στο πλαίσιο της νομικής προσέγγισης του εν λόγω ζητήματος αφορά τις πολυσυζητημένες νομοθετικές πρωτοβουλίες SOPA (Stop Online Piracy Act) και PIPA⁵ (Protect Intellectual Property Act), που στόχο έχουν τη βελτίωση της προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας. Άλλωστε η τελευταία,

⁴Ως πνευματική ιδιοκτησία (copyright) θεωρείται η ύλη ιδιοκτησία που δημιουργείται από άτομα ή οργανισμούς και προστατεύεται από τον νόμο περί πνευματικών δικαιωμάτων, εμπορικών απορρήτων και διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας.

⁵Για περισσότερα βλ. http://en.wikipedia.org/wiki/Stop_Online_Piracy_Act

αποτελεί τη βάση της δημιουργικότητας κι είναι καθήκον του νομοθέτη η προστασία της διασυνωριακά, σε ένα ταχέως μεταβαλλόμενο οικονομικό και τεχνολογικό περιβάλλον. Ανεξάρτητα όμως από τη νομική θωράκιση των πνευματικών δικαιωμάτων και την αδιαμφισβήτητη αναγκαιότητά της, τα νέα δεδομένα που προκύπτουν καταδεικνύουν σαφείς προεκτάσεις αναφορικά με τη διαμόρφωση κατάλληλης παιδείας των χρηστών.

Ο όρος **splog**, ο οποίος προήλθε από τη σύνθεση των όρων spam και blog, αποτελεί τον πλέον νεωτερίζοντα τρόπο διαφήμισης στο Διαδίκτυο. Η φιλοσοφία δράσης είναι κοινή με το e-mail και blog **spamming**.⁶ Πρόκειται για ιστοθέσεις, που βρίθουν δημοφιλών λέξεων-κλειδιά, με αποτέλεσμα να αυξάνουν τις πιθανότητες εμφάνισής τους, έπειτα από ένα γρήγορο ψάξιμο σε μια μηχανή αναζήτησης. Όταν ο χρήστης βρεθεί τελικά σε μια τέτοια ιστοθέση, «βομβαρδίζεται» από διαφημιστικό υλικό (πανό, μηνύματα κ.λπ.). Οι δημιουργοί των splogs (sploggers) στοχεύουν στο εύκολο κέρδος, από τα «κλικ» στα διαφημιστικά πανό, βρίσκοντας έτσι ένα ρηξικέλευθο και σίγουρα ανήθικο τρόπο να προβάλλουν στον χρήστη τη διαφήμιση. Τα κέρδη είναι κάθε άλλο παρά αμελητέα, αν αναλογιστεί κανείς την ευκολία αναπαραγωγής σελίδων αυτού του είδους.

Αναμφίβολα, οι προκλήσεις στο Διαδίκτυο δεν αφορούν μόνο τους οικιακούς χρήστες, αλλά απειλούν και τους υπαλλήλους μεγάλων εταιρειών. Έχει παρατηρηθεί το φαινόμενο παρακολούθησης του προφίλ των εργαζομένων στα διάφορα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, καθώς και των e-mail, από τον εργοδότη τους, χωρίς την προηγούμενη συγκατάθεσή τους, με υποτιθέμενο στόχο την αποφυγή της δημοσίευσης τυχόν συκοφαντικών σχολίων για την εταιρεία από αυτούς. Πρόφαση μπορεί να αποτελεί ακόμη κι η αποσόβηση του κινδύνου αποκάλυψης εμπορικών μυστικών. Τίποτε από τα παραπάνω όμως δεν φαντάζει ικανό να εγγηθεί τις προεκτάσεις αυτής της «αστυνόμησης», μιας και η εν λόγω τακτική αγνοεί το δικαίωμα της προάσπισης του προσωπικού απορρήτου από πλευράς του υπαλλήλου.

Μια εκ βάθρων αλλαγή που επέφερε το Internet στις αγορές, τα προϊόντα, τις υπηρεσίες, την οικονομία αλλά και την κοινωνία εν γένει είναι αυτή που επήλθε με την ανάπτυξη του **Ηλεκτρονικού Εμπορίου**. Η νέα αυτή μορφή συναλλαγών απέδειξε πως το Διαδίκτυο δεν χρησιμεύει μόνον ως κανάλι δια-

⁶ Η εμφάνιση αυτόκλητων και ανεπιθύμητων διαφημιστικών μηνυμάτων και άλλων παρασιτικών σχολίων, χωρίς την άδεια του blogger ή του κατόχου του e-mail. (Ο όρος SPAM οφείλει το όνομά του σε αμερικανικό προϊόν κρέατος που εισαγόταν στη Μ. Βρετανία τη δεκαετία του 1960 σε μεγάλες ποσότητες).

	RuBee	RFID
Τύπος σήματος	Μαγνητικά κύματα (99,9% μαγνητικά, 0,1% ραδιοκύματα). Χαμηλή συχνότητα (κάτω από 450Khz, συχνά 132Khz).	Ραδιοκύματα(99,9% ραδιοκύματα, 0,1% μαγνητικά). Υψηλή και υπερυψηλή συχνότητα (HF: 13,56Mhz και UHF: 916Mhz).
Ταχύτητα ανάγνωσης	Βραδύτερη, 6-10αναγνωρίσεις/sec.	Ταχύτερη, HF:100 αναγνωρίσεις/sec και UHF: 150-200 αναγνωρίσεις/sec.
Αυτονομία	10-15 έτη	1-4 έτη
Δυνατότητες	Εντοπισμός αντικειμένων σε αποθήκες, ιατρικές εφαρμογές, εφαρμογές στην κτηνοτροφία, λήψη πληροφοριών σε πραγματικό χρόνο για το πλήρες ιστορικό ενός είδους μέσω Internet, ανίχνευση σφάλματος, δημιουργία έξυπνου καταστήματος, μειώνοντας την πιθανότητα ελλείψεων και τις κλοπές.	Παρακολούθηση, σάρωση μεγάλου όγκου δεδομένων, μέτρηση αποθεμάτων που κινούνται σε μεταφορικές ταινίες, επιβεβαίωση ότι τα αποθέματα κινούνται επάνω στην αλυσίδα προμηθειών, σύμφωνα με τον προγραμματισμό.
Σήμανση	Σήμανση σε επίπεδο είδους	Σήμανση παλετών, κιβωτίων, χαρτοκιβωτίων
Ανθεκτικότητα	Λειτουργεί κάτω από το νερό, γύρω από μέταλλο, γύρω από γωνίες.	Δεν λειτουργεί πάντα αποτελεσματικά σε σκληρά περιβάλλοντα.
Ασφάλεια	Πολύ ασφαλές, δεν απορροφάται από τον ανθρώπινο ιστό, λιγότερη ένταση πεδίου σε σύγκριση με τους ανιχνευτές μετάλλων στα αεροδρόμια.	Σχετικά ασφαλές.
Κόστος	Κόστος παραγωγής χαμηλότερο του RFID (το κόστος της ετικέτας μπορεί να είναι υψηλότερο, ανάλογα με την ευφυΐα που εισάγεται στην ετικέτα).	Κόστος υποδομής υψηλότερο, εξαρτάται από το αν η ετικέτα είναι ενεργή ή παθητική.

Εικόνα 4: Σύγκριση των τεχνολογιών RuBee και RFID (Πηγές: Συντέθηκε από το RFID Solutions Online (2006), Wikipedia (2007a), Schurman (2006) και O'Connor (2006b)

νομής πληροφοριών και απόψεων, αλλά κυρίως ως δίκτυο διανομής αγαθών και υπηρεσιών ή ακόμη και θέσεων εργασίας.

Οι τάσεις ανάπτυξης του Ηλεκτρονικού Εμπορίου σε παγκόσμια βάση έχουν ξεπεράσει κάθε προσδοκία. Κάθε εταιρεία, πλέον, που θέλει να παραμείνει ανταγωνιστική, οφείλει να παρέχει τη δυνατότητα στους πελάτες της της συναλλαγής μέσω Διαδικτύου. Ειδικά διαμορφωμένες ιστοσελίδες έχουν κυριολεκτικά κατακλύσει το internet, εφοδιασμένες με τα απαραίτητα «συστατικά» για αυτή τη χρήση: ηλεκτρονικοί κατάλογοι, μηχανή αναζήτησης και καλάθι αγορών. Μάλιστα πολλές εταιρείες έχουν προχωρήσει, εμπλουτίζοντας τις ιστοσελίδες τους με επιπλέον εφαρμογές, όπως για παράδειγμα η δυνατότητα σύγκρισης ομοειδών προϊόντων μεταξύ τους. Με αυτόν τον τρόπο υποκαθίσταται η υποκειμενική σύγκριση των προϊόντων από τον ίδιο τον χρήστη και φυσικά αμφισβητείται η αναγκαιότητα υποβοήθησης από τον πωλητή. Πέραν του προφανούς και πολυσυζητημένου προβλήματος της αύξησης της ανεργίας, εγείρεται και αυτό της αποπροσωποποίησης της αγοράς, με πολλές διαφαινόμενες και μη προεκτάσεις.

Ο ρόλος του ανθρώπινου δυναμικού στο εμπόριο διαπλάθεται σε νέες βάσεις. Επιπλέον των αλλαγών που παρατηρούνται στην κατηγορία του B2C (business to customer) εμπορίου, δηλαδή αυτού που λαμβάνει χώρα ανάμεσα στον πελάτη και την επιχείρηση, ακόμη μεγαλύτερες είναι οι αλλαγές που γνωρίζει η ζώνη του εμπορίου ανάμεσα στις επιχειρήσεις (B2B: business to business) ή και εντός του περιβάλλοντος της επιχείρησης.

Εξετάζοντας τις συναλλαγές της επιχείρησης με τους προμηθευτές της, παρατηρούμε την ανάπτυξη νέων εφαρμογών όπως τα **RFID** και **RuBee**, τα οποία χρησιμοποιούνται -αρχικά- προκειμένου να ελέγχεται διεξοδικότερα η εφοδιαστική αλυσίδα. Έτσι, τα RFID,⁷ που έχουν τη δυνατότητα ενσωμάτωσης σε αντικείμενα, ζώα ή άνθρωπους, μπορούν να επικοινωνούν με ένα ειδικό σύστημα ανάγνωσης, κάνοντας χρήση ραδιοκυμάτων. Σκοπός αυτής της ασύρματης ζεύξης είναι η μοναδική ταυτοποίηση του αντικειμένου, η μετάδοση δεδομένων, καθώς και η αποθήκευση πληροφοριών για το αντικείμενο αυτό.

Με την ενσωμάτωση των εν λόγω ετικετών στα προϊόντα, επιτυγχάνεται η παρακολούθηση των εμπορευμάτων, ώστε να επισημαίνονται εγκαίρως οι τυχόν αποκλίσεις από το προγραμματισμένο δρομολόγιο, οι καθυστερήσεις και οι ανάγκες σε ανεφοδιασμό. Με αυτόν τον τρόπο εξαλείφεται αριθμός διαμετακομιστικών σταθμών στην εφοδιαστική αλυσίδα, με στόχο τη συρρίκνωσή της. Μια συρρίκνωση, η οποία σε συνδυασμό με τη δραστική μείωση του όγκου των αποθεμάτων στα σημεία πώλησης, θα οδηγήσει βαθμιαία σε σημαντική πτώση του κόστους για τις εταιρείες. Τα RuBee⁸, δεν σκοπεύουν να αντικαταστήσουν τα RFID, αλλά αντιθέτως να δράσουν ως συμπληρωματικά αυτών, με τα οποία παρουσιάζουν μόνο τεχνικές διαφορές (Εικόνα 4).

Εύλογα, βέβαια, προκύπτει το συμπέρασμα πως η δυνατότητα παρακολούθη-

⁷Radio Frequency Identification: Ετικέτες ραδιοσυχνικής αναγνώρισης.

⁸Πρωτόκολλο ακτινοβολίας ομότιμων πομποδεκτών, αμφίδρομο κατ' απαίτηση. Το RuBee κάνει χρήση μαγνητικών κυμάτων χαμηλής συχνότητας για τη μεταφορά των πληροφοριών.

Εικόνα 5: Εφαρμογή του RFID στον 21ο αιώνα

σης δεν σταματάει στα ράφια των καταστημάτων, αφού κανείς μέχρι στιγμής δεν μπορεί να εγγραφή την απενεργοποίηση των ετικετών (RFID) μετά την πώληση των προϊόντων. Κάτι τέτοιο σαφώς και θέτει ζήτημα παραβίασης της ιδιωτικότητας του ατόμου. Ο κίνδυνος της χρήσης της εφαρμογής με στόχο την παρακολούθηση του τελικού καταναλωτή δεν αποτελεί σενάριο επιστημονικής φαντασίας. Πάντως αξίζει να σημειωθεί ότι το RFID εκτός συνόρων είναι ευρέως διαδεδομένο, με τη χρήση του να απαντάται στις εφοδιαστικές αλυσίδες μεγάλων εταιρειών των ΗΠΑ, σε ταξί, ταχυδρομεία, ακόμη και σε νοσοκομεία και μαιευτήρια (Εικόνα 5).

Με μια σύντομη ματιά, λοιπόν, στα σύγχρονα τεχνολογικά δεδομένα προκύπτει το συμπέρασμα ότι καθίσταται πλέον αναγκαία η ανάπτυξη συνεχώς αναμορφούμενων κανόνων, που θα αποσκοπεί στην προστασία των προσωπικών δεδομένων και στην ορθή χρήση των τεχνολογικών εφαρμογών εν γένει.

Προς αυτήν την κατεύθυνση, έχουν παρατηρηθεί τα τελευταία χρόνια διάφορες κινήσεις σε εθνικό, ευρωπαϊκό αλλά και διεθνές επίπεδο. Έτσι η ευρωπαϊκή κοινότητα έχει επιληφθεί του θέματος, εκδίδοντας κατά καιρούς οδηγίες, απευθυνόμενες προς τα κράτη-μέλη για την αντιμετώπιση ζητημάτων αυτής της φύσης. Καρπός αυτού του ενδιαφέροντος είναι και ο ENISA,⁹ ένας ευρωπαϊκός οργανισμός που ιδρύθηκε το 2003 και έχει έδρα στο Ηράκλειο της Κρήτης(!), με αντικείμενο την ασφάλεια των δικτύων και των πληροφοριών. Ο οργανισμός αποτελείται από ένα ολιγομελές σώμα ειδικών, υπεύθυνο για την άμεση παροχή συμβουλών επί των

⁹European Network and Information Security Agency (βλ. <http://www.enisa.europa.eu/>)

θεμάτων αρμοδιότητός του, στις δημόσιες Αρχές και τους ιδιωτικούς φορείς των χωρών-μελών της Ένωσης. Αρκετές φορές, οι εν λόγω γνωματεύσεις και θέσεις αποτελούν αφετηρία για τη δημιουργία νομοθεσίας στα πλαίσια της Ένωσης.

Η ρήση της Λουξεμβουργιανής κυρίας Βίβιαν Ρέτινγκ, πρώην αρμόδιας Επιτρόπου για θέματα «Κοινωνίας της Πληροφορίας» και Τηλεπικοινωνιών, είναι ενδεικτική της βαρύτητας την οποία προσδίδει η Κοινότητα στο θέμα: «Μια κατάρρευση των τηλεπικοινωνιακών δικτύων στην Ευρώπη, είτε λόγω κυβερνο-επίθεσης είτε λόγω μη αντοχής των υποδομών, μπορεί να προκαλέσει ζημιές έως και 200 δις € για τις ευρωπαϊκές οικονομίες».

Όσον αφορά την εντός συνόρων ενασχόληση με τη νομική κάλυψη του ζητήματος, λειτουργεί στη χώρα μας η Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων.¹⁰ Στις αρμοδιότητες της Αρχής, δεν εμπίπτει η νομοθέτηση, αλλά η εποπτεία της εφαρμογής των σχετικών νόμων που αφορούν την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων. Ειδικότερα, όσον αφορά το θεσμικό πλαίσιο στη χώρα μας, ο Νόμος 2472/1997 ενσωματώνει στην ελληνική έννομη τάξη την ευρωπαϊκή οδηγία 95/46/ΕΚ που ορίζει ένα πλαίσιο κανόνων για την επεξεργασία των προσωπικών μας δεδομένων, κοινό σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ειδικότερα, ο νόμος θεσπίζει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που πρέπει να πληροί μια επεξεργασία για να είναι νόμιμη, ενώ καθιερώνει δικαιώματα για τα άτομα, ώστε να είναι σε θέση να ελέγχουν τα προσωπικά δεδομένα που τα αφορούν.¹¹ Κοινό γνώρισμα στη σχετική ευρωπαϊκή (και εγχώρια) νομοθεσία, παραμένει η αναγκαιότητα της συγκατάθεσης από πλευράς του χρήστη για την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων του. Επιπλέον, το άτομο έχει αναφαίρετο το δικαίωμα να απαιτήσει την εκκαθάριση των προσωπικών του δεδομένων, από το αρχείο της εταιρείας που προέβη στη συλλογή τους, καθώς και της γνωστοποίησης σε αυτό του συνόλου των πληροφοριών που συλλέχθηκαν και το αφορούν.

Βεβαιότητα αποτελεί ότι η ανάπτυξη ρηξικέλευθων εφαρμογών, με τη βοήθεια της τεχνολογίας, έχει «λύσει τα χέρια» όλων των φορέων, στο άμεσο κι ευρύτερο περιβάλλον των επιχειρήσεων και οργανισμών, ενώ αποτελέσματα της ραγδαίας τεχνολογικής ανάπτυξης έχουν γίνει αισθητά σε όλες τις εκφάνσεις της καθημερινότητάς μας.

Το τελευταίο διάστημα πάντως, όλο και περισσότερους θιασώτες βρίσκει η άποψη ότι η αποτελεσματική αντιμετώπιση των ηθικών διλημάτων που προκύπτουν, όσο η τεχνολογία αναπτύσσεται, δεν μπορεί να επιτευχθεί μέσω της δημιουργίας ενός αυστηρού θεσμικού πλαισίου, αλλά μέσα από την ίδια την τεχνολογία. Συνεπαγωγικά, ένα νέο αντίστροφης φοράς ρεύμα δείχνει

¹⁰Η Αρχή απαρτίζεται από επτά κύρια και επτά αναπληρωματικά μέλη. Εξυπηρετείται από Γραμματεία που λειτουργεί σε επίπεδο Διεύθυνσης. Ο Πρόεδρος είναι απαραίτητα δικαστικός λειτουργός βαθμού Συμβούλου της Επικρατείας ή αντίστοιχου και άνω. Τόσο ο Πρόεδρος όσο και τα μέλη, καθώς και οι ισάριθμοι αναπληρωτές τους διορίζονται με τετραετή θητεία που μπορεί να ανανεωθεί μία μόνο φορά.

¹¹Για το κρίσιμο θέμα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες υπάρχει ο ειδικότερος νόμος 3471/2006, που ενσωματώνει στο ελληνικό δίκαιο την ευρωπαϊκή οδηγία 2002/58/ΕΚ.

να δημιουργείται, ικανό να προστατέψει τους χρήστες και να περιορίσει τις επιπτώσεις της ασυνεπούς χρησιμοποίησης των τεχνολογικών εφαρμογών. Σε αυτήν τη βάση έχουν αναπτυχθεί σύγχρονα Συστήματα και Μέθοδοι Κρυπτογράφησης των Δεδομένων (PET: Privacy Enhancing Technologies), καθώς και εργαλεία απόκρυψης ταυτότητας (anonymizers), προσβάσιμα σε κάθε χρήστη. Ακόμη τα ευρύτερα γνωστά antivirus προγράμματα είναι πλέον απαραίτητα, ακόμη κι αν η χρήση περιορίζεται σε οικιακή.

Στον αντίποδα, όμως, οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν από την πλημμυρή κι ασυλλόγιστη χρήση των πληροφοριών, διαβαθμισμένων και μη, είναι αρκετά μεγάλοι για να υποτιμηθούν. Απαραίτητη κρίνεται η θεσμική θωράκιση της «τεχνολογικής ηθικής» και αναγκαίος ο ενστερνισμός από τους χρήστες μιας συλλογικής υπευθυνότητας προς αποφυγή των ολέθριων επιπτώσεων. Η Πληροφοριακή Παιδεία είναι κάτι άγνωστο ακόμη για το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, πλην όμως εξαιρετικά αναγκαίο. Η διαπλάτυνση των οριζόντων δεν αφορά μόνο τους χρήστες των τεχνολογικών εφαρμογών αλλά και όλους τους πολίτες που θέλουν να θεωρούνται ενεργά μέλη μιας ταχέως αναπτυσσόμενης κοινωνίας. Προς αυτή την κατεύθυνση, το πρώτο βήμα είναι η ευαισθητοποίηση όλων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Έντυπη:

- 📖 Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου Ευγενία, *Προσωπικά δεδομένα: η νομική ρύθμιση της ηλεκτρονικής επεξεργασίας τους*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2007.
- 📖 Καρακώστας Γ., *Δίκαιο και Internet: νομικά ζητήματα του διαδικτύου*, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2001.
- 📖 Laudon K.C. & Laudon J.P., *Management Information Systems*, Prentice-Hall 1998.
- 📖 ΜακΚουέιλ, Ντένις, *Εισαγωγή στη θεωρία της μαζικής επικοινωνίας*, ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗΣ, Αθήνα 1997.
- 📖 Turban, Efraim, *Ηλεκτρονικό Εμπόριο: Αρχές-Εξελίξεις-Στρατηγική από τη σκοπιά του Manager*, Μ. Γκιούρδας, Αθήνα 2008.

Ηλεκτρονική:

- <http://el.wikipedia.org>
- <http://lorrie.cranor.org/pubs/readingPolicyCost-authorDraft.pdf>
- <http://www.guardian.co.uk/uk/2005/jun/16/health.children>
- <http://www.squidoo.com/radio-frequency-identification>
- <http://www.iom.gr/inst/iom/gallery/syxnothtes08-Soma.pdf>
- <http://mis.uoa.gr/2000plus/Documents/subprograms/martakos/MIS/lec5.pdf>
- <http://elektra.teilar.gr/syncppt/TechCommEdu.pdf>
- <http://www.cgu.edu/pages/1.asp>
- http://www.dpa.gr/portal/page?_pageid=33,15048&_dad=portal&schema=PORTAL
- http://ilsym.lib.uth.gr/files/Kyriakopoulou_et_al_ft.pdf
- <http://www.makeuseof.com/tag/5-ways-facebook-log-in-password-stolen/>
- <http://www.koutipandoras.gr/?p=12999>

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

**ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ
ΖΩΝΗ**

Μέγα το της Θαλάσσης Κράτος...

ΚΕΙΜΕΝΟ: Ταχχος ε.α. Ιωάννης Κολομβάκης

Ελληνική Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) = «Μέγα το της Θαλάσσης Κράτος» (κράτος = δύναμις). Η φράση του Περικλή, όπως τη μαρτυρεί ο Θουκυδίδης, που σε ελεύθερη μετάφραση σημαίνει «Μεγάλη είναι η δύναμη του κράτους που ελέγχει τη θάλασσα», αφορά και αναδεικνύει τη μεγάλη δύναμη της θάλασσας, θέλοντας να καταδείξει στους Αθηναίους (κι εν προκειμένω στους Έλληνες) ότι εκεί πρέπει να πολεμήσουν τους Πέρσες για να τους νικήσουν, όπερ και έγινε στην περίφημη ναυμαχία της Σαλαμίνας. Η ιστορική αυτή αναδρομή μάς αναγκάζει να στρέψουμε την προσοχή μας στη θάλασσα και στο τι αυτή περιλαμβάνει ή σημαίνει για την Ελλάδα και τους Έλληνες.

Πριν 32 χρόνια, συγκεκριμένα στις 10 Δεκεμβρίου του 1982, υπογράφηκε στο Montego Bay της Τζαμάικα η Συνθήκη των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας. Σήμερα, 162 κράτη, μεταξύ των οποίων η Ελλάδα και η Κύπρος, είναι συμβαλλόμενα μέρη στη Συνθήκη, την οποία εκ μέρους της Ελλάδος υπέγραψε ο τότε Υφυπουργός Εξωτερικών κ. Κάρολος Παπούλιας.

Μέλος της ελληνικής αντιπροσωπείας στη διάσκεψη αυτή που συνέταξε το Σύνταγμα των Ωκεανών και Θαλασσών του πλανήτη Γη ήταν ο καθηγητής Θεόδωρος Καρυώτης, ο οποίος και αντελήφθη την αξία της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ) για την Ελλάδα. Στα 30 χρόνια που ακολούθησαν, προσπαθεί να πείσει τους συμπατριώτες μας (πολιτικούς και πολιτειακούς άρχοντες) για την αξία αυτής της έννοιας, που συμβάλλει τα μέγιστα στα εθνικά μας συμφέροντα στην περιοχή.

137 Κράτη διαθέτουν ΑΟΖ

Σήμερα υπάρχουν 137 παράκτια κράτη που διαθέτουν ΑΟΖ. Η Σύμβαση του 1982 για το Δίκαιο της Θάλασσας αναφέρει ρητά (άρθρο 121, παράγραφο 2) ότι το ανώτατο όριο μιας ΑΟΖ αποτελούν τα 200 ναυτικά μίλια από τις ακτές ενός κράτους, σε περίπτωση δε που τέτοια απόσταση δεν υπάρχει (σε πολλές περιπτώσεις όπως και της Ελλάδος), ακολουθείται η οριοθέτηση με βάση τη μέση γραμμή. Επιπλέον, καθορίζεται σαφώς ότι όλα τα νησιά διαθέτουν ΑΟΖ και ότι η ΑΟΖ ενός νησιού καθορίζεται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που καθορίζεται και για τις ηπειρωτικές περιοχές.

Επομένως, η Τουρκία δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει για την ΑΟΖ τα ίδια επιχειρήματα που προβάλλει για την υφαλοκρηπίδα των νησιών του Αιγαίου, ότι, δηλαδή, τα νησιά μας δεν διαθέτουν υφαλοκρηπίδα ή ότι «κάθονται» πάνω στην υφαλοκρηπίδα της Ανατολίας, διότι απλώς η ΑΟΖ δεν έχει κανένα γεωλογικό «παρελθόν». Άλλωστε, η νέα Σύμβαση έχει καταργήσει τη γεωλογική έννοια της υφαλοκρηπίδας και έτσι η Τουρκία έχει χάσει και αυτό το επιχειρήμα.

Ακόμη, η Τουρκία έχει συμφωνήσει και υπογράψει σχετικές συμφωνίες για την ΑΟΖ στη Μαύρη Θάλασσα (που είναι κλειστή θάλασσα) με τις τότε περιβρεχόμενες από αυτήν χώρες (πρώην Σοβιετική Ένωση, Ρουμανία και Βουλγαρία), χρησιμοποιώντας τη μέθοδο της μέσης γραμμής, την οποία αρνείται να αποδεχθεί στο Αιγαίο, λέγοντας ότι είναι κλειστή θάλασσα.

Η Τουρκία ήταν ένα από τα 4 κράτη που δεν υπέγραψαν τη Συνθήκη για το Δίκαιο της Θάλασσας (μαζί με τις ΗΠΑ, τη Βενεζουέλα και το Ισραήλ) και ο κύριος λόγος ήταν η ύπαρξη της ΑΟΖ. Επομένως, δεν χρειάζεται να είναι κάποιος ειδικός στο Διεθνές Δίκαιο για να αντιληφτεί την αξία της ΑΟΖ για την Ελλάδα.

Δυστυχώς όμως όλες οι ελληνικές κυβερνήσεις των τελευταίων 30 ετών «σεβάστηκαν» την επιθυμία της Τουρκίας να μη συζητήσουν το θέμα της ΑΟΖ.

Η άρνηση των δυο προηγούμενων ελληνικών κυβερνήσεων να οριοθετήσουν την ελληνική ΑΟΖ με αυτή της

Κύπρου δεν αποτελεί μόνο πράξη δειλίας αλλά και μεγάλης απερισκεψίας. Κλειδί σ' αυτήν την οριοθέτηση είναι το Καστελόριζο, νησί το οποίο κατοικείται –δεν πρόκειται, δηλαδή, για κάποια ακατοίκητη βραχονησίδα– και κατά συνέπεια κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει ότι διαθέτει ΑΟΖ.

Εάν η χώρα μας δεχτεί να προχωρήσει σε οριοθέτηση ΑΟΖ με την Αίγυπτο, χωρίς τον υπολογισμό του Καστελόριζου, η εμφανής συνέπεια θα είναι η Ελλάδα να μην έχει θαλάσσια σύνορα με την Κύπρο!

Τώρα τελευταία, κάποιοι προσπαθούν να μειώσουν την αξία της ΑΟΖ, επιδιώκοντας να μας πείσουν ότι δεν αποτελεί παρά «μόδα!». Ξεχνούν, βέβαια, ότι για πολλά χρόνια κανένα κράτος δεν έχει προσφύγει στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, ζητώντας μόνο την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, αλλά ζητώντας ταυτόχρονα και την οριοθέτηση της ΑΟΖ. Οι ίδιοι

2,5 τρις δολάρια σε 25 χρόνια από φυσικό αέριο για την Ελλάδα

κύκλοι όχι μόνον αγνοούν την αξία της ΑΟΖ, αλλά προσπαθούν να μας πείσουν ότι το Ισραήλ και η Κύπρος κακώς προχώρησαν σε οριοθέτηση της ΑΟΖ, απεμπολώντας τα εθνικά τους συμφέροντα, μια και αγνόησαν την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας. Είναι ξεκάθαρο σε όλους ότι η οριοθέτηση της ΑΟΖ ανάμεσα στην Κύπρο και το Ισραήλ αποτελεί όχι μόνο μια σημαντική οριοθέτηση, αλλά ταυτόχρονα το γεγονός αυτό είχε και άμεσες πρακτικές συνέπειες, εφόσον τα κράτη αυτά έχουν προχωρήσει σε θαλάσσιες έρευνες, για την εξερεύνηση πετρελαίου και φυσικού αερίου και δεν σχεδιάζουν να οριοθετήσουν ποτέ την υφαλοκρηπίδα τους, διότι η έννοια αυτή έχει ξεπεραστεί από το 1982 από την έννοια της ΑΟΖ.

Πρόσφατες έγκυρες μελέτες που έχουν γίνει στην Ανατολική Μεσόγειο καθιστούν πολύ πιθανή (αν όχι σίγουρη) την ύπαρξη πολύ μεγάλων κοιτασμάτων φυσικού αερίου και πετρελαίου. Αυτό εξηγεί την έντονη κινητικότητα στο Αιγαίο και ιδίως στην Ανατολική Μεσόγειο και επιβάλλει στην Ελλάδα να προβεί τώρα στις αναγκαίες κινήσεις για την προάσπιση των κυριαρχικών της δικαιωμάτων που έχουν μεγάλη γεωπολιτική και γεωοικονομική σημασία.

Η Ελλάδα, όταν αποφασίσει να ανακηρύξει ΑΟΖ σε όλες τις θάλασσές της, ακολουθώντας πιστά τις διατάξεις του Δικαίου της Θάλασσας, δεν έχει τίποτα να φοβηθεί από την Τουρκία. Απλώς, η Τουρκία θα αρνηθεί να αναγνωρίσει μια ελληνική ΑΟΖ, όπως ακριβώς έκανε και με την κυπριακή ΑΟΖ. Ωστόσο, η Κύπρος ούτε φοβήθηκε ούτε σταμάτησε τις έρευνες, εξαιτίας της στάσης αυτής της Τουρκίας –αγνόησε συνάμα και τις

απειλές της– και μάλιστα πήρε και την έγκριση της ΕΕ και των ΗΠΑ. Η Άγκυρα θα πρέπει να συνειδητοποιήσει και να αποδεχτεί ότι δεν μπορεί να επιβάλει τις όποιες νεοοθωμανικές βλέψεις της στη σύγχρονη διεθνή πραγματικότητα.

Επομένως, ο δισταγμός της ελληνικής κυβέρνησης είναι εντελώς αδικαιολόγητος, διότι η οριοθέτηση της ΑΟΖ Ελλάδας-Κύπρου θα δημιουργήσει ένα προηγούμενο για το Καστελόριζο και ΑΟΖ που de facto και de jure θα αποτελεί, επίσης, ΑΟΖ της ΕΕ. Τι εννοούσε ο Πρόεδρος της Γαλλίας όταν έλεγε πρόσφατα «Θέλουμε μια ενωμένη Ευρώπη. Η Ευρώπη πρέπει να έχει σύνορα. Διότι μια Ευρώπη χωρίς σύνορα θα είναι μια Ευρώπη χωρίς θέληση, χωρίς ταυτότητα, χωρίς αξίες. Και αν η Ευρώπη δεν υπερασπίζεται τις αξίες της, τότε ποιος θα το κάνει γι' αυτήν;»

Τώρα που η Κύπρος αποφάσισε θαρραλέα να οριοθετήσει την ΑΟΖ της με αυτή του Ισραήλ, δεν υπάρχει πλέον καμία δικαιολογία για την Ελλάδα να μην κάνει το ίδιο με την Κύπρο.

Η Τουρκία προσπαθεί, εδώ και πολύ καιρό, να πείσει τη διεθνή κοινότητα ότι η περιοχή ανάμεσα στο Καστελόριζο, την Κρήτη και την Κύπρο είναι μέρος της τουρκικής ΑΟΖ. Αυτό αποτελεί ξεκάθαρη παραβίαση όλων των κανόνων του Δικαίου της Θάλασσας.

Τα κοιτάσματα φυσικού αερίου, μόνο στην περιοχή της Κρήτης, υπερκαλύπτουν 5 φορές το χρέος και μπορούν να αλλάξουν ριζικά τη θέση της χώρας στον παγκόσμιο οικονομικό και γεωπολιτικό χάρτη.

Τεράστια Παράλειψη

Γι' αυτόν τον λόγο, η απραξία της Ελλάδας τα τελευταία 30 χρόνια να μην ανακηρύξει ΑΟΖ και να κάνει ταυτόχρονη οριοθέτηση με την Αίγυπτο και την Κύπρο αποτελεί μια τεράστια παράλειψη.

Ακόμα και σήμερα δεν είναι καθόλου αργά να γίνει κάτι τέτοιο. Πρέπει να συμφωνήσουμε για μια τριεθνή οριοθέτηση της ΑΟΖ ανάμεσα στην Ελλάδα, την Κύπρο και την Αίγυπτο που θα δίνει πλήρη επήρεια στο Καστελόριζο και στην Στρογγύλη. Η Τουρκία, σίγουρα, θα μπορεί να ζητήσει παρέμβαση της Χάγης, κάτι που δικαιούται να κάνει, αλλά η θέση της θα είναι νομικά πιο αδύνατη, εάν υπάρχει αυτή η τριεθνής οριοθέτηση, που θα έχει και την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε

περίπτωση που τελικά δεν έχουμε θαλάσσια σύνορα με την Κύπρο, η ζημιά πέραν από πολιτική και ιδεολογική θα είναι και οικονομική, διότι μπορεί να υπάρξει οικονομική ζημιά στην περίπτωση που τα κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου που θα χάσουμε, σε περίπτωση μείωσης της ΑΟΖ του Καστελόριζου και της Στρογγύλης, αποδειχτεί ότι είναι αρκετά μεγάλα.

Άρα, για να ενισχύσουμε την ουσιαστική αλλά και διαπραγματευτική θέση της χώρας μας, είναι καιρός να αρχίσουμε να λέμε για το «Σύμπλεγμα Νήσων του Καστελόριζου», που περιλαμβάνει τα νησιά Άγιος Γεώργιος, Αγριελιά, Βουτσάκια, Μαύρο Ποϊνάκι, Μεγίστη, Πολυφάδος, Ρω, Στρογγύλη, Τραγονέρα, Ψωμί και Ψωραδιά.

Εάν η χώρα μας δεχτεί να προχωρήσει σε οριοθέτηση ΑΟΖ με την Αίγυπτο, χωρίς τον υπολογισμό του Καστελόριζου, η εμφανής συνέπεια θα είναι η Ελλάδα να μην έχει θαλάσσια σύνορα με την Κύπρο!

Σύμπλεγμα νήσων Καστελόριζου

Το Γαλλικό προηγούμενο με τα «Διασκορπισμένα Νησιά» στον Ινδικό Ωκεανό

Όσοι πιστεύουν ότι το σύμπλεγμα Καστελόριζου είναι μακριά και δεν μπορεί να υποστηριχθεί από το ελληνικό κράτος, ας εξετάσουν τι κάνει το γαλλικό κράτος με τα «Διασκορπισμένα Νησιά» στον Ινδικό ωκεανό. Αυτά τα νησιά βρίσκονται στο σύνολό τους γύρω από τη Μαδαγασκάρη. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για τα νησιά: Γκλοριόζος, Χουάν ντε Νόβα, Μπάσσας ντε Ίντια, Ευρώπη και Τρομελίν. Τα «Διασκορπισμένα Νησιά» αποτελούν την Πέμπτη περιφέρεια των Γαλλικών Νότιων και Ανταρκτικών εδαφών. Ενώ κανένα δεν έχει μόνιμους κατοίκους, όλα, εκτός από ένα, έχουν αεροδρόμιο μήκους μεγαλύτερου των 1.000 μέτρων. Η διοίκηση αυτών των νησιών βρίσκεται στο νησί Ρεϊνιόν. Αν σε αυτά τα νησιά προσθέσουμε και τη Μαγιότ, που έγινε επίσημα το 2011 το 101 διαμέρισμα της Γαλλίας,

Το πρώτο βήμα καθορισμού και οριοθέτησης της ελληνικής ΑΟΖ, πρέπει να γίνει με την Ιταλία, το δεύτερο με την Αλβανία, το τρίτο με την Λιβύη, το τέταρτο με την Αίγυπτο, το πέμπτο με την Κύπρο και μόλις το τελευταίο με την Τουρκία.

τότε η συνολική ΑΟΖ που προσφέρουν στη Γαλλία είναι περισσότερα από ένα εκατομμύριο τετραγωνικά χιλιόμετρα. Κι αν νομίζουν μερικοί ότι αυτά τα νησιά είναι εύκολες υποθέσεις σε σχέση με το δικό μας «Σύμπλεγμα του Καστελόριζου», ας θυμηθούν ότι ο Μαυρίκιος διεκδικεί το Τρομελίν, οι Κομόρες και οι Σεϋχέλλες τα Νησιά Γκλοριόζος και η Μαδαγασκάρη τα υπόλοιπα Διασκορπισμένα νησιά. Όμως η Γαλλία τα υποστηρίζει έμπρακτα με τη συχνή ή και αδιάλειπτη παρουσία επιστημόνων και στρατιωτικών, με ό,τι αυτό συνεπάγεται. Δεν παρέλειψε δε να συμπεριλάβει την απεικόνισή τους σε μικρό πλαίσιο και στο κάτω μέρος των χαρτονομισμάτων του ευρώ (€).

Μετά από αυτά τα στοιχεία, ο καθένας μας βλέπει σίγουρα διαφορετικά τα νησιά που αποτελούν το «Σύμπλεγμα Καστελόριζου» (Άγιος Γεώργιος, Αγριελιά, Βουτσάκια, Μαύρο Ποϊνάκι, Μεγίστη, Πολυφάδος, Ρω, Στρογγύλη, Τραγονέρα, Ψωμί και Ψωραδιά), καθώς και πόσο κοντινά είναι όταν τα βλέπουμε με αυτόν τον τρόπο. Τα συγκεκριμένα νησιά προσφέρουν μια

τεράστια ΑΟΖ στην Ελλάδα, και είναι χάρη σε αυτά που η Ελλάδα έχει τη δεύτερη μεγαλύτερη ΑΟΖ μέσα στη Μεσόγειο, όπως η Γαλλία έχει τη δεύτερη μεγαλύτερη ΑΟΖ στον κόσμο, και αυτή λόγω των νησιών της. Το γαλλικό παράδειγμα των «Διασκορπισμένων Νησιών» δείχνει τη μεθοδολογία που πρέπει να ακολουθήσουμε με το «Σύμπλεγμα Καστελόριζου». Δεν είναι, λοιπόν, τα μεγέθη των νησιών που έχουν τόση σημασία, αλλά η έκταση της ΑΟΖ που δημιουργεί η ύπαρξή τους και μόνο. Γι' αυτόν τον λόγο, πρέπει να ενισχύσουμε την οικονομική –κι όχι μόνον– δραστηριότητά τους και να ξεκαθαρίσουμε σε όλους ότι δεν πρόκειται να τα εγκαταλείψουμε ακόμα κι αν τα κατηγορούν ότι προκαλούν ενοχλήσεις στη διπλωματία. Η διπλωματία έχει νόημα και μόνο μέσα στις δυσκολίες, διότι βρίσκει τρόπο να τις ξεπερνά. Σκοπός μας δεν είναι η διευκόλυνση της διπλωματίας, σκοπός μας είναι η αξιοποίηση της ελληνικής ΑΟΖ.

Παράδειγμά μας ας γίνει ο εκλιπών Πρόεδρος της Κύπρου Τάσος

Το τρίγωνο Κρήτη-Καστελόριζο-Κύπρος έχει το φυσικό αέριο που λείπει από την Ευρώπη. Η γηραιά ήπειρος αναζητά πρόσθετες πηγές προμήθειας φυσικού αερίου, πέραν της Ρωσίας και της Βόρειας Αφρικής.

που είπε ότι δεν αναγνωρίζει την κυπριακή ΑΟΖ, ενώ οι ΗΠΑ και η ΕΕ την αποδέχθηκαν αμέσως.

Συνεπώς, η κήρυξη της ΑΟΖ είναι μια μονομερής ενέργεια ενός ανεξάρτητου και κυρίαρχου κράτους, με βάση τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου και του Δικαίου της Θάλασσας. Η

Παπαδόπουλος, ο οποίος με περίσσιο θάρρος ανακήρυξε ΑΟΖ το 2004, έχοντας μόνο «4 άρματα μάχης και 2 ελικόπτερα», απέναντι σε μια Τουρκία

οριοθέτησή της ακολουθεί την κήρυξη και αποτελεί αντικείμενο επί μέρους διμερών συμφωνιών με άλλα γειτονικά κράτη.

ΑΟΖ Συμπλέγματος Νήσων Καστελόριζου

Άρα, στην παρούσα φάση, δεν υφίσταται κανένα απολύτως πρόβλημα στο να κηρύξει η Ελλάδα τη δική της ΑΟΖ. Είναι απλά μια πολιτική και στρατηγική απόφαση μιας ελληνικής κυβέρνησης.

Όπως φαίνεται στον παραπάνω χάρτη, το «Σύμπλεγμα Νήσων Καστελόριζου» έχει ΑΟΖ περίπου ίση σε έκταση με της Πελοποννήσου. Επιπλέον, γειτνιάζει και εφάπτεται με την ΑΟΖ της Κύπρου, δίνοντας συνεκτικότητα και συνέχεια στον ελληνικό με τον κυπριακό χώρο.

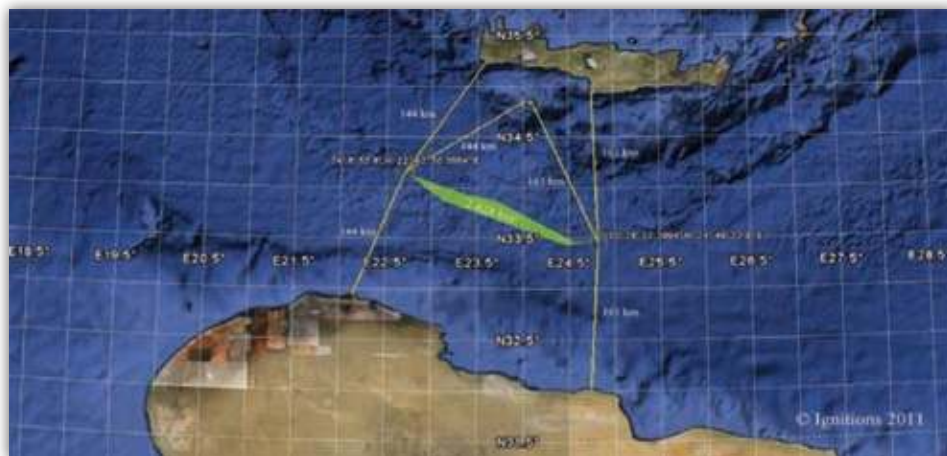
Η Ελλάδα έχει τη δεύτερη μεγαλύτερη ΑΟΖ της Μεσογείου. Αυτό δεν αλλάζει όπως ούτε το ότι η Ανατολική Μεσόγειος έχει από τα μεγαλύτερα κοιτάσματα φυσικού αερίου του κόσμου. Επιπλέον, τώρα πια υπάρχει πολιτική βούληση για τη θέσπιση της ΑΟΖ.

Η Ελλάδα οφείλει πολλά για το θέμα της ΑΟΖ στον Τάσο Παπαδόπουλο, τον Σόλωνα Κασσίνη, τον Θεόδωρο Καρυώτη, τον Βασίλη Μαρκεζίνη, τον Ηλία Κονοφάγο, τον Αντώνη Φώσκολο, τον Νίκο Λυγερό και άλλους λιγότερο ή περισσότερο γνωστούς που ασχολήθηκαν και προώθησαν αυτό το εθνικής σημασίας ζήτημα.

Υδρογονάνθρακες νότια της Κρήτης: η Γεωλογία δείχνει την ύπαρξη τεράστιων αποθεμάτων

Τώρα που το θέμα της ΑΟΖ έχει γίνει πλέον ένα όραμα, θα ήταν καλό να το ενισχύσουμε και με τις γεωλογικές μας γνώσεις. Καθηγητές από την Κρήτη υποστηρίζουν ότι η νότια και νοτιοανατολική θαλάσσια περιοχή της Κρήτης παρουσιάζει τις υψηλότερες πιθανότητες εντοπισμού υδρογονανθράκων, κυρίως φυσικού αερίου.

Σύμφωνα με τον καθηγητή του Πολυτεχνείου, κ. Αντώνη Φώσκολο, νότια της Κρήτης όπου υπάρχουν εννέα λασποηφαιστεια, οι επιστημονικές ενδείξεις μιλούν για πολύ μεγάλα αποθέματα υδρογονανθράκων, που πιθανώς να προσεγγίζουν και το 1,5 τρις κυβικά μέτρα (m³). Υπάρχουν επιστήμονες, σαν τον Αντώνη Φώσκολο, που παλεύουν εδώ και δεκαετίες, για να αναδείξουν μεθοδολογικά την αξία του ελληνικού υπεδάφους· οι ίδιοι έχουν αποδείξει τη σημασία της έννοιας του λασποηφαιστείου, στο πλαίσιο των ερευνών για πετρέλαιο. Μελετούν γεωλογικούς χάρτες, που αποτελούν από μόνους τους όχι μόνο ενδείξεις αλλά πιστοποιητικά της ορθότητας των εκτιμήσεων περί

πετρελαίου και φυσικού αερίου στον χώρο της ελληνικής ΑΟΖ.

Υπάρχει μια σειρά από γεωλογικές και γεωχημικές ενδείξεις, οι οποίες μας προτρέπουν αβίαστα να πούμε ότι νοτίως της Κρήτης υπάρχουν κοιτάσματα υδρογονανθράκων.

Πέραν τούτων, μελέτες από το Πανεπιστήμιο Πατρών, της ομάδας του καθηγητή Ζεληλίδη, προσδιόρισαν και τις τοποθεσίες της ύπαρξης των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων. Αυτές είναι:

- η περιοχή μεταξύ Γαύδου και Σφακίων
- η περιοχή νοτίως της Γαύδου και της Ελληνικής Τάφρου
- η περιοχή μεταξύ Τυμπακίου και Ιεράπετρας
- η περιοχή μεταξύ της Τάφρου του Πλινίου και της Τάφρου του Στράβωνα
- η περιοχή ανατολικά της Ιτάνου
- η περιοχή κοντά στο πεδίο των λασποηφαιστείων Olimpi και
- η Πεδιάδα της Μεσσαράς.

Η Λεκάνη νοτίως της Κρήτης που περιλαμβάνει το Λιβυκό Πέλαγος θεωρείται γεωλογικά, με βάση τις γεωφυσικές μελέτες που έγιναν από την Petroleum GeoServices (PGS), πολύ παρεμφερής με τη Λεκάνη της Λεβαντίνης. Επειδή η Λεκάνη της Λεβαντίνης έχει εκτιμηθεί από τη Γεωλογική Υπηρεσία των ΗΠΑ ότι έχει 3,45 τρισεκατομμύρια m^3 φυσικού αερίου και 1,7 δισεκατομμύρια βαρέλια αργού πετρελαίου, θεωρείται ότι μια τέτοια ποσότητα θα πρέπει να υπάρχει κάτω από την Κρήτη, δεδομένου ότι η έκταση της Μεσογειακής Ράχης είναι διπλά-

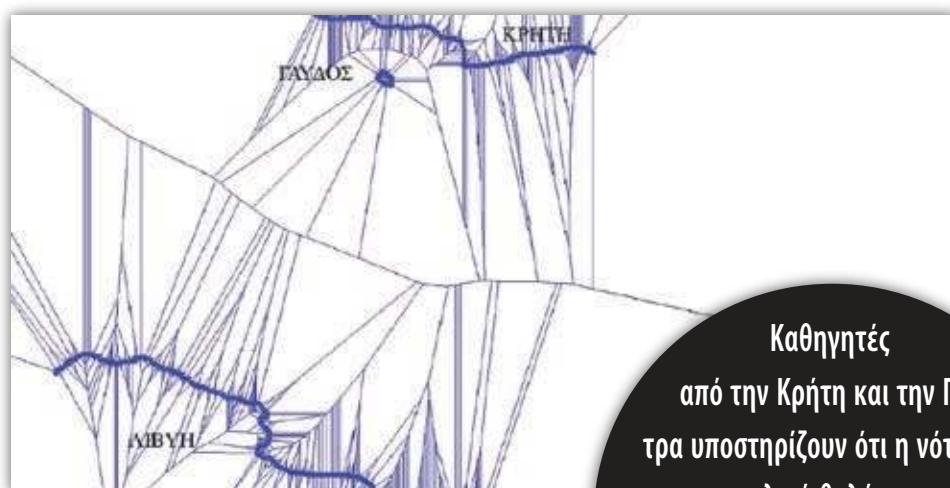
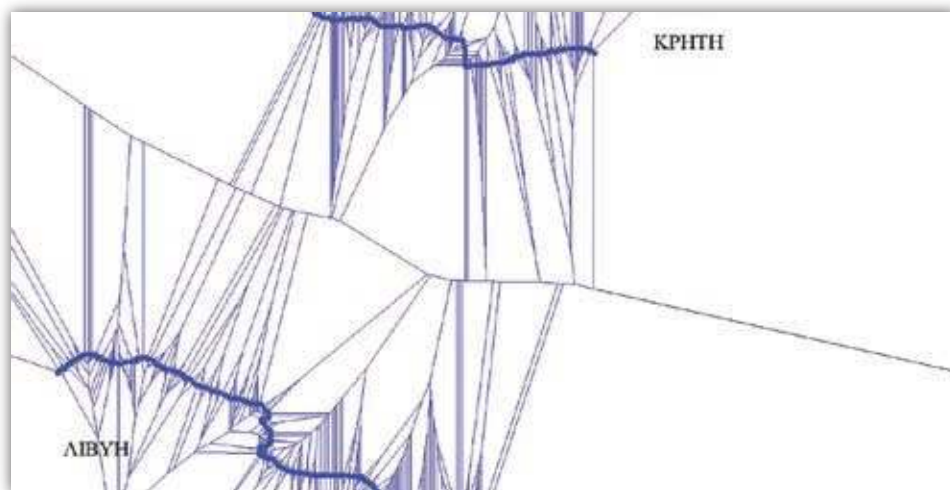
σια από τη Λεκάνη της Λεβαντίνης και δεδομένης της πιθανής ύπαρξης κοιτασμάτων υδρογονανθράκων.

Το ελληνικό τμήμα της Λεκάνης του Ηροδότου θεωρείται από τη γαλλική επιστημονική ομάδα της BEICIP/FRANLAB, που είναι και σύμβουλοι του ΥΠΕΚΑ, ότι μπορεί να έχει έως και 2,5 τρισεκατομμύρια m^3 φυσικού αερίου.

Εν κατακλείδι, κάτω από την Κρήτη, το άθροισμα των πολύ πιθανών κοιτασμάτων φυσικού αερίου ανέρχεται σε 6 τρισεκατομμύρια m^3 και των υγρών υδρογονανθράκων σε 1,7 δισεκατομμύρια βαρέλια. Τα 6 τρισεκατομμύρια m^3 φυσικού αερίου, εκπεφρασμένα σε ισοδύναμα βαρέλια πετρελαίου (1 βαρέλι = 155,373 φυσικού αερίου), ανέρχονται σε 38,64 δισεκατομμύρια βαρέλια αργού πετρελαίου. Κι αν προσθέσουμε και τα 1,7 δισεκατομμύρια βαρέλια, τότε τα πιθανά αποθέματα της Κρήτης, εκπεφρασμένα σε ισοδύναμα βαρέλια αργού πετρελαίου, υπερβαίνουν τα 40 δισεκατομμύρια.

Τα 6 τρισεκατομμύρια m^3 φυσικού αερίου, πολλαπλασιαζόμενα επί 35,315 κυβικά πόδια/ m^3 φυσικού αερίου, μας κάνουν 211,890 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια. Και επειδή κάθε 1.000 κυβικά πόδια αντιστοιχούν προς 1 GJ, το οποίο έχει 10 δολάρια, τα 211,890 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια φυσικού αερίου που έχει η Κρήτη + 1,7 δισεκατομμύρια βαρέλια x 100 δολάρια ανά βαρέλι = 170 δις (\$) δολάρια, αντιστοιχούν σε αξία ορυκτού πλούτου της τάξης των 2 τρις 289 δις (\$) δολαρίων, ήτοι \geq ... τέσσερις φορές η αξία του ελληνικού χρέους, που ανέρχεται στα 500 δις (\$) δολάρια.

Η ύπαρξη κοιτασμάτων υδρογονανθράκων κάτω από την Κρήτη επιβεβαιώνεται όχι μόνο από το ενδιαφέρον που έδειξαν με τη συμμετοχή τους οχτώ πολύ

Καθηγητές από την Κρήτη και την Πάτρα υποστηρίζουν ότι η νότια και νοτιοανατολική θαλάσσια περιοχή του νησιού παρουσιάζει τις υψηλότερες πιθανότητες εντοπισμού υδρογονανθράκων –κυρίως φυσικού αερίου.

μεγάλες εταιρείες γεωφυσικών ερευνών στον διαγωνισμό του ΥΠΕΚΑ, που έληξε στις 2 Μαρτίου του 2012, αλλά και από το γεγονός ότι τρεις εταιρείες γεωφυσικών ερευνών, οι TGS-NOPEC, CGGVERITAS και SPECTRUMGEOSERVICES, που έχουν κάνει γεωφυσικές έρευνες κάτω από την Κρήτη μεταξύ των ετών 2002 και 2009, συμμετέχουν στον διαγωνισμό. Αν από τις γεωφυσικές έρευνες που έκαναν αυτές οι τρεις εταιρείες δεν έβρισκαν τίποτε το ενδιαφέρον, θα συμμετείχαν στον διαγωνισμό, γνωρίζοντας ότι η έρευνα στοιχίζει πάνω από 60

εκατ. δολάρια; Και επειδή πιστεύουν ότι τα έξοδά τους θα υπερκαλυφθούν από τις πωλήσεις των γεωφυσικών δεδομένων σε πολύ μεγάλες πετρελαϊκές εταιρείες, πρέπει να πιστεύουμε ακράδαντα ότι κάτω από την Κρήτη δεν κρύβονται κοιτάσματα τύπου Κατάκολου (17 εκα-

τομμύρια βαρέλια) ή Πατραϊκού Κόλπου (200 εκατομμύρια βαρέλια), αλλά πολύ μεγαλύτερα κοιτάσματα.

Στον παραπάνω χάρτη φαίνεται η επιφάνεια που προσθέτει η ΑΟΖ της Γαύδου στην ελληνική ΑΟΖ, σε σχέση με τη Λιβύη, ενώ χαρακτηριστική είναι η διαφορά που προκύπτει χωρίς τη Γαύδο.

Μετά τη θέσπιση της ΑΟΖ, η συμβολή των πρώτων οριοθετήσεων θα είναι ουσιαστική. Οι έρευνες, επίσημες ή όχι, όσον αφορά τα σεισμικά δεδομένα, υπάρχουν και θα εμφανιστούν σύντομα, πρέπει όμως να εμπεριέχουν και τον καθαρά γεωλογικό παράγοντα. Δεν είναι δυνατόν να μην ενεργοποιήσουμε το γεωλογικό μας δυναμικό.

Θέλουμε δεν θέλουμε, η ΑΟΖ έχει απαιτήσεις στη Φυσική, τη Θερμοδυναμική, τη Χημεία, την Πετροχημεία, τη Σεισμολογία και βέβαια τη Γεωλογία. Η μαθηματική ανάλυση των δεδομένων της ΑΟΖ δεν επαρκεί, αν δεν εμπλουτιστεί από αυτά τα επιστημονικά πεδία τα οποία δεν θεωρούνται και τόσο σημαντικά στο πλαίσιο της ελληνικής κοινωνίας, ενώ υπάρχουν αξιόλογοι

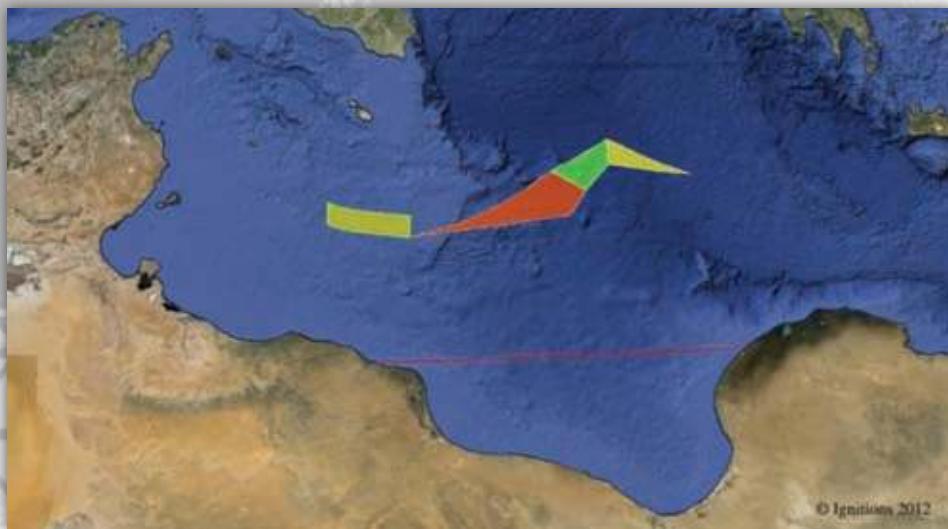
ερευνητές και φοιτητές σε αυτούς τους τομείς που πρέπει να αξιοποιήσει η πατρίδα μας,

για να μπορέσει η ΑΟΖ να προσφέρει όλες τις δυνατότητές της στον ελληνισμό αλλά και στην Ευρωπαϊκή Ένωση γενικότερα. Η κυβέρνηση θα πρέπει να κάνει χρήση και αυτών των γνώσεων, αν θέλει η ΑΟΖ να μην παραμείνει ένα τεχνοκρατικό παίγνιο.

Υδρογονάνθρακες νότια της Κρήτης. Η γεωλογία δείχνει την ύπαρξη τεράστιων αποθεμάτων.

Γαύδος – Λιβύη

Έχουμε το παράδειγμα της Γαύδου με τη Λιβύη. Στην πραγματικότητα, ο καθορισμός της ελληνικής ΑΟΖ δεν έχει λόγο να αρχίσει με την Τουρκία. Θεωρούμε ότι το πρώτο βήμα πρέπει να γίνει με την Ιταλία, η οποία είναι η μόνη χώρα που συνορεύει μαζί μας κι ανήκει στην Ευρωπαϊκή Ένωση, δίχως προβλήματα με την Τουρκία, με την οποία έχουμε ήδη υπογράψει μια σύμβαση όσον αφορά το

F.I.R. Το επόμενο βήμα θα πρέπει να γίνει με την Αλβανία κι αυτό με έναν δίκαιο τρόπο. Το τρίτο βήμα αφορά τη Λιβύη και την επίλυση του προβλήματος της Γαύδου. Το τέταρτο βήμα πρέπει να γίνει με την Κύπρο, έτσι ώστε να ενισχυθεί το όλο πλαίσιο του Ενιαίου Αμυντικού Δόγματος. Και μόνο το πέμπτο βήμα θα αγγίξει την Τουρκία.

Έτσι, αυτή η τελική διαπραγμάτευση, που θα γίνεται βέβαια σε ευρωπαϊκό πλαίσιο, δεν θα είναι σε πρωτογενές επίπεδο, αφού θα έχουν προηγηθεί όλες οι άλλες συμφωνίες και σε ευρωπαϊκό πεδίο και σε ευρωμεσογειακό πεδίο.

Με την ΑΟΖ, η Τουρκία αντιμετωπίζει τεράστιες δυσκολίες όχι μόνο με την Κύπρο, αλλά και με την Ελλάδα. Έχει κατανοήσει ότι το Δίκαιο της Θάλασσας ακολουθεί το δίκαιο και όχι την επεκτατική της θέληση. Γι' αυτόν τον λόγο, κάνει σπασμωδικές κινήσεις με την Κύπρο. Το αστείο της υπόθεσης είναι ότι δυσκολεύεται πλέον να υπερασπιστεί το γόητρό της ως περιφερειακή δύναμη, διότι ένα μικρό νησί λειτουργεί αποτελεσματικά με την ΑΟΖ του, παρά τη θέλησή της.

Η αξιολόγηση γεωλογικών, γεωχημικών και λοιπών γεωστοιχείων που έχουν δημοσιευθεί κυρίως από ξένους επιστήμονες μάς υποδεικνύει την ύπαρξη μεγάλων αποθεμάτων υδρογονανθράκων νότια της Κρήτης και ειδικότερα εντός της Μεσογειακής Ράχης, έκτασης περίπου 80.000 Km², με μεγάλο μέρος της να βρίσκεται εντός της ελληνικής ΑΟΖ. Τα στοιχεία αυτά είναι:

➔ Η γεωλογική και τεκτονική δομή της περιοχής, όπως προκύπτει από δημοσιευμένες εκτεταμένες ερευνητικές εργασίες ξένων ιδρυμάτων και ερευνητών, σε συνδυασμό με τις γεωφυσικές σεισμικές

έρευνες που έχουν ήδη εκτελεστεί.

➔ Η ύπαρξη ενεργών λασποηφαιστειών που εκλύουν φυσικό αέριο. Ένα μέρος του εμφανίζεται υπό μορφή φυσολιδών, ενώ το υπόλοιπο έχει μετατραπεί σε υδρίτες (gas hydrate mounds).

➔ Η ύπαρξη ενεργών συστημάτων παραγωγής υδρογονανθράκων σε μεγάλα βάθη, όπως διαπιστώνεται από τις αναλύσεις που έγιναν σε δείγματα ιζημάτων, τα οποία λήφθηκαν από πυρήνες γεωτρήσεων νότια της Κρήτης του προγράμματος ODP (Ocean Drilling Program).

➔ Η ύπαρξη, εντός της Μεσογειακής Ράχης, επιμέρους Συμπλεγμάτων Επαυξητικών Πρισμάτων (Accretionary prism Complexes). Διεθνώς, όπου έγιναν έρευνες εντός τέτοιων Συμπλεγμάτων, ανακαλύφθηκαν κοιτάσματα υδρογονανθράκων.

➔ Η ύπαρξη ενεργών λασποηφαιστειών νότια της Κρήτης που εκλύουν μεθάνιο πυρολιθικής προέλευσης. Τούτο μπορεί να δικαιολογηθεί μόνο από την ύπαρξη αποθεμάτων πετρελαίου σε μεγάλα βάθη, όπως στην περίπτωση του Κώνου του Νείλου που εφάπτεται της ελληνικής ΑΟΖ και των λασποηφαιστειών της ιζηματογενούς λεκάνης του Ερατοσθένη όπου βρέθηκαν 126 κοιτάσματα φυσικού αερίου με αποθέματα 1,8 τρις m³ και 2 κοιτάσματα αργού πετρελαίου και αναμένονται επιπλέον 1,3 τρις m³. Η PGS εκτιμά ότι εντός της ιζηματογενούς λεκάνης, νότια της Κρήτης, υπάρχουν κοιτάσματα φυσικού αερίου περίπου 1,5 τρις m³, βάσει προσομοίωσής της με αυτήν της Λεβαντίνης του Ισραήλ, στην οποία ήδη βρέθηκαν περίπου 750 δις m³, ενώ η Αμερικανική Γεωλογική Επιθεώρηση (U.S. Geological Survey) εκτιμά, με πιθανότητα 50%, ότι υπάρχουν επιπλέον 3 τρις m³ φυσικού αερίου.

➔ Τα συμπεράσματα της διάσκεψης στα Χανιά του Πολυτεχνείου Κρήτης-Τμήμα Μηχ. Ορυκτών Πόρων, στις 29-9-2011, με θέμα «Ερευνες πετρελαίου και αερίου στην Ελλάδα – Προκλήσεις και Ευκαιρίες».

Πέραν των παραπάνω αποθεμάτων υδρογονανθράκων εντός της Μεσογειακής Ράχης, στην αμέσως νοτιότερα αβυσσική λεκάνη του Ηροδότου (υπόλειμμα της Τηθύος θαλάσσης), φαίνεται να υπάρχουν μεγάλα αποθέματα υδρογονανθράκων. Πράγματι, στο νότιο τμήμα της Αιγυπτιακής λεκάνης του Ηροδότου, τα γεωφυσικά δεδομένα της TGS-NOPEC έδειξαν την ύπαρξη 7 αλληλοεπικαθήμενων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων εντός στρωματογραφικών και τεκτονικών παγίδων, ενώ στην Κυπριακή λεκάνη του Ηροδότου, που εφάπτεται της Ελληνικής, τα γεωφυσικά δεδομένα της PGS ανέδειξαν 3 φωτεινά σεισμικά γεγονότα (Bright Spots) μεγάλου μεγέθους και ενός μικρότερου, που μαρτυρούν την ύπαρξη κοιτασμάτων φυσικού αερίου. Ειδικότερα, για την ελληνική λεκάνη του Ηροδότου, τα αποθέματά της σε φυσικό αέριο ανέρχονται σε περίπου 2 τρις m³ (εκτίμηση της BEICIP / FRANLAB).

Στον πίνακα που ακολουθεί φαί-

νονται τα βεβαιωμένα και εκτιμώμενα αποθέματα φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο και στην Κρήτη σε τρις m³:

Πέραν των παραπάνω αποθεμάτων αερίου Ανατολικής Μεσογείου των (2,7 + 0,3 = 3,0) + 14,8 έως 17,8 = 17,8 έως 20,8 τρις m³, ξένες επιστημονικές δημοσιεύσεις εκτιμούν ότι στη θαλάσσια περιοχή νότια της Κρήτης εντός της ελληνικής ΑΟΖ, στους γεωλογικούς σχηματισμούς μιας έκτασης 60.000 Km², περικλείεται στερεό αέριο (υδρίτες) του απίστευτου μεγέθους των 30 τρις m³. Εκτιμάται ότι μέσα στα επόμενα 5 έως 10 χρόνια θα είναι δυνατή η οικονομική ανάκτηση ενός μέρους του, με βάση τις εξελισσόμενες νέες τεχνολογίες.

Τελικά, τα επιστημονικά ερωτήματα που τίθενται δεν είναι πλέον αν υπάρχουν στο Λιβυκό Πέλαγος ιζήματα μεγάλου πάχους ή συστήματα γέ-

ΑΟΖ Όμορων Κρατών	Βεβαιωμένα	Πολύ Πιθανά	50% Πιθανά
Αίγυπτος	1,8	-	6,3
Ισραήλ	0,9	-	1,8
Κύπρος	-	0,3	2,0
Συρία+Λίβανος	-	-	1,2
Ελλάς / Κρήτη	-	-	3,5-6,5
Σύνολο	2,7	0,3	14,8-17,8

νεσης/παραγωγής υδρογονανθράκων ή καλύμματα (Cap Rock), διότι αυτά είναι διαπιστωμένα, αλλά πού είναι οι θέσεις των στρωματογραφικών η τεκτονικών παγίδων για την εκμετάλλευση των υφιστάμενων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων. Την απάντηση θα δώσουν σύντομα τα σεισμικά ανάκλασης υψηλής ευκρίνειας που θα εκτελεστούν στην περιοχή αυτή, στα πλαίσια του διεθνούς διαγωνισμού που έχει προκηρύξει η Ελληνική Κυβέρνηση.

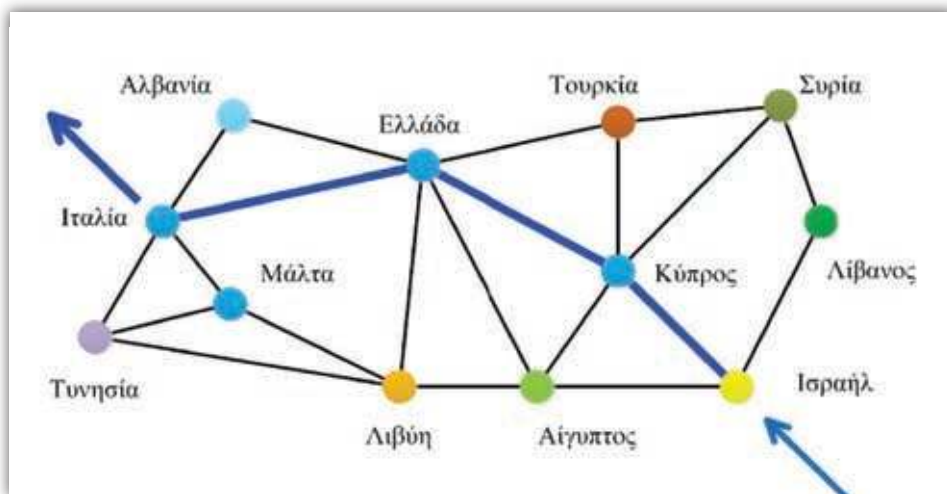
Το τρίγωνο Κρήτη-Καστελόριζο-Κύπρος έχει το αέριο που λείπει από την Ευρώπη

Η Ευρώπη για κάλυψη των αναγκών της σε φυσικό αέριο εισάγει από τη Ρωσία και τη Β. Αφρική (έτος 2010) 250 δις m³. Για την κάλυψη των συνεχώς αυξανόμενων αναγκών της θα απαιτηθεί προοδευτικά η εισαγωγή επιπλέον 900 δις m³ φυσικού αερίου ή, κατά μια αισιόδοξη παραδοχή, περίπου 670 δις m³.

Τα εκτιμώμενα αποθέματα φυσικού αερίου της Ρωσίας είναι της τάξεως των 47 τρις m³, με ετήσια παραγωγή 600 δις m³, εκ των οποίων τα 400 δις

m³ διατίθενται για κάλυψη των εσωτερικών της αναγκών ενώ τα υπόλοιπα 200 δις m³ για εξαγωγές. Ως εκ τούτου, η αισθητή αύξηση των εξαγωγών φυσικού αερίου από τη Ρωσία προς την Ευρώπη εκτιμάται ότι δεν είναι εφικτή, πέραν του γεγονότος ότι η ίδια η Ευρώπη, για γεωπολιτικούς και γεωστρατηγικούς λόγους, δεν θα επιθυμούσε την ολοκληρωτική της εξάρτηση από τη Ρωσία. Επιπλέον, σε μια τέτοια περίπτωση, η Ρωσία θα αναγκαζόταν να ελέγξει περισσότερες πηγές φυσικού αερίου, εκτός της επικράτειάς της στη Δυτική και Κεντρική Ασία από όπου προμηθεύονται φυσικό αέριο το Πακιστάν, η Ινδία και η Κίνα και όπου η Αμερική έχει έντονη την παρουσία της, με συνέπεια αντιδράσεις και δημιουργία ευρύτερων συσπειρώσεων και αποσυσπειρώσεων κρατών, με ορατό τον κίνδυνο δημιουργίας ανεξέλεγκτων δυσμενών καταστάσεων.

Με βάση αυτά που αναφέρθηκαν, η Ευρώπη θα πρέπει από τώρα να αναζητά πρόσθετες πηγές προμήθειας φυσικού αερίου, πέραν της Ρωσίας και Β. Αφρικής. Μοναδική λύση είναι η

Ανατολική Μεσόγειος, με επίκεντρο το τρίγωνο Κρήτη-Καστελόριζο-Κύπρος, που αναδεικνύεται κεφαλαιώδους σημασίας, από γεωπολιτικής και γεωοικονομικής απόψεως. Επομένως, η Ελλάδα πρέπει να επιταχύνει τις διαδικασίες κατακύρωσης του διεθνούς διαγωνισμού –που έχει ήδη προκηρύξει– ανάδειξης αναδόχου εκτέλεσης των σεισμικών ερευνών στο Ιόνιο και νότια της Κρήτης, την αξιολόγησή τους από τον ανάδοχο και την υπόδειξη ζωνών ειδικού ενδιαφέροντος εκμετάλλευσης κοιτασμάτων υδρογονανθράκων. Θα ακολουθήσει η προκήρυξη διεθνούς διαγωνισμού για την επιλογή αναδόχων εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων, μέσω υποθαλάσσιων γεωτρήσεων, οι οποίοι θα προσφέρουν, μεταξύ των άλλων, στην Ελληνική πολιτεία ένα ποσοστό

(%) από την αντλούμενη ποσότητα πετρελαίου και φυσικού αερίου.

Για τους υπολογισμούς των εκτιμώμενων-αναμενόμενων οικονομικών ωφελειών της Ελλάδας από την 25ετή, κατ' αρχάς, εκμετάλλευση 6 τρις m^3 φυσικού αερίου από τα κοιτάσματα νότια της Κρήτης και στην ελληνική λεκάνη του Ηροδότου, γίνονται οι επόμενες παραδοχές:

➔ Ένα βαρέλι πετρελαίου = \$ 110 = 159 λίτρα = $170 m^3$ φυσικού αερίου ισοδύναμης ενέργειας.

➔ Ένα GigaJoule = 1.000 πόδια³ (cf) = $28,28 m^3$ = 8 \$. Τιμή ενός m^3 αερίου = $8 \$: 28,28 m^3$ = 0,2829 \$ ανά m^3 αερίου. Τιμή φυσικού αερίου ισοδύναμου με 1 βαρέλι πετρέλαιο = $170 m^3 \times 0,2829$ = 48,09 \$.

➔ Εισαγωγές πετρελαίου στην Ελλάδα σε βαρέλια: 400.000 ημερησί-

ως x 365 ημέρες = 146 εκατομμύρια ανά έτος. Για 25 έτη = 146 εκατομμύρια x 25 έτη = 3.650 εκατομμύρια βαρέλια.

➔ Δημιουργία 100 και 200 χιλιάδων θέσεων εργασίας αντίστοιχα στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα για την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων, μέσου ετήσιου εισοδήματος 30.000 \$ ανά θέση εργασίας και φορολόγηση του εισοδήματός τους με συντελεστή 30%.

➔ Παραχώρηση «οικοπέδων» κοιτασμάτων φυσικού αερίου σε εταιρείες εκμετάλλευσής τους, με παροχή στην Ελλάδα του 20% του αντλούμενου φυσικού αερίου και 5% επιπλέον για τις τοπικές κοινωνίες.

Τα εκτιμώμενα οικονομικά οφέλη της Ελλάδας από την 25ετή εκμετάλλευση των κοιτασμάτων φυσικού αερίου των 4 τρις m³ θα είναι:

➔ Από την πώληση (εσωτερικό και Ευρώπη) του 20% του φυσικού αερίου: 20% x 4 τρις m³ x 0,2829 \$

Αξία Κοιτασμάτων

Φυσικού Αερίου εντός Ελληνικής ΑΟΖ

ΑΙΓΑΙΟ: 1,5 δις βαρέλια x 100 \$ = 150 δις \$.

ΙΟΝΙΟ: 2 δις βαρέλια x 100 \$ = 200 δις \$.

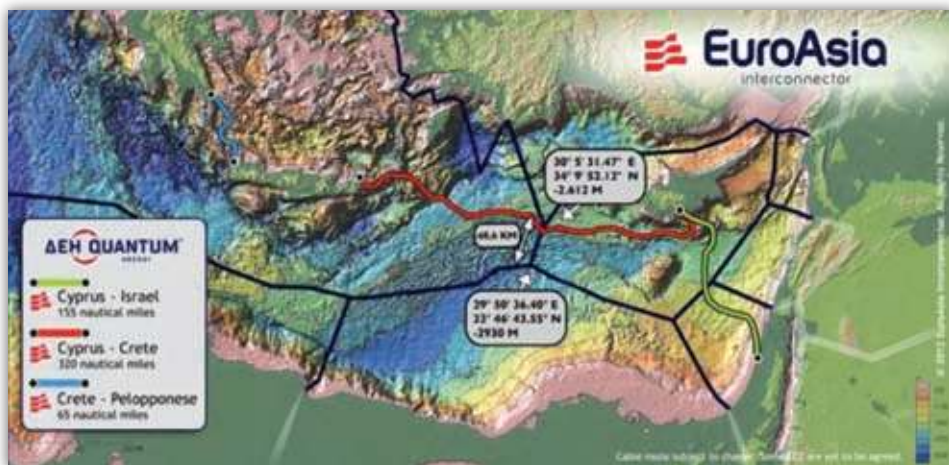
ΚΡΗΤΗ: 14 - 22 δις βαρέλια x 100 \$ = 1,4 - 2,2 ΤΡΙΣ \$.

ΣΥΜΠΛΕΓΜΑ ΚΑΣΤΕΛΟΡΙΖΟΥ: 50 δις βαρέλια x 100 \$ = 5 ΤΡΙΣ \$.

Το φυσικό αέριο υπολογίζεται σε ισοδύναμα βαρέλια πετρελαίου, ώστε να υπάρχει μέτρο αντιστοιχίας και σύγκρισης με το πετρέλαιο, ώστε να κατανοούνται καλύτερα τα αναφερόμενα μεγέθη. Το μέγεθος των κοιτασμάτων έχει υπολογιστεί από το Γεωλογικό Ινστιτούτο των ΗΠΑ και έχει δημοσιευθεί σε σχετικούς χάρτες. Σχετικές μελέτες έχουν γίνει και από το Γαλλικό Ινστιτούτο Πετρελαίου με ανάλογα αποτελέσματα. Η Γαλλία ερευνά τη Μεσόγειο από το 1911.

ανά m³ = 226,3 δις \$

➔ Προοδευτική αντικατάσταση του 70% του εισαγόμενου πετρελαίου από

ελληνικό φυσικό αέριο: $70\% \times 3.650$ εκατομμύρια βαρέλια ($110 - 48,09 = 61,91$ \$) = 158,2 δις \$

➔ Από τη φορολογία του εισοδήματος 300.000 εργαζομένων στη διαδικασία εκμετάλλευσης των 4 τρις m^3 αερίου: $300.000 \times 30.000 \times 30\% \times 25$ έτη = 67,5 δις \$.

Σύνολο 25ετίας = 452,0 δις \$.

Ειδικότερα, η Περιφέρεια Κρήτης από την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων φυσικού αερίου νότια της Κρήτης θα λαμβάνει ετησίως: $25\% \times 226,3$ δις m^3 : 25 έτη = 2,26 δις \$.

Μελλοντικά τα οικονομικά οφέλη της Ελλάδας και Κρήτης θα αυξηθούν εντυπωσιακά, όταν θα αρχίσει η εκμετάλλευση του στερεού αερίου (υδρίτες) –του απίστευτου εκτιμώμενου μεγέθους των 30 τρις m^3 – που περικλείονται στους γεωλογικούς σχηματισμούς νότια της Κρήτης, εντός της ελληνικής ΑΟΖ.

Ενεργειακός Άξονας

Ενεργοποιείται η κομβική θέση της Ελλάδος γενικότερα, με την πλήρη εκμετάλλευση των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων της Ανατολικής Με-

σογείου, τα οποία θα τροφοδοτήσουν την Ευρώπη, με την εξαγωγή του μεγαλύτερου μέρους του παραγόμενου φυσικού αερίου στην Ευρώπη που τόσο έχει ανάγκη.

Δημιουργείται ο ενεργειακός άξονας Ισραήλ-Κύπρος-Κρήτη-Πελοπόννησος-ηπειρωτική Ελλάδα-Ιταλία, με τη μεταφορά και ηλεκτρικής ενέργειας (EuroAsia InterConnector).

Αξιοποιούνται τα κοιτάσματα υδρογονανθράκων ΝΔ. έως ΝΑ. της Κρήτης και η χώρα μας μετατρέπεται από κράτος διακομιστή και καταναλωτή

υδρογονανθράκων σε κράτος-παραγωγό. Η ανάπτυξη ενός τόσο μεγάλου επενδυτικού σχεδίου, υψηλής αξίας και πολύπλοκου στη λειτουργία του, όπως αυτό της εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων και του αγωγού μεταφοράς φυσικού αερίου στην Ευρώπη, θα συμβάλει καθοριστικά στην αποκατάσταση της εθνικής μας υπερηφάνειας και αξιοπρέπειας και από μόνο του θα δώσει μια νέα ώθηση σε κάθε έκφανση της κοινωνικής και πνευματικής ζωής του τόπου μας, καθώς και τα σωστά μηνύματα στις «αγορές».

Αναβαθμίζεται η γεωπολιτική, γεωστρατηγική και γεωοικονομική σημασία της Κρήτης, λόγω της θέσεώς της στην Ανατολική Μεσόγειο και λόγω των οικονομικών ωφελειών που θα έχει η Περιφέρεια Κρήτης από την 25ετή εκμετάλλευση των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων.

Καθίσταται σαφές ότι η Ελλάδα και ειδικότερα η νήσος Κρήτη, με τα κοιτάσματα φυσικού αερίου που διαθέτει και τη μεταφορά του μέσω Ελλάδας στην Ευρώπη, μαζί με το φυσικό αέριο της Κύπρου και του Ισραήλ, γίνονται «κλειδιά» για την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης.

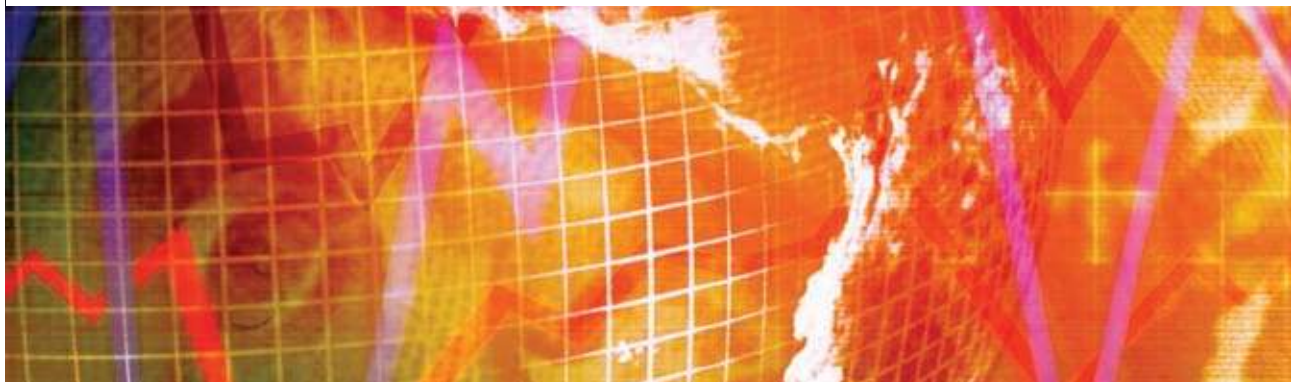
Υπενθυμίζουμε ότι η ανακάλυψη των κοιτασμάτων αργύρου στο Λαύριο, σε συνδυασμό με την ευφυΐα που διέθετε ο Θεμιστοκλής και τις πρωτοβουλίες που ανέλαβε, επέτρεψαν στην Αρχαία Αθήνα, μεταξύ 490 π.Χ. (Μάχη Μαραθώνα) και 480 π.Χ. (Ναυμαχία Σαλαμίνας), να μετατραπεί από χερσαία σε θαλάσσια δύναμη, η οποία έσωσε την πόλη των Αθηνών, τον Ελληνισμό και τη δυτική κουλτούρα από τον αφανισμό από τους Πέρσες. Χωρίς το Λαύριο δεν θα υπήρχε ούτε Κλασική Αθήνα, ούτε Ελλάδα, ούτε Ευρώπη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 📖 Καρυώτη, Θ. – Κασσίνη, Σ. – Λυγερού, Ν., *ΑΟΖ: Από τη Στρατηγική Κίνηση στην Οικονομική Λύση*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2012.
- 📖 Περιοδικό *Επίκαιρα*, www.epikaira.gr
- 📖 Φώσκολος, Α., *Η Γεωοικονομική και Γεωστρατηγική Σημασία των Σημαντικών Κοιτασμάτων Υδρογονανθράκων νότια της Κρήτης για την Ελληνική Οικονομία και την Ενεργειακή Ανεξαρτησία της Ευρώπης. Γεωπολιτική, Γεωστρατηγική και Γεωοικονομική Αναβάθμιση της Κρήτης*.
- 📖 Bruneton, A., "Economic and Geopolitical Importance of Eastern Mediterranean".
- 📖 Konofagos, E., "Gas Fields for Greece and the EU".
- 📖 Foscolos, A., Emphasis on the probable Natural Gas Deposits occurring in the Libyan Sea within the Exclusive Economic Zone of Greece.
- 📖 www.Lygeros.org

Ελεγκτικό Σώμα Στρατού Ξηράς

*100 χρόνια
προσφοράς*

Πρώτο και κύριο προσόν που πρέπει να έχει ο ελεγκτής, προκειμένου να ανταποκρίνεται στις μεγάλες και ποικίλες απαιτήσεις του τόσο σπουδαίου και λεπτού έργου του, είναι το ανεπίληπτο ήθος και η ακεραιότητα του χαρακτήρα, γιατί το επάγγελμα του ελεγκτή είναι επάγγελμα ήθους, όπως ακριβώς το επάγγελμα του δικαστή.

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: Σχης (Ε) Εμμανουήλ Βενάρδος,
Διευθυντής ΓΕΣ/Διεύθυνσης Ελεγκτικού, ΜΒΑ Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών

Το Ελεγκτικό Σώμα συμπληρώνει φέτος 100 χρόνια ζωής. Αφετηρία της ιστορίας του Σώματος υπήρξε ο Νόμος (232/1914), πλην όμως οι διατάξεις του δεν εφαρμόστηκαν από την αρχή, και εκδόθηκε ο Νόμος 372/1914 με τον οποίο το Σώμα Οικονομικού Ελέγχου (όπως ονομαζόταν τότε) αποτελείται από έναν Διευθυντή του Ελέγχου και από Ελεγκτές Α΄, Β΄, και Γ΄ τάξεως.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Κατά την αρχική συγκρότηση του Σώματος, ο Διευθυντής και οι Ελεγκτές Α΄ τάξεως ελήφθησαν από ανωτέρους

Με τα παραπάνω καθιερώθηκε η νέα σύνθεση του Σώματος (Γενικός Διευθυντής Συνταγματάρχης, Βοηθοί Ελεγκτές Α΄ τάξεως Λοχαγοί και Βοηθοί Ελεγκτές Β΄ τάξεως Υπολοχαγοί) η δε Υπηρεσία Ελέγχου περιέλαβε τη Διεύθυνση Ελέγχου στο Υπουργείο Στρατιωτικών, το συμβούλιο των Ελεγκτών και μόνιμη εξωτερική υπηρεσία.

Αργότερα εξεδόθησαν οι Νόμοι 1675/1919 και 2120/1920 που καθιέρωσαν λεπτομερέστετα τις περί ελέγχου διατάξεις, καθώς και τα καθήκοντα, τις υποχρεώσεις και τις διαδικασίες του Σώματος, οι δε Ελεγκτές εξομοιώθηκαν πλήρως με τους λοιπούς Αξιωματικούς του Στρατεύματος.

υπαλλήλους του Κράτους, διπλωματούχους της Νομικής. Οι Ελεγκτές Β΄ και Γ΄ τάξεως από υπαλλήλους μέχρι και του βαθμού του Υπουργικού Γραμματέα. Επίσης, ως Ελεγκτές Γ΄ τάξεως προσελήφθησαν και διπλωματούχοι της Νομικής, υπάλληλοι αναγνωρισμένων τραπεζών.

Κατά το έτος 1917, η τότε Γαλλική Οργανωτική Αποστολή, εισηγήθηκε να λειτουργήσει το Σώμα με βάση τον Νόμο 232/1914. Η εισήγηση έγινε αποδεκτή και εκδόθηκε ο Νόμος 1010/1917 «Περί Οργανώσεως και Λειτουργίας του Σώματος Ελέγχου» και το από 21-12-1917 εκτελεστικό αυτού του Νόμου Βασιλικό Διάταγμα.

Με το από 7-12-1922 Νομοθετικό Διάταγμα καθορίστηκε ο σκοπός του Σώματος Ελέγχου, που ήταν η διενέργεια ελέγχου επί της Οικονομικής Υπηρεσίας του Στρατού εκ των προτέρων (προληπτικός έλεγχος) και αυτής εκ των υστέρων (στην τελευταία συμπεριλήφθηκε και η εκκαθάριση των εξόδων του υλικού του Στρατού).

Σημαντικό σταθμό στην ιστορία του Σώματος, αποτέλεσε το από 23-2-1926 Νομοθετικό Διάταγμα «Περί Αρμοδιότητας Σωμάτων Ελέγχου, Επιμελητείας, Διαχειρίσεων, Εκκαθαρίσεως Δαπανών και Υλικού Στρατού». Με τις διατάξεις

αυτού του Νομοθετικού Διατάγματος καθορίστηκε η αποστολή, οι αρμοδιότητες, η οργάνωση και η διάρθρωση του Σώματος και των Υπηρεσιών του.

Στο Σώμα ανατέθηκε η ενέργεια προληπτικού ελέγχου επί των δαπανών, αγορών και εργασιών άνω των 10.000 δρχ., καθώς και η ενέργεια του εκ των υστέρων ελέγχου, σε όλες τις διαχειρίσεις χρηματικού και υλικού του Στρατού, με διενέργεια συνεχών λεπτομερών επιθεωρήσεων σε αυτές, καθώς και σε κάθε πρόσωπο διαχειριζόμενο χρήματα ή υλικά πάσης φύσεως της Στρατιωτικής Υπηρεσίας.

Υπό την εποπτεία του Σώματος, υπήχθησαν και το Σώμα Εκκαθαρίσεως, και το υφιστάμενο τότε Κεντρικό Γραφείο Εκκαθαρίσεως Υλικού. Ανατέθηκε, επίσης, στο Σώμα η συγκέντρωση των μηνιαίων

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ - ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ/ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ

- ↳ Διευθυντής - Επιθεωρητής:
Υποστράτηγος
- ↳ Γραφείο Προσωπικού
- ↳ Γραφείο Επιθεωρήσεων
- ↳ Γραφείο Συμβουλίου Ελεγκτών

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΛΕΓΧΟΥ ΦΡΟΥΡΩΝ

Αθηνών - Πειραιώς &
Θεσσαλονίκης

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΛΕΓΧΟΥ ΜΕΓΑΛΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ

Σωμάτων Στρατού, Μεραρχιών &
Ταξιαρχιών

αιτήσεων πιστώσεων των Δευτερευόντων Διατακτών, η αποστολή τους στο Ειδικό Λογιστήριο του Υπουργείου Στρατιωτικών και γενικά η παρακολούθησή τους.

Τέλος, οι Ελεγκτές δικαιούνται να ζητούν από το Γραφείο Εκκαθαρίσεως τα αναγκασιότατα στοιχεία για τον έλεγχο των κατά καιρούς εκδιδόμενων χρηματικών ενταλμάτων. Για την εκπλήρωση της παραπάνω αποστολής του, το Σώμα οργανώθηκε όπως παρακάτω:

Η Ιεραρχία του Σώματος αποτελείται από τον βαθμό του Λοχαγού μέχρι του Υποστράτηγου και η στρατολογία των στελεχών γινόταν με διαγωνισμό υποψηφίων Λοχαγών του Ελέγχου, στον οποίον λάμβαναν μέρος Λοχαγοί των Σωμάτων Διαχειρίσεως κάθε αρμοδιότητας και Εκκαθαρίσεως.

Με τις διατάξεις του από 23-2-1926 Νομοθετικού Διατάγματος, λειτουργούσε το Σώμα μέχρι το έτος 1937,

οπότε εκδόθηκε ο Νόμος 776/1937, με τις διατάξεις του οποίου καταργήθηκαν οι Υπηρεσίες Ελέγχου των Μεγάλων Μονάδων και περιορίστηκε το Σώμα σε οκτώ (8) Επιθεωρητές με τον βαθμό του Συνταγματάρχου. Έδρα του Σώματος ήταν το Υπουργείο Στρατιωτικών. Μετά όμως την καθολική αποτυχία του μέτρου αυτού, το έτος 1940, το Σώμα επανήλθε στη προηγούμενη διάρθρωση και οργάνω-

ση και με την προηγούμενη αποστολή και αρμοδιότητες που είχε με το από 23-2-1926 Νομοθετικό Διάταγμα.

Αυτή είναι σε γενικές γραμμές η ιστορία του Σώματος, από την αρχική συγκρότησή του μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Μεταπολεμικά, κατά την ανασυγκρότηση του Εθνικού Στρατού και συγκεκριμένα με τον Νόμο 583/1948 «Περί Οικονομικής Μερίμνης εν τω

Στρατώ Ξηράς» και το AN 888/1949 «Περί Καθορισμού Όπλων και Σωμάτων Στρατού Ξηράς», αναδιοργανώθηκε το Σώμα Ελέγχου, με την ονομασία Σώμα Οικονομικού Ελέγχου, ως ανεξάρτητο Σώμα, το οποίο υπαγόταν, αρχικά, στον Υπουργό των Στρατιωτικών (Γενική Διεύθυνση Υπουργείου Στρατιωτικών). Μετά τη συγκρότηση του Υπουργείου Εθνικής Αμύνης, το Σώμα υπήχθη στον Β' Υπαρχηγό του ΓΕΣ. Ήδη από το έτος 1968 με τον AN 506/1968, το Σώμα μετονομάστηκε σε Ελεγκτικό Σώμα,

για να διακρίνεται από το Οικονομικό Σώμα, του οποίου η νέα αποστολή ήταν η διαχείριση του χρηματικού του Στρατού, παρέμεινε δε ανεξάρτητο και υπαγόμενο απ' ευθείας στην Ιεραρχία του Στρατού, χωρίς τη μεσολάβηση κάποιου κλάδου του ΓΕΣ.

Σήμερα, η λειτουργία του Σώματος ρυθμίζεται με τον Στρατιωτικό Κανονισμό 117-1 (πρώην 364/1949), ο οποίος αναθεωρήθηκε το 2007. Η στελέχωση του Σώματος υλοποιείται με μετάταξη Αξιωματικών Όπλων και Σωμάτων μετά από διαγωνισμό.

Οι επιτυχόντες κατά τον διαγωνισμό μετατάσσονται με τον βαθμό του Ταγματάρχου.

ΑΠΟΣΤΟΛΗ

Με βάση τις ισχύουσες σήμερα διατάξεις, το Ελεγκτικό Σώμα έχει σαν αποστολή:

➔ Τον επί τόπου λογιστικό έλεγχο των πάσης φύσεως διαχειρίσεων παντός περιουσιακού στοιχείου, των λογιστηρίων και των υπολόγων γενικά, καθώς και την καταμέτρηση και διαπίστωση των διαθεσίμων υπολοί-

πων από κάθε περιουσιακό στοιχείο στα χέρια των υπολόγων, σε αντιπαράβολή με τα εξαγόμενα αντίστοιχα από τα λογιστικά βιβλία ή από άλλα στοιχεία υπόλοιπα.

➔ Τη διατύπωση προτάσεων για αποκατάσταση ανωμαλιών, για συμπλήρωση και τροποποίηση μεθόδων, διαδικασιών και συστημάτων του Στρατού, καθώς και τη διατύπωση ουσιωδών παρατηρήσεων για θέματα που έχουν οικονομικές επιπτώσεις σε ό,τι αφορά τον τρόπο προμηθειών, τη ποιότητα, κατάσταση και γε-

νικά τη καλή χρήση οποιουδήποτε μέσου υποστήριξης των Ενόπλων Δυνάμεων. (ΝΔ 721/70 άρθρο 83).

ΠΑΡΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ-ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ

Σήμερα, η οικονομική επιθεώρηση κατευθύνεται και αξιολογείται κεντρικά, ώστε η εικόνα που λαμβάνει η κεντρική διοίκηση να είναι άμεση, αφιλτράριστη και ρεαλιστική. Διασφαλίζεται έτσι μια από τις σημαντικότερες αποστολές του Στρατού στην ειρήνη, που είναι η αποτελεσμα-

τική, διαφανής και νόμιμη διαχείριση των οικονομικών πόρων που του διατίθενται. Στα πλαίσια αυτά, προασπίζει κατά τον καλύτερο τρόπο το δημόσιο συμφέρον, έργο που χρόνια τώρα με αφοσίωση το Ελεγκτικό Σώμα του Στρατού Ξηράς αποδεδειγμένα επιτελεί, ώστε να επιτευχθεί η βέλτιστη επιχειρησιακή λειτουργία, η μέγιστη δυνατή εκμετάλλευση πόρων και προσωπικού, η οικονομία κλίμακας και η εύρυθμη λειτουργία των οικονομικών υπηρεσιών.

Ιδιαίτερα υπό την παρούσα δημοσιονομική κατάσταση της χώρας, το έργο του Σώματος καθίσταται περισσότερο αναγκαίο, και προς επίτευξη αποτελεσματικότερης οικονομικής

εται στη διενέργεια ελέγχου, σύμφωνα με τα Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα (ΔΕΠ), διασφαλίζοντας, έτσι, την ποιότητα των ελέγχων στους φορείς του ΓΕΣ που εφαρμόζουν διπλογραφική λογιστική και

➔ Τα στελέχη να διαθέτουν, κατά το δυνατόν, άρτια επιστημονική κατάρτιση, εξειδικευμένη πείρα, ικανότητα ταχείας αντίληψης και βαθιάς κρίσης, επινοητικότητα, διακριτικότητα, ικανότητα ευχερούς και σωστής έκφρασης, καθώς και επιμέλεια και εργατικότητα.

Ωστόσο όμως, όπως επισημαίνει πολύ εύστοχα και ο επί σειρά ετών πρόεδρος του επιστημονικού συμβουλίου του Σώματος Ορκωτών Ελεγκτών

επιθεώρησης, η Διεύθυνση Ελεγκτικού του ΓΕΣ μεριμνά ώστε:

➔ Τα στελέχη του Σώματος να εμπλουτίζουν διαρκώς τις γνώσεις τους στην εξέλιξη της ελεγκτικής επιστήμης (ήδη μεγάλος αριθμός εξ αυτών είναι κάτοχοι πτυχίων ή μεταπτυχιακών πανεπιστημιακών σχολών οικονομικής κατεύθυνσης).

➔ Αριθμός στελεχών να εκπαιδευ-

Λογιστών Θεόδωρος Γρηγοράκος, πρώτο και κύριο προσόν που πρέπει να έχει ο ελεγκτής, προκειμένου να ανταποκρίνεται στις μεγάλες και ποικίλες απαιτήσεις του τόσο σπουδαίου και λεπτού έργου του, είναι **το ανεπίληπτο ήθος και η ακεραιότητα του χαρακτήρα, γιατί το επάγγελμα του ελεγκτή είναι επάγγελμα ήθους, όπως ακριβώς το επάγγελμα του δικαστή.**

ΕΜΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ

Το έμβλημα του Ελεγκτικού είναι το παρακάτω, το οποίο ερμηνεύεται ως εξής:

Τα Ξίφη

➔ Την υπηρετήση στο Σώμα μόνιμων αξιωματικών προερχομένων από παραγωγικές στρατιωτικές σχολές.

➔ Την αποφασιστικότητα με την οποία τα στελέχη του Σώματος οφείλουν να εκτελούν την αποστολή τους, κατ' εφαρμογή των ισχυουσών διατάξεων και νόμων, για τη διασφάλιση του δημόσιου πλούτου.

Η Δάδα

Το άπλετο φως που διαχέεται με την οικονομική επιθεώρηση στα λογιστικά βιβλία των διαχειρίσεων των Μονάδων και Υπηρεσιών του Στρατού Ξηράς, με κύρια επιδίωξη την ομαλή και σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις λειτουργία τους.

Το Βιβλίο

Τα λογιστικά βιβλία των υπόλογων διαχειριστών όπου καταγράφονται όλες οι διαχειριστικές τους πράξεις και τα οποία αποτελούν κύριο αντικείμενο της οικονομικής επιθεώρησης.

Η Χρονολογία 1914

Το έτος ίδρυσης του Σώματος με βάση το Ν.372/1914. Ως ρητό περιλαμβάνεται η ρήση «**Βασάνοις Ελεγχόντων**». Η φράση αυτή:

➔ Προέρχεται από το έργο του Πλάτωνα *Νόμοι*, όπου στη παράγραφο 946C αναφέρεται: «*Πάσαις βασάνοις χρώμενοι ελευθέραις ελεγχόντων*» που στη νεοελληνική μεταφράζεται «*Διενεργώντας έλεγχο με σχολαστική εξέταση, χρησιμοποιώντας κάθε μέθοδο που αρμόζει σε ελεύθερους πολίτες*».

➔ Εμπεριέχεται στο τμήμα του έργου του Πλάτωνα όπου εξετάζονται οι διαδικασίες με τις οποίες «*οι εύθυνοι*», δηλαδή οι ελεγκτές, κατά τη

περίοδο της αθηναϊκής δημοκρατίας έπρεπε να ελέγχουν τους άρχοντες που διαχειρίζονταν τη δημόσια περιουσία.

➔ Τονίζει και προτρέπει τους οικονομικούς επιθεωρητές να εκτελούν και σήμερα το έργο και την αποστολή τους

με ιδιαίτερα σχολαστικό τρόπο, όπως επιβάλλουν άλλωστε και οι αρχές της Ελεγκτικής επιστήμης, για τη διασφάλιση του δημόσιου πλούτου.

Η Κόκκινη Πένα

Το κόκκινο στυλό το οποίο χρησιμοποιούν οι οικονομικοί επιθεωρητές κατά τη διενέργεια της οικονομικής επιθεωρήσεως και το οποίο, από το μακρινό παρελθόν ακόμα, τους χαρακτηρίζει ως «*κοκκινομολυβάδες*».

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ

&

ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ ΚΡΙΣΕΩΝ

ΚΕΙΜΕΝΟ: Σχης (ΤΘ) Δημήτριος Σιγουλάκης

Είναι γεγονός ότι η Στρατιωτική Διπλωματία έχει τη δική της ιδιόρρυθμη στρατηγική σπουδαιότητα, σε συνδυασμό με την Πολιτική Εθνικής Ασφαλείας και την Εθνική Στρατιωτική Στρατηγική.

Πώς όμως μπορεί η Στρατιωτική Διπλωματία να δραματίσει έναν καταλυτικό ρόλο στον χειρισμό μιας Κρίσεως; Αν μπορούμε να ασπασθούμε την παραπάνω άποψη, κατά πόσο είναι διπλωμάτης ένας πετυχημένος Στρατιωτικός;

Η Στρατιωτική Διπλωματία δυνατόν να εκφραστεί¹ με παρουσία δυνάμεων στην περιοχή ενδιαφέροντος και εκτέλεση κάποιων στρατιωτικών ασκήσεων (προγραμματισμένων ή εκτάκτων), οι οποίες μπορεί να είναι ακόμη και Συμμαχικές. Το λεπτό σημείο εδώ είναι η επιλογή του χρόνου (π.χ. στα πρώτα στάδια μιας αναδυόμενης κρίσης), και αν θα χρησιμοποιηθούν οι παραπάνω δραστηριότητες επ' ωφελεία του χειρισμού μιας κρίσης, σε συνδυασμό με τον επιδιωκόμενο στρατηγικό αντικειμενικό σκοπό. Μπορεί να υλοποιηθεί ανταλλαγή στρατιωτικών επισκέψεων σε επίπεδο κορυφής, εκτός κι αν η εξέλιξη της κρίσης είναι ραγδαία. Δυνατόν όμως να συμβεί και το αντίθετο, η ακύρωση, δηλαδή, προγραμματισμένων επισκέψεων, σε επίπεδο ανώτατης

στρατιωτικής ηγεσίας. Δευτερευούσης, πλην όμως σπουδαίας σημασίας, είναι και η διακρατική συνεργασία σε στρατιωτικά προγράμματα εκπαίδευσης, συμπαραγωγής στρατιωτικών υλικών, παρελάσεων, επισκέψεων των Ακολούθων Άμυνας σε συγκεκριμένα στρατόπεδα, εργοστάσια, σε δραστηριότητες του Υπουργείου Εξωτερικών κ.λπ.

Όλα τα παραπάνω επηρεάζουν έμμεσα τον επιδιωκόμενο στρατηγικό σκοπό και δυνατόν να λειτουργήσουν ως βαρόμετρο στη σωστή διαχείριση μιας κρίσης, σε συνδυασμό και με άλλους παράγοντες. Για παράδειγμα, ο ναυτικός αποκλεισμός της Κούβας,² την 24η Οκτωβρίου 1962, από 90 πλοία (20.000 στρατεύματα) των ΗΠΑ με απειλή στρατιωτικής επέμβασης –όταν έγινε γνωστό ότι έχουν αναπτυχθεί διηπειρωτικοί βαλλιστικοί

πύραυλοι της Ρωσίας– σε συνδυασμό με την πολιτική, διπλωματική προσέγγιση της ρωσικής πλευράς, βοήθησε τελικώς στην εκτόνωση της κρίσης αλλά και στην επίτευξη του στρατηγικού αντικειμενικού σκοπού των ΗΠΑ που ήταν η απομάκρυνση των παραπάνω πυραύλων. Στη διαβούλευση για το χειρισμό της υπόψη κρίσεως, υπήρχαν τότε κάποιοι ένθερμοι υποστηρικτές της στρατιωτικής επέμβασης μόνο.

Η στρατιωτική κινητοποίηση του '87 σε επίπεδο ελληνοτουρκικής έντασης, με αφορμή την έρευνα ελληνικών χωρικών υδάτων από τουρκικό ερευνητικό πλοίο, έδωσε το μήνυμα στη γείτονα χώρα ότι είμαστε έτοιμοι για κάθε ενδεχόμενο, ακόμη και για κλιμάκωση της έντασης, θέτοντας παράλληλα κόκκινες απαγορευτικές γραμμές.

Η στρατιωτική παρουσία δύο αεροπλανοφόρων² με μεγάλο αριθμό συνοδευτικών πλοίων των ΗΠΑ, στην περιοχή των στενών της Ταϊβάν στην Κίνα, το 1996, απέτρεψε –σε συνδυασμό με διπλωματικές δραστηριότητες, αντίστοιχες ανακοινώσεις Τύπου και μεγάλη συγκέ-

ντρωση στρατιωτικών δυνάμεων και από τις δύο πλευρές– τη στρατηγική φιλοδοξία των Κινέζων για στρατιωτική επιχείρηση εναντίον της Ταϊβάν. Ο στρατηγικός στόχος των ΗΠΑ για μη ανάληψη στρατιωτικής επιχείρησης εις βάρος της Ταϊβάν από την Κίνα επετεύχθη.

Η σχεδόν καθημερινή υπερπτήση τουρκικών μαχητικών αφ/ών πάνω από το FIR Αθηνών, με παράβαση του διεθνούς δικαίου, χωρίς υποβολή σχεδίων πτήσεως, υλοποιώντας πολυάριθμες παραβάσεις και παραβιάσεις του ΕΕΧ, εκφράζει τη στρατιωτική διπλωματία της γείτονος χώρας, στα πλαίσια των μακροπρόθεσμων στρατηγικών τους στόχων.

Σαφέστατα η κρίση των Ιμίων είχε έντονα στοιχεία έκφρασης της στρατιωτικής διπλωματίας και από τις δύο πλευρές, ως μέρος της Διαχείρισης Κρίσεως. Ωστόσο το ζητούμενο είναι ποιους παράγοντες πρέπει να λαμβάνει υπόψη η σχεδίασή της αλλά και ποιες αντίστοιχα είναι οι ενδεικνυόμενες απαντήσεις, με γνώμονα πάντα το επιθυμητό αποτέλεσμα από μια κρίση, που να εξυπηρετεί την Πολιτική Εθνικής Ασφαλείας (ΠΕΑ)

και την Εθνική Στρατιωτική Στρατηγική (ΕΣΣ). Θα μπορούσαμε να το παρομοιάσουμε με «άνοιγμα» ενός μετρητή σε μια διεθνή παρτίδα σκάκι όπου αναζητείται η αντίστοιχη τακτική αντίδραση.

Όταν ο Sun Zu (ή Zi), πριν από 2500 περίπου χρόνια στην Κίνα,³ έλεγε ότι «θα πρέπει να επιδιώκουμε την υποταγή του εχθρού χωρίς μάχη» εννοούσε σαφέστατα την επίτευξη των στρατηγικών μας στόχων, ει δυνατόν χωρίς μάχη.

Χαρακτηριστικό σύγχρονο παράδειγμα αποτελεί η αιφνιδιαστική στρατιωτική παρουσία των ρωσικών στρατευμάτων, υπό καλυμμένη, αρχικά, ιδιότητα έξωθεν των στρατιωτικών βάσεων της χερσονήσου της Κριμαίας στα γεγονότα της Ουκρανικής Κρίσεως, τον Μάρτιο του 2014. Η πρωτοποριακή αυτή κίνηση, βασισμένη σε ακριβείς πληροφορίες για τις δυνατότητες των Ουκρανικών ΕΔ, για την ετοιμότητά τους κατά τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο και για την τοπική κοινή γνώμη, σε συνδυασμό με την κινητοποίηση της ρωσικής στρατιωτικής μηχανής –για όποια περαιτέρω κλιμάκωση απαιτούνταν– και της

ρωσικής διπλωματίας, αλλά και με την ειρηνική διέξοδο από την Κρίση με το δημοψήφισμα της 16ης Μαρτίου 2014, αιφνιδίασε στην ουσία την Ουκρανία και τη διεθνή κοινότητα, επιτυγχάνοντας για τη Ρωσία τον στρατηγικό της ΑΝΣΚ «χωρίς μάχη».

Η Διαχείριση μιας Κρίσεως, ως γνωστό, έχει εκ φύσεως έντονα τα στοιχεία της ραγδαίας εξελίξεως, της πίεσεως του χρόνου, της αποφυγής αιφνιδιασμού στη φίλια πλευρά, με παράλληλη επίτευξή του στην αντίπαλη πλευρά, αλλά κυρίως της αναζήτησης της πρέπουσας λύσης, δια μέσου ενός καλοσχεδιασμένου μηχανισμού ή συστήματος χειρισμού κρίσεως που να εξυπηρετεί τους στρατηγικούς σκοπούς ενός κράτους ή μιας Συμμαχίας.

Οι συνήθεις λύσεις που αναζητούνται δυνατόν να είναι δυνητικές επιλογές (Preventive Options)¹ όπως πολιτικές, διπλωματικές, οικονομικές, χρήση των ΜΜΕ αλλά και στρατιωτικές επιλογές, πέραν των όποιων στρατιωτικών μέτρων που επαυξάνουν την ασφάλεια, ετοιμότητα και προετοιμασία για εφαρ-

μογή των όποιων σχεδίων επιχειρήσεων.

Θα μπορούσαν όμως οι όποιες στρατιωτικές επιλογές να συνεισφέρουν στον σωστό χειρισμό μιας κρίσης; Η απάντηση, βεβαίως, δεν είναι απλή, όπως δεν είναι απλή αλλά πολυσύνθετη η όποια διαχείριση κρίσεως που μπορεί πιθανόν να οδηγήσει ακόμη και σε εμπόλεμη σύρραξη.

Στην προκειμένη περίπτωση, μιλάμε πάντα για μια κρίση στρατιωτικής φύσεως, η οποία, ως γνωστό, δυνατόν να προκληθεί τυχαία ή σκόπιμα από μια χώρα (ή και από δύο ή περισσότερες), όπως έχει συμβεί στις περιπτώσεις της χώρα μας με τη γείτονα εξ ανατολών χώρα ή όπως συνέβη στα γεγονότα προ των δύο παγκοσμίων πολέμων.

Ο προκαλών μια κρίση έχει το πλεονέκτημα του αιφνιδιασμού και φυσικά, έχοντας την πρωτοβουλία της πρώτης κίνησης, έχει δυνατότητα χρήσης στρατιωτικής διπλωματίας αλλά και επιλογής για το πότε θα εκτονώσει ή θα κλιμακώσει μια ένταση ή κρίση. Βεβαίως, η σχεδίαση της τεχνητής κρίσης, ο βαθμός του επιθυμητού αιφνιδιασμού είναι σε αλληλεπίδραση με την αναμενόμενη εχθρική αντίδραση, τις στρατηγικές αλλά και τακτικές πληροφορίες και τους επιθυμητούς

αντικειμενικούς στρατηγικούς στόχους. Εδώ ο προκαλών την κρίση προσπαθεί «να μας διαβάσει», υπολογίζοντας όλα τα πιθανά σενάρια αλλά και επιδιώκοντας ένα πιθανό στρατηγικό σφάλμα ή ολίσθημα, που ενδεχομένως να είναι ακόμη και σε πολιτικό επίπεδο. Ο απώτερος στόχος είναι να επιτύχει τις μακροπρόθεσμες πολιτικές στρατηγικές του επιδιώξεις με άλλα μέσα και εννοούμε με στρατιωτικά μέσα. Ο πόλεμος είναι η συνέχεια της πολιτικής με άλλα μέσα, αλλά αν οι θυσίες και το κόστος αυτού είναι μεγαλύτερες από τον πολιτικό στρατηγικό αντικει-

μενικό σκοπό, τότε οδηγούμαστε στην ειρήνευση⁴ (Clausewitz). Πολύ απλά, θα πρέπει να οδηγήσουμε τον αντίπαλο στην απόφαση ότι, βάσει του υπολογισμού των θυσιών και του κόστους (χάρη στις Ένοπλες Δυνάμεις μας αλλά και στις συνολικές συνιστώσες που θα συνεισφέρουν στον επικείμενο πόλεμο –και εννοούμε τη χώρα με τον πληθυσμό της αλλά και τους Συμμάχους μας (Alliance power), δεν αξίζει να γίνει πόλεμος.

Ωστόσο, η αντίπαλη πλευρά, ενδεχομένως, να έχει σχεδιάσει βραχυπρόθεσμους στρατηγικούς αντικειμενικούς σκοπούς (ΑΝΣΚ), με προδιαγραμμένη εκτόνωση μιας κρίσεως, προσπαθώντας να αντλήσει εκτιμήσεις από υλοποίηση σχεδίων, χρόνους αντιδράσεως, τρόπους αναπτύξεως, δόγμα εχθρικών δυνάμεων, αντιδράσεις ειδικών υπηρεσιών, δυνατότητα άμεσης λήψης στρατηγικών-τακτικών πληροφοριών κ.λπ.

Αντίθετα, η προκαλούμενη πλευρά σε μια κρίση προσπαθεί αφ' ενός να μην αιφνιδιασθεί σε στρατηγικό και τακτικό επίπεδο και αφ' ετέρου να «διαβάσει» με τη σειρά της, εκτιμώντας τις επιδιωκόμενες προθέσεις της άλλης πλευράς. Το μεγάλο ζητούμενο, βέβαια, είναι ο ορθός τρόπος διαχείρισης της κρίσης, στα πλαίσια της επιδιωκόμενης πολιτικής Διαχείρισης Κρίσεως, ώστε να εξυπηρετηθούν τα εθνικά μας συμφέροντα.

Η άποψη ορισμένων σχολιαστών ότι η Διαχείριση μιας Κρίσεως ανήκει στη σφαίρα της Πολιτικής ή της Διπλωματίας (Soft power) είναι μερικώς σωστή όπως αντίστοιχα είναι ότι η Διαχείριση αυτής πρέπει να έχει μόνο μια στρατιωτική δυναμική αντίδραση (hard power). Η αλήθεια πρέπει να είναι κάπου στη μέση όπου θα πρέπει να συνδυάζουμε τα παραπάνω, ανάλογα με τη βαρύτητα

της κρίσεως και εννοούμε τον νέο όρο της Έξυπνης Διαχείρισης Κρίσεως (Smart Power=Soft + Hard Power). Αξίζει να σημειωθεί ότι ως hard power νοείται και η επιβολή ισχυρών οικονομικών μέτρων-κυρώσεων.

Κλειδί, ως συνέχεια στα παραπάνω, αποτελούν οι απαντήσεις στις παρακάτω ερωτήσεις:

- Τι κάνουν οι Στρατιωτικές Δυνάμεις του εχθρού κατά την εξέλιξη της κρίσεως;

- Έχει αρχίσει μεταστάθμευση ή προώθηση Στρατιωτικών Μονάδων;

- Τι ατμόσφαιρα υπάρχει στα πολεμικά Α/Δ, ναυστάθμους της άλλης πλευράς, στρατόπεδα Ειδικών Δυνάμεων;

- Ποιος θα μπορούσε να είναι ο πολιτικός στρατηγικός αντικειμενικός σκοπός από την αναδυόμενη κρίση;

- Έχει αρχίσει επαφή υψηλών πολιτικών προσώπων με άλλες χώρες ή Οργανισμούς στα πλαίσια πολιτικής υποστήριξης (Alliance Power);

- Έχει αρχίσει εξύψωση του ηθικού στον πληθυσμό της άλλης χώρας δια των ΜΜΕ;

- Συσχετίζεται το επίκεντρο της Κρίσης με άλλα γεγονότα;

- Υπάρχει ιστορικό επανάληψης του τρόπου πρόκλησης της Κρίσης και ποια είναι τα αντλούμενα χρήσιμα συμπεράσματα ή διαπιστώσεις επ' ωφελεία της παρούσας κρίσης;

- Ποιο είναι το Στρατηγικό Κέντρο Βάρους της άλλης πλευράς στην εξελισσόμενη κρίση και τι ενέργειες θα μπορούσαμε να κάνουμε για να το επηρεάσουμε ή να το εξουδετερώσουμε;

Όταν το 415 π.Χ., στη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου,⁵ οι Αθηναίοι με την παρουσία του στόλου τους απαίτησαν από τους Μηλιούς να γίνουν μέλη

της Συμμαχίας τους, δίνοντάς τους αρχικά μικρό χρόνο για να αποφασίσουν και εν συνεχεία, όταν αυτοί αρνήθηκαν, έσφαξαν τους άνδρες της Μήλου, στην ουσία εφάρμοσαν ένα τετελεσμένο δυναμικό τρόπο προσέγγισης νέων μελών στη Συμμαχία της Δήλου. Με το περιστατικό αυτό, έθεσαν τα θεμέλια για τη λεγόμενη Στρατηγική του εξαναγκασμού (Coercion Strategy ή ως όρος Hawk engagement), γεγονός που αποτελεί αντικείμενο σπουδής σε πολλά ξένα Κολέγια ή Στρατιωτικά Ινστιτούτα.

Η Στρατιωτική Διπλωματία θα πρέπει, σε πρώτο επίπεδο, να υιοθετήσει μια από τις δύο επιλογές: της καταλλήλου δυναμικής απαντήσεως (συνήθως στρατιωτικής δραστηριότητας) ή της σκόπιμης αδιαφορίας, πλην όμως σιωπηρής διακριτικής παρακολούθησής της εξελίξεως με ετοιμότητα αντιδράσεως.

Η υιοθέτηση της πρώτης επιλογής θα πρέπει να είναι άμεση, επαρκής για την περίπτωση και, ει δυνατόν, διαφορετική κάθε φορά, ώστε να δημιουργεί προϋποθέσεις αιφνιδιασμού. Θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακή, αν επιδιώκουμε, και μόνο με την παρουσία μας, να δώσουμε το μήνυμα ότι «είμαστε έτοιμοι για κάθε ενδεχόμενο ακόμη και για κλιμάκωση της έντασης». Παράλληλα, επηρεάζουμε έμμεσα το ηθικό των δικών μας τμημάτων αλλά και του τοπικού πληθυσμού. Είναι όμως σκόπιμο να συνδυασθεί με κάποιο άλλο δυναμικό παράγοντα, όπως η Πολιτική ενημέρωσης του Κοινού, η σχεδίαση ψυχολογικών επιχειρήσεων ή ακόμη σε συνδυασμό με τις επαφές σε Πολιτικό ή Διπλωματικό επίπεδο.

Η δεύτερη επιλογή της σκόπιμης αδιαφορίας εξυπηρετεί τη Στρατηγική του κατευνασμού και της αποφυγής κλιμάκωσης της έντασης, αλλά ενέχει τον κίνδυνο του αιφνιδιασμού, της εσφαλ-

μένης εκτίμησης και της βαθμιαίας αύξησης των στρατηγικών απαιτήσεων της αντίπαλης χώρας ή ακόμη και τον επηρεασμό του ηθικού του φίλιου προσωπικού και την αρνητική επίδραση στην κοινή γνώμη. Προς τούτο, για να μην υπάρχουν αυτοσχεδιασμοί στην εξέλιξη μιας κρίσεως ή και απώλεια χρόνου, είναι προτιμότερο να έχουν καθορισθεί εκ των προτέρων οι όποιες περιπτώσεις δυνατόν να θεωρηθούν ως κόκκινες απαγορευτικές γραμμές και να δρομολογούνται ορθοί τρόποι αντιδράσεως σε κάθε προκαλούμενη εχθρική ενέργεια ή συμπεριφορά, όπως στην περίπτωση της απελευθέρωσης των Κανόνων Εμπλοκής (ΕΚΕ).

Οι κίνδυνοι των παραπάνω επιλογών είναι πολυδιάστατοι, όταν δεν εκτιμηθεί σωστά η διαφαινόμενη εξέλιξη της κρίσεως αλλά και όταν δεν είναι αντιληπτοί οι επιδιωκόμενοι στρατηγικοί ΑΝΣΚ της άλλης πλευράς.⁶ Συνεπώς ευαίσθητο και λεπτό σημείο είναι η στρατηγική εκτίμηση πληροφοριών, που επηρεάζει, στη συνέχεια, τη δική μας λήψη αποφάσεων και ειδικότερα τη δυναμική ή μη της έντασης, καθώς και την πολιτική διαχείρισης της κρίσης.

Η στρατιωτική διπλωματία είναι καλύτερα να υλοποιείται στα πρώτα στάδια μιας εξελισσόμενης κρίσης, αλλά αν, για τον όποιο τρόπο καθυστερήσει, δυνατόν να υλοποιηθεί και σε διαφορετικό χώρο από εκείνον της περιοχής κρίσεως, ως λογική της ευέλικτης ανταπόδοσης-αιφνιδιασμού, δίδοντας το αντίστοιχο μήνυμα στην άλλη πλευρά.

Καταλυτικός παράγοντας στην επιτυχή εφαρμογή των παραπάνω είναι ο συνδυασμός της όποιας στρατηγικής επιλογής με άλλες δυναμικές επιλογές (Preventive Options) σε διπλωματικό,

πολιτικό, οικονομικό επίπεδο, με παράλληλη προσεκτική χρήση των ΜΜΕ.

Η εκμετάλλευση των πολιτικών ή και στρατιωτικών Συμμαχιών (Alliance Power) δυνατόν να επηρεάσουν την εξέλιξη μιας κρίσεως με άμεση προσέγγιση (Direct Approach). Επίσης, η αναζήτηση ενός τρίτου πολιτικού παράγοντα, κράτους ή Συμμάχου για την εκτόνωση της κρίσης δρομολογεί, στην ουσία, την έμμεση προσέγγιση (Indirect Approach).⁶ Φυσικά, η επιλογή αυτής της τρίτης χώρας θα πρέπει να είναι κοινά αποδεκτή και στις δύο πλευρές και, ει δυνατόν, να ασκεί επιρροή σε πολιτικό επίπεδο στην αντίπαλη πλευρά. Ο διαμεσολαβητικός ρόλος αυτής της τρίτης χώρας, σε συνδυασμό με τη διαφανόμενη Στρατιωτική Διπλωματία (π.χ. μεγάλη στρατιωτική παρουσία στην περιοχή κρίσεως), ή η σκόπιμη αποκάλυψη-εκτίμηση μιας πιθανότατης κλιμάκωσης, ως επόμενη στρατιωτική κίνηση, ή ακόμη και εμπλοκής

ή εισόδου ενός ισχυρού αλλά απρόβλεπτου παράγοντα που ουσιαστικά φέρει την κλιμάκωση της κρίσης στο απόγειο της έντασης (Crisis peak point) ή η διαφανόμενη εξέλιξη της κρίσεως, κλίνει μάλλον υπέρ μας κάποια στρατηγικά πλεονεκτήματα, φέρνοντας προ υψίστου διλήμματος τη λήψη ανάλογης απόφασης από την άλλη πλευρά.

Η ανάλυση των Στρατηγικών Κέντρων Βάρους του εχθρού⁷ που του παρέχουν την ισχύ, τη θέληση ή την ελευθερία δράσης, για να επιτευχθούν οι στρατηγικοί του ΑΝΣΚ και η δυνατή στρατηγική μας αντίδραση είναι το κλειδί της αναζητούμενης λύσης.

Οι ενέργειες που δυνατόν να αναληφθούν από την φίλια πλευρά, με απώτερο σκοπό την αδρανοποίηση ή μείωση του παράγοντα που αντλεί τη φυσική ενέργεια η αντίπαλη πλευρά, θα οδηγήσει πιθανότατα στην εκτόνωση της κρίσης. Παράλληλα, αν μέσα στην

παραπάνω εξέλιξη μπορούμε να είμαστε μια ή περισσότερες κινήσεις μπροστά ή έστω να «κινούμαστε» σε μη αναμενόμενη διάσταση από τον αντίπαλό μας, έχουμε στρατηγικό πλεονέκτημα και αποκτάμε ακόμη και πρωτοβουλία εκτόνωσης ή κατεύθυνσης της κρίσης στο επιθυμητό αποτέλεσμα.

Ποιος όμως είναι ο καλύτερος χρόνος δημιουργίας μιας τεχνητής κρίσης; Η απάντηση έχει πολλές διαστάσεις. Ο θεωρητικός του πολέμου Clausewitz μας βοηθάει με την ανάλυσή του στο περίφημο βιβλίο του *Περί του Πολέμου*,⁴ λέγοντας ότι καθένας από τους αντιπάλους εκτελεί τον «νόμο» του άλλου. Ποιους εννοούμε όμως ως «νόμους» στη δική μας περίπτωση; Σαφέστατα, οι «νόμοι» δεν είναι μόνο τα δεδομένα ή οι ικανότητες, οι στρατηγικές, τακτικές επιδιώξεις αλλά και τυχόν ολισθήματα στα οποία δεν πρέπει να πέσουμε.

Τα επίπεδα του πολέμου, ως γνωστό, είναι τέσσερα: πολιτικό, στρατηγικό, επιχειρησιακό και τακτικό. Όταν έχουμε μεγάλες αλλαγές στα παραπάνω επίπεδα, όπως μαζικές αλλαγές στην ηγεσία αυτών (π.χ. αλλαγή μιας Κυβέρνησης, όπως τον Ιανουάριο του '96 στα γεγονότα με τα Ίμια, ή αλλαγή στην ηγεσία κρίσιμων Υπουργείων, αλλαγή του συνόλου της ανώτατης στρατιωτικής ηγεσίας, εποχή μεταθέσεων Ανωτάτων, Ανωτέρων Αξκών κ.λπ.) είναι πολύ πιθανόν να επιτευχθεί αιφνιδιασμός στο αντίστοιχο επίπεδο. Επίσης, όταν έχουμε ριζική αλλαγή του ισχύοντος πολιτικού συστήματος, όπως συνέβη στην Κύπρο, στα προ της 20ής Ιουλίου '74 γεγονότα, δυνατόν η νέα πολιτική ηγεσία να αιφνιδιασθεί· ακόμη και οι Συμμαχίες που την στηρίζουν.

Αντίθετα, όταν τα παραπάνω γεγονότα συμβαίνουν στην «ισχυρή» χώρα, τότε

οι πιθανότητες να συμβεί μια τεχνητή κρίση μειώνονται. Σαφέστατα, οι καιρικές συνθήκες επηρεάζουν αντίστοιχα θετικά ή αρνητικά την πιθανότητα ανάληψης στρατιωτικών επιχειρήσεων. Η ικανή πρόγνωση, σε βάθος χρόνου, είναι πολύτιμη όσο και η λήψη αξιόπιστων στρατηγικών και τακτικών πληροφοριών.

Δεν θα πρέπει να μας διαφεύγουν τυχόν προγραμματισμένα μεγάλα πολιτικά γεγονότα ή συναντήσεις, όπως Συσκέψεις Κορυφής μεγάλων οργανισμών (π.χ. ΝΑΤΟ, ΕΕ, ΟΗΕ), καθώς επίσης και επαφές πολιτικών ηγετών με τις θεωρούμενες υπερδυνάμεις ή αυτές που επηρεάζουν τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ (π.χ. μόνιμα μέλη). Οι παραπάνω δραστηριότητες, με την αναζήτηση του σκοπού αυτής της επαφής ή Σύσκεψης, επηρεάζουν θετικά ή αρνητικά την επιλογή του χρόνου μιας τεχνητής κρίσης (π.χ. η πολιτική ηγεσία της Κίνας, προ της εμπλοκής τους στον πόλεμο της Κορέας το 1950, είχε επισκεφθεί τη Ρωσία. Πού ήταν η πολιτική ηγεσία της γείτονος χώρας προ της απόβασης του '74 στην Κύπρο;)

Η παραδοσιακή διπλωματία δεν έχει όρια αλλά ούτε πεπερασμένους κανόνες. Είναι ικανή όμως να διαλύσει Συμμαχίες ή και να επιφέρει περισσότερα αποτελέσματα από την επιτυχή διεξαγωγή ενός πολέμου. Ο συνδυασμός της όμως, σε μια τεχνητή κρίση, με την πρέπουσα στρατιωτική αντίδραση, η οποία θα πρέπει να είναι προϊόν εγρήγορσης, είναι μάλλον αναγκαίος και δεν πρέπει να ήταν τυχαία τα σύμβολα της σημαίας του Βυζαντίου.

Ο αντίπαλός μας διακρίνεται για την υπομονή του και μάλλον περιμένει το δικό μας ιστορικό λάθος. Κάποιες φορές, μας προκαλεί από το τίποτα και κάποιες άλλες, για να δει τις δικές μας αντιδράσεις, όπως συμβαίνει στην επιθετική αναγνώριση. Θα

πρέπει να επαγρυπνούμε και αντίστοιχα να τον «διαβάζουμε» και εμείς.

Σαφέστατα δεν είναι απαραίτητο να απαντάμε σε κάθε προκαλούμενη εχθρική δραστηριότητα αλλά ούτε και σε κάθε εχθρική πολιτική τοποθέτηση ή ακόμη και σε όλη την πολιτική αλληλογραφία. Η αμερικανική πλευρά με τον πρόεδρο Kennedy στην Κρίση της Κούβας² το 1962 διάλεξε σε ποιες από τις σταλθείσες τότε επιστολές της ρωσι-

κής πλευρές του Προέδρου Khrushchev θα απαντούσε και φυσικά διάλεξε αυτές που εξυπηρετούσαν καλύτερα τον επιδιωκόμενο σκοπό.

Για όλα τα παραπάνω επιβάλλεται να έχουμε ανοιχτό, διορατικό τρόπο σκέψης, έγκαιρες και αξιόπιστες πληροφορίες και ικανές Ένοπλες δυνάμεις που να ανταποκριθούν στο ύψος των περιστάσεων για όποιον επιβουλεύεται τα εθνικά μας συμφέροντα.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Επειδή ο σύγχρονος στρατιωτικός, ως δυναμικός και ενθουσιώδης, μεταξύ των άλλων αρετών του, είναι πολύ πιθανόν να αναζητήσει μια δυναμική στρατιωτική ενέργεια σε μια αναδυόμενη κρίση, ενώ παράλληλα δεν κατέχει πλήρως τη σπουδή και την τέχνη της διπλωματίας (πλην εξαιρέσεων), κρίνεται επιβεβλημένη η παρουσία διπλωματών του Υπουργείου Εξωτερικών στην Ομάδα Χειρισμού Κρίσεων, από την ενεργοποίηση αυτής –στα αρχικά στάδιά της. Βεβαίως, αυτό μπορεί να γίνει και στην εξέλιξη μιας κρίσης, σε μεταγενέστερη φάση, πλην όμως θα έχει χαθεί ενδεχομένως πολύτιμος χρόνος και δεν θα έχει αξιοποιηθεί ως τότε η πλήρης παρακολούθηση όλων των διαστάσεων μιας κρίσεως (π.χ. Ίμια 1996) ή της διαφανιζόμενης εχθρικής επιδίωξης, σε ενδεχόμενη επανάληψη παρομοίων σεναρίων (π.χ. προσάραξης εμπορικού πλοίου σε ελληνική βραχονησίδα).

Μια συναφής πρόταση θα ήταν η συνεχής λειτουργία ενός εθνικού Κέντρου Χειρισμού Κρίσεων, παρουσία των φυσικών προσώπων που προβλέπεται να το επανδρώσουν από τον καιρό της ειρήνης από όλα τα εμπλεκόμενα Υπουργεία.

Χρήσιμο, επίσης, θα ήταν η σπουδή πολλών σύγχρονων περιπτώσεων Χειρισμού Κρίσεων σε παγκόσμιο επίπεδο, στο επίπεδο της Σχολής Εθνικής Άμυνας (ΣΕΘΑ) ή ακόμη και η συμμετοχή των σπουδαστών αυτής σε αντίστοιχες ασκήσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. *Crisis Management System of NATO*, 2011 (only unclassified elements).
2. *Crisis Management*, CDS NDU China, 2012.
3. Sun Zi, *Η τέχνη του πολέμου/ (The Art of War)*, CDS NDU China, 2012.
4. Carl. Von Clausewitz, *Περί του Πολέμου (On War)*, Εκδόσεις Βάνιας, 1989.
5. Harper Perennial, *Ο Πελλοποννησιακός Πόλεμος*, Εκδόσεις 2006.
6. Liddell Hart, *Η Έμμεσος Στρατηγική*, Εκδόσεις

Meridian 1991.

7. *Επιχειρησιακή Σχεδίαση ΕΔ/ΓΕΕΘΑ ΔΚ 2-1/2007*.
8. *Σύστημα Χειρισμού Κρίσεων ΕΕ/Suggestions for procedures for coherent comprehensive Crisis Management/EU /2003*.
9. Κολιόπουλος, *Η Ανώτατη Στρατηγική στην Αρχαία Σπάρτη*, Εκδόσεις Ποιότητα, 2006.
10. Στγού France Beaufre, *Εισαγωγή στη Στρατηγική*, ΓΕΣ, 1987.
11. *Strategic Thinking National Defence Building*, CDS NDU China/ 6 Mar 2013.

OPEN SOURCE INTELLIGENCE

ΚΕΙΜΕΝΟ-ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:
Ανθλός (ΠΖ) Κωνσταντίνος Δεμερτζής

Στη σύγχρονη εποχή της παγκοσμιοποίησης των ιδεών, απόψεων και γεγονότων, η επικοινωνία και η πληροφόρηση, αποτελούν το βασικότερο και ισχυρότερο θεσμικό εργαλείο γνώσης, ελέγχου και κυριαρχίας, όπου η κάθε λεπτομέρεια ισοδυναμεί με κρίσιμη πληροφορία.

Όπως ήταν φυσικό, αυτή η νέα τάξη πραγμάτων, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη των τεχνολογιών επικοινωνιών, πληροφορικής και του διαδικτύου, δημιούργησαν νέες ισορροπίες και δυναμικές, οι οποίες επιβάλλουν τεχνολογική εναρμόνιση, πολιτική και νομοθετική βούληση και αλλαγή κοινωνικής νοοτροπίας.

Ιδιαίτερα όσον αφορά τις Ένοπλες Δυνάμεις, ως οντότητα αλλά και ως ξεχωριστά άτομα, οι τρόποι διαφύλαξης του απορρήτου των χρησιμοποιούμενων πληροφοριών αλλά και των αντίστοιχων που μπορούν να συλλεχθούν έχουν αλλάξει ριζικά και αμετάκλητα, λόγω της εξέλιξης του παγκόσμιου ιστού και των αλλαγών που αυτό ανακαίνισε.

Η συνήθως ακούσια διαρροή πληροφοριών, μέσω των κοινωνικών δικτύων (Social Networks), προσωπικών ιστολογίων (Blogs) ή κάθε άλλου είδους αναρτήσεων στο διαδίκτυο, λαμβάνει ανησυχητικές διαστάσεις, με συνέπειες που ενδεχομένως να μην μπορούν να εκτιμηθούν σε υλικό και ηθικό κόστος.

Έννοιες όπως η κοινωνική μηχανική (Social Engineering) και η διαχείριση της πληροφορίας, μέσω ανοικτών πηγών (Open Source Intelligence), γίνονται πλέον ζωτικής σημασίας παράγοντες, κατά την εκτίμηση μιας κατάστασης, ενώ αποτελούν βασικό κριτήριο αξιολόγησης του τρόπου και των μέσων με τα οποία δομείται η πολιτική λογικής ασφάλειας και κυρίως αυτή της ασφάλειας του διαδικτύου.

Η προσπάθεια αναγνώρισης και εξακρίβωσης της διαμορφούμενης κατάστασης επιβάλλει, από τη μία, την υπό τύπου ιστορικής αναδρομής ανασκόπηση των τεχνολογιών που επέφεραν τις ουσιαστικότερες αλλαγές στον τρόπο ζωής του μέσου χρήστη και από την άλλη, την παρουσίαση των νέων δυνατοτήτων που οι σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις και οι εφαρμογές τους ευαγγελίζονται.

ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ & ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Ένας από τους βασικούς λόγους της τεχνολογικού γιγαντισμού νέας εποχής αποτελεί το γεγονός και η παραδοχή πως όλοι οι παραδοσιακοί τομείς συμβατικής λειτουργίας αποτέλεσαν και συνεχίζουν να αποτελούν πεδίο συγχρονισμένης δράσης και έρευνας, για την μετατροπή και αναβάθμισή τους, στους πλέον τεχνολογικά ενήμερους.

Σημαντική συμβολή προς αυτή την κατεύθυνση επέφερε η εξέλιξη της πληροφορικής, η οποία έδωσε τα βασικά εχέγγυα λειτουργίας για την ανάπτυξη των υποδομών, δημιουργώντας προσιτή, από οικονομικής και λειτουργικής πλευράς, τεχνολογία.

Επίσης, θα πρέπει να σημειωθεί ως σημαντική επίτευξη, η ανάπτυξη και διάδοση των δικτύων και ο ρόλος των κινητών επικοινωνιών στην αλλαγή του τρόπου ζωής του μέσου ανθρώπου.

Τέλος, ως απαύγασμα των παραπάνω λειτουργιών, προβάλλει το διαδίκτυο, το οποίο μετουσιώνει σε πράξεις κάθε είδους τεχνολογία, στοιχειοθετώντας τις εν δυνάμει εξελίξεις, είτε από πλευράς τελικού χρήστη είτε ερευνητή είτε κατασκευαστή.

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΔΙΚΤΥΩΝ

Υπάρχουν πολλές τεχνολογίες που ανταγωνίζονται στην παροχή υπηρεσιών δικτύωσης, τόσο σε δίκτυα ευρείας περιοχής και παροχής διαδικτύου όσο και σε μικρά οικιακά δίκτυα, με ποικιλία, όσον αφορά το εύρος ζώνης, την αξιοπιστία, το κόστος και την κάλυψη που παρέχουν.

Οι τεχνολογίες αυτές μπορούν να ταξινομηθούν σε δύο βασικές κατηγορίες: τις τεχνολογίες γραμμών σταθερής τοπολογίας (ενσύρματες) και τις ασύρματες τεχνολογίες.

ΕΝΣΥΡΜΑΤΕΣ

Οι σταθερής τοπολογίας τεχνολογίες χρησιμοποιούν ένα φυσικό δίκτυο που παρέχει μια απευθείας ενσύρματη σύνδεση, από τον χρήστη στον πάροχο. Οι βασικότερες ενσύρματες τεχνολογίες παρουσιάζονται παρακάτω:

Ethernet

Για να καταστεί δυνατή η λειτουργία ενός τέτοιου δικτύου απαιτείται πρόσθετη καλωδίωση, μεταγωγέας (Switch), δρομολογητής (Router) και αναλόγως την τοπολογία, εξυπηρετητής (Server) και κόμβοι (Clients ή Peers). Ως μέσο διάδοσης χρησιμοποιεί συνεστραμμένα

καλώδια, ενώ επιτυγχάνει υψηλούς ρυθμούς μετάδοσης έως και 1000Mbps.

HomePNA

Η τεχνολογία HomePNA (Home Phoneline Networking Alliance), συναντάται συνήθως σε ενδοκτηριακές επικοινωνίες, καθώς χρησιμοποιεί το υπάρχον τηλεφωνικό δίκτυο του χώρου και δε χρειάζεται πρόσθετη καλωδίωση. Οι επιτευχθείσες ταχύτητες μετάδοσης φθάνουν τα 10Mbps.

Power Line Communication (PLC)

Η PLC αφορά τη μεταφορά σημάτων για τη μετάδοση δεδομένων με σκοπό

την επικοινωνία, χρησιμοποιώντας ως φυσικό μέσο τα υπάρχοντα καλώδια των γραμμών του ηλεκτρικού ρεύματος.

xDSL

Η DSL τεχνολογία χρησιμοποιεί το υπάρχον τηλεφωνικό δίκτυο, προκειμένου να υλοποιήσει την εγκατάσταση συνδέσεων μετάδοσης δεδομένων υψηλής ταχύτητας, εφαρμόζοντας διαχωρισμό φωνής και σημάτων, σε τρεις διαφορετικές ζώνες συχνοτήτων.

Fiber to the x, FTTx

Ο γενικός όρος Fiber to the x (Οπτική ίνα μέχρι το x) περιγράφει κάθε αρχιτεκτονική δικτύου που χρησιμοποιεί οπτικές ίνες, για να αντικαταστήσει ολόκληρο ή μέρος του τοπικού βρόχου, που χρησιμοποιείται για την παροχή τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών.

ΑΣΥΡΜΑΤΕΣ

Ως ασύρματη επικοινωνία ορίζεται η επικοινωνία μεταξύ δύο τερματικών, με τη χρήση ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων. Τα κύματα αυτά (ραδιοσυχνότητες ή μικροκυματικές ζεύξεις), ορίζουν το φυσικό δίαυλο επικοινωνίας, το λεγόμενο ασύρματο κανάλι. Οι βασικότερες ασύρματες τεχνολογίες παρουσιάζονται παρακάτω:

Personal Area Network (PAN)

Πρόκειται για ασύρματα δίκτυα επικοινωνιών μεταξύ Η/Υ και περιφερειακών, με πρωτόκολλα επικοινωνίας όπως Bluetooth, FireWire, IrDA, ZigBee κ.λπ. ενώ οι ταχύτητες εξαρτώνται αποκλειστικά από την απόσταση και το πρωτόκολλο δικτύωσης.

Wireless Fidelity (WiFi)

Μεταδίδοντας στο ελεύθερο φάσμα

αδειοδότησης των 2.4GHz, το WiFi λειτουργεί στις χαμηλές συχνότητες της ζώνης των UHF, πράγμα που επιτρέπει στους WiFi μεταδότες τη λειτουργία υπό χαμηλά επίπεδα ισχύος. Επιτυγχάνουν εμβέλεια της τάξης των 30m σε εσωτερικούς χώρους και μέχρι 450m σε εξωτερικούς. Τα τελευταία προϊόντα WiFi επιτυγχάνουν ταχύτητες μέχρι 54Mbps και λογισμικό κρυπτογράφησης για υποστήριξη ασφάλειας.

Worldwide Interoperability for Microwave Access (WiMax)

Το WiMax είναι μια ασύρματη τεχνολογία, που σχεδιάστηκε για να παρέχει συνδεσιμότητα τύπου WiFi σε μεγαλύτερη εμβέλεια. Αποσκοπεί στην προσφορά σταθερής τοπολογίας, νομαδικής, φορητής και τελικά κινητής ασύρματης ευρυζωνικής συνδεσιμότητας, μέσω κεραιών τομέα, χωρίς την ανάγκη οπτικής επαφής.

Direct Broadcast Satellite (DBS)

Η DBS τεχνολογία παρέχει αμφίδρομη, υψηλής ταχύτητας μετάδοση δεδομένων, με τη χρήση γεωστατικών δορυφόρων. Η αρχιτεκτονική του συστήματος, βασίζεται στη λήψη από το δορυφορικό αναμεταδότη των δεδομένων και των σημάτων που αποστέλλει ο επίγειος σταθμός και στην αναμετάδοση αυτών, σε μια ευρεία περιοχή στοχευόμενων χρηστών.

Δίκτυα κινητής τηλεφωνίας

Τα συστήματα κινητών επικοινωνιών 3ης Γενιάς (3G) δίνουν τη δυνατότητα παροχής ευρυζωνικών υπηρεσιών προστιθέμενης αξίας (Quality of Service, QoS) σε οποιοδήποτε μέρος,

οποιαδήποτε χρονική στιγμή, περιλαμβάνοντας εκτός των άλλων, υπηρεσίες φωνής (Voice), βίντεο-κλήσης (VideoTele), περιήγησης στο διαδίκτυο (WWW) και παραλαβής υπηρεσιών διαδικτύου (Data Download), σε υψηλούς ρυθμούς μετάδοσης.

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ

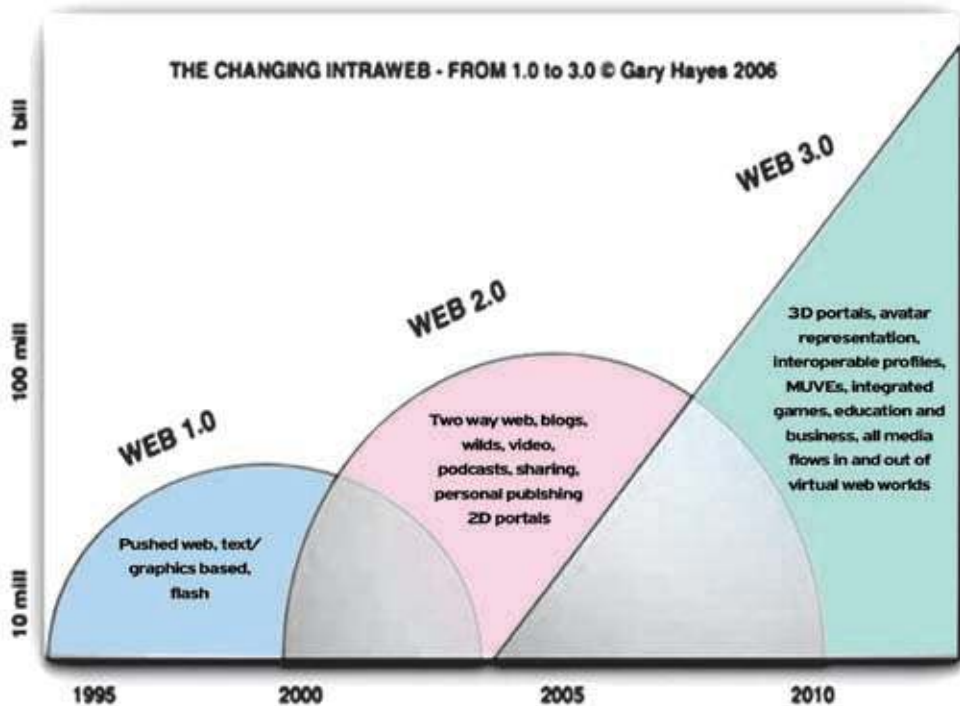
Το Διαδίκτυο έχει αντικαταστήσει τις παραδοσιακές μορφές επικοινωνίας, τους τρόπους πρόσβασης στην παγκόσμια γνώση, τη λήψη πληροφοριών, την ενημέρωση, τη διασκέδαση, ακόμα και τους τρόπους που ο μέσος άνθρωπος δημιουργεί φιλικές σχέσεις ή ερωτεύεται.

Η απεριόριστη προσβασιμότητα και διαδραστικότητα που εκμηδενίζει πολλές φορές τις αποστάσεις, καθώς και η αίσθηση συμμετοχής σε δρώμενα που πραγματοποιούνται μέσα από το Διαδίκτυο, αντικαθιστά την ανάγκη φυσικής παρουσίας, ενώ ενισχύει και προωθεί την αίσθηση για όλο και περισσότερο "on line" χρόνο.

Πραγματοποιώντας μια αξιολογική προσέγγιση, οι βασικές τεχνολογίες διαδικτύου ανά τεχνολογική φάση, έχουν ως εξής:

WEB 1.0

Η αρχική μορφή του διαδικτύου, η οποία ονομάστηκε ως τεχνολογία διαδικτύου WEB 1.0, αναπτύχθηκε από το 1993 έως το 2001. Πρόκειται για στατικής μορφής παρουσίαση ιστοσελίδων (Static Webpages), υπό μορφή διαλέξεως, κειμένου ή παρουσιάσεως. Ο σχεδιασμός (Web Design) γινόταν συνήθως υπό μορφή πίνακα με τη γλώσσα προγραμματισμού HTML, ενώ η παράθεση του περιεχομένου

αφορούσε μεμονωμένες ανεξάρτητες ιστοσελίδες, συνδεδεμένες μεταξύ τους με υπερσυνδέσμους.

WEB 2.0

Η εξέλιξη του WEB 1.0 σηματοδοτείται με την έναρξη του νέου αιώνα, όπου στις αρχές του 2000, γίνεται πλέον επίσημα λόγος για την ανάγκη επιπλέον διαδραστικότητας στον παγκόσμιο ιστό, με χρήση τεχνολογιών εκτέλεσης σεναρίων από την πλευρά του χρήστη. Το WEB 2.0 που καλύπτει τη χρονική περίοδο από το 2000 έως το 2010 (υπάρχει αλληλεπικαλυπτόμενη περίοδος μεταξύ των τεχνολογιών WEB 1.0 - WEB 2.0 και WEB 3.0, καθώς η ανακαίνιση του παγκόσμιου ιστού είναι δυναμική, χρονοβόρα και όχι επιβαλλόμενη διαδικασία) εμπλέκει σε πολύ μεγάλο βαθμό τον χρήστη είτε γιατί το περιεχόμενο δημιουργείται από τον ίδιο είτε γιατί οι χρήστες βοηθούν

στην οργάνωση, το μοίρασμα, την ανάμιξη, την κριτική και την ενημέρωσή του, με παράλληλες και πολλές φορές συνδυαστικές διαδικασίες.

Η εν λόγω αναβάθμιση αφορά αποκλειστικά τη χρήση του παγκόσμιου ιστού, ενώ η αναβάθμιση του υλικού εξοπλισμού (Hardware) περιορίστηκε στα απολύτως προσδοκώμενα, με σημαντικές επιτεύξεις μόνο σε επίπεδο κινητών συσκευών, που και αυτές απλά ακολούθησαν το εμπορικό ρεύμα της εποχής και προσαρμόστηκαν ανάλογα. Αντίθετα, μεγάλη καινοτομία επετεύχθη από τους προγραμματιστές, στη σχεδίαση των εφαρμογών και από τους απλούς χρήστες, στον τρόπο χρήσης του διαδικτύου.

WEB 3.0

Το Web 3 ή σημασιολογικός ιστός (Semantic Web) αποτελεί το διαδίκτυο

νέας γενιάς, το οποίο με την ενσωμάτωση τεχνητής νοημοσύνης ανακαινίζει τον τρόπο που πραγματοποιείται η αναζήτηση και συλλογή των πληροφοριών, η οποία πλέον γίνεται με σημασιολογική και νοηματική επεξεργασία, αντί των λέξεων-κλειδιών που χρησιμοποιούν οι παλιότερες τεχνολογίες.

Με την πληροφορία, λοιπόν, να αποκτήσει δομή και σημασιολογία, το διαδίκτυο μετατρέπεται σε μια γλώσσα που όχι μόνο μπορεί να διαβαστεί και να κατηγοριοποιηθεί από το ίδιο το σύστημα χωρίς τη συμβολή ανθρώπου, αλλά, είναι δυνατή και η εξαγωγή χρήσιμων εξατομικευμένων πληροφοριών για τον χρήστη, μέσα από τη διαδικτυακή του συμπεριφορά, η οποία θεωρείται τεκμήριο και παρακαταθήκη γνώσης.

Με τον τρόπο αυτό ολοκληρωμένες σημασιολογικές εφαρμογές, συνδεδεμένα δεδομένα, δίκτυα και διαδικτυακά ψηφιακές λύσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν, ώστε οι χρήστες να αποκτήσουν τις πληροφορίες που χρειάζονται. Μια φωτογραφία π.χ. η οποία βρίσκεται αποθηκευμένη στο δίκτυο, θα προσδιορίζεται με μια περιγραφική αναπαράσταση σημασιολογικού περιεχομένου, έτσι ώστε να μπορεί να γίνει «αντιληπτή» από τον υπολογιστή. Η «έξυπνη» αυτή διαδικασία μετατρέπει τις ιστοσελίδες σε υπηρεσίες-σελίδες, που αναλαμβάνουν την παρουσίαση βέλτιστων αποτελεσμάτων εξατομικευμένου περιεχομένου.

Future Web

Οι εξελίξεις που προδιαγράφει το Web 3.0 σηματοδοτούν το τέλος του Internet όχι με την έννοια ότι θα εγκαταλειφτεί, αλλά ότι θα πάψουν να υπάρχουν όρια μεταξύ αυτού και της πραγματικότητας, καθώς ο διαχωρισμός τους δεν θα

υφίσταται. Η υψηλή τεχνολογία και οι εφαρμογές της θα κυριαρχούν σε όλους τους τομείς της καθημερινής ζωής, ενώ το νέο διαδίκτυο (Internet of Things) θα διασύνδεει το σύνολο των «πραγμάτων» (Linked Data), αποκαλύπτοντας νέους τρόπους αξιοποίησής τους.

Σκοπός αυτού του εγχειρήματος είναι μεν η εξοικονόμηση ενέργειας, χρόνου και χρήματος από την ενσωμάτωση RFID chips σε κάθε αντικείμενο, αλλά βασικότερος στόχος είναι οι βελτιώσεις στη συνολική εμπειρία ζωής, της οποίας τα τεχνολογικά μέσα θα αποτελούν οργανικά στοιχεία ενώ οι χρήστες δεν θα συνειδητοποιούν καν ότι «σερφάρουν», καθώς η δραστηριότητα αυτή θα αποτελεί ένα φυσιολογικό τμήμα της καθημερινής τους ζωής.

Social Media + Social Networks

Οι εκρηκτικές δυνατότητες που παρέχει η ψηφιακή εποχή σε συνδυασμό με τις «εθιστικές» ιδιότητες των σύγχρονων τεχνολογιών διαδικτύου, έχει σαν αποτέλεσμα την αυξανόμενη επιθυμία των χρηστών να διεξάγουν όλο και μεγαλύτερο μέρος των προσωπικών και επαγγελματικών δραστηριοτήτων τους, μέσω των δυνατοτήτων που τους παρέχει ο παγκόσμιος ιστός.

Επίσης, η ανάγκη, για άμεση και ευέλικτη μεταφορά των πληροφοριών, συμμετοχική συνεισφορά σε ανομοιογενείς πολυδιάστατες δημόσιες διαδικασίες πραγματικού χρόνου και κοινωνικοποίηση μέσα από ένα «ασφαλές» περιβάλλον στο οποίο επιλέγονται προσεκτικά, μεταβάλλονται ή διαγράφονται τα επί μέρους χαρακτηριστικά ενός χρήστη, οδήγησαν στην «επανάσταση» των Κοινωνικών Δικτύων (Social Networks).

ΟΡΟΛΟΓΙΑ

Προκειμένου να πραγματοποιηθεί μια προσέγγιση του φαινομένου, θα πρέπει να αναλυθούν οι όροι Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης (Social Media) και Κοινωνικά Δίκτυα (Social Networking).

Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης (Social Media)

Τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης είναι το εργαλείο για τη δημιουργία και τον διαμοιρασμό της πληροφορίας σε ένα

ευρύ κοινό. Είναι, δηλαδή, μια κατηγορία μέσων, με τα οποία οι άνθρωποι μιλούν, συμμετέχουν, μοιράζονται και επισημαίνουν περιεχόμενο ενώ βρίσκονται στο διαδίκτυο. Βασικός σκοπός τους είναι η ενθάρρυνση της συμμετοχής του χρήστη σε κάθε είδος διαδικτυακής ενέργειας, όπως συζητήσεις, ψηφοφορίες κ.λπ. και η συστηματική και συνεχής ανατροφοδότηση περιεχομένου προς κάθε πιθανό ενδιαφερόμενο, με μεγα-

λύτερη έμφαση στην αλληλεπίδραση παρά στο ίδιο το περιεχόμενο.

Η αρχιτεκτονική τους βασίζεται σε διαδικασίες συλλογικής συμμετοχής δόμησης περιεχομένου, του οποίου το μοίρασμα αποτελεί αυτοσκοπό, ενώ οι εταιρείες παρέχουν απλά την ιστοσελίδα ως πλατφόρμα, πάνω στην οποία οι χρήστες δημιουργούν το εν λόγω περιεχόμενο.

Η παροχή της δυνατότητας απενεργοποίησης του δημόσιου προφίλ και του χαρακτηριστικού μοιράσματος του περιεχομένου ενός χρήστη, το οποίο αποτελεί και το βασικό χαρακτηριστικό ιδιωτικότητας και διασφάλισης του προσωπικού του απορρήτου, αποτελεί αυτόματα αρνητικό παράγοντα «κοινωνικοποίησης», γεγονός που τον αποκλείει και από το πλείστο των δυνατοτήτων των μέσων αυτών.

Κοινωνικά Δίκτυα (Social Networking)

Τα κοινωνικά δίκτυα αφορούν αλληλοσυσχέτιση μεταξύ χρηστών των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, συνήθως με κοινά ενδιαφέροντα. Οι χρήστες αυτοί συνδέονται μεταξύ τους, με σκοπό την οικοδόμηση σχέσεων συνήθως «φιλίας», μέσω της διαδικτυακής κοινότητας, ενώ το δίκτυο τους μεγαλώνει όσο συστήνονται ή προσκαλούν και άλλους να λάβουν ενεργά μέρος στις δραστηριότητες που αυτοί προτείνουν. Συγκεκριμένα, ένα κοινωνικό δίκτυο στήνεται, όταν ένας χρήστης δημιουργήσει ένα προφίλ σε ένα οποιοδήποτε μέσο κοινωνικής δικτύωσης, το οποίο προφίλ είναι συνήθως ανοικτό προς τους υπόλοιπους χρήστες και έτσι, όποιος επιθυμεί, μπορεί να το προσθέσει στη λίστα των φίλων του. Το γεγονός αυτό ισοδυναμεί με ένα είδος κοινωνικοποι-

ησης μεταξύ των μελών του μέσου και συνεπώς του δικτύου, ενώ το ψηφιακό κοινωνικό status υποδηλώνεται από το πλήθος των φίλων ή των followers, καθώς και τα likes επιδοκιμασίας που παίρνουν τα σχόλια ή οι διαδικτυακές τους ενέργειες.

Κατηγοριοποίηση Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης

Με γνώμονα τη σημασιολογική τους δομή και κυρίως τις αρχιτεκτονικές τους ιδιαιτερότητες, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε Ιστολόγια (Blogs), π.χ. Blogger, στα οποία συνήθως αναρτούνται θέματα επικαιρότητας ή προσωπικές απόψεις, σε Κοινωνικά Δίκτυα (Social Network) με γνωστότερο απ' όλα το Facebook, στα οποία οι χρήστες μπορούν να συνδεθούν με άλλους και να δημιουργήσουν το δικό τους κοινωνικό δίκτυο, σε υπηρεσίες διαμοιρασμού πολυμέσων (Multimedia Sharing) π.χ. YouTude, στα οποία διαμοιράζονται αρχεία ήχου, εικόνας ή video, σε υπηρεσίες σελιδοσήμανσης (Bookmarking), όπως το Delicious, στα οποία επισημαίνονται, προτείνονται και μοιράζονται ιστοσελίδες με ενδιαφέρον περιεχόμενο.

Τέλος, στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορούν να ενταχθούν υπηρεσίες, συνεργατικής συγγραφής (Collaborative Authoring) π.χ. Wikipedia, τηλεδιασκέψεων (Conference), όπως το Skype και ραδιοεκπομπής (Podcasting) μέσω ροών δεδομένων (RSS Feed) π.χ. PodOmatic.

Κοινωνικά Δίκτυα και Συλλογική Ευφυΐα

Αναζητώντας τα βαθύτερα αίτια, διαπιστώνεται ότι η επιτυχία και η τεράστια απήχηση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης εστιάζεται στην προσωπική έκφρα-

ση, την επικοινωνία, την πρόσβαση, την αλληλεπίδραση, την «κοινωνικοποίηση», αλλά κυρίως στη συνεργατική φύση και τη συλλογική ευφυΐα που τα μέσα και τα δίκτυα αυτά προάγουν.

Η συλλογική ευφυΐα βασίζεται στην αρχή ότι η συνεργασία μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα έξυπνες ιδέες, καθώς προέρχεται από τη διαδικασία κατά την οποία οι πληροφορίες αναλύονται και υφίστανται συλλογική επεξεργασία, μέσα από συνεργασία διαφόρων χρηστών, με συνήθως διαφορετικές απόψεις, συνδυάζοντας τις γνώσεις τους, προς όφελος όλων.

Η εκμετάλλευση, λοιπόν, της συλλογικής ευφυΐας, καθώς και του ευφυούς αποτελέσματος που παράγεται από τους χρήστες αποτελεί το κυρίαρχο είδος επένδυσης για τις σύγχρονες κοινωνικές δομές. Π.χ. στον επιχειρηματικό τομέα, πολλές εταιρείες προσαρμόζουν ανάλογα τα προϊόντα και τις υπηρεσίες τους, ώστε στηριζόμενα σε συστήματα φήμης (eBay, AliBaba κ.λπ.) να κτίσουν σχέσεις εμπιστοσύνης ανάμεσα σε αγοραστές και πωλητές.

Επίσης, η ανάπτυξη λογισμικού ανοικτού κώδικα, το οποίο διάφορες κοινότητες υποστηρίζουν, συνδράμουν και ενισχύουν, με βάση την τεχνογνωσία και τις προσωπικές δυνατότητες των μελών τους, κερδίζει συνεχώς έδαφος ενώ τον τελευταίο καιρό η πρακτική αυτή, υιοθετείται ακόμα και από τις μονοπωλιακές εταιρείες του χώρου.

Τέλος, πρέπει να καταγραφεί η καταξίωση, η θεσμοθέτηση και η αποδοχή ως μεγαλύτερης ψηφιακής πλατφόρμας συνεργατικής συγγραφής αξιακού περιεχομένου και πολυποικίλης γνώσης, της ανοικτής εγκυκλοπαίδειας Wikipedia.

Μια άλλη εκδοχή του τρόπου εκμετάλλευσης της συλλογικής ευφυΐας, αφορά τη συλλογή πληροφοριών, τον έλεγχο, την επεξεργασία και τελικά την αξιοποίησή τους, μέσα από ανοικτές πηγές, συνήθως με τακτικές κοινωνικής μηχανικής.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΗΧΑΝΙΚΗ (SOCIAL ENGINEERING)

Η κοινωνική μηχανική αποτελεί διαδικασία κατά την οποία κάποιο άτομο, εκμεταλλεόμενο την κοινή λογική, την αφέλεια ή την άγνοια, αποσπά από κάποιον, πιθανότατα κακόβουλα, πληροφορίες που αφορούν την κοινωνική ή προσωπική του ζωή (προτιμήσεις, ενδιαφέροντα, προσωπικά στοιχεία, κωδικούς πιστωτικών καρτών, Α.Φ.Μ, κ.λπ.).

Ένα πολύ χαρακτηριστικό παράδειγμα κοινωνικής μηχανικής, αποτελεί η υποκλοπή κρίσιμων επιχειρηματικών δεδομένων από το πληροφοριακό σύστημα διαχείρισης μιας πολυεθνικής εταιρείας. Συγκεκριμένα, ο θύτης, υποδύμενος έναν τεχνικό υποστήριξης της μηχανογράφησης, επικαλούμενος τεχνική βλάβη, ζήτησε τηλεφωνικά και τελικά πήρε αβίαστα από το θύμα τους κωδικούς πρόσβασης του πληροφοριακού συστήματος της εταιρείας.

Στη σύγχρονη πραγματικότητα, οι τεχνικές της κοινωνικής μηχανικής πολλαπλασιάστηκαν με τη χρήση του διαδικτύου, καθώς η σχετική ανωνυμία που προσφέρεται δημιουργεί νέες δυναμικές και ισορροπίες. Ιδιαίτερα με τη διάδοση των κοινωνικών δικτύων, των οποίων η δομή και ο ρόλος αποσκοπεί στην κοινωνικοποίηση των μελών με σύναψη σχέσεων «φιλίας», οι οποίες εκδηλώνονται με προφορικές ή γραπτές

συζητήσεις, σχόλια, αναρτήσεις κ.λπ., αυξάνονται οι πιθανότητες να αντιμετωπίσει ο χρήστης φαινόμενα κοινωνικής μηχανικής.

Η παραπάνω διαπίστωση, σε συνδυασμό με τη βούληση του χρήστη να παρουσιάσει εν γνώση του προσωπικές πληροφορίες που τον αφορούν ή να εκθέσει δημόσια ιδιωτικές του στιγμές, αναρτώντας ανάλογο υλικό, όπως φωτογραφίες και video, απλουστεύει τις διαδικασίες συλλογής πληροφοριών, από ανοικτές πηγές.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΑΝΟΙΚΤΩΝ ΠΗΓΩΝ (OPEN SOURCE INTELLIGENCE)

Ως πληροφορίες ανοικτών πηγών, χαρακτηρίζονται οι πληροφορίες που μπορούν να συλλεχθούν, από τη συνομιλία, την παρατήρηση και την πρόσμιξη με έναν πληθυσμό ή αυτές που προέρχονται από τα ηλεκτρονικά ή έντυπα μέσα μαζικής ενημέρωσης που είναι διαθέσιμα στο ευρύ κοινό.

Παλαιότερα ανοικτές πηγές αποτελούσαν αποκλειστικά τα έντυπα μέσα, όπως εφημερίδες, περιοδικά, άρθρα, δοκίμια, μελέτες κ.λπ. Σήμερα, με την εξέλιξη της τεχνολογίας, αν και οι παραδοσιακές πηγές συνεχίζουν να υφίστανται, η συλλογή πληροφοριών βασίζεται κυρίως στα διαδικτυακά μέσα, όπως ιστολόγια (π.χ. Tromaktiko), κοινωνικά δίκτυα (π.χ. Facebook), ηλεκτρονικός τύπος (π.χ. Real.gr), μηχανές αναζήτησης (π.χ. Google), λογισμικό παρακολούθησης περιοχής (π.χ. Google Earth), κ.λπ.

Παρά το γεγονός ότι οι πληροφορίες από ανοικτές πηγές θα πρέπει συνεχώς να ελέγχονται και να αξιολογούνται ως προς την φερεγγυότητά τους, αποτελούν τη Νο1 πηγή πληροφοριών για κάθε προηγμένο οργανισμό, υπηρεσία, κράτος, βιομηχανία ή άτομο ενώ είναι

άρρηκτα συνδεδεμένες με διάφορες μορφές κατασκοπείας.

Εκτός των άλλων, τα δύο βασικά χαρακτηριστικά που ενισχύουν την συνεχώς αυξανόμενη ενασχόληση με τις πληροφορίες από ανοικτές πηγές είναι η ευκολία συλλογής τους, καθώς δεν απαιτείται ειδικός τεχνικός εξοπλισμός και εξειδικευμένες γνώσεις, και το ασφαλές περιβάλλον, καθώς η συλλογή ανοικτών πληροφοριών, όχι μόνο δεν αποτελεί αδίκημα ή παράνομη πράξη, αλλά στις περισσότερες των περιπτώσεων, ο ίδιος ο χρήστης εν γνώσει του εκθέτει προσωπικά δεδομένα του σε κοινή θέα.

EGO SEARCHING

Μια απλή δοκιμή αναζήτησης του ονόματός μας μέσα σε εισαγωγικά (Ego Searching), στη μηχανή αναζήτησης Google π.χ. «Δεμερτζής Κωνσταντίνος», θα επιστρέψει τα στοιχεία ή και τα προσωπικά δεδομένα που σχετίζονται με το όνομα μας, καθώς και τις ιστοσελίδες που περιέχουν τις σχετικές καταχωρήσεις. Μπορεί να εκπλαγούμε από το αποτέλεσμα το οποίο ενδέχεται να επιστρέψει π.χ. τον αριθμό στρατιωτικού μητρώου μας από την καταχώρηση στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της πρόσφατης προαγωγής μας, τον αριθμό ταυτότητας και τη διεύθυνση κατοικίας μας από τα αποτελέσματα κατάταξης στις εισαγωγικές εξετάσεις ενός πανεπιστημιακού ιδρύματος, την οικογενειακή μας κατάσταση από την αίτηση εισαγωγής σε κρατικό βρεφονηπιακό σταθμό των παιδιών μας, του ΑΦΜ μας από την έκδοση παραστατικού για κάποια ηλεκτρονική αγορά μας κ.λπ.

Ο συνδυασμός και η χρήση των πληροφοριών αυτών με τις διαδικασίες συλλογικής ευφυΐας που περιγράφηκε

πιο πάνω, δημιουργούν νέα δεδομένα όσον αφορά την ιδιωτικότητα της προσωπικής μας ζωής αλλά και ιδιαίτερα της στρατιωτικής μας ιδιότητας.

ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Οι απειλές που προκύπτουν από την ενασχόληση με το διαδίκτυο και αντίστοιχα οι τρόποι προστασίας και διασφάλισης των προσωπικών δεδομένων πρέπει να αποτελούν ζητούμενο για κάθε ενεργό χρήστη και ιδιαίτερα για τα μέλη των Ενόπλων Δυνάμεων, τα οποία λόγω ιδιότητας μπορεί να αποτελέσουν στόχο σε κάθε είδους κατασκοπεία.

Αντίστοιχα οι Ένοπλες Δυνάμεις, ως υπηρεσία, πρέπει να οργανωθούν προς αυτήν την κατεύθυνση, να αναπτύξουν και να επανδρώσουν κατάλληλα τμήματα, στελεχωμένα από εξειδικευμένο προσωπικό, προκειμένου να γίνουν αποτελεσματικότερες στη συλλογή πληροφοριών μέσω ανοικτών πηγών.

Τέλος, συντονισμένα και υπό την αιγίδα των ειδικών τμημάτων τεχνολογίας και πληροφοριών, θα πρέπει να προαχθεί η χρησιμοποίηση των νέων τεχνολογιών και ειδικά των κοινωνικών δικτύων από τα Γενικά Επιτελεία, μέσω της ανάπτυξης μιας ενιαίας πολυεπίπεδης στρατηγικής, που θα αξιοποιεί την τεχνολογία και θα προασπίζει τα συμφέροντά τους.

ΣΤΕΛΕΧΗ ΤΩΝ ΕΔ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Η χρήση του Διαδικτύου από τα στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων τα οποία χειρίζονται διαβαθμισμένες πληροφορίες θα πρέπει να γίνεται γνωρίζοντας τους κινδύνους που αυτό εγκυμονεί και με την υποψία ότι μπορεί να έχουν στοχοποιηθεί, προκειμένου να τους αποσπαστούν ανάλογες πληροφορίες.

Έτσι, με γνώμονα ότι πολλές πτυχές της προσωπικής ζωής τους συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με τη στρατιωτική τους ιδιότητα, θα πρέπει να οριοθετήσουν σαφώς τα πλαίσια διαχωρισμού μεταξύ των δύο αυτών κατηγοριών και να λειτουργούν με αντίστοιχους τρόπους, που να συνάγουν ανάλογα.

Π.χ. θα πρέπει να μην αναρτώνται προσωπικά ή επαγγελματικά στοιχεία στα κοινωνικά δίκτυα (Facebook, Twitter κ.ά.) ή ακόμα και σχόλια που αφορούν μεταθέσεις, αποστολές, επιχειρησιακά ταξίδια ή και τον τρόπο λειτουργίας ή διαβίωσης σε μια περιοχή ή μια Μονάδα. Με τη συστηματική επεξεργασία των παραπάνω πληροφοριών, είναι δυνατόν να εξαχθούν ουσιαστικά στοιχεία για τον τόπο υπηρετήσης, τις Μονάδες που εδρεύουν στην περιοχή ή και γενικότερες πληροφορίες, σχετικές με τη συνοχή ή το ηθικό του στρατεύματος.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιας συμπεριφοράς και ανάλογων συμπερασμάτων (π.χ. του αναβρασμού που επικρατεί στο εσωτερικό του τουρκικού στρατεύματος), αποτελεί το «κίνημα» των αγανακτισμένων Τούρκων υπαξιωματικών, που συνεχίζει να εκδηλώνεται και γνωρίζεται τεράστια αποδοχή μέσα από τα Social Media της γείτονας χώρας. Με 219.000 ενεργά μέλη, η ομάδα Facebook με σύνθημα «Οι υπαξιωματικοί λένε φτάνει» και παρουσία σε Twitter και Youtube, οι Τούρκοι υπαξιωματικοί διαμαρτύρονται, ζητώντας αξιοπρεπείς μισθούς και ανθρώπινες συνθήκες εργασίας.

Επίσης, θα πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη σημασία και να αξιολογούνται σημαντικά τα κοινωνικά δίκτυα και τα μέσα που επιλέγονται για χρήση, με βάση όχι τη δημοτικότητά τους, αλλά τον υψηλό

δείκτη προστασίας και αντίστοιχα το αυστηρό νομοθετικό πλαίσιο που τα στοιχειοθετεί.

Τέλος, είναι υποχρέωση και ευθύνη του καθενός να ενημερώνεται και στη συνέχεια να συμμορφώνεται με τις πιο πρόσφατες ρυθμίσεις ασφαλείας που υποδεικνύονται από τους εκάστοτε ιστοτόπους, κοινωνικά δίκτυα ή εταιρείες ανάπτυξης λειτουργικών συστημάτων και λογισμικού.

ΓΕΝΙΚΑ ΕΠΙΤΕΛΕΙΑ ΕΝΟΠΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Το γεγονός ότι η εξέλιξη της τεχνολογίας είναι αναπόφευκτη, και απαιτείται διαχείριση των οφελών αλλά και των προκλήσεων που πηγάζουν από την ανάπτυξη του διαδικτύου, των νέων τεχνολογιών και φυσικά των κοινωνικών δικτύων, θα πρέπει να απασχολήσει τα Γενικά Επιτελεία των Ενόπλων Δυνάμεων, τόσο για την εκμετάλλευση των πληροφοριών από ανοικτές πηγές προς όφελός τους, όσο και για την προστασία τους από αντίστοιχες ξένες προσπάθειες.

Εκμετάλλευση πληροφοριών από ανοικτές πηγές

Όσο και εάν οι πληροφορίες από ανοικτές πηγές ελέγχονται, ως προς την φερεγγυότητα και την αξιοπιστία τους, αναμφισβήτητα αποτελούν ένα ισχυρό εργαλείο αξιολόγησης και βολιδοσκοπήσης ενός κοινωνικού συνόλου. Με κατάλληλες διαδικασίες, εξειδικευμένο προσωπικό, τεχνογνωσία, αρκετό χρόνο και υπομονή, είναι πραγματικά εντυπωσιακά τα αποτελέσματα που μπορούν να προκύψουν.

Οι γενικοί και τακτικοί τρόποι συλλογής πληροφοριών συνοψίζονται στην

ανάλυση του προφίλ του χρήστη, στην επεξεργασία του υλικού που αυτός αναρτά ή ενημερώνει, καθώς και στην αξιολόγηση του περιεχομένου που σχετίζεται με τον λογαριασμό του.

Από τη συστηματική π.χ. παρακολούθηση του λογαριασμού που διατηρεί ένα μέλος των ΕΔ στο κοινωνικό δίκτυο Facebook, μπορεί να συλλεχθούν σημαντικές πληροφορίες, οι οποίες συμπερασματικά μπορούν να οδηγήσουν σε ουσιαστικά συμπεράσματα.

Υποθετικό σενάριο συλλογής πληροφοριών από το Facebook

Σε ένα αντίστοιχο υποθετικό σενάριο, οι πληροφορίες και τα συμπεράσματα που είναι δυνατόν να εξαχθούν συνοψίζονται σε γενικές γραμμές όπως παρακάτω (τα στοιχεία που αναφέρονται αποτελούν φανταστικό σενάριο και καμία σχέση δεν έχουν με την πραγματικότητα):

☛ Αναλύοντας το προφίλ του χρήστη:

✓ Ονοματεπώνυμο: Αλκίνοος Δεμελής

✓ Διεύθυνση: Ισαξίου 53, Αλεξανδρούπολη

✓ Τηλέφωνο: 2230 547744

✓ E-mail: dem3las@gmail.com

✓ Οικογενειακή Κατάσταση: Παντρεμένος

✓ Συγγενείς:

① Σύζυγος, Ευανθία Γεωργίτου, οικιακά.

② Γιος, Πέτρος 12 ετών, μαθητής γυμνασίου

③ Γιός, Φώτης 4 ετών.

④ Πατέρας, Δεμελής Πέτρος, Ταξίαρχος ε.α. Πολεμικής Αεροπορίας.

✓ Σπουδές:

① Απόφοιτος της Στρατιωτικής Σχολής Ευελπίδων.

② Κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος στις τηλεπικοινωνίες από το Πανεπιστήμιο του Monterrey.

✓ Ενδιαφέροντα:

① Ξένες γλώσσες Αγγλικά, Γαλλικά.

② Παίζει κιθάρα.

③ Ασχολείται με τη μαγειρική.

✓ Χρονολόγιο:

① 2009 τόπος κατοικίας Monterrey

② 2011 Αλεξανδρούπολη.

✓ Ενδιαφέροντα ανά θεματολογία:

① Μέλος των ομάδων «ΣΣΕ Τάξη 96», «678 EMA, Ατσάλινοι Θώρακες», «ΤΘ-Τρέμει γη!», «Αετοί των Αιθέρων», «Rock-

Blues, on the road», «Συνταγές για φίλους», «IT Net-Works Telecommunications», «Once upon a time... Monterrey» και «Monterrey News».

② Από τις συγκεκριμένες ομάδες συμπεραίνεται ότι πρόκειται για Επχο Τάξεως 1996, οποίος υπηρετεί στην 678 EMA και προφανώς, λόγω βαθμού, εκτελεί τα καθήκοντα του Υδκτῆ της Επιλαρχίας.

③ Επίσης, δείχνει ενδιαφέρον για τις εξελίξεις στον χώρο των τηλεπικοινωνιών, που αποτελεί το αντικείμενο των επιπλέον σπουδών του ενώ φανερό είναι η νοσταλγία και η προσπάθειά του να κρατήσει δεσμούς με τον χώρο του πανεπιστημίου, από το οποίο πήρε το μεταπτυχιακό του δίπλωμα.

✓ Χρήστες που ακολουθεί ή είναι φίλος και τα αντίστοιχα ενδιαφέροντα τους:

④ Το προφίλ του έχει 245 φίλους, από τους οποίους οι περισσότεροι είναι στρατιωτικοί, εκ των οποίων πολλοί συμμαθητές του από την ΣΣΕ, ενώ αρκετοί είναι πρώην συμφοιτητές του από το Monterrey.

⑤ Έχει συνδέσει το προφίλ του με το κοινωνικό δίκτυο LinkedIn, στο οποίο έχει αναρτήσει βιογραφικό σημείωμα και καρτέλα προσόντων, το οποίο υποδηλώνει την πιθανότητα αναζήτησης νέας καριέρας ενδεχομένως στον χώρο των τηλεπικοινωνιών, με έδρα το εξωτερικό.

➤ **Αναλύοντας το υλικό πολυμέσων του χρήστη:**

Συνεχίζοντας το υποθετικό σενάριο, έστω ότι ο εν λόγω Επχος, έχει αναρ-

τήσει στο Facebook, μια φωτογραφία, στην οποία απεικονίζεται σε κάποιο πεδίο ασκήσεων.

Παρατηρώντας την, είναι εύκολο να διακριθούν:

✓ Στολή-Εξάρτυση-Φορητός Οπλισμός

① Διακριτικά

1. Όπλο ή Σώμα

2. Βαθμός

3. Ονοματεπώνυμο

4. Σχηματισμός κ.λπ.

② Ειδικά Διακριτικά

1. Ειδικών Δυνάμεων

2. Πτερύγια Αλεξιπτωτιστού

3. Πτερύγια Βατραχανθρώπου

4. Ναρκαλιευτή κ.λπ.

③ Εξάρτυση-Φορητός Οπλισμός

1. Εξάρτηση ανά τύπο όπλου

2. Είδη οπλισμού

3. Τρόπος μεταφοράς

4. Συνοδευτικά υλικά κ.λπ.

✓ Τύποι Οχημάτων-Αρμάτων

① Είναι πιθανό να αναγνωριστούν νέα μέσα, ο τρόπος χρήσης τους, η φόρτωσή τους, η όπλισή τους, το προσωπικό που τα επανδρώνει, κεραίες επικοινωνιών, δίκτυα παραλλαγής κ.λπ.

② Επίσης, μπορεί να αναγνωριστούν σχηματισμοί ή διατάξεις μάχης, τρόπος χρησιμοποίησής τους σε εκπαίδευση ή βολή κ.λπ.

③ Τρόπος χρήσης συνοδευτικών οχημάτων, δικύκλων, οχημάτων πολιτικού τύπου, κ.λπ.

✓ Αριθμοί κυκλοφορίας Οχημάτων-Αρμάτων

① Από τους αριθμούς κυκλοφορίας, μπορεί να εξαχθεί σε ποιο σχηματισμό επιχειρησιακά ανήκουν τα μέσα.

② Εάν αναγνωριστούν αριθμοί κυκλοφορίας που ανήκουν σε διαφορετικούς σχηματισμούς, συμπεραίνεται η

ευρεία κλίμακα της εκπαίδευσης ή της ασκήσεως, κ.λπ.

✓ Διακριτικά Οχημάτων-Αρμάτων

① Επισείοντες ανωτέρων, σημάνσεις φαλαγγών, πλαίσια σηματοδοσίας, κ.λπ.

② Διακριτικά οχημάτων μη μάχης, χρήση φώτων, σήμανση οχημάτων ΔΜ, κ.λπ.

☛ **Αναλύοντας τις αναρτήσεις του χρήστη, με ειδικό λογισμικό:**

Με τη χρήση ειδικού λογισμικού, μπορεί να πραγματοποιηθεί μια εξειδικευμένη τεχνική ανάλυση του ψηφιακού υλικού του χρήστη, από την οποία είναι δυνατόν να εξαχθούν ακόμα ποιο σημαντικές πληροφορίες.

Συγκεκριμένα:

✓ Οι σύγχρονες φωτογραφικές μηχανές, τα κινητά τηλέφωνα και γενικά οι συσκευές που μπορούν να πραγματοποιήσουν λήψη φωτογραφιών χρησιμοποιούν τεχνικές πρόσθετης ενσωμάτωσης δεδομένων (Meta Tags). Με ειδική ανάλυση αυτών των μεταδεδομένων που περιλαμβάνονται σε μια φωτογραφία, είναι δυνατόν να εντοπιστεί η ημερομηνία και η ώρα λήψης της.

Άρα από τη φωτογραφία του Επχου στο υποθετικό σενάριο, είναι δυνατόν να εξαχθεί η ημερομηνία και η ώρα λήψης της και άρα η ημερομηνία και η ώρα διεξαγωγής της εκπαίδευσης ή ασκήσεως που απεικονίζεται.

✓ Επίσης, οι ίδιες συσκευές και κυρίως οι κινητές συσκευές (Laptops, Palmtops, SmartPhones, κ.λπ.) χρησιμοποιούν αυτόματα και χωρίς την πρωτύτερη συγκατάβαση του χρήστη, την επίσημη πολύ δημοφιλή τεχνολογία γεωγραφικών μεταδεδομένων (Geotagging). Τα μεταγεωγραφικά δεδομένα είναι μεταδεδομένα γεωγραφικής θέσης. Χρησιμοποιώντας, δηλαδή, τεχνικές

εντοπισμού θέσεως (Location Based Services), ενσωματώνονται στις ενέργειες που εκτελούμε από τις κινητές συσκευές, (λήψη φωτογραφιών, αποστολή SMS, MMS, διασύνδεση στο διαδίκτυο, ανάρτηση περιεχομένου σε ιστοσελίδες, κ.λπ.), πληροφορίες θέσης.

Έτσι, στην εν λόγω φωτογραφία είναι δυνατόν να εντοπισθούν οι ακριβείς συντεταγμένες λήψης της φωτογραφίας και άρα του χώρου ασκήσεων ή εκπαιδεύσεως.

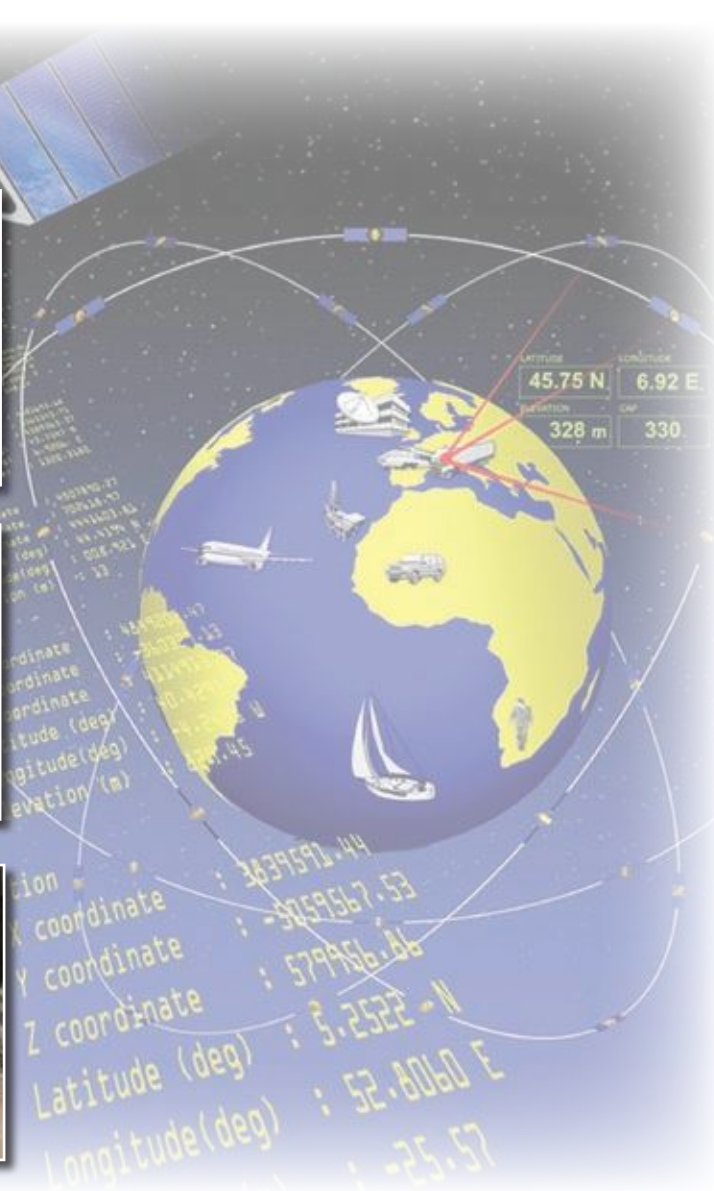
✓ Μια άλλη πτυχή της εν λόγω τεχνολογίας είναι η εμφάνιση σε κάθε ανάρτηση της γεωγραφικής θέσης και του μέσου από όπου αυτή χρησιμοποιήθηκε. Όταν π.χ. ένας χρήστης βρίσκεται στην Πάργα και σχολιάζει μια ανάρτηση στον τοίχο ενός φίλου του στο Facebook από το SmartPhone του, τότε εμφανίζεται: «Ο χρήστης Δεμελές Αλκίνοος σχολίασε την ανάρτηση από την Πάργα μέσω κινητής συσκευής».

Με τη συνεχή, λοιπόν, παρατήρηση του προφίλ του υποθετικού Επχου, είναι δυνατόν, παρατηρώντας την εξέλιξη της

δραστηριότητάς του, να συμπεράνουμε αρκετά πράγματα, όπως το πότε έχει άδεια, με βάση τον τόπο από τον οποίο γίνονται οι αναρτήσεις, με δεδομένο ότι είναι γνωστή η μόνιμη έδρα του. Επίσης, με τον ίδιο τρόπο, μπορεί να εξαχθεί το πότε και πού εκτελεί υπηρεσία διανυκτέρευσης, με τον λογικό συμπερασμό ότι ο εν λόγω χρήστης ενημερώνει συνεχώς το προφίλ του από τον ΗΥ του σπιτιού του, εκτός από 2 ή 3 φορές τον μήνα, που η ενημέρωση γίνεται από ένα άλλο σημείο, πλησίον της μόνιμης έδρας του, αλλά από κινητή συσκευή (π.χ. SmartPhone).

Τέλος, και ο ανενεργός χρόνος λειτουργίας ενός προφίλ μπορεί σε συνδυασμό με άλλα γεγονότα να οδηγήσει σε πληροφορίες. Μια π.χ. διακοπή λειτουργίας της δραστηριότητας του χρήστη για ένα σχετικά μικρό χρονικό διάστημα, σε παραλληλισμό με την αντίστοιχη διακοπή δραστηριότητας και άλλων μελών αναλόγου προφίλ, είναι πιθανόν να σημαίνει τη συμμετοχή της Μονάδας του υποθετικού σεναρίου σε άσκηση. Το γεγονός αυτό μπορεί να εξακριβωθεί με την παράλληλη αναζήτηση ανακοινώσεων τύπου για διεξαγωγή ασκήσεων ή βολών στην ευρύτερη περιοχή. Εάν παρεμπιπτόντως, ενώ συμπεράναμε ότι η 678 EMA βρίσκεται σε άσκηση, πραγματοποιηθεί ανάρτηση από κάποια κινητή συσκευή το εν λόγω χρονικό διάστημα, αποκαλύπτεται και το σημείο ασκήσεως της Επιλαρχίας.

✓ Με την τεχνολογία αναγνώρισης προσώπου (Face Recognition), είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί αναζήτηση των προσωπικών στοιχείων ταυτότητας (ψευδώνυμο, όνομα προφίλ, ονοματεπώνυμο κ.λπ.), με κριτήριο την φωτο-

γραφία του προσώπου του (Faced.me). Επίσης, με την ίδια τεχνολογία, είναι δυνατόν το ίδιο το σύστημα, ελέγχοντας μια φωτογραφία, να δώσει τα πιθανά στοιχεία των ατόμων που απεικονίζονται σε αυτή. Οπότε στη φωτογραφία του σεναρίου, είναι δυνατόν να εξαχθούν τα στοιχεία ταυτότητας και κάποιων άλλων που αποτυπώνονται σε αυτή, εκτός του Επχου. Επειδή ο βασικός τρόπος ανατροφοδότησης στοιχείων του αλγόριθμου αναγνώρισης προσώπων βασίζεται στην επισήμανση

των στοιχείων που πραγματοποιείται από οποιονδήποτε χρήστη, είναι δυνατόν να αναγνωριστούν και άτομα που δεν έχουν δικό τους προφίλ στο Facebook, αλλά έτυχε να επισημανθούν σε κάποια φωτογραφία από κάποιον που τους αναγνώρισε (συλλογική ευφυΐα).

Συμπερασματικά, λοιπόν, και με συνδυασμό αποτελεσμάτων από διαδοχικές αναλύσεις άλλων σχετικών προφίλ, μπορεί να συμπληρωθεί μια λίστα με σημαντικό αριθμό στελεχών

που υπηρετούν στην ίδια Μονάδα και ενδεχομένως να συνδυαστούν και με τα καθήκοντα που αυτοί εκτελούν (π.χ. εάν αναγνωριστεί Αξκός βαθμού Αντισυνταγματάρχη, θα πρόκειται προφανώς για τον Δκτή της 678 EMA).

☛ *Αναλύοντας τις αναρτήσεις ή τα σχόλια του χρήστη*

Μια πιο υποκειμενική αξιολόγηση με βάση την κοινή λογική, μπορεί να πραγματοποιηθεί, αναλύοντας το περιεχόμενο των αναρτήσεων, καθώς και τα σχόλια του χρήστη. Με αυτό τον τρόπο είναι δυνατόν να εκμαιευτούν πληροφορίες για το ηθικό του, να σκιαγραφηθεί το ψυχολογικό του προφίλ και η συναισθηματική του κατάσταση, να εντοπιστούν τυχόν οικογενειακά ή υπηρεσιακά προβλήματα ή προβλήματα υγείας, να καταγραφούν τα αισθήματά του για το Στράτευμα, την πατρίδα, τους ανωτέρους ή κατωτέρους του, να εντοπιστεί η ιδεολογική του στάση, ο προσανατολισμός του, το θρησκευτικό του συναίσθημα αλλά και να συλλεχθούν υπηρεσιακά νέα, κοινωνικά σχόλια, ή θέματα επικαιρότητας.

Συνοψίζοντας τις πληροφορίες που μπορούν να εξαχθούν από ανοικτές πηγές, και με βάση το υποθετικό σενάριο που αναλύθηκε, συμπεραίνουμε ότι εάν δεν προσεχθούν κάποια πράγματα, είναι αρκετά εύκολο να γίνει μια πλήρης καταγραφή των στρατιωτικών δραστηριοτήτων ενός προσώπου και κατ'επέκταση μιας στρατιωτικής Μονάδας ή Υπηρεσίας, με βάση την απλή παράτηρηση του προφίλ ενός χρήστη.

• **Προστασία από προσπάθειες συλλογής πληροφοριών**

Όσον αφορά τις ανοικτές πηγές, δεν αρκούν μόνο τα μέτρα φυσικής και λογικής προστασίας, προκειμένου να

υπάρξει ασφάλεια υψηλού επιπέδου που να εξασφαλίζει την μη διαρροή διαβαθμισμένων πληροφοριών. Ο αδύναμος κρίκος εξακολουθεί και σε αυτές τις περιπτώσεις να είναι ο άνθρωπος.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα καταγεγραμμένης τέτοιας συμπεριφοράς με καταστροφικά αποτελέσματα, αποτελεί το πραγματικό γεγονός που συνέβη το 2007, όταν σε μια στρατιωτική βάση, στο Ιράκ, έφθασε μια νέα Μονάδα Α.Σ, και κάποιοι στρατιώτες έβγαλαν φωτογραφίες δίπλα στα Ε/Π και τις έστειλαν μέσω ιντερνέτ στους δικούς τους. Από τις φωτογραφίες αυτές, οι εχθρικές δυνάμεις εντόπισαν τις ακριβείς συντεταγμένες των Ε/Π μέσα στη βάση, τις θέσεις στάθμευσης των οποίων έβαλαν με πυρά όλμων, καταστρέφοντας τέσσερα Ε/Π AH-64 Apaches. Μετά το γεγονός αυτό, το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας των ΗΠΑ, εξέδωσε σύσταση για την απενεργοποίηση της υπηρεσίας εντοπισμού θέσης (Built-inGPS, Geotagging) από τις κινητές συσκευές, καθώς η λειτουργία αυτή αποτελεί απειλή για τους υπηρετούντες και τις οικογένειές τους.

Η συνεχής και αδιάλειπτη ενημέρωση του προσωπικού για τους κινδύνους που εγκυμονεί η αλόγιστη χρήση τεχνολογιών, για τις οποίες δεν υπάρχει πλήρης γνώση και συναίσθηση των δυνατοτήτων τους, θα πρέπει να αποτελέσει βασικό θέσπισμα και πρωταρχικό μέλημα της υπηρεσίας.

Ο Ισραηλινός Στρατός ακύρωσε μια αντιτρομοκρατική επιδρομή στο παλαιστινιακό χωριό Qatana στη Δ. Όχθη, μετά την αποκάλυψη των μυστικών σχεδιασμών, από έναν στρατιώτη στο Facebook, όπως ανακοινώθηκε τον Μάρτιο του 2010, από το Γραφείο Τύπου του Ισραηλινού

Στρατού. Κάποιοι στρατιώτες εντόπισαν τη «διαρροή» στο Διαδίκτυο και ενημέρωσαν τους αξιωματικούς τους που ακύρωσαν τη στρατιωτική επιχείρηση. Ο διοικητής της μονάδας αποφάσισε να μη πραγματοποιήσει την επιχείρηση, φοβούμενος ότι η πληροφορία θα έφτανε στα χέρια του εχθρού και έτσι θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί σε βάρος του Ισραηλινού Στρατού.

Για το γεγονός αυτό και γενικά για τη διαρροή πληροφοριών στο Διαδίκτυο και ειδικά στο Facebook, ο Ισραηλινός Στρατός εξέδωσε σαφείς και λεπτομερείς οδηγίες για το προσωπικό του ενώ αποφάσισε να προβεί στη δημιουργία ενός τμήματος για την αντιμετώπιση παρόμοιων περιστατικών.

• **Πόσο καλά γνωρίζετε το έξυπνο κινητό σας τηλέφωνο; Τι γνωρίζει το «τηλέφωνό» σας για εσάς;**

Το μεγάλο ζητούμενο της πολλαπλής και πολυδιάστατης χρήσης των κινητών συσκευών μεγιστοποιήθηκε και μαζί του και η δημοτικότητα των συσκευών αυτών, με τη χρήση εφαρμογών επαυξημένης πραγματικότητας (Augmented Reality), οι οποίες συμπεριλαμβάνονται σχεδόν σε όλες τις πλατφόρμες Mobile λογισμικού. Οι εφαρμογές αυτές, χρησιμοποιώντας υπηρεσίες εντοπισμού θέσης (Location Based Services) και τεχνολογίες αλγορίθμων τεχνητής νοημοσύνης (Artificial Intelligent), δημιουργούν διεπαφές που προσαρμόζονται στο περιβάλλον ή τη θέση και προσφέρουν ανάλογες υπηρεσίες.

Σε μια πρόσφατη έρευνα του Αμερικανικού περιοδικού PC Magazine για το εάν και κατά πόσο γνωρίζουν οι χρήστες κινητών συσκευών τις τεχνολογίες, τις δυνατότητες και τις εφαρμογές που χρησιμοποιούν, το 65% των χρηστών παραδέχεται ότι έχει ημιτελείς γνώ-

σεις, το 30% ελάχιστες και μόνο το 5% είναι πλήρως ενημερωμένοι. Αντίθετα, οι «κινητές συσκευές» γνωρίζουν πολλά.

✓ **GPS Εντοπισμός (GPS Tracking): Γνωρίζουν πού βρίσκεσαι...**

Η τεχνολογία αυτή παρέχει ακριβείς, λεπτομερείς και “ανώνυμες” πληροφορίες για την κίνηση του χρήστη, βοηθώντας τον εντοπισμό του σε περίπτωση ανάγκης, τον προσανατολισμό του τόσο στο εξωτερικό περιβάλλον όσο και σε μεγάλους εσωτερικούς χώρους (π.χ. εμπορικά κέντρα, αεροδρόμια, στάδια κ.λπ.). Αντίστοιχα, μέσω αυτής, μπορεί κάποιος, εντοπίζοντας την ακριβή θέση, να προβεί σε συλλογή πληροφοριών προς υποκλοπή ή μεταπώληση (κρατικές υπηρεσίες, μεγάλες εταιρείες εμπορίου, εταιρείες διαφημίσεων κ.λπ.).

✓ **Περιβαλλοντικός Εντοπισμός (Environmental Tracking): Γνωρίζουν τι κάνεις...**

Η Google κατοχύρωσε πρόσφατα μια πατέντα για μια τεχνολογία ικανή να καθορίσει όχι μόνο την ακριβή θέση του χρήστη αλλά και το τι ακριβώς κάνει με βάση την περιβαλλοντική κατάσταση του π.χ. τις περιβάλλουσες φωνές και ήχους, τη θερμοκρασιακή κατάσταση του περιβάλλοντος, καθώς και άλλες περιβαλλοντικές συνθήκες που μπορούν να προσδιοριστούν.

Για παράδειγμα, καλώντας στο 411 την υπηρεσία εξυπηρέτησης της Google, μπορεί, αναλύοντας τη θέση και τους περιβάλλοντες ήχους του πλήθους ή μιας ανακοίνωσης από τα μεγάφωνα, να καταλάβει ότι ο χρήστης παρακολουθεί ένα παιχνίδι ποδοσφαίρου μια κρύα φθινοπωρινή νύχτα. Αξιοποιώντας τα στοιχεία που συνέλεξε, θα μπορούσε να

του προτείνει ένα καλό κοντινό στη θέση του εστιατόριο για μετά το ματς ή ακόμα και ένα καλό μαγαζί με πανωφόρια, εάν η θερμοκρασία πέσει ιδιαίτερα χαμηλά.

✓ Αναγνώριση διάθεσης και φωνής (Mood and Voice Recognition): Γνωρίζουν πώς αισθάνεσαι...

Η Fujitsu και το Nagoya University ανακοίνωσαν μια νέα τεχνολογία ικανή να «διαβάζει» συγκεκριμένες διαθέσεις και

προθέσεις. Η τεχνολογία αυτή στοχεύει στην καταστολή των προσπαθειών εξαπάτησης (Scamming), εντοπίζοντας λέξεις κλειδιά από τον εγκληματία (όπως «υπερχρέωση», «αποζημίωση» κ.λπ.) και αναλύοντας τον τόνο και την ένταση της φωνής θύματος και θύτη. Αν συντρέχουν οι συνθήκες, τότε ειδοποιείται το υποψήφιο θύμα για να λάβει τα μέτρα του. Η χρήση της αναγνώρισης φωνής και η ανάλυση του τόνου της ομιλίας προς

πρόληψη ή αντιμετώπιση ηλεκτρονικών εγκλημάτων είναι βέβαια κάτι πολύ εντυπωσιακό και χρήσιμο, ενώ αντίστροφα, εάν χρησιμοποιηθεί κακόβουλα, μπορεί να γίνει εξαιρετικά επικίνδυνο εργαλείο.

✓ Αναγνώριση προσώπου (Face Recognition): Γνωρίζουν την όψη σου...

Η αναγνώριση προσώπου αποτελεί ιδιαίτερα διαδεδομένη τεχνολογία την οποία χρησιμοποιεί το Facebook, προκειμένου να εντοπίσει και να καθορίσει τους «φίλους» του χρήστη σε φωτογραφίες τρίτων. Επίσης, το Faced.me, ανακοίνωσε ότι προσφέρει τη δυνατότητα μέσω μιας φωτογραφίας οποιουδήποτε, να εντοπιστεί η ταυτότητα του προσώπου σε περίπου ένα δευτερόλεπτο! Ακολουθώντας, και μετά την αναγνώριση αυτή, μπορεί ο χρήστης να διασυνδεθεί με τον συγκεκριμένο χρήστη στα Facebook, Twitter, και LinkedIn. Είναι προφανές ότι η τεχνολογία αυτή δίνει τη δυνατότητα σε έναν κακόβουλο χρήστη να παραβιάσει την ιδιωτικότητα και να έχει πρόσβαση σε προσωπικά δεδομένα, μέσω μιας απλής φωτογραφίας, που βρίσκει ή στο διαδίκτυο ή τραβώντας την κρυφά με μια κάμερα.

✓ Επαυξημένη πραγματικότητα (Augmented Reality): Βλέπουν ό,τι βλέπεις...

Η ιδέα πίσω από την επαυξημένη πραγματικότητα είναι η λήψη πληροφοριών σε σχέση με ένα σημείο ή γεγονός. Με την εφαρμογή "Autonomy Augasma" π.χ., στοχεύοντας με μια φορητή συσκευή σε μια φωτογραφία ενός αθλητικού γεγονότος, αναγνωρίζεται το συγκεκριμένο γεγονός και ο χρήστης ενημερώνεται γι' αυτό και παρακολουθεί σχετικά βίντεο.

Επίσης, η Google απ' την άλλη, ετοιμάζεται να λανσάρει τα "Google Glasses", μέσω των οποίων θα μπορεί ο χρήστης π.χ. να κοιτάζει έναν δρόμο σε μια πόλη όπου κάνει διακοπές και αυτομάτως να κατακλύζεται από πρόσθετες ψηφιακές πληροφορίες στην οθόνη της συσκευής του, που να τον ενημερώνουν για το όνομα του δρόμου, τις ιδιαίτερες ενδιαφέροντες γύρω περιοχές και τις κατευθύνσεις που μπορεί να ακολουθήσει.

Συνοψίζοντας τις χρήσεις των εφαρμογών επαυξημένης πραγματικότητας, τονίζεται η αξιολογική και χρηστική

τους ιδιότητα, αλλά επισημαίνονται οι σκοτεινές πλευρές τους, καθώς ευαίσθητες πληροφορίες μπορούν να υποκλαπούν, να μεταφερθούν και να χρησιμοποιηθούν κακόβουλα.

• **Καθορίζοντας μια στρατηγική**

Η φοβία και η αποστασιοποίηση από τις σημαντικές αλλαγές και εξελίξεις που επιφέρουν στον σύγχρονο τρόπο ζωής οι νέες τεχνολογίες αποτελούν βασικά τροχοπέδη, μοιρολατρία και οπισθοδρόμηση. Αντίθετα, η γνώση και η ενημέρωση δίνουν τα βασικά εχέγγυα για ενεργή συμμετοχή στους κανόνες της νέας εποχής, αποκομίζοντας πολλαπλά οφέλη.

Με δεδομένη την αρνητική χρήση κάθε τεχνολογικού επιτεύγματος, είναι δυνατόν να χαραχθεί μια πολυδιάστατη στρατηγική που θα καθορίζει τους τρόπους εκπαίδευσης και ενημέρωσης του προσωπικού και τελικά προστασίας και υπεράσπισης της ιδιωτικότητας, με παράλληλη ελευθερία του λόγου.

Ιδιαίτερα, όσον αφορά τον Ελληνικό Στρατό ως υπηρεσία, η εθνική ασφάλεια της οποίας είναι το κύριο μέλημά της, και που το προσωπικό της αντίστοιχα χειρίζεται διαβαθμισμένες πληροφορίες υψίστης εθνικής σημασίας, επιβάλλεται ο καθορισμός μιας αυστηρής απαρέγκλιτης στρατηγικής, που να εξασφαλίζει την ακεραιότητα των πληροφοριών που διαχειρίζεται.

Επίσης, είναι πολύ σημαντικό για τις Ένοπλες Δυνάμεις να εξασφαλίσουν ότι το προσωπικό και τα μέλη των οικογενειών τους κατανοούν τη σημασία των επιχειρήσεων πληροφοριών ασφαλείας και το τι πρέπει ή δεν πρέπει να δημοσιεύουν.

Τέλος, κρίνεται σκόπιμο να αξιολογηθεί η δυνατότητα ουσιαστικής αξι-

οποίησης πληροφοριών από ανοικτές πηγές που ενδιαφέρουν τους αντίπαλους μας σχετικά με τις παρούσες και μελλοντικές δυνατότητές τους, τις ειδήσεις που αφορούν τη διπλωματία, τα ονόματα και τις φωτογραφίες σημαντικών προσωπικοτήτων, τον βαθμό και την ταχύτητα των στρατιωτικών κινητοποιήσεων κ.λπ.

ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ & SOCIAL MEDIA

Οι Ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις, ως σύγχρονος στρατός και ως μέλος μιας σύγχρονης συμμαχίας δυνάμεων, αναλογιζόμενος τη βαριά παρακαταθήκη της ιστορικής του πραγματικότητας, θα πρέπει να προχωρήσει στη νέα τεχνολογικά εποχή, τολμώντας, διαλύοντας τις προκαταλήψεις και τις ανακρίβειες.

Με αποκλειστική θεώρηση και φιλοσοφία τη συνεχή ενημέρωση και εκπαίδευση του προσωπικού, τα κοινωνικά δίκτυα που μοιράζονται, αρθρώνουν και διαχειρίζονται πληροφορίες, έχουν θέση στο δημόσιο προφίλ των Ενόπλων Δυνάμεων.

Αντίστοιχα το προσωπικό που υπερασπίζεται καθημερινά το έθνος και τη δημοκρατία επιβάλλεται να έχει λόγο στην έγκαιρη και διάφανη διάδοση των πληροφοριών και της επικαιρότητας που αυτό διαμορφώνει.

Με βάση τα παραπάνω και υπό τις προϋποθέσεις της κατάρτισης πολιτικής υψηλού επιπέδου ασφαλείας, κρίνεται σημαντική και επωφελής από τα Επιτελεία και το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας η δημιουργία επίσημων προφίλ στα κοινωνικά δίκτυα, μέσα από τα οποία θα δοθεί η δυνατότητα να διαδοθούν οι ουσιαστικές θέσεις, τα βασικά θέματα και τα πραγματικά μηνύματα του Ελληνικού Στρατού.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συμπερασματικά, αναφέρεται ότι ο ουσιαστικός ρόλος του κύκλου των πληροφοριών, μετά τα νέα δεδομένα:

- ✓ Δημιουργεί νέες δομικές αλληλουχίες μεταξύ πηγής και αξιοπιστίας
- ✓ Επαναπροσδιορίζει τους χρόνους διεκπεραίωσης, ανάλυσης, διανομής της επεξεργασμένης πληροφορίας και ανάληψης πρωτοβουλίας
- ✓ Επιβάλλει την τεχνολογική αναβάθμιση των μέσων που χρησιμοποιούνται
- ✓ Ισχυροποιεί την άποψη για εξειδίκευση του προσωπικού στις νέες τεχνολογίες και αξιοποίησή του σε ανάλογες θέσεις
- ✓ Λειτουργεί προσθετικά σε ενέργειες για αλλαγή της υφιστάμενης κατάστασης και χρησιμοποίηση των κοινωνικών δικτύων επίσημα πλέον από τις Ένοπλες Δυνάμεις, με προγραμματισμό και επιχειρησιακή σχεδίαση ολοκληρωμένης στρατηγικής του τρόπου χρήσης τους
- ✓ Ανανεώνει την ανάγκη για εμπειριστατωμένη μελέτη της εν λόγω κατάστασης και έκδοσης, τελικά, νέων διαταγών και κανονισμών, που να στοιχειοθετούν τα μέτρα πρόληψης και ασφάλειας που θα πρέπει να υιοθετηθούν
- ✓ Σηματοδοτεί τους τρόπους εκπαίδευσης και νουθεσίας των στελεχών, για αλλαγή νοοτροπίας, καθώς και του τρόπου χειρισμού των νέων τεχνολογιών και του διαδικτύου.

Οι Ένοπλες Δυνάμεις, με όραμα και δημιουργική διάθεση, είναι σίγουρο πως θα επιλέξουν τη χρυσή τομή ανάμεσα στην ασφάλεια και τη προστασία της ελευθερίας και της προστασίας της ιδιωτικότητας, σε μια εποχή που όλα είναι σε συνεχή έκθεση και σχολιασμό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

☞ Daniel J. Solove, "The Future of Reputation. Gossip, Rumor, and Privacy on the Internet", Yale University Press, 2007.

☞ Dr. Dimitrios I. – Maditinos, Konstantinos I. – Tarinidis, Dr. Charalampos Tsairidis - The effects of trust, security and privacy in social network services.

☞ Josh McHugh, The Data Wars, WIRED, 16-01-2008.

☞ Nicole B. Ellison & Danah M. Boyd, Social Network Sites: Definition, History and Scholarship.

☞ Whitfield Diffie and Susan Landau, "Privacy on the Line. The Politics of Wiretapping and Encryption". The MIT Press, 2007.

☞ Υποπλοίαρχου Χ. Γκιώνη ΠΝ, «Διαδίκτυο, WEB 2.0 και τα μέλη των Ενόπλων Δυνάμεων ως χρήστες (users)», *Ναυτική Επιθεώρηση*.

☞ Τσακαρέστου, Μπέττυ, Υπάρχει ιδιωτικότητα στη Μπλογκόσφαιρα; Επίκουρη καθηγήτρια στο Τμήμα Επικοινωνίας Μέσων και Πολιτισμού στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2008

☞ <http://www.observatory.gr>

☞ <http://www.strategypage.com/htmwhitiw/articles/20120323.aspx>

☞ U.S. Army's Social Media Handbook, 2011, <http://www.slideshare.net/USArmySocialMedia/army-social-media-handbook-2011>

**ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗΣ**

A/A	ΚΩΔΙΚΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ	ΤΙΤΛΟΣ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΕΤΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ	ΑΞΙΑ €
1	70	Κατασκοπεία	1970	0.59
2	84	Ιστορία Σταυροφοριών - Τόμος Γ΄	1976	0.88
3	92	Προβλήματα πολέμου στην Αρχαία Ελλάδα	1981	0.88
4	96	Ρόμμελ	1982	0.88
5	97	Ήπειρος Προμαχούσα	1982	0.88
6	99	Η Επανάσταση του 1821	1983	1.17
7	100	Γ΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (Τζον Χάκκετ)	1983	1.17
8	107	Θεωρία και κείμενα Διεθνούς Δικαίου	1985	1.32
9	108	Ο επιτήδειος ουδέτερος	1985	1.17
10	109	Ο Μ. Αλέξανδρος και η ΔΜ του Μακεδονικού στρατού	1986	0.88
11	110	Παντουρκισμός	1986	0.88
12	111	Το δικαίωμα να είσαι άνθρωπος - Τόμος Γ΄	1986	1.03
13	112	Εισαγωγή στη Στρατηγική	1987	0.44
14	113	Ιστορία Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου - Τόμος Α΄	1988	0.88
15	116	Διοίκηση και Ηγεσία (Δνση Μελετών ΓΕΣ)	1988	0.44
16	117	Πρακτικές Οδηγίες Δκσης Μικρών Κλιμακίων (Δνση Μελετών ΓΕΣ)	1988	0.15
17	118	Διοικητική	1988	0.29
18	121	Οι Γερμανικές Εκστρατείες στα Βαλκάνια (Κέντρο Ιστορίας των Η.Π.Α.) (Μετάφραση - Απόδοση Αντγου ε.α. Νικόλαου Κολόμβα)	1994	0.88
19	122	Προσωπικός Υπολογιστής (Τχη Παν. Βαχαβιόλου)	1989	0.29
20	124	Γεροντική ή Τρίτη Ηλικία (Χατζημπαλλή Ελευθ.)	1991	0.29
21	125	Οι Επικίνδυνοι Άνδρες - Τόμος Α΄ (Αντγου ε.α. Χρήστου Φωτόπουλου)	1994	2.93
22	126	Οι Επικίνδυνοι Άνδρες - Τόμος Β΄ (Αντγου ε.α. Χρήστου Φωτόπουλου)	1995	2.93
23	128	Το Ημερολόγιο μιας Καταστροφής (Μετάφραση Υπτγου ε.α. Κων΄νου Κανακάρη)	1996	2.05
24	129	Στρατιωτική Επιθεώρηση 1883-1884	1995	1.47
25	130	Θεματικό Ευρετήριο Μελετών Στρατιωτικής Επιθεώρησης και Συγγραμάτων 1981-1995	1996	1.47
26	131	Στρατιωτική Επιθεώρηση - 1 ^ο τεύχος Μάιος 1883	1998	0.88
27	132	Διεθνείς Συμφωνίες, Συνθήκες και Συμβάσεις (Υπτγου Γεωργίου Γκορέζη)	2000	0.88
28	133	Ο Πόλεμος και οι Άνθρωποι (Στγου Dereney) Ανατύπωση Εκδόσεως της Στρατιωτικής Επιθεώρησης Ιουλίου 1939	1998	4.40
29	134	Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων 1828-1998 - Τόμος Α΄ (Αντγου ε.α. Χρήστου Φωτοπούλου)	1997	2.35
30	135	Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων 1828-1998 - Τόμος Β΄ (Αντγου ε.α. Χρήστου Φωτοπούλου)	1998	2.35
31	136	Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων 1828-1998 - Τόμος Γ΄ (Αντγου ε.α. Χρήστου Φωτοπούλου)	1998	2.35
32	137	Πακτωλός γνώσεων, παροιμιών και γνωμικών	2000	1.47
33	138	Εγχειρίδιο του Καλού Διοικητού (Αντγου ε.α. - Νομικού Θεοδώρου Λ. Γούλα)	2000	1.47
34	139	Θεματικό Ευρετήριο Μελετών (1991-2001) & Ευρετήριο Συμπληρωματικών Εκδόσεων (1991-2001)	2002	4.00
35	140	Αναμνήσεις ενός Ευέλπιδος του '40 (Υπτγου ε.α. Γεωργίου Μπερδεκλή)	2011	5.00
36	ΔΙΑΦ. 21	«Ωδές» του Α. Κάλβου	1992	7.34
37	ΔΙΑΦ. 29	Η Έμμεσος Στρατηγική (Β. Η. Liddell Hart)	2001	2.93

ΠΙΝΑΚΑΣ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΓΕΣ/ΔΙΣ

A/A	ΚΩΔΙΚΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ	ΤΙΤΛΟΣ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΕΤΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ	ΑΞΙΑ €
1	1	Ο Μακεδονικός Αγώνας και τα γεγονότα στη Θράκη (1904-1908)	1988	3.52
2	2	Επιχ/σεις κατά των Τούρκων σε Μακεδονία και ν. Αιγαίου, 1912 (Α')	1988	2.35
3	3	Επιχειρήσεις κατά των Τούρκων στην Ήπειρο (1912-13) (Β')	1992	3.48
4	4	Ο Ελληνικός Στρατός κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-14) (Γ')	1992	4.7
5	5	Επίτομη Ιστορία Βαλκανικών Πολέμων (1912-13)	1987	1.76
6	8	Η Ελλάδα και ο Πόλεμος στα Βαλκάνια	1958	1.76
7	9	Η συμμετοχή της Ελλάδας στον Πόλεμο (1914-1918)	1961	1.76
8	9	Η συμμετοχή της Ελλάδας στον Πόλεμο (1914-1918)	2012	2.09
9	10	Επίτομη Ιστορία της Συμμετοχής του Ελληνικού Στρατού στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο	1994	3.23
10	11	Το Ελληνικό Εκστρατευτικό Σώμα στη Μεσημβρινή Ρωσία (1919)	1955	7.44
11	13	Ο Ελληνικός Στρατός στη Σμύρνη	1957	2.49
12	14	Επιχειρήσεις Φιλαδέλφειας - Προύσσης - Ουσάκ	1957	2.05
13	15	Επιχειρήσεις Φιλαδέλφειας - Προύσσης - Ουσάκ (σχεδιαγράμματα)	1957	1.17
14	16	Επιθετικά Επιχειρήσεις Δεκ 1920-Μαρ 1921	1957	9.61
15	17	Επιχειρήσεις Ιουνίου-Ιουλίου 1921	1964	2.35
16	17	Επιχειρήσεις Ιουνίου-Ιουλίου 1921	2012	2.75
17	18	Επιχειρήσεις προς Άγκυρα (Μέρος Α') 1921	1965	1.76
18	18	Επιχειρήσεις προς Άγκυρα (Μέρος Α') 1921	2012	2.71
19	19	Επιχειρήσεις προς Άγκυρα (Μέρος Β') 1921	1965	1.76
20	20	Τα προ της Τουρκικής Επιθέσεως γεγονότα Σεπ 1921-Αυγ 1922	2012	2.44
21	21	Το Τέλος της Μικρασιατικής Εκστρατείας, Α' Τόμος (Υποχωρ. Αγώνες Α' και Β' Σ.Σ.)	1960	1.76
22	22	Το Τέλος της Μικρασιατικής Εκστρατείας, Β' Τόμος	1962	2.05
23	22	Το Τέλος της Μικρασιατικής Εκστρατείας, Β' Τόμος	2012	2.50
24	23	Επιχειρήσεις εις Θράκη (1919-1923)	1969	9.75
25	27	Αίτια και Αφορμαί Ελληνοϊταλικού Πολέμου (1940-41)	1959	1.47
26	28	Ιταλική Εισβολή 1940	1959	1.76
27	28	Ιταλική Εισβολή 1940	2012	3.06
28	29	Ελληνική Αντεπίθεση 1940	1963	2.05
29	29	Ελληνική Αντεπίθεση 1940	2012	2.11
30	30	Χειμερινά Επιχειρήσεις - Ιταλική Επίθεση Μάρτιος 1941	1966	1.47
31	30	Χειμερινές Επιχειρήσεις - Ιταλική Επίθεση Μάρτιος 1941	2012	1.74
32	31	Αγώνες εις Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (1940-41)	1956	1.76
33	31	Αγώνες εις Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (1940-41)	2012	2.80
34	32	Το Τέλος μιας Εποποιίας Απρίλιος 1941	1959	14.62
35	33	Η Μάχη της Κρήτης 1941	1961	2.20

A/A	ΚΩΔΙΚΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ	ΤΙΤΛΟΣ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΕΤΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ	ΑΞΙΑ €
36	33	Η Μάχη της Κρήτης 1941	2012	1.76
37	34	Επίτομη Ιστορία Ελλ./Ιταλ.-Ελλ./Γερμ. Πολέμου (1940-1941)	1984	2.64
38	34	Επίτομη Ιστορία Ελλ./Ιταλ.-Ελλ./Γερμ. Πολέμου (1940-1941)	2012	1.62
39	40	Το Ελληνικό Εκστρατευτικό Σώμα της Κορέας, 1950-65	1977	1.47
40	45	Η Υγειονομ. Υπηρεσία κατά τη Μικρασιατική Εκστρατεία (1919-22)	1966	2.05
41	45	Η Υγειονομ. Υπηρεσία κατά τη Μικρασιατική Εκστρατεία (1919-22)	2012	2.17
42	46	Η προς Πόλεμον Προπαρασκευή του Ελληνικού Στρατού (1923-1940)	1969	10.96
43	47	Ανεφ/σμοί-Μεταφοραί κατά τη Μικρασιατική Εκστρατεία (1919-22)	1967	2.64
44	48	Εφοδ/μοί του Στρατού σε Όπλα και Πυρ/κά ΠΖ-ΠΒ (1940-41)	1982	1.17
45	49	Η Υγειον. Υπηρεσία κατά τον Πόλεμο 1940-41	1982	0.88
46	50	Ευρετήριο Πολεμικών Γεγονότων Ελληνικού Έθνους	1989	2.05
47	51	Αγώνες και Νεκροί του Ελληνικού Στρατού, 1940-45	1989	7.92
48	56	Ο Ελληνοτουρκικός Πόλεμος 1897	1993	3.23
49	57	Η Ειρηνευτική Αποστολή στη Σομαλία	1996	2.49
50	58	Ο Ελληνικός Στρατός στη Μέση Ανατολή, 1941-45 (Ελ Αλαμείν-Ρίμινι-Αιγαίο)	1996	2.64
51	59	Αρχαία Εθνικής Αντίστασης (1941-1944), 8 τόμοι	1998	28.00
52	60	Αρχαία Εμφυλίου Πολέμου (1944-1949), 16 τόμοι	1998	52.00
53	61	Ιστορία του Ελληνικού Στρατού	1997	2.35
54	62	Η Ελληνική Δύναμη στην Αλβανία (ΕΛΔΑΛ) (Απρ.-Αυγ. 1997)	1998	2.35
55	63	A Concise History of the Balkan Wars 1912-1913	1998	2.93
56	64	An Index of Events in the Military History of Greek Nation	1998	2.93
57	65	An Abridged History of the Greek-Italian & Greek-German War, 1940-41	1997	2.93
58	66	Ο Βορειοηπειρωτικός Αγώνας	1997	2.93
59	67	An Abridged of the Hellenic Army Participation in the World War I	1999	3.37
60	68	History of the Hellenic Army 1821-1997	1999	4.25
61	69	Στρατιωτική Οργάνωση & Πολεμική Τέχνη των Αρχαίων Ελλήνων	1999	9.68
62	71	Η Συνοπτική Ιστορία του Γενικού Επιτελείου Στρατού (1901-2001)	2001	6.93
63	73	Επίτομη Ιστορία της Εκστρατείας στη Μικρά Ασία, 1919-1922	2002	8.65
64	73	Επίτομη Ιστορία της Εκστρατείας στη Μικρά Ασία, 1919-1922	2012	2.13
65	74	The Battle Of Crete	2002	10.07
66	75	Η Υγειονομική Υπηρεσία κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους, 1912-1913	2002	7.52
67	76	The struggle for Macedonia and the events in Thrace, 1904-1908	2003	6.40
68	77	A Concise History of the Campaign in M. Asia, 1919-22	2004	16.20
69	78	Ιστορικές Ονομασίες Ενεργών Συνταγμάτων και Ταξιαρχιών (ΠΖ-ΤΘ-ΕΔ)	2004	12.40
70	79	Ιστορία της Οργάνωσης του Ελληνικού Στρατού, 1821-1954	2006	11.00
71	80	Ο Οπλισμός του Ελληνικού Στρατού (1866-2004)	2008	5.48
72	81	Ευρετήριο Αρχείου Καποδιστριακής Περιόδου: Στρατιωτικά Τεκμήρια (1827-1833)	2007	1.27

A/A	ΚΩΔΙΚΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ	ΤΙΤΛΟΣ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΕΤΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ	ΑΞΙΑ €
73	82	Concise History of the Hellenic Army General Staff	2007	4.35
74	83	Η Σημασία των Ιστορικών Αρχείων στην Αντικειμενική Συγγραφή της Ιστορίας-Φορείς που τηρούν Ιστορικά Αρχεία-Διαδικασίες Πρόσβασης στο Αρχειακό Υλικό	2009	1.89
75	84	Οι Ελληνοαμερικανοί Εθελοντές στην Εθνική Αντίσταση	2005	12.50
76	84	Οι Ελληνοαμερικανοί Εθελοντές στην Εθνική Αντίσταση	2012	1.56
77	85	Η Συμβολή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο	2009	4.16
78	86	Οι πολιτικο-στρατιωτικές σχέσεις Ελλάδας – Γαλλίας	2011	1.20
79	87	Οι κυριότερες μάχες του Ελληνικού Στρατού (1897-1955)	2012	1.21
80	88	Μνήμες Πολέμου 1897-1974	2012	3.64
81	89	Επιχείρηση Καλάβρυτα	2012	0.72
82	90	Στρατιωτική Οργάνωση και Πολεμική Τέχνη της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας	2013	3.31
83	91	Πρακτικά Ημερίδας για τα 100 Χρόνια από την Έναρξη των Βαλκανικών Πολέμων	2013	3.40
84	301	The Northern Epirus Struggle	2002	6.79

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Τις παραπάνω εκδόσεις οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να τις προμηθεύονται όλο το έτος, εκτός από τους μήνες Ιανουάριο και Φεβρουάριο από τα παρακάτω σημεία:

- Το ΤΥΕΣ/Β΄ Δνση, ΣΤΓ 1020 (Στρατόπεδο Παπάγου), τηλ: 210-6552673, για τους μεν διαμένοντες στην Αττική, προσωπικά, κάθε **Τετάρτη από 09:00 έως 13:00 π.μ.**, για τους δε εκτός Αττικής, ταχυδρομικά, στέλνοντας το ακριβές αντίτιμο της αξίας τους, με ταχυδρομική επιταγή, στην παραπάνω διεύθυνση (μαζί με αριθμό τηλεφώνου).

- Το Γραφείο Ενημέρωσης Κοινού, Λ. Μεσογείων 227-231 (Υπουργείο Εθνικής Άμυνας)

τηλ: 210-6598661, 210-6598666.

- Το ΕΚΕΜΣ Αθήνας (τηλ: 210-7652478, 210-7675495).

- Το Στρατιωτικό Πρατήριο 1ης Στρατιάς.

- Τα Στρατιωτικά Πρατήρια Κοζάνης, Βέροιας, Θεσσαλονίκης & Ξάνθης.

Η τιμή διάθεσης των βιβλίων σε τρίτους, πλην του προσωπικού του ΥΕΘΑ, προσυξάνεται κατά 100%.

ΕΛΒΙΤΕΞ ΑΕΒΕ

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΣΤΗΝ ΞΑΝΘΗ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΛΒΙΤΕΞ ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΗΣ ΞΑΝΘΗΣ

ΤΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΜΑΣ

- ΣΤΟΛΕΣ ΔΙΣΚ. ΠΑΡΑΛΛΑΓΗΣ Μ71
- ΥΠΙΝΟΣΑΚΟΣ ΠΑΡΑΛΛΑΓΗΣ
- ΤΖΑΚΕΤ ΝΕΟΥ ΤΥΠΟΥ ΑΠΟ ΥΦΑΣΜΑ 3 ΣΤΡΩΣΕΩΝ
- ΑΤΟΜΙΚΑ ΑΝΤΙΣΚΗΝΑ
- ΜΠΟΥΦΑΝ ΚΑΙ ΠΑΝΤΕΛΟΝΙΑ ΑΔΙΑΒΡΟΧΑ
- ΠΟΝΤΣΟ

ΟΛΑ ΤΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΖΟΝΤΑΙ
ΒΑΣΕΙ
ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΩΝ Γ.Ε.Σ.

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΛΒΙΤΕΞ ΣΤΗ Ν.ΙΟΝΙΑ - ΑΘΗΝΑ

ΕΓΓΥΗΣΗ
ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ
ELVITEX®

ΕΔΡΑ

ΕΛΒΙΤΕΞ ΑΕΒΕ ΕΞΠΟΡΤ
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ
ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ
ΕΔΡΑ: ΕΛ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ 30-32
142 31 Ν. ΙΟΝΙΑ
ΤΗΛ: 210- 2770421
FAX: 210- 2770403
Website: www.elvitex.gr
E-mail: elvitex@elvitex.gr

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΞΑΝΘΗΣ

28ης ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 17
67 100, ΞΑΝΘΗ
ΤΗΛ. & FAX: 25410-31163

ΠΡΑΤΗΡΙΟ ΑΘΗΝΑΣ

ΕΔΡΑ: ΕΛ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ 30-32
142 31 Ν. ΙΟΝΙΑ
ΤΗΛ: 210- 2770421
FAX: 210- 2770403
E-mail: elvitex@elvitex.gr